GÜNEY

23

ocak · şubat · mart 2003
çilê · sebat · adar 2003
3.000.000 TL • 3 EURO

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

11'09"01

11 Eylül

Evet umut var!

- 11 Eylül ve sonrası
- Bir yıl sonra New York
- Öykü: Amerikalı
- "100. Yıl" ve komünist Nâzım

Nâzım Hikmet konulu Güney Kültür Konferansları yapıldı

2013

yeni yılınız kutlu olsun.

GÜNEY
ÜÇ AYLIK KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

sizi de bekleriz...

Tiyatro çalışması, folklor, saz-gitar kursları,
şiir dinletisi, film gösterileri, okuma günleri...
Bu etkinlikleri daha da çeşitlendirmek,
kültür alanında kolektif bir üretimde bulunmak için...
sizi de çalışmalarımıza bekliyoruz...

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT MERKEZİ

Doğan Araslı Cad.
Burhan Pasajı No:74, Kat: 4
(Öz Esenyurt Sürücü Kursu üstü)
Esenyurt/ İstanbul
Tel: (0212) 620 67 57

merhaba

Yeni bir yılda, yeni bir sayıyla daha sizlerleyiz...

Yeni yıla girerken bölgemizde bir savaş hazırlığı yaşanıyor. Yeni yılda ABD Irak'a yönelik bir savaş başlatacağını ilan etti. Savaş ABD'nin Ortadoğu'da etkinliğini daha da artırma ve Irak petrollerine sahip olmanın savaşı... Bu savaşta Türk hakim sınıfları da ABD'nin yanında savaşa girecekler. İşçileri, emekçileri cepheye sürerek Irak'taki sınıf kardeşlerine karşı savaştıracaklar. Kendi çıkarları için... İşçilerin, emekçilerin canları, kanları dolara tahvil edilecek... Egemenlerin kendi çıkarları için yürüttükleri savaşa hayır demek işçilerin, emekçilerin görevidir. Her ulus ve milliyetten emekçiler haykırmalılar: "Hayır! Biz sizin çıkarlarınız için cepheye gitmek istemiyoruz! Kendi savaşınızı bizsiz yapın! Kanımızı, canımızı sizin petrol kuyularınız için; kasalarınıza girecek dolarlar için vermeyeceğiz! Bizim bir kavgamız var: Kavgamız ezenlere, sömürenlere karşı! Kavgamız emperyalist barbarlığa karşı!" Evet; ezilenler kendi kavgalarına, sınıf mücadelesine sarılmalı, emperyalist, gerici, karşıdevrimci savaşa karşı kendi devrimci savaşlarını yürütmeli, mücadele bayrağını yükseklere kaldırmalıdırlar.

2003 yılının emperyalizme ve her türlü gericiliğe karşı devrim bayrağının yükseklere kaldırıldığı; emperyalist barbarlığa karşı sosyalizm mücadelesinin yükseltildiği bir yıl olmasını diliyor; bir kez daha işçileri, emekçileri devrim ve sosyalizm mücadelesine katılmaya çağırıyoruz!

• • •

Bu sayımızda Nâzım Hikmet ile ilgili İstanbul ve Adana ile yurtdışında yaptığımız konferanslara ilişkin haber ve değerlendirmelere yer veriyoruz. Biz bu konferansları Nâzım değerlendirmesine ilişkin ortaya koyduğumuz görüşlerin derinleştirilmesi, tartışmalara katılım, yeni bir dizi insanla tanışma vb. vb. açılarından olumlu ve başarılı buluyoruz. Tüm katılımcılara, konferansların hazırlığında emeği geçenlere, sanatçı dostlarımıza bir kez daha teşekkür ediyoruz.

• • •

Bu sayımızın diğer ağırlıklı konularından birisini 11 Eylül olayı, öncesi ve sonrası ile ilgili değerlendirmeler oluşturuyor. Bu konu ile ilgili bir de çeviri yazı yayınlıyoruz. İlgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

• • •

Yeni ürünlerinizi bekliyoruz. Bu arada sizlerden bir beklentimiz daha var: Güney'in çok daha geniş bir şekilde dağıtılması, yeni abonelerin kazanılması için daha fazla duyarlılık, daha fazla çaba!

Dergimizin yaşaması için buna gerçekten ihtiyacı var ve sizin Güney'e sahip çıkmanızı, derginin daha geniş bir şekilde dağıtılması için çaba göstermenizi bekliyoruz...

Nisan'da yeni sayıda buluşmak üzere...

Hoşçakalın...

GÜNEY

GÜNEY

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT ve EDEBİYAT DERGİSİ

ÇAĞRI Basın Yayın Ltd. Şt. Adına Sahibi: Aziz Özer
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: İlyas Emir

Yönetim Yeri ve Adresi: Tom Tom Mahallesi
Akarsu Sokak, No: 6, Kat: 3 (İstiklal Caddesi, Yapı Kredi Binası arkası, Acara Sokak)
Beyoğlu - İstanbul
Tel. & Fax: (0212) 244 59 19
e-mail: guneydergisi@yahoo.com

Dizgi & Grafik: ÇAĞRI Grafik
Baskı: Yıldızlar Matbaası (0212) 50 122 99
Dağıtım: Doğan Dağıtım A.Ş.

Banka Hesap Numaraları:
Türkiye: Türkiye İş Bankası
Galatasaray-İstanbul Şubesi
Hesap No: 1022 0 738654

Döviz Hesap No: Garanti Bankası
Galatasaray-İstanbul Şubesi
Hesap No: 9006021-1 / EURO (068023875)

• • •

Almanya Temsilciliği:
Frohlinder Str. 60 · 44577 Castrop-Rauxel
Tel.: 02305 / 54 28 46

Allestr. 32 · 42853 Remscheid
Tel.: 0170 / 55 17 887 • Fax: 02191 / 40401

Banka Hesap Numarası:
Sparkasse Remscheid
Konto Nr: 37325 · BLZ: 340 500 00

Abone koşulları:
Türkiye: Yıllık (4 sayı) 7.000.000 TL
Almanya: Yıllık (4 sayı) 20 EURO
Almanya dışı: 25 EURO

Abone olmak isteyenler, abone miktarını aşağıdaki hesap numaralarına yatırdıktan sonra havale makbuzunun fotokopisini ve adreslerini dergimize göndermelidir.

İlan Koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (Renkli)
Tam sayfa: 1.200.000.000 TL
1/2 sayfa: 600.000.000 TL

İç sayfalar:
(En fazla yarım sayfa ve siyah beyaz)
1/2: 400.000.000 TL • 1/4: 200.000.000 TL
Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.

içindekiler

	3	merhaba	GÜNEY
	5	sizlerden güney'e	
haber	7	Güney Kültür Merkezi açıldı!	
güncel	10	Yeni yılda mücadeleyi yükseltelim!	DERYA GÜMÜŞ
gidenlerin ardından	11	Mehmet Fuat, Melih Cevdet Anday,	
	12	Ali Yavuz Çengeloğlu	
kültür konferansı	14	Nâzım Hikmet Konferansları başarıyla gerçekleştirildi!	
şiir	24	İki konferans	YILMAZ SEVİNÇ
tartışma	26	Paylaşılamayan kim?	FERİDUN ARDIÇ
	31	"Paylaşılamayan kim?" başlıklı yazı üzerine	GÜNEY
nâzım hikmet	34	"100.Yıl" ve Komünist Nâzım	TEMEL DEMİRER
şiir	44	Bunlar ölüm istiyor	AYDIN DERE
cezaevinden	46	Çekirgeler F-Tipi'nde	MEHMET BAKIR
şiir	47	Ölüm haberleriyle uyanmak	KEMAL GÜNDÜZALP
kapak konusu	48	11 Eylül ve sonrası	GÜNEY
	50	Savaş retoriği, çıkar politikası, psikolojik kuşatma	ELIOT WEINBERGER
şiir	56	Panorama	A. KARABAĞ
kapak konusu	59	Evet umut var	ANUŞ PAZARCIYAN
öykü	64	Amerikalı	A. KADİR KONUK
şiir	67	24.06.2002	Ü. SAVAŞ ASLAN
kitap	68	21. yüzyıla dair	SALİH AKYÜREK
anlatı	70	Karartı	ÇİĞDEM IŞILTI
şiir	70	Anlatı	ÖMER BERDİBEK
öykü	71	Küçük yeşil adam	H. TUĞRUL ATASOY
şiir	72	Ayrılık çiçeği	CİHANGİR EROL
	73	Bir tutam kızıllık	YAŞAR ASLAN
	74	Diyalektaşk serpisi	EROL NACAR
tiyatro	77	Tiyatronun eleştirisi	METİN MUHARRİR
şiir	79	Bir düş	ÖZGÜR KEMAL
öykü	80	Tutunamayanların ritmi	AHMET BÜLENT TEKİN
şiir	81	Türkü	SULTAN SALMAN
sinema	83	Sinema notları	ANUŞ PAZARCIYAN
karikatür	98		MERAY ÜLGEN

sizlerden güney'e

Merhaba Güney Dergisi

Derginizi beğenerek okuyorum. İçerisinde kültürsanatı barındırdığını söyleyen pekçok dergi olmasına karşın içeriklerine bakıldığında sanatın evrenselliğinin, kültürün farklılıklarının ne kadar yozlaştırılmış olduğunu görüyoruz. Bu açıdan Güney dergisi içeriğiyle bütünleşmiş, özgün bir yapıya sahip.

Ben üniversite mezunu, şu an için işsizler kervanının bir üyesiyim. Ve her üniversite mezunu gibi bir yandan umutlarımı büyütürken bir yandan da büyüyen umutlarımı deriyorum. Kısacası içimdeki umut bahçesi ne tam yeşerip açabiliyor ne de tam kuruyup solabiliyor. Adeta bir uçurumun kıyısına gidip gidip dönmek gibi.

Evet, üniversiteyi kazandığımızda en zor etabın aşıldığını, o açılması zor olan önünde zırhlı askerlerin beklediği kapının arkasına geçmiş olduğumuzu düşünürüz. Gelmişsindir üniversiteye artık, geçireceğin birkaç yılda yaşamı kıyısından, köşesinden tanısan da, tam anlamıyla tanıdım edasıyla çıkarsın o zorla girdiğin kapıdan. Kapı kapanmıştır yüzüne ve her kapıda birer zırhlı askerin beklediğini görme vaktin gelmiştir artık. O kapılardan geçmen içinse "sabır", "bekle" gibi kelimelerin anlamlarını tam kavraman gerekir. Bunlar üniversitede pek öğretilmediğinden yaşam okulunda öğrenilecektir. Ve işin kötü yanı bu okulun süresi yoktur. Hatta bu okula girmek isteyip istemediğini bile sormazlar. Ve zamansız bir yolculuğa hiç hazırlıksız çıkarsın. Tek sorun bütün sorumluluk sana aittir. Çünkü her insan kendinden sorumludur.

* * *

Çok karamsar bir tablo var karşımızda. Ama bu karanlık tabloda aydınlık çizgiler aramak güzel ve heyecanlı olanı aslında. Ve bir an gelir ki bir üst sınıfa geçtiğini anlarsın yaşam okulunda. Artık o karanlık tabloda yeni yeni renkler bulmaya, hatta fırçayla yeni renkler katmaya bile başlamışsındır. Yaşamın bir tren olduğunu ve her vagonda farklı şeylerin insanı beklediğini, son vagonun içinde pek çok güzelliği barındırdığını ama bunun için önceki vagonları başarıyla geçmen gerektiğini, yani mücadele etmen gerektiğini öğrenirsin.

Ve tekrar yüreğindeki heyecanları hissedip, yüreğindeki kuşlarla konuşmaya başlarsın. Kendini anlamaya, dinlemeye, sevmeye başlarsın. Yaşamın tek renk olmadığını, diğer renklerin, bir mavinin, bir sarının da yaşamımızda çok şey ifade ettiğini ve her rengin kendine has bir güzelliği olduğunu anlamaya başlarız. Anlarız ki, yaşamı karanlık bir odaya hapsetmek yerine onunla yeşillikler içinde barışık olmak, önce kendimizi sonra ötekini kabul etmek demektir. Hepinize yaşamı güzelleştirme, kendinle-insanlarla barışık olma, farklılıkları sevme ve en önemlisi de yaşadığımız her ana umutla bakma inancıyla iyi yolculuklar.

Malatya'dan bir okur.

Merhaba sevgili Güney Dergisi ve çalışanları,

Uzun bir zaman dilimi oldu sizinle buluşmayalı. Bu süre zarfında çok şeyler değişti. Yaşamda durağan olan, değişmeyen hiçbir madde olmadığı gibi, bizler de, içinde bulunduğumuz toplumsal koşullar da sürekli değişmektedir, olumlu ve olumsuz olarak. Yaşamın yakıcısı olan zamanı yakalamak da oldukça zor. Değişmeleri yakalamak, ona göre bulunduğunuz noktadan kendinizi yaşama göre yeniden üretmek de bir o kadar zor. Bu bağlamda dünyamızın ve ülkemizin de gündemi sürekli hızlı bir akış seyri içinde değişiyor. Değişimler yine iki öz üzerine şekilleniyor. Bir taraftan proletarya ve emekçi halkların içinde bulunduğu koşullar her geçen gün kötüye gitmekte, diğer taraftan ise yönetme krizi çeken sistem varlığını devam ettirmek için yeni yollar aramaktadır. Aradıkları yeni yöntemler biçimde farklılıklar gösterse de özde aynıdır. Korku, panik, gözdağı, sindirme vs. duygularıyla kitleler üzerinde hakim olmaya çalışıyorlar. Bunu yaparken de her yol mübah yöntemine başvurarak manipülasyon, dezenformasyonda sınır tanımıyorlar.

11 Eylül 2001 tarihinden sonra ABD "sonsuz özgürlük" konseptiyle, içinde bulunduğu ekonomik buhrandan kurtulmaya çalışıyor. Bunu yaparken de toplumsal muhalefetin yükseldiği ülkeleri kendisine daha fazla bağımlı hale getirip, buralarda kitle kıyımları yapıyor. Elbetteki bunları direkt kendisi yapmıyor, ABD'ye bağımlı olan uşak devletler üzerinden yapıyor. Bugün Nepal, Filipinler, Kolombiya... uşak devletlerine verdiği ekonomik, silah desteği gün gibi âşikar. Ülkemizdeki hakim sınıflar da bu sürece at başı gidiyor. Ve her şeyi bir ayrışma sokuyor. "Ya benimlesiniz ya da bana karşısınız" diyor. Saldırılarını geniş bir çembere yayıp salt fiziki tasfiyeye gitmiyor. Saldırısını ilkin ideolojik temelde yapıyor. Siyasi, askeri bütün kurumlarını bu temelde şekillendiriyor. Ezilen kitlelerin yaşamlarını hücreleştiriyor, ülkeyi F-tipine sokuyor.

Saldırılan sadece ülkemizdeki devrimcilere / komünistlere değil, sisteme muhalif olan her kurum ve yapılanmayı tasfiye etmeye yönelik. Saldırı cephesini geniş tutan sistem saldırılarını ezilenlerin sanatını, tiyatrosunu, müziğini, sinemasını... yapanlara da yöneltiyor. Bu bağlamda her gün yeni bir kültür merkezinin basıldığını, kimi derneklerin kapatıldığını, çalışanlarının günlerce gözaltında tutulup işkenceye maruz kaldığını, toplatma kararlarının ardı arkasının kesilmediğini, verilen ağır para cezalarıyla kurumların artık kapanma durumuna geldiğini, bir yazarın, bir sanatçının hapishane kapısından içeri girdiğini duyuyoruz.

İşçi-Köylü gazetesinin sahibi ve çalışanı Memik Horoz asılsız iddialarla onbeş yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı, Grup Munzur elemanı Sinan Güngör ve Babil Halk Sahnesi oyuncularından Erkan Güngör, Güney dergisinin yazişleri müdürü İlyas Emir, yazar Hasan Basri Aydın, özel timlerle basılıp kurumun içindeki eşyaları tahrip edilen, çalışanları ve misafirleri dövülerek gözaltına alınan Ekmek ve Adalet gazetesi... vs. Bunlar son dönemde yaşadıklarımızın birkaçı. Elbette bunlar ne ilk ne de son. Ezi-

len kitlelerin ağzı, dili, yüreği olanlar cesurca gürledikleri sürece sistem de elbette ki saldıracaktır. Bu, sınıf savaşımının bir ürünüdür. Çünkü sistem emekçilerin düşünmesini, sormasını, sorgulamasını istemiyor. Sordukça, düşündükçe kendi iktidarını almak için eyleme geçeceğini biliyor. Ve bu korku, sistemi vahşi bir canavara dönüştürüyor. "Sus" diyor. "Sus" yoksa hapse atarım, işkence yaparım, ailene-dostlarına zarar veririm... Sus yoksa ölürsün...

İnsanlık silsilesi yüzyıllar boyunca "sus"lara karşı savaştı. Hiçbir zaman da yeni fikirler susturulamadı, susturamadılar. Hele ki, doğruluğunu toplumsal yaşamdan almışsa fikirler / düşünceler, artık edilgen bir güç olmaktan çıkıp toplumu değişime sokan, koca bozkırları tutuşturan etkin bir kıvılcım olmuşlardır. Bugün de toplumsal üretimden çıkan proletaryanın fikirleri onu savunanların elinde güçlü bir silahtır. Ve kendisini susturmaya çalışanları er geç susturacaktır.

Eminiz ve inanıyoruz ki halka doğru fikirleri taşıyan devrimciler / komünistler susmayacaktır, gazeteler, yayınlar halktan aldıkları destekle doğruları yazmaya devam edeceklerdir. Halkın ilerici kültür-sanat cephesinde saldırılara maruz kalanlar seslerini daha güçlü haykırarak büyüyeceklerdir. Bütün bunların olacağına inancımız var. Fakat tek başına bunlar yeterli değildir ve olmayacaktır. Biz okurların daha fazla destek sunması gerekir. Bunun için de hiçbir saldırıya karşı cevapsız kalmamalı, bulunduğumuz alanda cevap olmasını bilmeliyiz. Saldırılar hepimizedir, öyleyse gün hep beraber direnerek cevap olma günüdür.

Sevgili Güney dergisi ve çalışanları;

12 Kasım 2001 tarihli mektubumdaki eleştirilere yanıt verdiğiniz için teşekkürler. Size erken yanıt verecektim. Fakat hem derginizin elime geç ulaşması, hem de daha sonra şartlarımın elverişsiz olmasından dolayı size yanıt veremedim. Bu zaman diliminden sonra yaptığınız değerlendirmeye cevap vermenin bir anlamı da yok. Her eleştiri süresi içinde geçerlidir. Keza değişimler olduğu için de bugün aynı eleştirileri de getirmiyorum.

Size yazdığım bir yazıyı ve de şair olmasam da karaladığım şiiri gönderiyorum. Mahpusta insanın ortaya çıkmayan duyguları belirginleşir ve siz de olan duygularınızı tanımaya başlarsınız. Biraz birikim ve cesaret de varsa bunları kâğıda dökersiniz. Benimkisi de böyle.

Çalışmalarınızda ve yayın hayatınızda başarılar dilerim.

Son sevgi ve selamlarımla...

Erdal Süsem,

Tekirdağ F Tipi Hapishanesi, 17. 09. 2002

Yılmaz Güney'i anma toplantısı ile ilgili düşüncelerim...

Yılmaz Güney'i anma toplantısını düzenleme teklifi bizim buradaki demekte çalışan bazı arkadaşlardan geldi. Biz bunu çok olumlu karşıladık. Toplantının ortaklaşa yapılabileceği gibi, onların yalnız yapmaları durumunda da bizim kendilerine gereken katkıda bulunacağımızı bildirdik. En sonunda ortaklaşa yapmaya karar verdik. Hemen orada bir taslak hazırladık, toplantının içeriği ve kimlerin görev aldığını, nasıl bir hazırlık yapılacağını en ince detayına kadar –eylemde birlik, söz söyleme serbestliği ilkesiyle– konuşup karara bağladık.

Anma programının tamamı bir ay sürecek; bir ay içerisinde her pazar günü Güney filmleri seyredilecek, son haftanın son pazar günü de Güney Vakfından bir arkadaş davet edilecek, Yılmaz Güney'in siyaset, kültür anlayışı hakkında geniş bir tartışma yapılacaktı.

Tam hazırlıklar döneminin bitiminde öneri getiren arkadaşlar bu programı uygulayamayacaklarını, işlerinin olduğunu, bir günde her şeyi halletmemiz gerektiğini bildirdiler. Biz ona göre program yaptık, ilgili yerlere, tarihin değiştiği haberini verdik. Toplantının yapılmasına bir hafta kala her şeyi değiştirmek zorunda kaldık. Böylece bir ay önce planlanmış, haber verilmiş, randevuları yapılmış kişilerin de –örneğin Güney Vakfı'ndan temsilcinin– toplantıya gelmesi olası değildi.

Böyle bir hazırlıktan sonra 15 Eylül 2002'de saat 15.00'te, tam zamanında toplantının başlaması için divan oluşturmaya başlamıştık ki, sözkonusu arkadaşlardan o gün demeğe, biri toplantıyı teklif eden biri de protokolde bulunan arkadaş geldi. Diğerlerinin hepsinin işi çıkmış!!! Divan oluşturacak arkadaş divana gerek görmedi, siz yapın, ben buradan idare ederim dedi. Böylelikle toplantının bütün işleri bize kalmıştı. Toplantı 25-30 kişinin katılımı ile Yılmaz Güney'e yakışır bir şekilde yapıldı.

Açılış ve saygı duruşundan sonra bir kadın arkadaş Yılmaz Güney'in hayatını anlattı, bir arkadaş şiir okudu ve Güney Vakfı'ndan arkadaşın mesajı okundu. Bir kadın arkadaş Yılmaz Güney ile ilgili anıları anlattı, Yılmaz Güney'in mezarını ziyaret eden bir kadın arkadaş gördüklerini, izlenimlerini, fotoğraflarla birlikte çok iyi anlattı. Bir arkadaş Yılmaz Güney'in siyasi düşüncelerinin özetini yaptı, kültür anlayışıyla ilgili kısa alıntılar aktardı ve Yılmaz Güney'in neden komünist devrimci bir sanatçı olduğunu tezler halinde tartışmak üzere anlattı. Son olarak Yılmaz Güney'in bütün filmlerinden parçalar alınmış bir belgeseli hep birlikte seyrettik. Çok canlı, verimli ve Yılmaz Güney'e yakışır bir anma toplantısını öneriyi getiren arkadaşların –çok iyi hazırlandığımızı söylediler– takdirini alarak bitirdik. (...)

Bir grup Güney okuru

Şanslıyım fakir bir aile çocuğu olmaktan. Mutluyum bir köylü çocuğu olarak dünyaya gelmekten. Gururluyum korkmadan Kürt olduğumu söylediğim için. Ben tarlada başlayarak halkımın acılarını paylaştım. Yolsuz, hastahanesiz, okulsuz, telefonsuz, elektriksiz bir yaşamla hayata başladım.

Hayatın zorlukları ile yoğrularak, emeğe saygı ve özgürlüğe böyle sevdalandım. Halkımın özgürlüğü için işkenceleri, hapishaneleri ve ölümleri baş ucumda bir yastık gibi

saklı tuttum. Halkımın özgürlüğünü dünya halklarının özgürlüğünün bir parçası olarak bildim.

Ben sınırları aşarak emeği uluslararası alanlara taşıyarak enternasyonalizmi savundum.

Tıpkı hava ve güneşi eşit bir şekilde paylaşmayı bildiğimiz gibi:

Hani nerede insanlık nerede?
Hani nerede özgürlük nerede?
Hani nerede özlediğim?
Güzel dünya nerede?

Yılmaz Güney'in yaşamından esinlenerek yazılan bir yazıdır.

Kendisini saygı ile anıyorum, Güney Kültür-Sanat-Edebiyat dergisi aracılığı ile.

Yaşar Gündüz,
Fransa, 09. 11. 2002

Antalya Film Festivali'nden...

1 Ekim 2002'de Antalya Altın Portakal Film Festivali'nin çeşitli etkinliklerine katıldım. Özellikle de kültür-sanatla ilgili panel beni çok ilgilendiriyordu. Bu panelle ve genel olarak festivalle ilgili görüşlerimi aktarmak istiyorum.

Antalya'ya vardığımızda ilk önümüze gelen, hem de sıradan biri olmayan tesadüfen kültür-sanatla ilgisi olan jeoloji öğrenimi görmüş (ama yaptığı işle mesleğinin uzaktan yakından ilgisi yoktu!) birisiyle karşılaştık ve bu gence etkinlikleri sorduk. Yanıtı "Antalya'da çeşitli etkinlikler olur ama bugünlerde bir şey var mı, ben bilmiyorum. Bunları en iyisi şehrin içerisinde duvarlardaki panolardan okuyabilirsiniz" şeklinde oldu. Bu insanın Antalya'da olup da film festivalinden haberi olmamasının nedenini sonra anladık. İnsanları günlük yaşam derdi öylesine sarmış ki, çevresinde olup bitenden haberleri dahi olmuyor. Halkın ilgisinin hemen hemen hiç olmadığını görebiliyorduk.

Genç jeologun üç gün sonra aynı yerde olmadığını, işten çıkarıldığını öğrendik. Bununla beraber diğer çalışanların sık sık değiştiğini gördük. İşgücünün bu kadar ayaklar altında olması, patronların onları istediği zaman alıp istediği zaman çıkarmasının yanısıra; aylıklarının 165 milyonu aşmadığını, çoğu zaman bu parayı da alamadıklarını, çok kötü şartlarda çalıştıklarını, bazen 16 saatten daha fazla çalıştıklarını anlattılar, kaldığımız otelin çalışanları... Hemen hepsi yurtdışına çıkmanın yollarını arıyorlar. Bunun için, gelen yabancılara amaçlarını açıkça söylüyorlardı. "Beni Rusya'ya götürür müsün?" diye sık sık şakalaşıyorlardı.

Bir gün belediye otobüsünde, otobüs şoförünün elimize tutuşturduğu broşürden öğrendik ki, Antalya'da "festival" varmış.

Programını aldığımda nerede ne var diye bir göz attım ama bir şey anlayamadım. Çünkü program o kadar karışık yapılmış ki, ayın 2'sinde olacak bir etkinliği 3'ündeymiş gibi okuyabilirsiniz. Bu düzensizliği ancak Kültür Bakanlığının yapabileceği ve bu işin kimlerin elinde olduğunun bir göstergesi olarak algıladım.

Genel olarak festivale ilgi çok azdı. Bir de programın yapılışı, etkinliklerin düzenlenmesi, planlanması bunu gerektiriyor gibiydi. Şöyle ki, programın halk için yapılmamış olduğu, belirli çevreler düşünülerek baştan öyle yapıldığı belliydi. Örneğin, Nâzım Hikmet'le ilgili bir tiyatro oyunu vardı. Herhalde şöyle geçerken ona da değinelim demişler. Sadece davetli olanlar alınıyordu. Ödül dağıtma öyle, Kıraç'ın konseri de öyle... Sanatçıların katılacağı konserleri bazıları izleyebiliyordu, burada açıkça sınıf ayrımı göze batıyordu... Zaten ekonomik olarak yıkılmış olan halkın günlük geçim derdinden festivali filan gördüğü yok gibiydi. İlgilenenlere de siz şuralara katılırsanız iyi olur gibi bir program...

Festivalin yapılacağı günler öyle bir ayarlanmıştı ki –belki de tesadüf–, Uluslararası Elsanatları Sergisi ile aynı günlere denk düşüyordu. Film gösterilerine gelenler böylelikle aynı alanda bu el sanatlarının masalarını, çadırlarını gezebiliyordu.

Film gösterimleri şehrin çeşitli yerlerinde kurulan büyük boy TV ekranlarından gösteriliyordu. Bazı köylerde de gösterim olduğu programda belirtiliyordu. Bir alanda bizim görebildiğimiz büyük bir ilginin olmadığıydı.

Artistlerin katıldığı açılış programına, etkinliklere göre ilginin daha fazla olduğunu görebiliyorduk. Bir de hafta sonu olması dolayısıyla ödül verilen AKM ve El Sanatları Sergisinde gözle görülür bir kalabalık vardı.

***

2 Ekimde Düden Salonunda yapılan "Tanıtımda Sanatın ve Sanatçının Önemi" paneline Ayla Algan, Mehmet Güleryüz (Ressam), Tan Sağtürk (Bale Sanatçısı), Gürer Aykal (Senfoni Orkestrası Şefi), Meral Akyol (Reklam Derneği Başkanı) katıldılar.

Panel, biraz gecikmeli de olsa başladı. Konuşmacı bir açıklama yaptıktan sonra, katılımın az olduğunu, nedenini bilmediklerini, katılanların da çoğunluğunun kadın olduğunu tespit etti. Katılım 50-60 civarındaydı, dışarıda ise 20-25 polis hazır bekliyordu. Böyle bir panelde bu kadar polise neden gerek duyulduğunu anlayamamıştık.

İlk olarak söz Aylan Algan'a verildi.

Aylan Algan, tanıtım nedir, nasıl yapılır konusunda geniş bir giriş yaptı, sonra sanatın önemi ve sanat konusunda genel şeyler söyledi. Sözü kültürlerarası çatışmalara getirdi. Dikkatimizi çeken şey, burada sanat dediklerinde, kültür dediklerinde anladıkları, anlattıkları şeyler bir bütün olarak kültürdü; burjuva kültürünü ezilenlerin kültürü ile bir ve aynı tutuyor, bir ayrım görmüyorlardı. Algan'ın konuşmasında da aynı durum geçerliydi. Onun sanattan anladığı tabii ki Türk sanatı, sanatçılar da Türk sanatçıları idi!

Algan bir ara panel konusunu da anlamadığından olacak, neden bahsedeceğinin ikircikliğine düştü. "Tanıtımda sanatın ve sanatçının önemi ne demektir?" diye kendi kendine sordu. "Neyin tanıtımı? Sanatçı kime denir? Sanat nedir?" vb. sorularını birbirine karıştırdı. Bu, bütün pa-

nelistlerde görüldü. Algan baktı ki içinden çıkılacak gibi bir durum değil, anılarını uzun uzun anlattı. Önce Almanların kültür anlayışını, işçilere yaklaşımlarını, onların burnu büyüklüklerini, Berlin'deki işçi tiyatrosu ve övünerek Alevi derneklerinin düzenlediği gösterilere üç bin kişinin katılmasını, işçilerin Pir Sultan türkülerini birlikte söylemesini, Almanların buna inanamadıklarını, "İşçiler tiyatrodan filan anlamazlar. Biz burada yapıyoruz ne gelen var ne de giden, boşu boşuna enerji kaybetmeyin" dediklerini, buna rağmen Algan ve arkadaşlarının Türk'ü ve Türkiye'yi tanıtımda başarılı olduklarını anlattı. Daha sonra Algan, esasen Roma ve Yunan kültürü zannettiğiniz bütün bu Anadolu sanat eserlerinin bize ait, hepsinin bizim kültürümüz olduğunu, dünyaya, kendi halkımıza yanlış anlatıldığını iddia etti.

Kültürden bahsederken birdenbire konuyu değiştirdi, Fransızların ne kadar yaman insanlar olduklarını, okul kitaplarında bile Ermeni soykırımı sözcüğü olduğunu, bu Ermenilerin hiç boş durmadıklarını, yedi yaşındaki çocukları böyle ipe sapa gelmez şeylerle doldurduklarını uzun uzun anlattı. Bir anısında, bir Arabı kanun çalarken gördüğünü, yanına yaklaşarak "Bunu çok güzel çalıyorsunuz, biliyor musunuz bunun adı nedir?" diye sorduğunu; "Tabii ki biliyorum, bu bizim milli çalgımız!" cevabı aldığını, bunun üzerine sesinin tonunu sertleştirerek, "Bu bir Türk çalgısı, siz nasıl olur da bunu kendi milli çalgı aletiniz olarak gösterirsiniz, ne güzel kullanıyorsunuz, nereden aldığınızı da doğru söylesenize!" diyerek çıkıştığını ve orada Araba dersini verdiğini anlattı.

Algan, 19 Mayıs Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olduğunu da eklemeyi unutmadı ve bir keresinde, bir İtalyan firmasının kendine bir reklam teklif ettiğini, tabii reddettiğini de geçerken anlattı. Bu konuşmacıyı dinledikten sonra panel konusunun neden karmakarışık olduğunu, bu konuşmanın burjuva kültürü savunucularının insanlara anlatacakları, verecekleri birşeylerin olmadığının bir örneği olduğunu anladık... Aslında onlar tanıtım deyince, TC'nin tanıtımı ve sadece iyi ve olumlu göstererek suya sabuna dokunmadan yapılan tanıtımı anlıyorlar.

Daha sonra söz Mehmet Güleryüz'e verildi. Güleryüz, Doğu Avrupa Ressamlar ve Türk Ressamlar Derneği Başkanlığını yaptığını, sanatın bir enternasyonal boyutu olduğunu, insanların uluslar birbirine yakınlaştırmaya, dostluğa, karşılıklı tanışmaya aracı olduğunu; evrensel değerleri taşıyan, geliştiren kişilerin sanatçı ve şeylerin sanat eseri olduğunu içeren olumlu açıklamalarda bulundu.

Tabii gene burada da temel yaklaşım aynıydı. Sanatı, sanatçıyı evrensel görürken biz Mehmet Güleryüz'ü kötülerin içinde iyisi olarak gördük.

Güleryüz, 7,5 milyon nüfuslu İsveç'te altı bin örgütlü ressam olduğunu, buna karşılık 65 milyon nüfuslu Türkiye'de 1800 örgütlü ressamın olduğunu, bunların da çoğunun aidatlarını bile ödeyemecek durumda olduklarını anlattı. Güleryüz devlet bürokrasisinin de sanata ve sanatçılara yaklaşımını eleştirdi. (...)

Tan Sağtürk, bale sanatçısı olarak Diyarbakır'da okul açmış, bale eğitimi veriyormuş. Kendisinden önce konuşan Güleryüz'ü hiç beğenmedi. "Ben hep olumsuz tablo çizmem!" dedi. Sağtürk Fransa'da eğitim gördüğünü, Fransız vatandaşlığını Fransız başkanından aldığını, orada kültür harcamaları %1 kısıtlandı diye bütün sanatçıların yollara düştüğünü; devlet balesi diye bir şeyin olmadığını ama Fransızların milliyetçi olduğunu, kendisinin boynunda hep ayyıldızlı kolye ile gezdiğini; Fransa'nın ona sunduğu olanakları bırakıp ülkesine hizmet için geldiğini, ülkesinin tanıtımı için uğraştığını, Fransa'da bale yapan sanatçıların yarısının yabancı olduğunu anlattı. Sağtürk, ülkenin tanıtımı için Fransız başkanının yolcu uçaklarının satışı için Afrika'ya yanında bir futbolcu ve bir de sanatçı götürdüğünü ve başkan hiç konuşmasa da uçakların Afrikalılara satıldığını anlattı. İşte böyle oluyormuş ülkeyi tanıtmak!

Sağtürk, burada olmasından dolayı mutlu olduğunu, Diyarbakır'da gençlerin ona "Bale Ağbe" dediklerini anlattıktan sonra birdenbire konuşmasına bir cümle daha ekledi: "Ben anadilde eğitimi doğru görmüyorum!" Ama hiç kimse bu cümle üzerinde durmadı...

Sağtürk'ün konuşmasından sonra bir başka kişi Nâzım Hikmet'e bir yer bulamadık diyerek sanatçıya değer verilmediğini anlattı. Daha sonra senfoni orkestrası şefi olan Gürer Aykal konuştu.

Aykal, Köy Enstitüsü çıkışlı olan babasından çok şey öğrendiğini, Atatürk Cumhuriyetine çok şeyler borçlu olduğunu, bu düşünceyi herkesin iyi kavraması gerektiğini; müziği dünyaya Türklerin öğrettiğini ve Amerika'da 16 yıl şeflik yaptığını, orada Ermeni lobisine karşı 16 yıl nasıl Türklerin, Türkiye'nin tanıtımını yaptığını ballandıra ballandıra anlattı. Bir keresinde havaalanında bir cüzdan bulduğunu ve içinin çok kabarık, düşürenin de bir yabancı olduğunu anladığında ona: "Alın cüzdanınızı, ben Türküm, Türk!" dediğini, bir başka bağıntıda Arap doktorları hiç sevmediğini anlattı.

Son olarak da Reklamcılar Derneği Başkanı Meral Akyol konuştu. Akyol, sanat ve sanatçıdan çok mal ve tanıtımını uzun uzun anlattı. Mala önce satıcının inanması gerektiğini söylerken tam bir burjuva mantığı ile sanatı, sanatçıyı alınıp satılan bir meta olarak gördüğünü ifade ediyordu. Akyol'un konuşmasından açıkça ortaya çıkan şey bunların kültür anlayışının temelinin sömürü üzerine kurulu olduğu idi.

Meral Akyol dizüstü bilgisayarından okuduğu için, öne çıkan sayfanın ne anlama geldiğine bakmadan atıyordu... Belki de ona hazır bir disket vermişlerdi, karmakarışık şeyler konuşuyordu. Konuşmasının sonunda kendisi de fark etti, "can sıkıcı oldu ama ne yapayım" dedi. Akyol o kadar sıkıcı şeyler konuştu ki dinleyicilerin yarısı kalkıp gitmek zorunda kaldı. Konuşmasında, "Ortaçağ'da rönesans yapmış, ilerici fetihler yapmış milletin çocuklarıyız ama çok özürlüyüz, çevrede özürlüyüz, estetikte özürlüyüz... Köylülerimizin parası var ama giymesini, yemesini bilmiyor. Bir türlü kendimize gelemiyoruz. Farklı düşünce-

lere, insani değerlere yeterli saygıyı gösteremiyoruz" dedi.

İçinden konuşmacıların da "çıkamadığı" konusu ile panel, ırkçılık, şovenizm dolu düşüncelerin ağırlıklı olarak ifade edildiği; sanatın, sanatçının alınıp satılan bir meta olarak görüldüğü bir panel oldu. Toplantının sonuna kadar bekledik. Soru sorma imkânı vardı, sormadık. "Sanatçılarla" toplantıdan sonra teke tek konuşmayı daha uygun gördük. Konuştuğumuz kişilerin, devrimci düşünceden çok uzak olduğunu gördük.

* * *

3 Ekim 2002 tarihinde AKM'de "Kültürlerin buluşmasında görsel basının rolü" konulu bir panel daha yapıldı. Paneli Cumhuriyet gazetesinden Ali Sirmen yönetti.

Bu panel önceki panelden daha kötü organize edilmişti, daha az anlaşılırdı. Üstelik "uluslararası" idi. Bu panele uluslararası demelerinin nedeni katılımcılardı. Çeşitli ülkelerden yedi konuşmacı vardı. Bu panel için en büyük salon açılmış. 500-1000 kişinin girebileceği bir salon ama salonda toplam 100 kişi yoktu. (...)

Konuşmaların "anlaşılmazlığı", çeviri sorunu ve konuşmacıların üzerinde konuştukları konuya sığ yaklaşımlarıyla geçen bir panel oldu. (...)

En son konuşmayı yapan Deniz Türkali'ye toplantıdan sonra konuşmak için yaklaştım, az önceki konuşmasını hatırlatıp "Batı kültürü ile Doğu kültürleri arasında çatışmanın olduğunu söylediniz, bunu biraz açar mısınız?" dedim.

– "Konuşma anında sorsaydınız, böyle ayaküstü soru sorulur mu?" dedi.

Ben de "Güney dergisinde kültürle ilgili geniş bir tartışma yayınlandı, elinize geçti mi?" diye soruya devam ettim.

– "Evet, Güney dergisinden haberim var, şimdi ama zamanım yok" dedi, ayrıldı.

Bu panellerden: Burjuva kültürünün savunucularının ne kadar kof olduğunu, ne kadar şaşaalı savunsalar da kitlelere verecekleri şeylerin çok kısıtlı olduğunu, onların kültürü, sanatı, edebiyatı sömürünün bir aracı olarak gördüğünü, kendi düzenlerinin, sömürünün devam etmesi için bir avuç azınlığın hizmetinde olduklarını gördüm.

Karl Marx'ın dediği gibi onlar: "Doktoru, hukukçuyu, rahibi, şairi, bilim adamını kendisinin ücretli işçisi durumuna getirdi."

Bizim de hedefimiz, baskının, sömürünün olmadığı bir düzende, sanatı, kültürü proletaryaya, ezilenlere hizmet eden bir araç haline getirmektir. Bu, sosyalizmde olacaktır, mutlaka olacaktır.

Özet olarak Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde eksik olan çoktu. Ama onlara karşı şimdiden Yılmaz Güney'li alternatif film festivallerinin örgütlenmesinin ve devrimin, sosyalizmin propagandası için her fırsatın değerlendirilmesinin yolları olduğunun, kendimizi gelecek için daha bilinçli, daha iyi hazırlamamız gerektiğinin bilincinde olmak gerekir. Her yerde alternatif festivaller için kollarımızı sıvamamızın zamanının geldiği bilince çıkarılmalıdır.

* * *

AKM açık hava tiyatrosunda 4 Ekim'de Grup Yorum'un verdiği dinleti çok güzeldi. Binlerce genç hep bir ağızdan devrim türküleri söylediler. Yaşları 15-18 arasında olanlar çoğunluktaydı.

Bu dinletiye girmek için mutlaka çok fedakârlık göstermişlerdir. Yoksulluğun bu denli vurduğu yerde ancak en fedakâr insanlar böyle bir dinletiye katılabilir diye düşünüyoruz. O dinletiden çıktıktan sonra çoğunluk yaya olarak yollara koyuldu. En yakınının beş-on kilometre uzaklıkta oturduğunu tahmin edebiliyorduk. "Yaşasın halkların kardeşliği!" sloganı en çok katılımla atılan slogandı. Çok canlı bir kitle vardı, konser boyunca türkü söylediler, savaşı protesto ettiler, ölüm orucu direnişiyle ilgili sloganlar attılar.

Bir Güney okuru

Güney Kültür Sanat Edebiyat Merkezi açıldı!

İstanbul'un Esenyurt semti yeni bir kültür merkezine kavuştu. Güney Kültür Sanat Edebiyat Merkezi Kasım ayında açıldı. Merkezin tanıtımı amacıyla yayınlanan bildiride merkezin amacının "emperyalist, kapitalist, feodal kültüre karşı mücadele etmek ve devrimci kültürün yayılması ve tanıtılmasına hizmet etmek" olduğu belirtildi. Bildiride "halkın diğer alanlarda olduğu gibi kültürel alanda da yoğun bir biçimde emperyalist, kapitalist, burjuva, feodal kültür tarafından kuşatılmış durumda olduğu ve emekçilerin gözlerinin önüne sis perdesi çekildiği; sistemin kültürel alanda da emekçilerin gerçekleri görmesine, kendisine ait olan sınıf kültürünü sahiplenmesine ve yaygınlaştırmasına, burjuva feodal kültüre karşı mücadele etmesine engel olduğu" vurgulanarak Güney Kültür Sanat Edebiyat Merkezi'nin amacının "bu gidişata dur deme mücadelesinde yer almak, destek vermek ve mücadeleyi omuzlamak" olduğu ifade edildi. Bildiride bu amaçlarla açılan kültür merkezine emekçi halkın destek vermesi istendi. İlk etapta folklor, saz ve gitar kursları ile tiyatro grubu çalışmalarına ağırlık verilecek olan merkezde şiir dinletileri, okuma günleri, film gösterileri gibi etkinlikler de yürütülecek.

Yeni yılda mücadeleyi yükseltelim!

DERYA GÜMÜŞ

Geçtiğimiz günlerin ayların üzerinde en çok konuşulan, tartışılan olaylarından birisi Avrupa Birliği idi. Türkiye Cumhuriyeti'nin 58. hükümeti, ayağının tozuyla Aralık ayında yapılan Avrupa Birliği genişleme toplantısında üyelik yolunda bir müzakere tarihi koparabilmek için "çabalayıp durdu." Bu arada bir çoğu çıkarılmış olan uyum yasalarından eksik kalanlar da alelacele hazırlanıp Meclis'ten geçirildi. Söylenenlere göre tüm bu kanunlar Avrupa Birliği için, göstermelik olarak hazırlanan kanunlar değildi. Hayır; hükümet bunları "kendi insanımızın hakkı hukuku için" yaptığını iddia ediyordu; "Demokrasi AB'den önce kendi insanımıza lazım"dı! Tıpkı kendinden önceki hükümetlerin söylediği gibi söylüyordu... Ne büyük sahtekârlık! Bir yanda kendi insanın için hak ve hukuktan dem vuracaksın, demokrasinin gelişmesi için kanunlar çıkaracaksın ama diğer taraftan uygulamada insan hakları ihlallerine, yasaklara, cezalandırmalara, işkenceye... devam edeceksin. "Avrupa Birliği yolundaki" Türkiye gerçekliği böyle idi...

* * *

Mecliste alelacele geçirilen kanunlarda neler yazdığı onca önemli değil Türkiye'de... Uygulamaya bakıldığında insan haklarının durumunu, yasakların vardığı boyutları, demokrasinin düzeyini görmek fazlasıyla mümkün! İşte size binlerce örneğin içinden bir kaçı...

* * *

"Türkiye bir yasaklar ülkesidir. Türkiye bir sansür ülkesidir." Bu tespit öylesine atılmış hamasi bir nutuktan alınan alelade bir cümle değil; verilere dayanan gerçeklikten çıkarılan bir sonuçtur. Bugün Türkçe dışındaki dillere karşı, özelde de Kürtçe diline karşı, kimi yasal düzenlemelerin yapıldığı ve sözde Kürtçenin konuşulmasının, kurslarda öğretilmesinin ve önümüzdeki dönemde devlet televizyonlarına taşınmasının önündeki engellerin kaldırıldığı dönemde Kürtlerin çocuklarına Kürtçe isim koyması yasak! Rozerin, Rojda, Berivan, Zilan... gibi isimleri çocuklarına verenlere yönelik baskılar, işkenceler, tehditler... sürüyor!

Anadilleri Kürtçe ile eğitim görmeyi talep edenlere yönelik baskılar da sürüyor... Kasım ayı içinde Nusaybin'de bu talepte bulunan yedi kişi 3'er yıl 9'ar ay hapis cezasına çarptırıldı. Van'da Kürtçe anadilde eğitim isteyen ve bu amaçla dilekçe veren 700 öğrencinin yargılanmasına devam edildi.

* * *

Avrupa Birliği yolundaki(!) Türkiye'de yasaklar sadece isimle sınırlı değil. Yasaklar zincirindeki halkalardan birisi de artık bir TC klasiği haline gelmiş olan basın yayın alanı. Bu alanda da, özellikle devrimci ve sosyalist basına yönelik yasaklar sürüyor; gazete ve dergi büroları basılıyor; dergi ve gazetelerin yazışleri müdürleri hapis cezalarına çarptırılıyor; mahkemelerden milyarlarca liralık para cezaları kesiliyor... vb. vb.

* * *

Sadece gazete ve dergiler mi?

Hayır. Örneğin kitap yasağı da alabildiğine uygulanıyor. 2002 yılının ilk 11 ayındaki verilere göre toplam 50 kitap toplatılmış. Bunlar arasında "Çerkes Alfabesi", Franz Werfel'in "Musa Dağda Kırk Gün"ü, "Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi", doğumunun 100. yılında yapılan yer yer devlet erkânının da katıldığı törenlerde "devletle Nâzım'ın barıştırılmaya" çalışıldığı bir yılda Nâzım'ın kimi eserleri, Chomsky'nin "Amerikan Müdahaleciliği", Ömer Asan'ın "Pontos Kültürü" adlı kitabı, Nuri Dersimi'nin kitapları... yasaklanan 50 kitap arasında yer alıyorlardı. Kitap da yakıyor Türk devleti... Dragon Babic'in Ayrıntı Yayınları'ndan çıkan ve mayıs ayında "halkın ar ve haya duygularını rencide ettiği" gerekçesiyle toplatılan Son Sürgün adlı kitabının şimdi de imha edilmesine karar verildi. İstanbul 2. Asliye Mahkemesi'nin bu imha kararı şu anlama geliyor: Son Sürgün ya SEKA'ya verilecek ya da yakılacak.

Film yasaklarına hiç girmiyorum. Bu alanda, belkide sadece Türkiye'de gerçekleşmiş komedi olarak nitelenebilecek bir olayı, bir yandan Kültür Bakanlığı desteğiyle yapılan "Büyük Adam Küçük Aşk"ın yine aynı hükümetin aynı bakanlığı tarafından yasaklanmış olduğunu hatırlatıp geçiyorum.

* * *

Türkiye'de yalan hakim... Medyasıyla, hukuk sistemiyle, devletiyle hakim sınıflar gerçeklerin yığınlar tarafından bilinmesini istemiyor, bütün yaşananları büyük bir yalan ağı ile gizlemeye çalışıyor, gerçekleri açıklamaya kalkanları, yaşananlara karşı sesini yükseltenleri, en doğal ve insani taleplerini dile getirenleri, gerçek aydınları ve sanatçıları, insan hakları savunucularını, devrimcileri ve komünistleri baskıyla, terörle susturmaya çalışıyorlar.

İşte tecride karşı sesini yükselten cezaevlerindeki devrimcilerin durumu... Bugüne kadar devletin cezaevlerindeki saldırısı sonucu 102 devrimci yaşamını yitirdi, yüzlercesi sakat kaldı.

İşte Avukat Eren Keskin'e yapılanlar... Terörle Mücadele Yasası'na muhalefet ettiği gerekçesiyle cezalandırılan Eren Keskin'e bir ceza da kendi meslek kuruluşu olan İstanbul Barosundan geldi: Baronun Eren Keskin hakkında 2001 yılında almış olduğu "bir yıl süreyle işten çıkarılma" cezası yürürlüğe kondu! Devlet ve onun uzantıları hukukçunun gerçekleri açıklamasını ekmeğini elinden

almakla, işini yapmaktan alıkoymakla engelleyeceklerini sanıyorlar!

İşte İstanbul İnsan Hakları Derneği Başkanı Kiraz Biçici'nin durumu... 3 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırıldı. Nedeni, Biçici'nin 19 Aralık 2000 tarihinde gerçekleşen ve 32 devrimcinin katliyle sonuçlanan cezaevi operasyonunu Medya TV'de eleştirmesi... Dünyanın gözü önünde yapılan bir katliamı eleştirmenin bugünkü hukukta adı "örgüte yardım ve yataklık" oluyor! Yani bugünkü hukuk sistemi diyor ki; "Bir insan hakları savunucusu olarak sen, Biçici, bizim yaptığımız hak ihlallerine, katliamlara karşı sesini çıkarmayacaksın! Çıkarırsan cezayı yersin!" Bunu Biçici de biliyor ve diyor ki; "Ya katliamlara, hak ihlallerine karşı çıkmayarak taraf olacaksın, ya da karşı çıkarsan cezalandırılacaksın!" Ve devam ediyor: "Düşünceyi ifade etmeyi engellemeye yönelik bir karar. Ben insan hakları savunucusuyum. Yaşam hakkının kutsallığını savunuyorum ve 32 insanın ölümüyle sonuçlanan operasyon hiçbir şekilde açıklanamaz. Elbette operasyonu eleştireceğim. Medya TV'de operasyonu bir katliam olarak nitelendirmiştim, hâlâ da öyle niteliyorum. Üstelik devletin cezaevlerinde nasıl bir katliam yaptığını devletin kendi kurumları belgelerle ortaya koydu ve bu basına yansıdı." (Evrensel, 6 Kasım 2002)

Evet, Biçici'nin suçu insanın yaşama hakkını savunmak! Bunun Türkiye'de, Türk hukuk sistemindeki karşılığı cezadır! Ve bu TC'nin 80 yıllık tarihinde klasikleşmiş davranışlardan birisidir.

* * *

Yasaklarla, baskılarla geçen bir yılı daha geride bıraktık. Geçtiğimiz yılın olaylarının dökümünü yapmak değil amacım. Sadece yeni bir yıla girerken geride bıraktığımız bir yıla iz bırakan kimi olayları bir iki örnekle anlatmaktı...

Ve yeni yıla giriyoruz... Yeni yıla savaş tamtamları eşliğinde giriyoruz. Yanıbaşımızda bir savaş tezgâhlanıyor. ABD Irak'a yönelik başlatacağı savaşta Türkiye'yi de cephede görmek istiyor. Türk hakim sınıfları buna hayır diyemiyorlar. ABD'nin istekleri karşılanacak! Ama hangi fiyata? İşte bunun pazarlıkları yürüyor Türkiye ile ABD arasında! Masaya sürülen işçilerin, emekçilerin kanıdır! Petrol için!

Türk hakim sınıfları işçileri, emekçileri, işçilerin, emekçilerin hiçbir çıkarının olmadığı bir savaşa sürüklüyorlar! ABD'nin Irak petrollerine hakim olması ve Türk hakim sınıflarının bu savaştan biraz kırıntı alabilmesi uğruna çeşitli ulus ve milliyetlerden işçiler, emekçiler cepheye sürülecek; sınıf kardeşleri karşı karşıya getirilecekler! Petrol için kanlarını vermeleri istenecek işçilerden, emekçilerden!

Savaş tamtamları arasında giriyoruz yeni yıla... İşçileri, emekçileri yeni yılda içte demokrasi eksenli, dışarıda gerici, haksız savaşa karşı mücadele dolu bir yıl bekliyor! Haksız, gerici, karşıdevrimci savaşa karşı devrimci savaşı yükseltmeliyiz! Sınıf savaşımını yükseltmeliyiz! Gerçek anlamda demokrasiyi kazanmak için, gerçek anlamda barışı kazanmak için; ekmeğimiz, aşımız, işimiz, kimliğimiz için... mücadeleyi yükseltmeliyiz!

Kazanmanın başka yolu yok...

Ve biz kazanmak zorundayız!

Aralık 2002

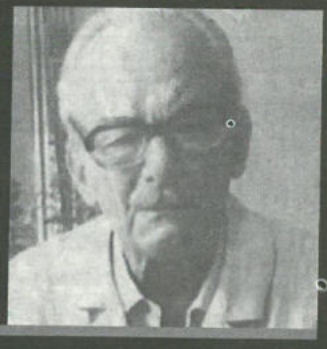

"Dört kişi parkta çektirmişiz,
Ben, Orhan, Oktay, bir de Şinasi...
Anlaşılan sonbahar
Kimimiz paltolu, kimimiz ceketli
Yapraksız arkamızdaki ağaçlar...
Babası daha ölmemiş Oktay'ın,
Ben bıyıksızım,
Orhan, Süleyman efendiyi tanımamış.

Ama ben hiç böyle mahzun olmadım;
Ölümü hatırlatan ne var bu resimde?
Oysa hayattayız hepimiz."

diyordu Melih Cevdet Anday "Fotoğraf" şiirinde. Artık üçü de; üç "Garip" de yaşamıyor: Son "Garip" Melih Cevdet Anday da Aralık ayında yaşama 87 yaşındayken veda etti. Orhan Veli, Oktay Rifat ile birlikte daha sonra "Yeni Şiir" hareketine evrilecek olan "Garip" hareketini başlatan ve Türk şiirinin temel taşlarından birisi olan Melih Cevdet Anday edebiyat dünyasında derin izler bıraktı...

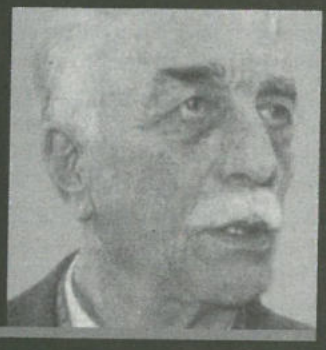

Dergimiz yayına hazırlanırken edebiyat dünyasından bir başka çınarın daha ölüm haberi geldi... Bu kez yaşamını yitiren; Nâzım Hikmet'in "Memed"i; Mehmet Fuat'tı. Hikâye, çeviri, eleştiri, deneme gibi edebiyatın değişik alanlarında önemli eserler veren Mehmet Fuat Bengü bir yayıncı olarak da önemli çalışmalar yürütmüştü. Nâzım ile baba-oğul gibi olan Mehmet Fuat, Nâzım'ın eserlerinin toparlanması ve yayınlanması konusunda önemli çalışmalar yürüttü. Edebiyat dünyası onu unutmayacak...

denlerin ardından

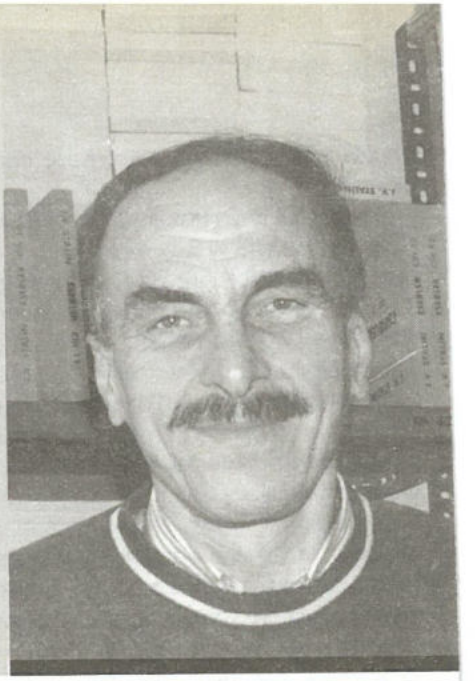

Bütün hayatı boyunca ezilenlerin sömürülenlerin safında mücadele eden İnter Yayınları sahibi değerli dostumuz Ali Yavuz Çengeloğlu'nu 5 Ekim 2002 tarihinde kaybettik. Devrim mücadelesine değişik alanlarda ve biçimlerde katılan Ali Yavuz Çengeloğlu son olarak mücadeleye katkısını sahibi olduğu İnter Yayınları üzerinden bir yayıncı olarak sürdürüyordu. O; Marksizm-Leninizmin bir dizi temel eserini Türkçeye kazandırarak bilimsel sosyalizmin Türkçe dilinde yaygınlaştırılmasına hizmet ederken sadece bugünün değil, yarının devrimci kadrolarının yetişmesinde büyük rol oynayacak önemli bir görevi yerine getiriyordu.

Acımız büyük... Kendisini saygıyla anıyor; 2000 yazında kendisiyle yaptığımız ve 14. sayımızda yayınladığımız bir söyleşiyi bir kez daha yayınlıyoruz.

GÜNEY

İNTER YAYINLARI SAHİBİ ALİ YAVUZ ÇENGELOĞLU:

"Sistem okumaktan uzaklaştırmayı amaçlamıştır!"

GÜNEY: İnter Yayınlan ne zaman kuruldu ve yayın anlayışı nedir?

ALİ YAVUZ ÇENGELOĞLU: Yayınevimiz 1 Nisan 1988 tarihinde, İnter Yayıncılık Tic. Ltd. Şti. adıyla faaliyetine başladı. 15 Mayıs 1990'da şirket lağvedilerek yerine, 16 Mayıs 1990 tarihinde İnter Yayınları kuruldu. Yayınevimiz bilimsel sosyalizmin temel eserlerinin bütününü doğru ve eksiksiz tercüme temelinde yayınlamayı amaçlamıştır. Stalin'in 16 ciltlik "Eserler"i ile Lenin'in 12 ciltte "Seçme Eserler"i yayınlanmıştır. Ayrıca bugüne kadar "Leninizm Dizisi" 7 kitap halinde, Lenin'in 16 kitabı, Stalin'in 9 kitabı, Losovsky'nin "Sendikalar Üzerine" başlıklı 3 kitabı, Komintern belgeleri, sosyal bilimler, kadın sorunu üzerine, biyografi, otobiyografi, anılar ile ilgili kitaplarla devrimci romanlar yayınlanmıştır. Karl Marx ve Friedrich Engels'in kitaplarının yayınlanmasına da başlanmıştır.

GÜNEY: Marksizm-Leninizmin temel eserleri daha önce de değişik yayınevleri tarafından yayınlandı. İnter Yayınlarının farkı nedir?

ALİ YAVUZ ÇENGELOĞLU: Daha evvel çıkarılmış olan bu eserlerde bir takım tercüme hataları var. Bu tercüme hataları sosyalizmin tartışılması konusunda birçok boşuna çabalara, boşuna tartışmalara sebep oldu. Bizim amacımız, sosyalizmi kaynağından olduğu gibi Türkçeye aktarmak, daha önceki tercümelerde yapılmış olan yanlışlardan arındırarak aktarmak ve böylece okuyucuya, bu konuda tartışmak isteyenlere ve bu konuda mücadele etmek isteyenlere, doğru kaynakları olduğu gibi sunmak.

GÜNEY: Sizin karşılaştığınız ve genelde yayınevlerinin karşılaştığı temel sorunlar nelerdir?

ALİ YAVUZ ÇENGELOĞLU: Ülke ekonomisi uzun bir zamandır kriz içindedir. Bu kriz son dönemlerde daha da şiddetlenmiştir. Bu zor durumdan endişelenen emperyalistler, İMF vb. kuruluşlarla ekonomimizi vesayet altına almış ve hükümet aracılığıyla yönetmeye koyulmuştur. Bu vesileyle uluslararası tahkimi yasayla getirmişlerdir. Halkımız, işçisi, memuru, köylüsü, esnafı, küçük işletmecisi ve üreticisiyle, tümü bir varlık-yokluk içine girmiş, yarına endişesi iyice artmıştır. Piyasa bir altüst oluş içerisindedir. Biz kitap yayıncıları olarak bundan yeterince payımızı almaktayız. Okuyucularımız genel olarak dar gelirli insanlardır. Onlar bu düzende önce yeme-içme, kira, giyim, elektrik, su vb. giderlerini karşıladıktan sonra, para artarsa okumak için kitap alacaklardır. Sistem okumayı teşvik etmeyi değil, okumaktan uzaklaştırmayı amaçlamıştır. Cezaevlerinin "düşünce suçlularıyla" doldurulması bunun bir görüntüsüdür. Böyle bir müşteri kitlemiz olunca, ekonomik durumumuz ortaya çıkmaktadır. Bugün yayınevlerimiz hâlâ açıksa bu büyük bir başarıdır bizim için. Ama yayın faaliyetimizin sona ermesi biz yayıncılar için sürpriz olmaz. Bazı kitap yayıncılarının durumu bizlerden farklı-

dır. Ders kitapları yayınında tekelleşmiş olanlar ile bazı banka ve tekellerin kültür hizmeti adı altında holdinglerinden aktardıkları sermaye ile kurulan ve alanımızda tekelleşmeye yönelen yayıncılar bu konuda bizlerden farklıdır. Bunların özellikle son dönemlerde ortaya çıkmaları düşündürücü olmalıdır. Amaçları halkımızın kültürünü artırmak değil yozlaştırmaktır. Ele aldıkları eserleri kültürel, edebi değerleri olsun veya olmasın ellerindeki imkânlarla, büyük tirajlı gazete, TV vb. yoluyla yoğun reklamlar yaparak mevcut okuyuculara ulaştırmakta ve böylece onları kültürel olarak etkilemektedirler. Bu konuya ilişkin olarak, emperyalizm gerek kültürü gerekse de "milli eğitimi" yıllardır etkilemiştir, etkilemektedir. Mevcut yazar, bilim insanı ve "aydın"lar bundan önemli ölçüde paylarını almışlardır. Emperyalizm girdiği ülkelerde kendi uşak burjuvalarıyla feodalleri gerek altyapıda gerekse de üstyapıda uzlaştırır. Bunun sonucu olarak feodal düşünceleri ve kültürü de muhafaza eder, bunları kendi emelleri için kullanır. Hakim sınıflar içinde kargaşa yaratacak boyutlara ulaşan, feodalizmin ürünü kültürel gelişim, özellikle Amerikan emperyalizminin desteğini alarak üst boyutlarda sürmektedir. Emperyalizm, uşakları aracılığıyla ülkemizde yıllardır din temelinde faaliyet yürüten onlarca vakfın kurulmasını, devlet desteğiyle ayakta kalmasını, gelişmesini ve maddi olarak güçlenmesini sağlamıştır. Bunlara ek olarak, dini eğitim adı altında yüzlerce imam-hatip okulu açılmış ve ayrıca devlet kontrolü dışında yüzlerce dini eğitim amaçlı yurtlar ve okullar açılmıştır. Bu kesimin eğitimde ve kültürde sağladığı etkinlik klasik "cumhuriyetçi" tekelleri telaşlandırmış ve bu yüzden birbirleriyle dalaşmaya başlamışlardır. Cumhuriyetin laiklik adı altında dinde yapmış olduğu reformun bir işe yaramadığı, laik devlet ile din devleti arasında bir devlet modelinin para etmediği ortaya çıkmış durumdadır. Bu da din temelinde devlet kurma faaliyeti içinde bulunanlara her alanda güç vermiştir. Gerek büyük tirajlı basın, gerekse TV'ler bu alanda sürdürülen rekabetle halkımızın, okuyucuların kafalarını allak bullak etmektedir. Halkımızın eğitime yönelmiş insanları ve okuyucular her alanda bu kesimlerin etkisi altına girmek tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çok az olan dirençli kişiler çoğalmadığı sürece halkımızın yayıncıları olan bizler gibi yayıncılar yaşamlarını yayıncı olarak sürdürme şansına sahip olamayacaklardır. Ama ben birçok yayıncı gibi, halkımızın kendisini kültürel olarak ilerletmesini sağlayacak olan yayınlara sahip çıkacağını ve bunun da sadece sınıf mücadelesinin gelişmesine bağlı olduğunu biliyorum.

GÜNEY: Okuyucularınızın az olması gibi bir sorunun ötesinde bir de devletin baskılarıyla karşılaşıyorsunuz. Bu konuyu biraz açar mısınız?

ALİ YAVUZ ÇENGELOĞLU: Cumhuriyet öncesi dönemde basılacak kitapların müsveddeleri önceden padişahlığa bağlı sansürcüler tarafından onaylanması gerekiyordu. Cumhuriyetle birlikte sansür anlayışı daha değişik biçime büründü: Kitap basılsın, sonra yasaklanarak toplatılsın ve basana, yazana, tercüme edene yıllarca zindan ve para cezası verilsin. Bu uygulama cumhuriyet devletinin kuruluşundan bugüne kadar devam etti.

GÜNEY: Son dönemde ne gibi sıkıntılarla karşılaşıyorsunuz?

ALİ YAVUZ ÇENGELOĞLU: Şimdi yeni bir uygulama başlatıldı. 1998 yılı Nisan'ında çıkarılan Bandrol Yasasıyla her yayıncı devletten çıkaracağı kitap sayısı kadar bandrol satın alacaktır. Bu yasa bazı "safdil" yayıncıların korsan kitap basımını engellemek için "devletimize" rica etmeleri sonucu, devletin bu isteğe "sahip çıkması" yoluyla gerçekleşmiştir. Devletin kimin devleti olduğunu kavramamış bu yayıncılar herhalde hâlâ dizlerini dövüyorlardır. Bu yasa ile devlet, yayıncıların tümünü maddi kontrol altına aldığı gibi esas olarak ileriki bir dönemde istemediği bir kitaba bandrol vermemekle Abdülhamit'in sansür biçimini uygulamış olacaktır. Çünkü bandrol almak isteyen yayıncı kitabın adını, yazarını, tercüme ise tercümanın adını, yani kitabın kimliğini bildirecektir. Devlet ise bandrolu isterse verir isterse vermez! İşte yayıncılığın geldiği aşama. Bugünkü durumumuz şöyle: Türkiye Yayıncılar Birliği ve yayıncılar Nisan 1998'de çıkan bu yasaya önemli tepkide bulunmuştu. Bu tepkiler sonucu devlet yasanın uygulanmasını bir yıl süre ile kaldırmıştı. Ne yazık ki medyatik bir kaç yazar ile çalışan yayıncılar, tekel haline gelen veya bunların kuyruğunda giden birkaç yayıncı bandrol almaktadırlar. Her fırsatta "halkımızı bilgilendirmeyi" dillerinden düşürmeyen medya bu konuda kendisinden beklendiği gibi ses çıkarmamıştır, çıkarmamaktadır. Biz yayıncıları yalnız ekonomik kriz yıkmamaktadır. Devlet de mali denetimi ve sansür girişimi ile yaşamımızı ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bu durumu, halkımızın değerlendirmesi ve tavır takınması değiştirebilir.

GÜNEY: Bundan sonraki yayın programınızda neler var?

ALİ YAVUZ ÇENGELOĞLU: Lenin ve Stalin ile ilgili temel kitapları çıkarmış durumdayız, bunun yanında bir takım eksikler var, onları da ileriki dönemde imkân bulduğumuz oranda çıkarmaya devam edeceğiz. Şimdi İnter Yayınları olarak esas yöneldiğimiz konu Marks ve Engels'in temel eserlerini çıkarmak. Bu arada tabii sosyalizme ilişkin devrimci roman, biyografi, belli konularda tartışma içeren kitapları çıkarmaya çalışacağız. Bu günden sonra, Marks ve Engels'e başladık, toplam beş kitabını çıkardık, bunlar arasında "Komünist Manifesto", "Gotha Programının Eleştirisi", "Sosyalizmin Ütopyadan Bilime Gelişmesi", "Ücretli Emek ve Sermaye, Ücret, Fiyat, Kâr" var ve şimdi çıkarmaya çalıştığımız kitap "Anti- Dühring", bunun arkasından "Felsefenin Sefaleti" gibi Marks ve Engels'in kitaplarını yayınlayacağız kısa vadede. Bu yılın (2000) sonuna kadar sanırım 10 tane çıkarmış olacağız. Onun yanında yine Lunaçarski'nin "Devrim ve Sanat", yine Alexandra Kollontai'nin "Toplumsal Gelişmede Kadının Konumu" adlı kitabı var. Elimizden geldiğince bu çabalarımızı hızlandırmaya çalışacağız. Bu tabii ki maddi duruma, okuyucularımızın kitaplarımıza ilgi göstermesine, onları satın almasına bağlı.

GÜNEY: Söyleşi için teşekkür ederiz.

"Nazım Hikmet" Konferansları Başarıyla Gerçekleştirildi

Güney dergisinin artık gelenekselleşen yıllık konferanslar dizisinin beşincisi bu yıl iki kentte, İstanbul ve Adana'da başarıyla gerçekleştirildi. Güney konferanslar dizisinin bu yılki konusu "Nazım Hikmet" idi. Nâzım Hikmet, 100. doğum yıldönümü vesilesiyle UNESCO'nun 2002 yılını "Nâzım Hikmet Yılı" ilan etmesiyle de tüm dünyada ve tabii ki onun "memleketi" Türkiye'de değişik kesimlerce çeşitli etkinliklerle anıldı. Türkiye'deki anmalarda özellikle devletin içinde bir kesimin Nâzım Hikmet'i sahiplenme çabaları dikkati çekiyordu – tabii ki içini boşaltarak! Bu konuyu bir önceki sayımızda yayınladığımız Nâzım Hikmet dosyamızda ele almış ve eklemiştik: "Nâzım Hikmet'in 100. doğum yılında, kuşkusuz onun gerçek dostlarının, onun mücadelesini verdiği yeni bir dünya için mücadele edenlerin de diyecekleri var."

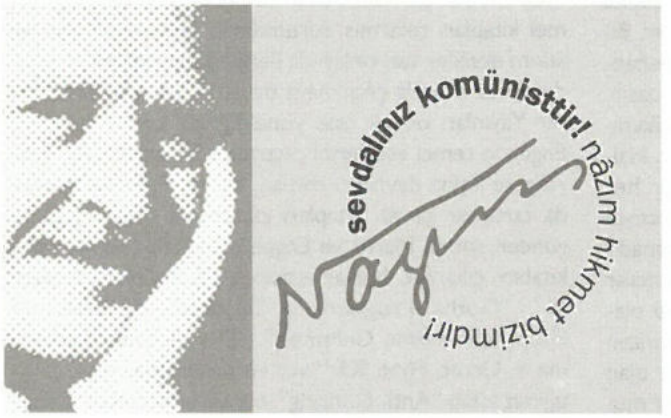

Evet, kültür cephesinde işçi sınıfının davasının savunucusu olan Güney dergisi, proletaryanın en büyük sanatçılarından biri olan Nâzım Hikmet konusunda tavırsız ve sessiz kalamazdı, kalmadı da. Güney dergisi belki de Nâzım Hikmet bağlamında en zor ama en önemli görevlerden birini, Nâzım Hikmet'in genel değerlendirmesi görevini önüne koydu ve bu konudaki ilk temel tezlerini kamuoyuna sundu. Nâzım Hikmet konferanslarının da temelini oluşturan bu tezler, konferanslardan önce, Güney dergisinin Temmuz/Ağustos/Eylül 2002 tarihli 21. sayısında yayınlandı.

İSTANBUL

Konferansların ilki İstanbul'da gerçekleştirildi. Konferansın başında, kısa süre önce, 5 Ekim'de kaybettiğimiz değerli devrimci yayıncı, İnter Yayınları sahibi Ali Yavuz Çengeloğlu'nun; halen devam etmekte olan ölüm oruçlarında yaşamını yitiren devrimcilerin ve dünyada ve Türkiye'de devrim mücadelesinde düşen devrimci sanatçıların ve savaşçıların anısına bir dakikalık saygı duruşu yapıldı. Saygı duruşundan sonra, konferansa katılamayan Güney dergisi sorumlu yazıişleri müdürü İlyas Emir'in ve 78'liler Birliği Vakfı'nın mesajları okundu.

Konferans sunusu iki bölümden oluşuyordu. Birinci bölümde Nâzım Hikmet'in yaşamı ve mücadelesi anlatıldı. Nâzım Hikmet'in biyografisini sunan arkadaş, Nâzım Hikmet'in küçük yaşlarda şiir yazmaya başlamasından başlayarak, genç yaşlarda Spartakistlerle tanışmasını; Sovyetler Birliği'nde komünist olmaya karar vermesini ve KUTV'da eğitim almasını; orada yenilikçi fütürist ve konstrüktivist sanat eserleriyle tanışmasını ve onlardan etkilenmesini; TKP içinde aktif olarak yer almasını ve bir alternatif TKP kurulmasında önemli rol oynamasını; 13 yıllık hapislik döneminden sonra tekrar Sovyetler Birliği'ne gitmesini ve hayatının sonuna kadar komünizm davasına inancını yitirmeden uluslararası mücadelenin içinde yer almasını canlı bir biçimde anlattı. Nâzım Hikmet'in yaşamı ve mücadelesi anlatılırken, bir yandan da içinde bulunduğu, siyasi ve sanatsal gelişmesinde etkilendiği tarihi ve siyasi koşullar da önemleri ölçüsünde anlatıldı. Nâzım Hikmet'in genel değerlendirmesinden önce böyle bir bölümün yer alması özellikle önemliydi, çünkü Nâzım'ın erdemleri ve hataları ancak bütünlüklü bir yaklaşımla koşulları içinde ele alındığında anlaşılabilir ve Nâzım ancak bu şekilde doğru değerlendirilebilir.

İkinci bölümde ise daha önce Güney dergisinde yayınlanmış olan tezler temelinde Nâzım Hikmet'in genel değerlendirmesi yapıldı. Bu genel değerlendirmeyi sunan arkadaş herşeyden önce Nâzım Hikmet'in sanata komünistçe yaklaştığına, yani sanatı sınıf mücadelesinde önemli bir silah olarak gördüğüne ve bu anlamda açıkça proletaryanın saflarında yer aldığına vurgu yaptı. Bu bölümdeki anlatımdan Nâzım Hikmet'in komünizmi bir şair romantizmiyle değil, tam tersine sınıf bakış açısıyla bakarak bilinçli olarak seçtiği; komünist saflarda yerini alarak sanatını bilinçli olarak komünizmin, yani ezilenlerin, sömürülenlerin kurtuluş mücadelesinin hizmetine soktuğu açıkça anlaşılıyordu. Ortaya çıkan diğer bir olgu da şu idi: Nâzım Hikmet'in sanatını siyasetinden, siyasetini sanatından ayırmak mümkün değildir. Sunucu arkadaşın anlatımında altını çizdiği bir başka çok önemli nokta da, Nâzım Hikmet'in pratikte komünizme katkılarının son derece büyük olduğu idi. Anlatılanların da gösterdiği gibi, Nâzım Hikmet komünizmi şiirleştirmekle, edebileştirmekle ve bu anlamda sonsuzlaştırmakla kalmamış, o sadece genel propagandayla yetinmemiş; aynı zamanda bizzat parti içinde örgütlenmiş ve insanları parti içinde örgütlenmeye çağırmış olan bir sanatçıdır. O hem kendi zamanında hem de günümüzde binlerce insanın devrimci ve sosyalist fikirlerle tanışmasında adeta bir köprü rolü oynamıştır ve oynamaya devam ediyor. Nâzım Hikmet'in bütünlüklü değerlendirmesinde öne çıkan yan budur, yani onun komünizme bağlılığı ve sanatını bilinçli olarak bu yönde kullanmasıdır.

Sunucu arkadaş bir yandan Nâzım Hikmet'in bu olumlu yanına vurgu yaparken, diğer yandan onun bu olumlu yanına gölge düşüren kimi hatalarına da dikkat çekti. Türkiye'de iç ulusal sorunun en önemli iki konusunda, Ermeni sorunu ve Kürt sorunu bağlamında Nâzım Hikmet, o dönemde üyesi olduğu TKP ile aynı pozisyonda durarak, bu sorunların önemini görmeyerek önemli bir yanlışa düşmüştür. Yine o, yaşamının sonuna kadar bağlı kaldığı Sovyetler Birliği'nde 50'li yılların ortasından itibaren, SBKP'nin 20. Parti Kongresiyle birlikte iktidara gelenin modern revizyonizm olduğunu görememiş, kişiye tapmaya karşı mücadele adı altında Marksizm-Leninizme yönelen saldırıyı Marksizm-Leninizmin zaferi olarak selamlamıştır. Bunlar Nâzım Hikmet'in siyasi alanda en önemli hatalarını oluşturuyor. Bunlar Nâzım Hikmet'in komünist siyasi kişiliğine gölge düşüren önemli hatalar olmasına rağmen, bütünlük içinde ele alındığında Nâzım Hikmet'in genel kişiliğini belirleyen hatalar değildir.

Anlayış soruları cevaplandıktan sonra yemek arası verildi. Yemek arasında bir Nâzım Hikmet video belgeseli gösterildi. Ardından tartışma bölümüne geçildi.

Tartışma bölümünde yoğunlaşılan en önemli konu, Nâzım Hikmet'in içine düştüğü siyasi yanlışları ve bundan çıkarılması gereken sonuçlar oldu. Böylece Nâzım Hikmet'in hatalarının tarihsel ve siyasal arkaplanı, o dönemin Kemalist Türkiye'si, o dönemin TKP'si, Sovyetler Birliği ve Komintern'i ve birçok şahıs ve olay üzerine yoğun tartışmalar yürütüldü.

Tartışma bölümünde ilk söz alanlardan birisi, ölüm orucunda yaşamını yitiren Zehra ve Canan Kulaksız kardeşlerin babası Ahmet Kulaksız oldu. Ahmet Kulaksız konuşmasında Güney dergisini selamladıktan ve böyle bir konferansı gerçekleştirdiği için kutladıktan sonra, kimi eleştirilerde de bulundu. Ahmet Kulaksız'ın eleştirdiği bir nokta, 78'liler Vakfı'nın mesajının okunmasıydı, çünkü arkadaşın değerlendirmesine göre, mücadelenin içinde yer almayan, yenilginin siyasetini yapan böyle bir kurumun mesajını, büyük komünist sanatçı olan Nâzım Hikmet'in toplantısında okumak yanlıştı. Arkadaşın bu eleştirisine takındığı tavırda divan bu eleştiriye katılmadığını, ilke olarak karşıdevrimci olarak değerlendirilmeyen her kurumun mesajının okunabileceğini belirtti. Ahmet Kulaksız konuşmasını esas olarak devrimci mücadelede

fedanın önemine ayırdı, Türkiye'de Şeyh Bedrettin'lerden günümüze uzanan bir feda geleneğinin olduğunu ve bu konuda divanı, çok fedakârlıklar yapmış olan, açlık grevinde de yatmış ve hayatını halkı için feda etmiş olan Nâzım Hikmet'in bu yanına değinmemekle eleştirdi. Bu konuda divan takındığı tavırda, elbette devrimcilerin insanlığın kurtuluş mücadelesinde ölümü de göze alarak mücadele ettiklerini, gerektiğinde yaşamlarını vermekten çekinmeyeceklerini, ama diğer taraftan da, insan yaşamının en değerli şey olduğunu, sosyalistlerin, devrimcilerin mücadelesinin merkezinde insan yaşamı durduğunu, görevin ölümü yüceltmek değil yaşamı yüceltmek olduğunu savundu ve konuya Nâzım'ın da böyle yaklaştığını onun "Hapiste Yatacak Olana Bazı Öğütler" şiirini okuyarak gösterdiler. O şiirinde Nâzım "... sallansaydım ipin ucunda / bir bayrak gibi keşke / demeyeceksin / yaşamakta ayak direyeceksin..." diyor. Ve aynı şiirin devamında "...düşmana inat / bir gün fazla yaşamak"tan bahsediyor.

Şair Hasan Erkul konuşmasında, Nâzım Hikmet'i şiiri üzerinden tanımlamanın doğru olacağını, onu sadece komünistlere aitmiş gibi göstermenin doğru olmadığını, Nâzım Hikmet'in de, Che örneğinde olduğu gibi kendini burjuvaziye de kabul ettirerek evrenselleştiğini, bu anlamda onu daraltarak savunmanın doğru olmadığını savundu. Başka konuşmalarda da Güney dergisinin "Nâzım Hikmet bizimdir, yani komünistlerindir" savunusuna tepki gösterilerek, "hayır, o evrenseldir, herkesindir" görüşü savunuldu. Nâzım Hikmet'in evrenselliği ve herkese ait olduğu ve onu sadece komünistlere ait olarak daraltmanın yanlış olduğu görüşlerine karşılık divan verdiği cevapta şu tavırları takındı:

Nâzım Hikmet'in eseri evrenseldir. Çünkü Nâzım Hikmet'in şiirleri bugün dünyanın her yerinde birçok dilden okunmaktadır. Onun eseri evrenseldir, çünkü o sadece kendi ülkesi ile ilgili değil, dünyanın birçok ülkesi ile ilgili eserler yazmıştır, dünya emekçilerinin ve ezilenlerinin konularını ele alan eserler yazmıştır. Bu anlamda Nâzım Hikmet sadece Türkiye proletaryasının ve ezilenlerinin şairi değil, tüm dünya ezilenlerinin de şairidir aynı zamanda. Nâzım Hikmet'in evrenselliği, dünya çapında tanınmışlığı ve sevilmişliği, burjuvazinin de onu sahiplenmek istemesine neden oluyor. Fakat burjuvazinin Nâzım Hikmet'i olduğu gibi sahiplenmesi mümkün değildir, çünkü Nâzım'ın tüm eseri burjuvaziye karşı yazılmıştır. Dolayısıyla burjuvazi onu çarpıtarak, içini boşaltarak, milliyetçi amaçları için sahiplenmek isteyecektir. Buna izin verilmesi mümkün değildir. Elbette komünist olmayanlar da Nâzım Hikmet'i severek okuyabilirler, ama bu Nâzım Hikmet'in herkese ait olduğu anlamına gelmez. Bir komünist şair olarak Nâzım Hikmet bugün de komünist hareketin şairidir. Biz bu anlamda "Sevdalınız Komünisttir. Nâzım Hikmet Bizimdir!" diyoruz.

Bazı konuşmacılar, Nâzım Hikmet'in komünist olarak değerlendirilmesi ile TKP'nin reformist ve uzlaşmacı değerlendirilmesi arasında bir tutarsızlık olduğunu savundular. Bu arkadaşlara tavır takınan divan, kendine komünist diyen fakat genel değerlendirmede komünist olarak değerlendirilmeyen partilerde de komünistlerin olabileceğini savundu. Ayrıca şair özelliği öne çıkan Nâzım Hikmet ile partinin ideolojik-siyasi çizgisinin belirlenmesinde belirleyici rol oynayan Şefik Hüsnü'nün aynı şekilde değerlendirilemeyeceğini savundu.

Tartışmalara katılan bazı arkadaşlar Nâzım Hikmet'in hataları üzerinde fazla durulduğu, bazı arkadaşlar da siyasal konular üzerinde fazla durulduğu eleştirisini getirdiler. Divan takındığı tavırda, Nâzım Hikmet'in hatalarının bütünlüklü değerlendirme içerisinde tali olduğunu, esas olanın onun komünist değerlendirmesi olduğunu, fakat hatalarının dile getirilmesinin de önemli olduğunu, hatalı olduğu konuların bugün hâlâ güncelliğini korumaya devam ettiğini, bu hatalardan öğrenmemizin önemli olduğunu savundu. Hatalar üzerine tartışmanın öne çıkması bir yanıyla doğaldı, çünkü Nâzım Hikmet'in komünist değerlendirilmesiyle fazla kimsenin bir sorunu yoktu –yalnızca bir konuşmacı Nâzım Hikmet'in hatalarının ağır olduğunu, hayatının son döneminde revizyonistlerin saflarına geçmesiyle de komünist olarak değerlendirilemeyeceğini, fakat ne olarak değerlendirileceği konusunda kendisinin de bir fikri olmadığını ifade etti–, fakat Nâzım Hikmet'in hataları var mıydı, varsa bunlar neydi, bu hatalara bizlerin yaklaşımı ne olmalıdır konusunda birçok arkadaş net değildi. Bu tartışmalar bu konularda biraz daha netleşmeye katkıda bulunsa da, bu konularda daha fazla netleşmeye ihtiyaç olduğu da savunulan noktalardan biriydi.

Siyasi konular üzerine fazla yoğunlaşılmasını da divan anlaşılır olarak değerlendirdi, çünkü gerçekten de Nâzım Hikmet'in siyasi kişiliğini onun sanatçı kişiliğinden ayırmak mümkün değildir. Onun bütün sanatsal eseri siyasal dünya görüşü ile doludur, onun içinde yaşadığı, mücadele verdiği ve eserlerini yarattığı ortam dünya tarihinin en çalkantılı dönemlerinden biriydi, bu nedenle Nâzım Hikmet'i değerlendirmek, Kemalizmden ve Kurtuluş Savaşından bağımsız, TKP'den bağımsız, Bolşevik devrimden ve Sovyet Rusya'dan, Lenin'den, Stalin'den bağımsız, İkinci Dünya Savaşından bağımsız, revizyonizmden bağımsız vb. mümkün değildir.

Bütün burada özetleyerek aktardığımız konular di-

şında daha birçok konuda arkadaşlar söz alıp konuştular. Katılımcıların çoğunluğunun gençlerden ve özellikle genç kadınlardan oluşması sevindiriciydi. Özellikle sonlara doğru birçok genç arkadaş söz alıp konuştu.

Konferansın son kısmında tiyatro, müzik ve şiirden oluşan kültürel bölüm vardı. Ağırlığı genç erkek ve kadın işçilerden oluşan amatör tiyatro topluluğu, Nâzım Hikmet'in "Şeyh Bedrettin Destanı"nı oynadılar. Oyun büyük ilgiyle izlendi ve çok beğenildi. Tiyatrodan sonra birkaç şiir okundu ve arkasından da müzik grubu Nâzım Hikmet'in şiirlerinden de oluşan müzik parçalarını çalıp söylediler. Müzik dinletisi de büyük beğeniyle karşılandı.

Bu yılki konferans da zengin tartışmalarıyla ve kültürel bölümüyle başarılı bir şekilde gerçekleştirildi.

ADANA

Sanatçı ve siyasetçi olarak Nâzım Hikmet konulu kültür konferansı 10 Kasım 2002 tarihinde Adana'da yapıldı.

Konferansımız Güney dergisi adına yapılan bir açış konuşması ile başladı. Divan konferansa katılan tüm arkadaşları Güney adına selamladıktan sonra, ölüm orucundan bugüne kadar yitirdiğimiz onlarca devrimcinin anısına ve tüm dünyada devrim mücadelesinde düşenlerin anısına bir dakikalık saygı duruşuna çağırdı. Saygı duruşunun ardından, gidişat hakkında bilgi verildi. Konferansımız, Nâzım Hikmet'in doğumundan ölümüne kadar biyografisinin anlatılmasıyla başladı. Daha sonra tezler ve gerekçeler bölümü özetlendi.

Sunu bölümünün ardından sorular ve bu sorulara cevap bölümüne geçildi.

— Birinci soru: "Güneyci arkadaşlarım Nâzım'ı anlatırken, onun birçok yer ve zamanda, eksiklikleri ve hataları olduğunu söylediler. Bu hata ve eksiklikler Nâzım'da sanatçı ruhuyla mı yoksa devrimci yanıyla mı ilgiliydi? Bir açıklama yaparlarsa kendilerine teşekür ederim."

— İkinci soru bir edebiyat öğretmeni arkadaştandı: "Nâzım Hikmet'in ilk gençlik yıllarındaki, aile çevresindeki ve ülke koşullarındaki milliyetçi yaklaşımlarını ve tüm Birinci Dünya Savaşı, Balkan Savaşları, şehit sayısı vurgusu yapmasını normal karşılamamız gerekiyor. O koşullarda yetişmiş birisi. Ancak daha sonrası için Nâzım Hikmet'in şovenizme kayan yönleri olduğu iddia edildi. Bu konuda kanıt vermenizi rica ediyorum."

— Bir diğer soru şöyleydi: "Nâzım Hikmet'in Stalin'e karşı tavır aldığını biliyorum. Onun Stalin'e karşı bu tavrının sebepleri ve Stalin cephesi ile ilgili yorumunuzu alabilir miyim?"

— Bir diğer soru ise; "Yasal TKP'nin dışında, muhalefet olarak TKP'yi kurmasının nedeni neydi? TKP' yi beğenmiyordu da, niçin başta TKP üyesi oldu?"

Bu soruların ardından Güney adına şu tavırlar takınıldı:

"Birinci soru ile ilgili olarak şunu bir kez daha vurgulamak istiyoruz: Biz Nâzım Hikmet'in hem devrimci harekete, hem de sosyalizm mücadelesine olan katkılarını tezlerimizde ön plana çıkarmaya çalıştık. Bunun altını burda tekrar çizmek istiyoruz. Fakat bunun yanında biz Nâzım Hikmet'in hatalarından da bahsettik. Bu alışılmadık bir şey. Nâzım Hikmet'in başka değerlendirmelerine baktığımızda, ya çok övülür, göklere çıkarılır, ya da yerilir. Yerilme işi özellikle devlet kesimleri tarafından yapılır.

Fakat hem onun olumlu yanlarını ön plana çıkaran, ona sahip çıkan, bunu yaparken, Nâzım Hikmet'in hatalı yanlarını da eleştiren bir yaklaşıma pek rastlayamıyoruz. Bunu Güney dergisi yapıyor. İstanbul konferansında da bize gelen tepkiler; "Bu kadar olumlu işler yapmış bu insanın, bu hatalarından bahsedilmese olmaz mı? Niye bu hatalarının üzerinde bu kadar duruyorsunuz?" şeklinde ifade edildi.

Bizim Nâzım Hikmet'in hatalarını ortaya koymamızın en esaslı nedeni, bu noktalarda ders çıkararak yolumuza devam etmek, hatalardan öğrenmektir.

Yine bu hata ve eksiklikler bağlamında şunu göz önünde tutmamız gerekir; Nâzım Hikmet kendi döneminde en ileri gördüğü hareketin içinde yer almıştır. Başka seçeneği de yoktur. TKP'den daha ilerisi o dönem yoktur.

Nâzım Hikmet'in tezlerimizde ortaya koyduğumuz iki temel alandaki önemli hataları, o dönemin koşulları ve TKP'nin o dönemdeki siyasi çizgisiyle birebir ilintilidir. Nâzım Hikmet o dönemdeki TKP'den daha farklı, daha yanlış, daha eksik şeyler savunmamıştır. TKP neyi savunmuşsa o da onu savunmuştur. Bu anlamda TKP'nin hatalarına ortak olmuştur.

Biz yine değerlendirmemizde şuna dikkat çektik: TKP bir siyasi parti, Nâzım Hikmet bir şairdir, sanatçıdır; bu yanıyla ön plana çıkan bir insandır. Dolayısıyla Nâzım Hikmet'i değerlendirdiğimizde buna dikkat etmemiz gerekir. Nâzım Hikmet TKP'nin çizgisini hiçbir dönem belirlememiştir. Nâzım Hikmet, komünizm mücadelesine, devrim mücadelesine, sanatıyla, sanatsal yeteneğiyle katkıda bulunabileceğini kavramış ve bu yönde en büyük katkılarını yapmış komünist bir şairdir, sanatçıdır. Bu anlamda onun siyasi hatalarını eleştirirken ve ortaya koyarken bunu gözönünde tutmamız gerekiyor.

Nâzım Hikmet'in en önemli hatalarından biri 1956'da yapılan SBKP 20. Parti Kongresinde hakim olan revizyonizme karşı takındığı tavır bağıntısındadır. Bu dönem Nâzım Hikmet'in objektif olarak revizyonizmin safında yer almış olması da dönemin dünya komünist hareketinin hatalarından bağımsız değildir. 1963'lerden sonra revizyonizme bayrak açan ÇKP ve AEP'nin tavrı da 1956'da SBKP'nin 20. Parti Kongresini öven, alkışlayan bir tavırdı. Nâzım Hikmet 1963'te öldüğünde revizyonizme karşı mü-

cadele daha derinleşmemişti. Bu anlamda da bu mücadeleye ilişkin tavrının ne olduğu konusunda kesin konuşmak doğru değildir.

Bir de bizim şovenizm eleştirisine bir arkadaşın itirazı üzerinde durmak gerekiyor. Şovenizm tabii ki ağır bir suçlama. Şovenizm; ezen bir ulusun milliyetçiliğini yapmak, ezen bir ulusun, ezilen ulusun ezilmesini onaylaması, alkışlaması anlamına gelen bir milliyetçiliktir. Şovenizm bizim kesinkes haklı bir yanı olmayan karşı çıktığımız bir milliyetçiliktir. Ezilen ulus milliyetçiliğinin ezen ulus milliyetçiliğine karşı mücadelesinde ulusal baskıya karşı çıkan haklı ve ilerici bir yanı vardır. Bu anlamda da ezen ulus milliyetçiliği ile ezilen ulus milliyetçiliği arasında bir ayrım yapıyoruz.

Nâzım Hikmet'te açıktan şovenizmi savunan bir tavır yoktur. Fakat genel tavrı içerisinde bu konumdadır. Nâzım Hikmet bütün dünyadaki ulusal kurtuluş mücadelelerine (Hindistan'da, İspanya'da vs.) tavır takınırken, enternasyonalizmin en güzel örneklerini yansıtırken, ta Japonya'daki atom bombasından etkilenen çocuklar üzerine şiirler yazarken, bunun güzel örneklerini verirken kendi ülkesinde sorunu atlıyor. Bu bağlamda Kürt isyanlarının emperyalizmle ilişkileri sorgulanmalı, sorgulanabilir ve fakat komünistler bu hareketlerde ulusal baskıya karşı olan yanı kesinkes destekler ve ezen ulusun milliyetçi şoven baskılarına karşı kesinkes tavır alır. Bu hareketin arkasında emperyalizmin parmağı var gerekçesiyle ezilen bir ulusun ezilmesini onaylamayız, sessiz kalamayız. Eğer ezilen ulusun mücadelesi emperyalizmin güdümünde, onun yedeği olarak gelişiyorsa, biz bu hareketi eleştiririz, desteklemeyiz ve fakat bastırılmasını da asla savunmayız. Maalesef, ne Nâzım Hikmet ne de TKP bu gerekli tavrı takınmamıştır. Komintern de, SBKP de o dönem aynı hataya düşmüşlerdir.

Kürt isyanlarına karşı, Komintern ve SBKP'nin yaklaşımı şöyle: Onlara göre; bir yanda ilerici ve emperyalizme karşı tavır almış bir kemalist iktidar var, diğer tarafta ise, gerici, şeriatçi, emperyalizmin desteğinde Kürt isyanları var. Tavır Kemalist iktidardan yana oluyor. Komünist hareketin bu tavrı, Nâzım Hikmet'in de tavrı oluyor. Bu tavır yanlış bir tavırdır. Ezilen bir ulusun hareketi emperyalizmle şu veya bu temelde ilişki içinde bulunabilir. Buna rağmen bu hareketin ulusal kurtuluşçu yanını görmemek, bir ulusun ezildiğini görmemek, ezen ulusun bu yaklaşımına tavır takınmamak, teşhir etmemek evet bizce objektif olarak şovenizm konumuna düşmektir."

(Bu arada karşılıklı konuşmalar arasında bir izleyici "Belki de Türkiye'de ilk defa siz yapıyorsunuz!" şeklinde tepki gösterdi.)

Tekrar söz alan edebiyat öğretmeni arkadaş Nâzım Hikmet'e şovenizm suçlamasının ağır bir suçlama olduğunu belirterek şunları söyledi: "Nâzım "Otobiyografi" şiirinde de belirttiği gibi; zaaflarını ve hatalarını özgürce çekinmeden dile getiren biri. Boş yere yalan söylediğini, sevdiklerini aldattığını da söyleyebilecek kadar iç dünyasıyla uyumlu birisi. Nâzım Hikmet'in hatalarını söyleyelim, onu göklere çıkarmayalım ya da yerin dibine batırmayalım, bu açıdan yaklaşımınız hatalarını dile getirme konusunda iyi. Ama hatalarını dile getirirken de, objektif nesnel unsurlardan ve kanıtlarla hareket etmeniz gerekiyor. Kürtler konusunda Nâzım Hikmet'in Kuvayi Milliye Destanında pekçok unsur görebiliriz: Kürt, Laz, Çerkez... Nâzım Anadolu halkı içerisinde ayrım gözeten biri de değil. Çünkü, sizin de kabul ettiğiniz gibi, proleter enternasyonalist, komünist bir şairdir. Ama hatalarını dile getirme konusunda haklısınız, yalnız insaf boyutlarında olursa daha iyi olur."

Bunun üzerine divandaki arkadaş; bir izleyicinin "Belki de Türkiye'de ilk defa siz yapıyorsunuz" tepkisinin önemli olduğunu belirterek; "Bu hatayı biz görüp eleştirmişsek bu Güney dergisi adına bir övünç kaynağıdır. Bir hatayı biz görmüş, bunu dillendirmişsek hata değildir" diyerek kendilerinin Nâzım Hikmet'i hiçbir zaman genelde şovenist olarak adlandırmadıklarını vurguladı.

Nâzım Hikmet'in neden muhalif TKP'yi kurduğu, yoksa TKP ile çelişkisi mi olduğu gibi sorulara karşılık; Nâzım'ın TKP ile bir çelişkisinin olmadığı anlatıldı. TKP'nin baskı ve tutuklamalar sonucu pratik olarak işlemez hale geldiğini gören Nâzım ve arkadaşları TKP'yi canlandırmak amacıyla muhalif TKP'yi kurarlar. Bu konuda Komintern'in de desteğini almaya çalışırlar. Bu hareketleri sonucu, Şefik Hüsnü ve şürekâsının "dönek", "burjuva ajanı" saldırısına maruz kalırlar.

Bir arkadaş; Nâzım Hikmet'in Stalin'in yaşadığı dönemde de Stalin'e eleştirilerinin olduğunu, Stalin altındaki diktatörlüğü beğenmediğini, bunu dile getirdiğini söylüyor. Fakat kaynaklara baktığımızda bunu doğrudan söyleyen bir Nâzım yok. Bu başkalarının ağzından söylenen ve Nâzım'a maledilen şeyler. Mesela Mehmet Fuat gibileri hep anti-Stalinistliklerine Nâzım'ı ortak etmeye çalışmışlardır. Nâzım Hikmet'in ölümünden önce ve sonra Stalin hakkında söyledikleri tezlerimizde var.

"Nâzım Hikmet'in şiirlerinde doğayla ilgili olan yana pek değinmedik, biraz da onun üzerinde duralım" diyen bir izleyicinin sözleri üzerine Nâzım'ın doğayla da içiçe olduğu, buna en iyi örneğin "Stronsiyum 90" şiiri olduğu belirtildi.

Bir izleyici şu tavrı takındı: "Nâzım'ın tavırlarında bir haklılık gerekçesi oluşturmak için, Stalin sonrası

eleştirilerini ortaya çıkarmışızdır vs. Sanki öncesi eleştirilemez. Stalin dönemi niye eleştirilmesin? Stalin'in kendisi niye eleştirilmesin? Yani Nâzım kalktı bunları eleştirdi diye revizyonistlikle suçlanıyorsa, asıl o insanların niyetinden şüphe etmek lazım."

Bu eleştirilere, Güney adına şu tavır takınıldı:

"Biz önceki konferanslarımızın birinde Stalin dönemi Sovyetler Birliği'nde kültür-sanat alanında önemli yanlışların da olduğunu ortaya koymuştuk.

AKKÜLTÜR'DEN MESAJ

Nâzım Hikmet "Revizyonizm ve Sekterlik Üzerine" yazısında "Sanat ilkelerimizi onun artık düşmanları olan –yeniden gözden geçirme adına tahrip eden– revizyonistlere karşı nasıl savunuyorsak, sosyalist gerçekçiliğin bu tarla 'koruyucularına' –yani sahte sadakatlarını sosyalist gerçekçilik maskesi altında gizleyenlere– karşı da aynı tutkuyla savunmalıyız" diyordu.

İşte Nâzım Hikmet'i, onun açık düşmanı olan burjuvaziye karşı nasıl savunuyorsa, onu tartışmayıp tabulaştıran ve kendi faydacı amaçları uğruna kullanan "koruyucularına" karşı da aynı tutkuyla savunan ve burjuvazinin yozlaştırmaya çalışarak açıkça saldırdığı, bazı örgütlenmelerin ise ani bir refleks gibi sadece savunduğu bir ortamda, Nâzım Hikmet'i tartışabilme cesaretini ve kararlılığını gösteren Güney dergisine başarılar dileriz.

Konferansın yararlı sonuçlar doğurmasını ümit ederiz.

AKKÜLTÜR
Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi

Nâzım Hikmet de, o dönemki kimi yanlış sanat anlayışlarını eleştirmiştir. Biz bu eleştirilerin haklı olduğunu söyledik. Biz Nâzım Hikmet'in özellikle Stalin öldükten sonra, Stalin üzerine yazdığı kişiye tapmaya karşı şiir hakkında şunu diyoruz: Nâzım burada yanlış bir şeye dikkat çekmiyor, doğru bir şeye, yaşanmış olan bir şeye dikkat çekiyor. Stalin şahsında kişiye tapma yaşanmıştır ve bu revizyonistler tarafından uydurulan birşey değildir. Bu bir olgudur. Bizim eleştirdiğimiz nokta şudur: Modern revizyonistler kişiye tapmaya, Stalin'in putlaştırılmasına karşı çıkma adına Marksizm-Leninizme saldırıyor. Nâzım Hikmet, revizyonistlerin bu saldırılarının özünü görmüyor ve objektif olarak destek sunuyor. Biz 'keşke Nâzım Hikmet, Stalin'in sağlığı döneminde kişiye tapmaya karşı şiirini yazsaydı' diyoruz. Biz komünist bir sanatçıdan bunu beklerdik. Hatayı gördüğü dönemde, gördüğü zamanda, doğru zamanda eleştirmesini beklerdik. Nâzım Hikmet ne yapıyor? Stalin yaşadığı dönemde en büyük övgü şiirlerini yazıyor. Ne zaman ki revizyonistler Stalin hakkında suçlamalarını, karalamalarını başlatıyorlar, Nâzım da o koroya katılıyor. Şiir alanında tabii ki. Biz bu anlayışı eleştiriyoruz. Komünistler artçı değil, öncü olmalılar, hataları gördükleri yerde eleştirmeliler. Bu bağlamdaki eleştirimiz budur.

Yine Hacıoğlu Salih adı altında ünlü bir şiiri vardır Nâzım Hikmet'in. Hacıoğlu Salih, Nâzım Hikmet'in yakın dostlarından biridir. Nâzım Hikmet'in anlattığına göre, Hacıoğlu Salih haksız yere suçlanarak sürgüne gönderilir ve orada ölür. Daha sonra revizyonistler onun Stalin döneminde haksız yere cezalandırıldığını söylerler ve itibarını iade ederler. Hacıoğlu Salih adlı duygusal şiiri bunun üzerine yazılır. Biz tabii ki Stalin döneminde birtakım haksız uygulamaların olduğunu düşünüyoruz. Bizim eleştirimiz bu hatalara zamanında tavır takınılmamasından dolayıdır. Bizim eleştirimiz yöntemedir. İçerik olarak Nâzım Hikmet, sanatçı duyarlılığı ile doğru bir şeye dikkat çekiyor. Mesela 'İvan İvanoviç Var mıydı, Yok muydu?' adlı oyunuyla tam da revizyonizmin bürokratik gelişmesini zamanında eleştiriyor ve hemen tepkisini alıyor. Budur komünist tavır. Bunu yapan da Nâzım'dır."

Bir izleyici (Ressam): "Başlangıç güzel gelişiyor, fakat sonunda gelip yine aynı noktaya takılıyoruz. Şöyle ki; bir Nâzım'ı değerlendirirken, sanatçı kimliği ile komünist kimliğini birbirinden ayıramıyoruz. Övdüğü yerde sanatçı kimliği ile öne çıkıp, övmediği yerde komünist kimliği ortaya çıkmıyor mu? Yani sanatçı kavramla, komünist kimliği arasındaki farkları bu durumu meydana getirmiyor mu? Veya öyle bir etken sözkonusu olamıyor mu? Bu felsefi veya psikolojik bir konu. Bir sanatçıyı devrimci, sosyalist, komünist düşünceden ayırdetmek mümkün değildir. Ben resim yaparken aynı zamanda mücadelenin içinde olan bir insanım. Sanatçı olduğum zaman başka türlü düşünebiliyorum. Ama komünist olduğum zaman, daha dikkatliyim ve taviz vermeden onun kuralları neyse o şekilde davranmam gerektiğini düşünüyorum. Burda da böyle bir konum meydana gelmiyor mu?"

Divandaki arkadaş buna şu cevabı verdi: "Nâzım Hikmet'in komünist oluşu, onun şiirleri ve diğer edebi eserleri içerisinde ifadesini bulur. Biz değerlendirmemizde şu zorluğa da dikkat çektik: Nâzım Hikmet'in bir Yılmaz Güney gibi doğrudan siyasi yazıları yoktur. Varsa da, çok sınırlı ufak tefek kimi gazetelerde yazdığı düz yazıları vardır. Bir Yılmaz Güney gibi dünya komünist hareketini değerlendiren analizleri yoktur, buna girmemiştir de. O komünist düşüncelerini hep şiirinde, öykülerinde, destanlarında, tiyatro oyunlarında ve diğer sanatsal faaliyetlerinde dile getirmiştir. Dolayısıyla bizim onu siyasi de-

ğerlendirmemiz de, sanatı üzerinden oluyor."

Bir arkadaş, "Nâzım Hikmet çok büyük bir şair, neden komünist olduğunu açıkça ilan etti? Bu aleyhine olan bir durum değil mi?" sorusuyla araya girdi.

Güney adına konuşan arkadaş, "Öyledir, komünist olduğunu söylediğinde, kavuşmak istediği bir dizi insana ulaşamıyor. Ama Nâzım Hikmet, en başından sanatın sınıfsal karakterini, sınıflarüstü olamayacağını görüyor. Sanatın toplumun dışında olmadığını görüyor. Sanatın açıkça taraf tutması gerektiğini görüyor, sanata böyle yaklaşıyor. Bu yanıyla sanata yaklaşımı komünistçedir."

Tartışmalar sonunda divandan arkadaş Güney adına konferans hakkında şu değerlendirmeyi yaptı:

"Konferanslar dizimizin beşincisi, Adana'da yaptıklarımızın ise ikincisi bugün bu şekilde sona ermiş durumda. Güney dergisi her yıl temel konuları seçerek kültür-sanat alanında bu tür konferanslar gerçekleştiriyor. Bunlardan beşini İstanbul'da, bu konferans ile ikincisini de başarılı bir biçimde Adana'da gerçekleştirdi. Bunların dışında yurtdışında gerçekleşenler de var. Güney dergisi olarak yaptığımız bu konferanslarda bugüne kadar henüz üzerinde yeterince tartışılmamış, üzerine yeterince gidilmemiş, o güne kadar hep biliniyor olarak varsayılan bir dizi temel konuyu ele almış, bu konuları tartışmış, tartıştırmış, son sözü söylememiş, bir temel atmayı başarmış, kendi okurları ile de bir tartışma yürüterek karşılıklı nasıl öğrenilmesi gerektiğinin güzel bir örneğini vermiştir.

Bu yılki konferansımızın konusu da, Nâzım Hikmet'in genel değerlendirmesi gibi çok önemli bir konuydu. Bir dizi akımın Nâzım Hikmet'i sahiplenmekle birlikte, onda neyin sahiplenildiği, neyin yanlış olduğuna dair bir yaklaşımı yoktur. Biz Güney dergisi olarak bu tartışmayı açmakla bu yönde bir adım attığımızı düşünüyoruz. Biz herkesin bu tartışmaya daha da sağlıklı katılabilmesi için tezlerimizi yaklaşık üç ay önce, bir önceki sayımızda (sayı 21) yayınladık. Hem İstanbul'da, hem de burada okur kitlemizle bu konuyu enine boyuna tartışmış bulunuyoruz.

Adana'daki konferansı şöyle değerlendiriyoruz: Katılım oldukça sevindirici. Konferansın sonuna kadar arkadaşlarımızın büyük çoğunluğunun hâlâ burda oluşları, tartışmalara katılmış olmalarını çok olumlu buluyoruz. Bu bizi de geliştirmiştir.

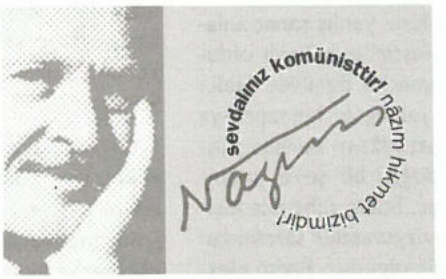

Tartışmalar açısından bir kez daha şunu bilince çıkarmak istiyoruz: Burada söylediklerimiz bizim için son söz değildir, öyle kavranmamalıdır. Biz söylediklerimizi bir temel olarak algılıyoruz. Bu temel üzerinde tartışılmasını, varsa bizim de yanlışlarımızın bu temelde giderilmesi olarak kavrıyoruz.

Bizim açımızdan bu kadar geniş bir yelpazede çok güzel tartışmalar yürüdü. Ayrıca aralarda da çok güzel tartışmalar yürüdü.

Sonuç olarak çok önemli gördüğümüz bir noktaya daha dikkat çekerek bu toplantıyı kapatmak istiyoruz. Adana'daki Güney okuru arkadaşlarımız çok önemli bir çalışma yürüttüler. Bunun bir kısmına biz de tanık olduk. Arkadaşlarımız deyim yerindeyse karıncalar gibi çalıştılar. Ve bu başarılı konferansın gerçekleşmesini sağladılar. Bu arkadaşlara Güney adına teşekkür ediyoruz. Konferansımızı ilk sözümüzü tekrarlayarak bitirelim:

'Nâzım Hikmet bizimdir! Sevdalınız komünisttir!'"

* * *

Konferansımızın bundan sonraki bölümünde Umut Sahnesi "Bir Savaş Duası" ile dini gericiliğin savaşlarda nasıl egemenlerin yanında olduğunu teşhir eden güzel kısa bir oyun sergiledi. Nâzım Hikmet'ten şiirler okundu. Grup Halkça devrimci türkü ve marşlarıyla kitleye güzel anlar yaşattılar.

YURTDIŞI

Güney dergisi bu yıl Almanya ve Fransa'da konferanslar düzenleyerek yurtdışındaki okurlarıyla da buluşma ve tartışma olanağı yarattı. Almanya'da Berlin, Aachen, Wuppertal ve Heilbronn'da, Fransa'da Strasbourg'da yapılan konferans dizisine ilgi ve özellikle tartışmalara canlı katılım oldukça sevindiriciydi. Okurlarımız da toplantıların kendileri açısından verimli olduğunu çeşitli defalar ifade ettiler ve böylesi toplantıların önümüzdeki yıllarda da yapılması yönündeki arzularını dile getirdiler.

Bütün toplantılar hemen hemen aynı program çerçevesinde gerçekleşti: Toplantıyı düzenleyen bölgedeki Güney çevresi veya yerel dernekler açılış konuşmalarını yaptılar ve toplantının yönetimini üstlendiler. Güney dergisinin yazı işleri müdürü İlyas Emir Güney dergisinin çalışmaları hakkında bilgi veren ve okurları Güney'i daha fazla sahiplenmeye, desteklemeye çağıran konuşmalar yaptı. Daha sonra Güney dergisi adına sayı 21'de yeralan Nâzım Hikmet dosyasının tezleri ana hatlarıyla okurlara sunuldu, gelen sorular yanıtlandı ve tartışma bölümüne geçildi. Bütün toplantılarda program boyunca aralara serpiştirilen Nâzım Hikmet şiirleri ve bazı toplantılara davet edilen müzik grupları da hoş bir hava kattı.

Yurtdışındaki konferans dizisi için bir de Nâzım Hikmet ile ilgili Almanca-Türkçe sergi hazırlanmıştı.

Yurtdışında yapılan bütün toplantılarda salonda ilgi çeken bir köşe daha vardı: Kısa bir dönem önce yitirdiğimiz İnter Yayınları sahibi Ali Yavuz Çengeloğlu'nun anısına bir masa hazırlanmıştı. Bu masada Ali Yavuz'un ardından yazılan yazılar ve mesajlarla birlikte, 14 yıllık yayın hayatında ortaya çıkardığı ürünler, İnter Yayınlarının kitapları yeralıyordu.

Konferansların siyasi içeriğine ilişkin tartışmaları, üzerinde yoğunlaşılan konuları tek tek aktarmak istiyoruz.

Berlin'de yapılan toplantının özelliği, bu toplantıya katılanların büyük çoğunluğunu Almanların oluşturmasıydı. Güney çevresinin Almanca-Türkçe yaptığı konferans duyuru çalışması bu noktada olumlu sonuç vermiş, hatta beklentinin de ötesine geçmişti.

Katılıma bağlı olarak toplantı esasta Almanca, kısmen de iki dilli yapıldı. Nâzım Hikmet'in değerlendirmesine ilişkin tezler Almanca olarak sunuldu, Almanca anlamakta zorluk çekenlere iki dile hakim arkadaşlar özetle çeviri yaptılar. Tartışma bölümünde ise herkesin, kendini en iyi ifade ettiği dili seçme özgürlüğü vardı. İki dilliliğin yarattığı zorluklara karşın, tartışmalar gayet canlı ve toplantı olumlu geçti.

Toplantıya katılanların önemli bir bölümünü Nâzım Hikmet'i çok fazla tanımayan, ancak onun hakkında 'Bertolt Brecht Almanya için ne ise, Nâzım Hikmet de Türkiye için odur' şeklinde özetlenebilecek düzeyde bilgiye sahip olan Alman arkadaşlar oluşturduğundan, tartışma bölümünde de esasta Nâzım Hikmet'in yaşamı ve mücadelesi tanıtılmaya ve gelen sorularla bağ içinde Güney'in pozisyonlarının biraz daha açılmasına çalışıldı.

Sorular ve tartışmalar, öncelikle Nâzım Hikmet'in Atatürk ve Kemalizme karşı tavrının ne olduğu; Kürt ve Ermeni sorunu bağlamındaki tavrının ne olduğu; Stalin döneminin nasıl değerlendirilmesi gerektiği konuları üzerinde yoğunlaştı.

Bir tartışmacı Nâzım Hikmet'in Stalin'in yaşadığı dönemde eleştirilerini açıktan getirmemiş olmasının bir anlamda anlaşılır olduğunu, bunu muhalif güçlere/seslere izin vermeyen koyu diktatörlükle ilişkili gördüğünü, Güney'in bu bağlamda getirdiği eleştiriyi biraz sert bulduğunu açıkladı. Bunun ardından tartışma Stalin döneminin nasıl değerlendirileceğine kaydı ve Güney'in pozisyonlarını savunan kimi arkadaşlar söz alarak burjuvazinin karalamaları üzerinde yükselen anti-Stalinist görüşlere ve Stalin dönemini neredeyse Alman faşizmiyle bir tutan "koyu diktatörlük" değerlendirmesine karşı tavırlarını açıkladılar.

Bir katılımcı, Güney'in Nâzım Hikmet değerlendirmesini, özellikle de onun hataları bağlamındaki değerlendirmesini 'acımasız' bulduğunu anlattı. Arkadaş, Nâzım Hikmet'in Kemalizm ve ulusal sorundaki tavrının doğrudan Komünist Enternasyonal'in tavrının devamı olduğunu savundu. Arkadaş Güney dergisinin pozisyonlarında, bu konuda TKP ve Nâzım Hikmet'i esasta sorumlu tutma ve acımasızca eleştiri, diğer taraftan ama Komünist Enternasyonal'e daha iyimser yaklaşım olduğunu izlediğini ve bunu çifte standartçılık olarak değerlendirdiğini belirtti.

Aynı arkadaş, Nâzım Hikmet'e getirilen kişiye tapma bağlamında 'eleştirilerini Stalin yaşarken dile getirmedi' eleştirisini de biraz sert ve haksız bir eleştiri olarak değerlendirdiğini, bu konuda da Güney'in, eleştirinin esasını ideolojik mücadele yürütme imkânını ortadan kaldıran, muhalif sesleri bastıran Stalin dönemine yöneltmek yerine, Nâzım Hikmet'e yönelttiğini ileri sürdü.

Tartışılan konular ideolojik farklılıkları bir çırpıda gözler önüne seren konular olmasına karşın, tartışmalar olumlu bir atmosferde yürütüldü. Toplantıya katılan arkadaşların önemli bir bölümünün Güney'in pozisyonlarıyla ilk defa tanıştığı bilinçte tutularak, tartışmalarda mümkün olduğunca açıklayıcı/tanıtıcı olunmaya özen gösterildi.

Toplantının şiir ve müzikle çeşitlenen kültürel bölümü de oldukça beğeni topladı.

Özellikle Grup Değişim'in Nâzım şarkılarıyla yaptığı katkı toplantıya renk kattı.

Aachen'de ikincisi yapılan konferansa katılım iyiydi. Burada da tartışmalar canlı geçti.

Bu toplantı, tartışmaların en başından itibaren esasta iki pozisyon arasında yürümesi bağlamında farklı oldu. Tartışmada söz alan bazı arkadaşlar Güney'in ortaya koyduğu tezlere ve Nâzım Hikmet değerlendirmesine doğrudan karşı çıktılar. Bu arkadaşlara göre, özelde Kemalizm ve ulusal sorunda vahim hataları, sapmaları olan Nâzım Hikmet hakkında "komünist" genel değerlendirmesinin yapılması yanlıştır. Nâzım Hikmet, ulusal sorunda Türk milliyetçisi/şovenist bir çizgiye sahiptir ve salt bu konudaki tavrı onun komünist değerlendirilmemesi için yeterli gerekçedir.

Tartışma içinde, ulusal sorunda milliyetçi/şovenist genel yaklaşıma sahip olduğu tezinin kanıtı olarak,

iltür konferansı

Nâzım Hikmet'in ilk gençlik yıllarında yazmış olduğu şiirler örnek verildi ve Kürt ulusuna yönelik bir tek şiir yazmamış olmasının onun bu konudaki duyarsızlığını gösterdiği ileri sürüldü.

Tartışmalarda Güney'in pozisyonunu savunan arkadaşlar, Nâzım Hikmet'in kemalist devrime ve kişi olarak Mustafa Kemal'e olduğundan daha olumlu yaklaşmasının, TC'nin "iç" ulusal sorunları bağlamında da bu sorunun önemini görmeyen ve yer yer açıkça Türk milliyetçisi konumları savunmasını vahim hatalar ve Marksizm-Leninizmden sapma olarak değerlendirdiklerini açıkladılar. Güney dergisinin Nâzım Hikmet'in bu konudaki hatalarını örtbas etme ya da küçültme gibi bir niyetinin olmadığını ve bunun dosya içinde yeralan geniş tavırlardan da görülebileceğini söylediler.

Bu bağlamda tartışmada ortaya çıkan karşıt pozisyonların, hataların –bütün vahimliğiyle– ortaya konması, hatanın adlandırılmasında değil, bu hataların genel değerlendirme içinde nasıl ele alınacağına ilişkin olduğu vurgulandı. Kişileri değerlendirirken, onları yaşadıkları tarihi koşullar içinde ele almanın önemi, özellikle de geriye dönük değerlendirmelerde hataların/sapmaların zamanında oynadıkları rolün doğru değerlendirilmesinin önemi vurgulandı.

Komünist partisi önderi, teorisyen ya da ideolog değil, esasta bir "sıra neferi", komünist partisi üyesi şair/sanatçı olan Nâzım Hikmet'in ulusal sorun ve Kemalizm konusundaki tutumu, üyesi olduğu TKP'nin ve Komünist Enternasyonal'in tavırlarıyla doğrudan bağıntılıdır. O günkü dönemde Kemalizm ve ulusal sorun bağlamında doğru pozisyonu ortaya koyan da yoktu. Genel değerlendirme yapılırken bunun da bilinçte tutulması gereklidir. 'Bir tek ulusal sorundaki milliyetçi/şoven sapma dahi Nâzım Hikmet'in komünist değerlendirilmemesi için yeterlidir' tezini savunanlar, bugünkü durumu olduğu gibi geçmişe uyarlama yanlışına düşüyorlar. TC'nin "iç" ulusal sorunu bağlamında doğru marksist-leninist pozisyonların her türden oportunist-revizyonist/Türk şovenisti pozisyonlarla ideolojik mücadele içinde ortaya konduğu, kemalist devrimin ve Kemalizmin niteliğinin ne olduğunun açıklığa kavuşturulduğu günümüzde, Nâzım Hikmet'in yaptığı türden yanlışlara düşen biri hakkında "komünist" değerlendirilmesi yapılamayacağı gayet açıktır. Fakat bunu geriye dönük olarak uygulamaya çalışmak diyalektik-materyalist yaklaşıma terstir, yanlıştır.

Nâzım Hikmet'in ilk gençlik yıllarında yazdığı şiirleri onun genel ırkçı/şovenist yaklaşımının bir kanıtı olarak göstermeye çalışmak yanlıştır. İlgili şiirler Nâzım'ın çocukluk ve ilk gençlik çağlarındandır. Nâzım ise, komünizmle 19 yaşında tanışmıştır. Nâzım Hikmet komünizme sempati duyduğu andan itibaren bir değişime uğramış, sonraları kendisinin de milliyetçilik olarak değerlendirdiği bu tavırlarından hızla uzaklaşmıştır.

Bu toplantıda tartışma esasta yukarda aktardığımız iki pozisyon arasında yürümesine karşın, arkadaşların bir bölümü soruları ve konuşmalarıyla Nâzım Hikmet'in diğer yönlerinin de dile getirilmesine yardımcı oldular. Bu noktada Nâzım Hikmet'in yaşamı ve mücadelesinin, özellikle de eserlerinin yeterince tanınmadığına, onu tanıyıp gerçekten sahiplenmek için daha fazla çaba gösterilmesi gerektiğine dikkat çekildi.

Wuppertal'deki konferansı Güney dergisi Kuzey Ren-Vestfalya Türkiye Öğretmenler Birliği (NRW-TÖB) ve Gençlik-İşçi Derneği ile ortaklaşa düzenledi. Katılanların çoğunluğunu eğitim emekçileri oluşturuyordu.

Toplantıda, Güney dergisi adına tezler sunuldu. Tartışma bölümünde burada da "Nâzım Hikmet'i komünist olarak değerlendirmek ne kadar doğrudur?" sorusu gündeme geldi. Bir bölüm katılımcılar Nâzım Hikmet'in Kürt ve Ermeni sorunlarındaki yaklaşımı nedeniyle enternasyonalist ve komünist değerlendirilemeyeceği görüşünü savundular.

Katılımcılar arasında araştırmacı-yazar Mehmet Bayrak da yer alıyordu. Mehmet Bayrak, kendi kitabında da yayınlamış olduğu Nâzım'ın Bedirxan'a mektubunu okudu ve bunu Nâzım Hikmet'in Kürtlere yönelik bir özeleştirisi olarak değerlendirdiğini dile getirdi. Başka katılımcılar da Nâzım Hikmet'in hatalarına-eksiklerine karşın enternasyonalist ve komünist olarak savunulması gerektiği görüşünü gerekçeleriyle savundular.

Heilbronn'da yapılan toplantının programında da Nâzım şiirlerinin okunması ve bir de müzik grubu vardı. Buradaki tartışmalarda da Nâzım'ın hatalarının genel değerlendirme içinde nasıl bir rol oynaması gerektiği üzerine yoğunlaşıldı. Bu yoğunlaşmaya rağmen gerek gelen sorular, gerekse tartışma bölümünde yapılan katkılar açısından konularda biraz daha fazla çeşitlilik vardı.

Burada da Nâzım Hikmet'i özellikle Kürt ulusal sorunu ve Kemalizm bağlamındaki tavırları nedeniyle komünist olarak değerlendirmenin yanlış olduğu pozisyonu savunuldu.

Bunun yanısıra Nâzım Hikmet'in Stalin'in ölümü ertesindeki tavrını özellikle vahim gören, modern revizyonizmin Stalin saldırılarını reddetmedeki tutarlılığın neden Nâzım bağlamında gösterilmediğini soran bir pozisyon vardı.

Bununla ilgili olarak Nâzım Hikmet'in 3 Haziran 1963 tarihinde öldüğü, o henüz yaşarken dünya komünist hareketi içinde Kruşçev modern revizyonizmine karşı mücadelenin henüz başında olduğu vur-

gulandı. 20. Parti Kongresinde Kruşçev'in "gizli rapor"la başlattığı Stalin hakkındaki karalama-iftira kampanyasına ve Kruşçev revizyonizminin dünya komünist hareketini yeni bir çizgiye çekme çabasına karşı ÇKP gibi deneyimli komünist partilerinin dahi derhal doğru bir tavır belirleyemediği, bu dönem dünya komünist hareketi içinde önemli bir şaşkınlık ve yalpalanmanın yaşandığı belirtildi. Kruşçev revizyonizmine karşı ilk tavrı ÇKP Merkez Komitesi 14 Haziran 1963 tarihli "Uluslararası Komünist Hareketin Genel Çizgisi Hakkında Bir Öneri"yle takınmıştır. 1963 Polemikleri süreci başlamadan ve dünya komünist hareketi içinde başını ÇKP ve AEP'in çektiği saflaşma yaşanmadan önce ölen Nâzım Hikmet'in değerlendirilmesinde bu gerçek bilinçte tutulmak zorundadır. Nâzım Hikmet'in 20. Parti Kongresi ertesinde tersten esen rüzgârlara karşı duramamış olduğu açıktır, ancak yine açık olan bir gerçek de bir bütün olarak dünya komünist hareketinin bu akıma karşı duramamış olduğudur.

Gelen sorulara bağlı olarak "komünist şair olmanın kıstasları nelerdir?", "Nâzım Hikmet'in kadın sorunundaki tavrı nedir?", "Şefik Hüsnü TKP'si ile Nâzım Hikmet değerlendirmesi arasında gözetilen fark (birinin revizyonist, diğerinin komünist değerlendirilmesi) ne kadar doğrudur?" konuları da tartışıldı.

Nâzım Hikmet'in genel değerlendirmesi bağlamında kendilerince önemli gördükleri bir noktayı –örneğin ulusal sorunu– ele alıp, onun kazanımlarını, komünizm davasına hizmeti ve bu noktada oynadığı rolü bir kenara atanların yaklaşımının yanlışlığına işaret etmek için bir başka konuyla da bağ kuruldu.

Nâzım Hikmet'in şiirlerinde (az sayıda da olsa) kadınlara yer verilmiş, onların ezilmişliği dile getirilmiş olmasına karşın kadınların kurtuluş mücadelesi özel olarak ele alınıp işlenmemiştir. Dahası, Nâzım Hikmet, "kadınlarını aldattığını", "yalan söylediğini", "delice kıskandığını" teslim ettiği ölçüde komünistçe davranmamıştır. Bu konuda da onun komünizmden sapmalarının adı konulmak zorundaysa, bunun adı erkek şovenisti tavırlardır. Ancak bu noktada da Nâzım Hikmet'i aceleci ve toptancı biçimde "erkek şovenisti" diye damgalamak yanlış olur. Nâzım Hikmet özel hayatındaki kimi hata ve sapmalarına karşın komünistçe bir yaşam sürdürmeye çalışmıştır. O sevdiği kadınlara eşdeğer partner ve mücadele arkadaşı olarak yaklaşmış, onlara karşı sorumluluğunu, örneğin maddi yardımı (hapiste olduğu dönemde de) elinden geldiği ölçüde yerine getirmeye çalışmıştır.

Toplantıya katılan Almanya'da yayınlanan Herşeye Rağmen dergisi taraftarı bir arkadaş, Güney dergisinin kültür ve sanat alanında yaptığı çalışmayı çok değerli bulduklarını, böylesi bir çalışmanın Almanya için yürütülmesinin kendilerinin önünde görev olarak durduğunu belirtti. Güney dergisinin salt Türkiyeli değil, uluslararası alandan komünist-devrimci-ilerici kültür ve sanat insanlarını dosyalar halinde değerlendirmesini önemli ve proleter enternasyonalist yaklaşım olarak selamladıklarını açıkladı.

Arkadaş, Güney dergisinin Nâzım değerlendirmesi salt Türkçe olarak varolduğundan, kısıtlı bilgisi çerçevesinde Güney'in değerlendirmelerine katıldığını söyledi. Arkadaş, Nâzım Hikmet'in hata ve sapmalarına karşın komünizm davasına faydalarının büyük olduğunu düşündüğünü, şiirlerinin –Almanca dilinde bile– çok iyi olduğunu belirtti. Nâzım Hikmet'in özellikle çevre sorunu, atom denemeleri vb. gibi bütün insanlığın geleceğini tehdit eden sorunlarda sanatıyla tavır takınan ender şairlerden biri olduğunu, bunu önemli gördüğünü vurguladı.

Fransa- Strasbourg'taki toplantı yerel dernek olarak faaliyet gösteren Enternasyonal Kültür Merkezi'nin lokalinde yapıldı.

Buradaki tartışmada da üzerinde en çok durulan nokta, ulusal sorunda "milliyetçi, sosyalşoven" pozisyonda duruyor denilen Nâzım Hikmet'in nasıl komünist değerlendirilebildiği meselesiydi. Tartışmalara katılan bir dizi arkadaş, Nâzım Hikmet'in devrimci bir sanatçı olarak değerlendirilmesine katılabileceklerini, ancak ulusal sorundaki tavrı gözönünde tutulduğunda onun hakkında komünist değerlendirmesinin yapılmasının kesinlikle yanlış olacağı görüşünü savundu.

Buna karşı Güney dergisi adına konuşan arkadaşlar da Güney'in pozisyonlarını daha etraflı biçimde ortaya koymaya çalıştılar.

Bu tartışma içinde Güney sayı 21'de yayınlanan Nâzım Hikmet'in Bedirxan'a gönderdiği mektubun tarihi de sorulmuş ve ne yazık ki soru yanıtlanamamıştı. Mektup 1961 yılında kaleme alınmıştır. Tüm okurlarımızın bilgisine sunarız.

Bu tartışma içinde bir bölüm arkadaş tarafından UNESCO 2002'yi Nâzım yılı ilan etti diye Güney dergisinin de Nâzım Hikmet dosyası hazırlaması eleştirildi. Ve "Neden Nâzım Hikmet? Ondan daha değerli Ahmet Arif ve Hasan Hüseyin Korkmaz var!" denildi.

Güney dergisinin Nâzım Hikmet dosyasını hazırlaması ve okurlarıyla tartışmaya sunması doğru bir tercih olmuştur. UNESCO'nun 2002 yılını Nâzım yılı ilan etmesine önem verilmesi, UNESCO'nun çok değerli bulunduğundan vs. değil, bunun burjuvazi tarafından kullanılacağının bilincinde olunmasındadır. Nitekim, yıl boyunca yapılan etkinlikler, yürütülen tartışmalar vs. yoluyla Türk burjuvazisi Nâzım ile Türk devletini barıştırma yönünde çok ciddi adımlar atmıştır. Güney dergisi, burjuvazinin Nâzım'ı sahiplenmesine karşı mücadeleyi kendisine görev bilmiş, yaşamı boyunca kalbi komünizm davası için çarpan, kalemi bütün dünya işçileri ve emekçileri için yazan komünist sanatçının tüm yönleriyle tanıtılmasının ve tartışılmasının olanaklarını yaratmaya çalışmıştır. Doğru yapmıştır.

"Neden Ahmet Arif, Hasan Hüseyin Korkmaz değil de Nâzım?" sorusuna gelince: Güney dosyalarını hazırlarken önüne koyduğu plan ve tercihler doğrul-

tusunda hareket etmektedir. Ahmet Arif ve Hasan Hüseyin Korkmaz'ın değerlendirilmesi de okurlardan gelen istek ve talep üzerine bu programa alınabilir. Ancak, "neden onlar değil de Nâzım?" sorusunun yanıtı da bizzat dosya içinde vardır. Nâzım dosyası için bu yıl seçilmiştir, çünkü bu yıl Nâzım Hikmet'in 100. doğum yıldönümüdür. Diğer taraftan Nâzım Hikmet uluslararası komünist harekete mal olmuş, şiirleri onlarca dile çevrilmiş ve dünya komünist hareketinin en büyük ("en değerli") şairlerinden biridir. Ahmet Arif ve Hasan Hüseyin Korkmaz hakkında bir genel değerlendirme yapmaksızın bu noktada onların Nâzım Hikmet'le aynı düzeyde ele alınamayacağını, hele hele tercihin Nâzım'ın aleyhine yapılamayacağını çekincesiz söyleyebiliriz.

Yeni bir konu olarak bu toplantıda 'komünist / devrimci bir sanatçının ille örgütlü olması mı gerek?' sorusu geldi.

Sınıf mücadelesini, taraflılığı kabul eden ve kendisini komünist olarak gören bir sanatçıdan beklenen, onun örgütlülüğü de kabul etmesidir. Ancak, 'her komünist sanatçı mutlaka komünist partisine üye olmak zorundadır, örgütlülüğü kabul etmeyen komünist olarak da değerlendirilemez' şeklinde bir otomatizm kurmak yanlış olur. Dünya komünist hareketi tarihinde komünist olarak değerlendirebileceğimiz, ama hiçbir dönem komünist partisi üyesi olmamış sanatçılar vardır. Bertolt Brecht buna bir örnektir. Hangi gerekçeyle olursa olsun, komünizm davasına hizmet etmeyi kendisine görev bilmiş bir komünist sanatçının komünist partisinden uzak durması belirli bir zaafa dikkat çekmektedir. Sanatçılar bağlamında bu çekincelerin başında komünist partisine üye olmanın getirdiği yükümlülüklerin kendilerinin sanatçı yaratıcılığına belirli bir ket vurabileceği gelmektedir. Bu bağlamda sanatçıların yaratıcı çalışmaları için gerekli özgürlüğün onlara sağlanması önem kazanmaktadır. Ve komünist partilerinin bunu dikkate alacağı pratikte gösterilmek, komünist sanatçıları örgütlü komünistler olarak da kazanmak için gerekli duyarlılık ve çaba gösterilmek zorundadır.

Sonuçta bu konferans dizisinin biz Güneyciler açısından oldukça faydalı olduğunu, okurlarımızla tanışmanın-tartışmanın bizi ilerlettiğini söylemek istiyoruz. Konferanslara katılan ve tartışmaları soruları ve savunularıyla canlı kılan tüm okurlarımıza teşekkür ediyoruz. Bir teşekkür de, bu konferansların düzenlenmesinde, örgütlenmesinde tüm emeği geçenlere.

Daha canlı, daha geniş katılımlı konferanslarda yeniden buluşmak üzere.

İki Konferans

YILMAZ SEVİNÇ

I
Bugün dostlar
iki konferansımız var
size
birisini duyurdular.

Geleceksiniz bu Pazar günü
Nâzım'ı tartışacaksınız.
Kimdir Nâzım
bir insan mı sadece
komünist mi
şovenist mi
militan mı
sanatçı mı
anlayacaksınız
konuşacaksınız kimbilir
çoğunluk susacaksınız
anlamadan geri dönmek dahi
mümkün.

Acıkınca büfemize geçeceksiniz
sandviçler, ayranlar, çaylar
ucuz ve de lezzetli
ama hayat pahalı
ve güç beğenebilir kiminiz
ayranın kıvamını.

Sonra kitaplara dergilere bakarsınız
hoşunuza gider kapağı
alırsınız
anladığınızdan veya eksikliğini
ilerletmek için bilincinizin
alırsınız
paranız da olmayabilir cebinizde
yine de gitmeyin çabucak
bizler buradayız
ve kitaplarımızı
elbet sizinle paylaşınız.
Kiminizin canı sıkılabilir

seyreder kitabı, dergiyi
eller
yoklar
tartar domates gibi
bırakır yerine
"cıkkk
çok pahalı, almam." der
sıvışır kalabalıktan.

Evet dostlar
bugün iki konferansımız var
size
birisini duyurdular.
Siz birisini göreceksiniz.

II
Geldiniz
yaptınız konferansınızı
konuştunuz
sustunuz
kendi kendinize konuştunuz bazen
(sataştınız da konuşmacıya yerinizden)
bazen mutlaka içinizden.
Tartıştınız Nâzım'ı
ve dediniz ki:
elbet
yanlışlarıyla
doğrularıyla
Nâzım Hikmet
bizimdir.
İşçi sınıfının komünist şairidir.
O bir insandır.

Evet dostlar
geldiniz
tartıştınız Nâzım'ı
ama birşey var ki
biz toplayalı aylar oldu konferansımızı
ve biz
tartışılsın diye Nâzım rahatça
tartıştık yapacaklarımızı
ekmeğin adedini
peynirin dilimlenişini
salamın çokluğunu filan
kahve mi
çay mı
her ikisi de olsun mu
alsak mı
yapsak mı
ayranı evlerimizde
yere mi sersek yayınlarımızı
masa mı bulsak bir yerlerden
hangi türküleri
hangi sırayla çalsak
hangi şiirleri okusak
sunuyu kim yapsa
tiyatroda kim oynasa
kim yazsa
çizse
taşısa
getirse...

III
Sonra siz gittiniz dostlar
biz kalakaldık
taşınacak bir yığın eşyayla
ve belki de tartışacak hatalarla.
Topladık
toparlandık
durulunca ortalık
anladık ki açmışız
yorulmuşmuşuz.

Yine de dostlar
siz giderken
gülücüklerinizi bıraktınız salona
ve gördük
aklınızın ışıdığını.

Nasıl sevindik anlatamayız
sanki bin teşekkür
serilmiş ayaklarımıza
yahut koca bir salonda
sahnede tek başımıza
alkışlanmaktayız.

Güle güle dostlar
güle güle.
Gülücüklerle girilecek kapılara
kazanılacak devrimin ışıltısına
hep beraber varana dek
güle güle.

11.11.2002

Paylaşılamayan kim?

FERİDUN ARDIÇ

Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombasının yarattığı dehşetli sonuçları yüreğinin derinliklerinde hisseden ve bu bağıntıdaki duygularını şiirleriyle de anlatan, örneğin:

"...Saçlarım tutuştu önce, / gözlerim yandı kavruldu. / Bir avuç kül oluverdim, / külüm havaya savruldu. /... Çalıyorum kapınızı / teyze, amca, bir imza ver. / Çocuklar öldürülmesin / şeker de yiyebilsinler" diyen Nâzım Hikmet mi? Yoksa Güney'in tespitine göre, " "Büyük insanlığın" kurtuluşu için, mücadele eden bir sanatçıdır. Fakat "büyük insanlığa" yaklaşımı da idealistçe, dalkavukça, halk kuyrukçusu değil; eleştirel, gerçekçi, onu ataletinden kopmaya çağıran, uyandırmaya, aydınlatmaya yönelik bir yaklaşım"a sahip olan. Ve "Dünyanın En Tuhaf Mahluku" başlıklı şiirinde, "...Ko-

OKUR MEKTUBU

Ama...

HAYDAR DOĞAN

Yusuf arkadaşlara misafirliğe gitmiştik o gün. Hüsniye yengemiz hasta olduğu için bir geçmiş olsun ziyareti idi niyetimiz. "Ne olacak şu memleketin hali"li sohbetlerimiz, sanat, kültür, Nâzım, Yılmaz Güney, sürmekte olan ölüm orucuna kadar dallanıp budaklandı. Avrupa'da yaşayan insanlar olarak böyle sohbetleri her zaman yapma imkânımız olmuyor. Kopuk yaşayış kendisini böyle zamanlarda daha da belli ediyor. Ülkemizden uzak yaşayış, kendisini bilinçsel olarak da gösteriyor.

Yusuf arkadaş, Güney dergilerini alıp getirdi, masaya koydu. Gelmişse dedik dergi, incelemeden göndermek olmaz... "Devletin Kurtarma Operasyonu'ndan yaralı kurtulan bir bayan tutuklu bağırıyordu: Diri diri yaktılar!" Ve diğer sayıları orada bulunduğumuz süre içinde şöyle bir gözden geçirdik. "Al kalsın sende, okuduktan sonra verirsin" dedi arkadaş. Alıp beş sayıyı eve getirdim. Taksi şoförü olduğum için okuyacak vaktim çok. Arabada oturup okurum Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi GÜNEY'i...

Öncelikle şiirleri ve şairleri kendi içimde tarttım. Şairler tanımadıklarımdandılar... Şiirler bir acı kokuyordu... (Acıyı severim).

Sinema eleştirileri, denemeler, söyleşiler derken bitirmiştim dergileri. Elimde kalan sadece dergilerin sayfalarına yapışmış olan güzel bilgilerdi. O zaman ben bu dergiyi her zaman almalıyım dedim. Kapak sayfasından sonra bir Almanya telefon numarası vardı. Arayalım, İlyas ağabeyin numarası. Tanırım bu yaşlı delikanlıyı. Zamanında söz de vermiştim üstelik bulmaca hazırlayayım diye. Kopuk yaşayış kendisine bu sözümü tutamamama da sıçramıştı. Bu telefon ile bu sözümü de yerine getirmiş olacağım aynı zamanda, aradan 3 yıl geçmiş olmasına rağmen...

– Alo. Merhaba. İlyas Bey ile mi görüşüyorum?

– Evet, buyrun.

– Dergilerinizi bir arkadaştan aldım. Acaba nasıl ulaşabilirim bundan sonra?

– Bu Pazar Wuppertal Alte Feuerwache'de Nazım panelimiz var, eğer oraya gelirseniz mutlaka görüşür ve eski sayıları da alabilirsiniz.

– Mutlaka orada olacağım o gün. Görüşmek üzere...

– İyi günler.

Bu kısa konuşmadan sonra, evde saatlerce bulmacalar üzerinde oynamaya başladım. Bu olmadı, bu gitmez, bu küçük gibi bahanelerle en sonunda bir tane 15'e 15'i bitirmiştim ama, soruları yazmak daha da bela işmiş meğerse.

Bulmacam hazır, masamda o günü bekliyor.

Ben de Nâzım'dan şiirlerle yapılacak panele kendimce bir hazırlık yapıyorum. Benim görevim yok panelde ama, yine de hazırlıklı gitmek lazım böyle bir panele. Üstelik yıllardan beri şiir yazan biri olarak Nâzım ile ilgili bir panele Nâzım'sız gitmek yakışık almaz.

Devrim şehitlerini anarken ondan okumaz mıydık, "akın var akın, güneşi zaptedeceğiz, güneşin zaptı yakın"ı? Ya da, üniversite yıllarında söylediğimiz türkülerin çoğunun Nâzım'a ait olduğu...

Bir hafta boyunca kendi kendimle kavgalar ettim. Acaba kimler gelecek, neler konuşulacak gibi sorular gecelerde rüyalarıma bile giriyordu. Gördüğüm her arkadaşa mutlaka söylemeliyim. Herkes gelmeli böyle bir panele. Yüz yaşındaki bir şairin şiirlerini, sanata bakışını, devrimci duruşunu, iktidarların "vatandaşlık verelim mi"lerinin arkasındaki gerçek mantıklarını bu panelde mutlaka tartıştırmalıyız insanlara.

Çünkü bu Nâzım. Büyük insanlığın şairi. Devrimin şairi. İnsan aşığı Nâzım'a lâyık bir panel gerçekleştirilmeli...

Ve geldi 24 Kasım.

yun gibisin kardeşim, / gocuklu celep kaldırınca sopasını / sürüye katılıverirsin hemen / ve adeta mağrur, koşarsın salhaneye. /..." serzenişinde bulunmasına rağmen **pratikte,** Stalin'in sağlığında ona övgüler düzen, ölümünün ardından rüzgarlar henüz tersine esmeden onun için şu övgüleri yapan: "İlkönce kim kime metin ol kardeşim- / diyecek, / ilkönce kim kime başsağlığı dileyecek? / Hepimizindi o, / hepimizindir / Yoldaşlarım, / acınızı duyuyorum, / sizin duyduğunuz gibi tıpkı, / aynı şiddetle, / kardeşlerim, / hüngür hüngür ağlamak geliyor içimden, / tutuyorum kendimi sizin gibi tıpkı / aynı metanetle. / Seviyorum onu, / Marx'ı, Engels'i, Lenin'i sevdiğim gibi / sevdiğiniz gibi, / aynı muhabbetle, / aynı hürmetle. /..." Ama rüzgarlar tersten esmeye başladığında aynı Stalin için şunları: "taçtandı tunçtandı alçıdandı kaattandı iki santimden yedi metreye kadar / taştan tunçtan alçıdan ve kaattan çizmeleri dibindeydik şehrin bütün meydanlarında / parklarda ağaçlarımızın üstündeydi taştan tunçtan alçıdan ve kaattan gölgesi / taştan tunçtan alçıdan ve kaattan bıyıkları lokantalarda içindeydi çorbamızın / odalarımızda taştan tunçtan alçıdan ve kaattan gözleri önündeydik / yok oldu bir sabah / yok oldu çizmesi meydanlardan / gölgesi ağaçlarımızın üstünden / çorbamızdan bıyığı / odalarımızdan gözleri / ve kalktı göğsümüzden baskısı binlerce ton taşın / tuncun ve kaadın" yazabilme "becerisini" gösterebilen, "büyük insanlığa" yaklaşımı da idealistçe, dalkavukça, halk kuyrukçusu değil; eleştirel, gerçekçi, onu ataletinden kopmaya çağıran, uyandırmaya, aydınlat-

---

İlyas ağabeyle bir daha tanıştıktan sonra, salonu gözden geçirmeye başladım. Sol eli çenesine dayanmış bir Nâzım portresi sahnenin arkasında, bir tane de sahnenin ön sağında yer alıyordu. Bir ara sanki göz göze geldim Nâzım'la.

– Helâl sana be arkadaş, bu kadar insan mı kaldınız, soyunuz tükeniyor galiba; dedi gibi geldi bana o anda.

– Sen öyle bize orada öyle masum masum baka dur. Birazdan kemiklerini o Moskof'taki mezarında sızlatmazsak bize de adam demesinler.

– İyi de bu kadar adamla mı beni taşa tutacaksınız? Yetmez, sizin de gücünüz yetmez!

– Bakalım yeter mi, yetmez mi? Yetmese de, çamurun izi kalır ya sende.

Daha kalabalık bekliyordum. Fazla kimse yok. Genelde tanıdık insanlar. Ayak üstü hal-hatır sormalardan ve çay kahve içmelerden sonra başladı panel.

Nâzım'ın kendi sesinden bir şiiri dinletildikten sonra, Nâzım'ın biyografisi kendi şiirinden okundu. Birinci bölümde genelde şiirler okunarak geçildi denilebilir. Asıl konu ikinci bölümde başladı. Divana sorular sorulacak ve cevaplar bulunacaktı.

Efendim, Nâzım yaşadığı dönem itibarıyla, Kürt ulusal sorununa değinmemiştir AMA, yine de Nâzım enternasyonaldir...

Efendim, yanıbaşında Kürtler katledilirken, Çin için, Hindistan için methiyeler dizmek Nâzım'ın da kemalist ideolojinin etkisinde kaldığının ifadesidir...

– Koca Nâzım, demedim mi sana, senin o kemiklerini orada da rahat bırakmayacağız diye? Bir de kalkıp o çürümüş kemiklerini Anadolu'nun bir kasabasına getirip başına da bir çınar dikeceğiz. Sen dur, dinle, daha neler neler söylenecek sana dair. Bir kere başladı mı AMA'lar, devamını hak getire. MHP'nin Kurultayına kadar götürürüz seni. Başbuğ kendi kanlı ağzıyla okumuştu da Davet'ini, bizden gık çıkmamıştı!

Efendim, Nâzım'ın işi miydi Kürtler? O, enternasyonal bir şair idi. Kendi döneminde en güzel değerleri yaratmıştır. Nâzım'ı salt Kürt sorunu ile ele almamak gerekir. Yanılırsınız.

– Yahu Ustasın sen, kalk da anlat kendini. Niye yazmadın, Koçgiri'yi, Şex Seyid Rıza'yı? Yakışır mı sana şimdi, adamın âmâ olması lazım ki, yanıbaşındakileri görmesin!

– .....

Niçin cevap vermediğini anlayamadım Nâzım'ın, sustu. Dinliyor bizi. Taş mı ağır geldi?

Söz alanlar, söz verenler çoğalıyordu bu sırada. Türkiye devrimci hareketlerinden insanlar ile Kuzey Kürdistan devrimci hareketi(!)nin arasındaki bir polemiğe varıyor durum... Şimdi buraya dikkatinizi çekmek istiyorum. Kimdir bu KKDH olarak kastedilen hareket? Parça parça bakmak gerekirse isme, Kürdistan'ın kuzeyi olan yerde zamanında savaşmış olan hareket PKK'dir. Büyük olasılıkla kastedilen "devrimci"(!) hareket PKK olmalı. Şimdiki tanımlamayla da KADEK. Önderliği de Abdullah Öcalan.

İşte Kemalizmin "ilericiliğini" İmralı'da anlayan örgüt ve önderlik...

– Yahu beni kemalist olmakla suçlayanlar, milliyetçilik batağına battığınızı önderliğiniz bizzat açıklamadı mı, Kemalizmin aslında ilerici bir ideoloji olduğunu, emperyalist işgale son verdirdiğini İmralı söylemedi mi? Aradan elli yıl geçti, sizin benden daha önde olmanız lazım değil mi? "Nâzım ne demiş ne dememiş"lerle mi değerlendireceksiniz beni? Ne işiniz var benim gibi bir bunağın panelinde? İşte yazdıklarım kütüphanelerinizde. Kafalarınızı açın da okuyun biraz.

– İyi de Nâzım kardeş, bak okuduğumuz kadarıyla, ne Lazlar hakkında, ne de Araplar ve Çerkezler hakkında birşey yazmamışsın. Şimdi biz sana nasıl enternasyonalist diyeceğiz?

– Ne mi diyeceksiniz? Söyleyeyim size. NÂZIM HİKMET VATAN HAİNLİĞİNE DEVAM EDİYOR HÂLÂ...

maya yönelik bir yaklaşım"a sahip olan! Nâzım Hikmet mi?

Evet, paylaşılamayan, diyet ödemenin ciddiyeti kapıya dayandığında,

"Cumhurreisi Atatürk'ün Yüksek Katına

Türk ordusunu 'isyana teşvik' ettiğim iddiasıyla onbeş yıl ağır hapis cezası giydim. Şimdi de Türk Donanmasını "isyana teşvik etmekle" töhmetlendiriliyorum.

Türk inkilabının ve senin adına and içerim ki suçsuzum.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Kör değilim ve senin yaptığın her ileri dev hamlesini anlayabilen bir kafam yurdumu seven bir yüreğim var.

Askeri isyana teşvik etmedim.

Yurdumun ve inkilapçı senin karşında alnım açıktır...

Bağışla beni. Seni bir an kendimle meşgul ettimse, alnıma vurulmak istenen bu "İnkilap askerini isyana teşvik" damgasının ancak senin ellerinle silinebileceğine inandığımdandır.

Başvurabileceğim en inkilapçı baş sensin, kemalizmden ve senden adalet istiyorum.

Türk inkilabının ve senin başına and içerim ki suçsuzum." düşkünlüğünü gösterebilen, buna rağmen Güney'in: "Nâzım Hikmet kendisini Bolşevik Parti'nin iktidarda olduğu Moskova'ya ilk kez gittiği 19. yaşından itibaren bütün hayatı boyunca komünist olarak değerlendirir. Bunu açıkça ilan eder, burjuvazinin bütün uzlaşma, satın alma girişimlerini boşa çıkartır ve "yürekten bağlandığı" komünizm davası için ölümü bile göze alır. Ömrünün 13 yılını hapiste geçirir. Ve fakat 'sol memenin altındaki cevahiri kararmaz'" diye değerlendirebildiği Nâzım Hikmet mi? Bu tür çelişkili ve vahim tavırları çeşitlendirerek sorumuzu, "paylaşılamayan kim?" yineleyebiliriz. Ama sanırım amacımız için bu kadarı yeterli. Şimdi başka bir soru soralım:

Paylaşamayanlar kimler?

Esas olarak üç kategoriye ayırabiliriz. Burjuva sınıfı: Nâzım'ın Türklüğünü, şairliğini, özel yaşamını ve Kemalizme yaklaşımını öne çıkararak sömürme arayışı içinde olanlar. Nâzım'ı eleştirisiz olarak sahip çıkmaya çalışanlar. –sömürmeye çalışanlar– Ve Nâzım'ı eleştirel olarak sahip olmaya çalışanlar. –sömürmeye çalışanlar–

Son iki kesim için de "sömürmeye çalışanlar" tespitinin yapılmasının, ağır ve haksız bir ifadelendirme olduğu söylenebilecektir. Ama süreçlere, kişilere, esas olarak eleştirel yaklaşmayan, faydacı bir yaklaşıma sahip olanlar için başka nasıl bir ifade kullanılabilir ki? Peki eleştirel yaklaşım sergileyenler için, örneğin Güney'in yaklaşımına sahip olanlar için, haksız-ağır bir ifade değil mi?

Konferans için yazılan "Tezler ve Gerekçeler" dosyasındaki değerlendirmeleri objektif bir şekilde okuyup da sağlıklı bir değerlendirme yapıldığında, yukarıda bazılarını ortaya koyduğumuz çelişkiler bilince çıkarıldığında, bu ifadelendirmenin kullanılmaması eksiklik olacaktır.

Güney, Nâzım'ın değişik dönemlerde değişik bağıntılarda ortaya koyduğu tavırları problemli gördüğü, yer yer çok vahim olarak değerlendirdiği halde, ondan vazgeçemiyor. Bana göre bunun nedeni –Marksist konumun da, kaçınılmaz olarak faydacı ve çifte standartlı olmasının yanında– Nâzım'ın vahim hatalarının, Stalin dönemi tespitlerinden, uygulamalarından kaynaklanması, ki bu durum yazıda zaman zaman kabul ediliyor ve Güney, Stalin dönemini sahiplendiği için, bu sahiplenmesine halel getirmemek için, zorlanarak da olsa Nâzım'ı esas olarak sahiplenmek zorunda kalıyor. Aksi takdirde mantıki olarak Stalin dönemini de köklü olarak sorgulaması gerekecek. Ve Güney'in bugüne kadarki geçmişi değerlendirme çalışmalarının ortaya koyduğu olgular, tespitler, resimler fazlasıyla Stalin döneminin köklü sorgulanmasını gerektiren malzemeleri vermiş durumda. Ama "Stalin savunulmadan Marksizm-Leninizm savunulamaz" anlayışıyla tabanını yetiştirmiş olan Güney için böyle bir adım atmak –tabanın ayaklara bağ olması mı? Yoksa onlara bağımlı olma mı?– ne derece mümkün? Tabii ki bunlar benim değerlendirmelerim, Güney böyle bir yol ayrımında olduğunu kabul etmeyebilir, farkında olmayabilir. Ama beni ilgilendiren, faydacı yaklaşımın esas temelinin, Marksist yaklaşımın faydacı yaklaşıma temel yaratıyor olmasıdır. Olaki, Stalin dönemi köklü sorgulamadan geçirilerek bu dönem esas olarak problemli bulunabilir. –ki bu dönemi problemli bulan Marksist akımlar vardır– Bu şartlarda bile faydacı yaklaşımlardan –niyetlerden bağımsız olabilen– kaçınılmaz.

Yazımın, konferans gündemini zorlayan bir muhtevaya sahip olduğunun farkındayım. Ama ortaya koyduğumu iddia ettiğim yeni bakış açısı şartlarında, başka türlü olması da mümkün değil. Ve kanımca, "...eleştiriye, ilerletilmeye açık ilk tezler..." olarak sunulan "Tezler ve Gerekçeler," konferansta, "yeni bir dünya" kurma çabalarına, –söz konusu zorlamaları dikkate alarak ele alındığında– katkı sunabilme potansiyeli yaratabilecektir. Beklentim, konferans vesilesiyle ilk adımın atılabilmesi.

Niçin faydacı yaklaşımlardan –niyetlerden bağımsız olabilen– kaçınılmaz?

Niçin?

Hedeflenen "yeni bir dünya"yı –birinci aşama-

da– herkes için istememesinin sonucu olarak, "ötekilerin" aleyhine "yeni bir dünya" istemesinin sonucu olarak, kaçınılmaz olarak "ben-biz ve ötekiler" yaklaşımına sahip olunduğu için. Bu durumda temel yönelim, "beni-bizi" çoğaltmak, güçlendirmek "öteki-ötekileri" azaltmak, zayıflatmak. Genel tespitimizi, Nâzım'ın davranışları ışığı altında kısaca açmaya çalışalım.

Nâzım'ın hangi davranışları samimi olabilir. Örneğin: Stalin'in sağlığında ve ölümünün hemen ertesindeki övgüleri mi? yoksa, tersten rüzgarlar esmeye başladığında, Stalin'i yermeleri mi? TKP'yi yetersiz ve problemli bulup ayrı bir çalışmaya girmesi dönemindeki duyguları mı? Yoksa, daha sonra aynı TKP'nin içinde, –benim için haksız eleştiriler yaptınız, özeleştiri verin, talebinde bulunmadan– çalışması sırasında, "vay canına! Arkadaşlarını dışlama için, onlara casus demek, Sibirya'ya sürdürmek, binbir işkence ve kahır içinde ölmelerine sebep olmak sizin prensibinize uyuyor mu yani?" diyene, "Oğlum dikkat et, herkesle böyle konuşma! Herşeyden evvel bir parti var. Bir disiplini var o partinin." derkenki duyguları mı? Ya da,..... duyguları mı?

Amacım, Nâzım'ın sözkonusu davranışlarından yola çıkarak onun hakkında değerlendirme yaparak onu bir yerlere koymak değil. Benim için önemli olan, davranışlarının arka planının incelenmesidir. Arka planının kısaca ele alınması, "ben-biz ve öteki-ötekiler" üreten yaklaşımın yarattığı problemleri anlamamıza yardımcı olabilecektir.

Nâzım hangi durumlarda "ben-biz ve öteki-ötekiler"den yana tercihini kullanıyor? Davranışlarını takip ederek incelemeye çalışalım.

Nâzım TKP'lidir ve bu aşamada tercihini "ben-biz"den yana yapıyor. Yani, anlamlı, doyurucu,... bir yaşamı TKP saflarında bulacağını sandığı için, ("biz"in böyle bir dünya yaratabileceğini düşündüğü için) "ben"i için, tercihini bu yanda kullanıyor. Ve "ben"i için istediği yaşamın gerçek olabilmesi, "biz"in güçlendirilmesine bağlı. Bu da sırasıyla, TKP ve Komünist Enternasyonal partilerinin –"biz"in– güçlenmesine bağlı. Bu bağlamda Nâzım'ın faaliyetleri "biz"i güçlendirmeye yönelik oluyor. Ve bir aşamada "biz"in bir parçası olan TKP'nin "biz"i dolayısıyla "ben"i geliştiren bir hat izlemediğinin tespit edilmesi üzerine "biz"in bir parçası olan TKP'ye tavır alınıyor. Bu aşamada TKP "biz"in bir parçası olmaktan çıkarak "öteki-ötekiler" oluyor. Ama Nâzım ve onunla hareket edenler de TKP tarafından "öteki-ötekiler" olarak değerlendirilmeye –ki Komünist Enternasyonal bunlardan yana oluyor– başlanıyor. Değişik bir ifade ile "ben-biz" bütünlüğü parçalanıyor ve parçalar için karşı taraf "öteki-ötekiler" haline geliyor. Dolayısıyla "ötekilere" karşı tavır alınıyor. Nâzım tarafı Komünist Enternasyonali (KE) "öteki-ötekiler" olarak değerlendirmiyor. Amaç, KE'nin kendilerinden yana tavır belirlemesini sağlamak. Ama amaçlarına ulaşamıyorlar. Bu bağıntıda **faydacı** yaklaşılıyor. Çünkü TKP'nin politikaları KE'den bağımsız değildir, dahası onun politikalarını uygulamaktadır. Tutarlı olunsa KE'ne karşı da tavır alınması gerekir ama bu şartlarda tutunabilmek zor olduğu için faydacı yaklaşım daha kolay!

Bu bağlamda biraz fikir yürütebiliriz. KE'ye karşı tavır almanın zor olması, nasıl bir zorluk içerebilir? Normalde söyleme uygun davranılması şartlarında, "ideolojik mücadele" yürütülmesi gerekir ve taraflar her türlü eleştirilerini rahatça ortaya koyabilirler. Ama böyle bir ortam var mı? Olabiliyor mu? Nâzım'ın "Troçkist, dönek, vb." ilan edildiği şartlarda ne derece ideolojik mücadele verilebilir? Ve muhaliflerin "Troçkist, dönek, vb." ilan edilerek bertaraf edilmesi taktikleri TKP'nin kendine has bir uygulaması mı? Yoksa dönemin en yaygın suçlama taktikleri mi? Ve kaynağını nereden alıyor? Sorun muhaliflerin –dünya çapındaki muhaliflerin– olması gereken davranışı –ideolojik mücadele yürütmekte kararlı olma– gösterememiş olmaları mı? Yoksa sorunun esas kaynağı başka yerlerde mi? Örneğin Marksist anlayışın, muhalif unsurları etkisiz kılmak için bu tür manevralara olanak vermesi mi? Tarihi gelişmelerin incelenmesi, bu tür manevraların geçerli olduğunu ve bu tür manevralar karşısında sağlıklı ideolojik mücadelenin yürütülmesinin imkansız olduğunu gösteriyor. Bireylerin, kurumların cesaretli davranış gösteremelerine –kellelerini vermeyi göze alamamalarını– tespit ederek görev çıkarmakla –sonuna kadar tutarlı ideolojik mücadele etmekte kararlı davranılması gerektiği görevi– geçmişin hatalarının yinelenmeyebileceği sonucunu çıkarmak, en hafif deyimiyle, kendimizi kandırmak oluyor.

Deneyimler muhaliflerin kendi içlerinde de aynı manevraları uyguladıklarını fazlasıyla gösteriyor. Çünkü esas sorun, yeterince kişinin sonuna kadar tutarlı kalamaması değil, Marksist yaklaşımında "ben-biz ve öteki-ötekiler" anlayışına **mahkum** olmasıdır. Bu yüzden de yaratılan "ben-biz bütünlükleri", kendi içinde "öteki-ötekiler" ayrımını **üretmekte** ve sonuç olarak gerekli **etkinliğe** sahip "ben-biz bütünlüğü" yaratılamadığı için, özlemi duyulan "yeni bir dünya" yaratılamamaktadır.

Nâzım'ın Mustafa Kemal'a yazdığı mektubu, "ben"in bedel ödemeyi göze alamaması karşısında "biz"i göz ardı ederek "ötekine" biat etmesinin örneği olarak görebiliriz. Yine Nâzım'ın Stalin'e ait değerlendirmeleri, "ben"in "biz" tarafından –aslında "öteki" hale gelmiş olan– tehdit edilmesi şartlarında, bedel ödemeyi göze alamayıp sahte "biz gayretkeşliğine" girilmesidir. Ve bu tür davranışlar en yaygın olan davranışlardır. Ve, insanların öncelikle "bireysel çıkarlarına" uygun davranış ge-

liştiriyor olma gerçekliğinin, pratiğe yansıma örnekleridir bu tür davranışlar.

Nâzım tutarlı davranıp –herşeyi göze alıp KE'ye karşı da– mücadele yürütseydi nasıl bir tablo karşısında kalacaktı? Herşeyden önce ülkesinde yaşamı tehlikeye girdiğinde Sovyetler Birliği'ne gitme olanağını yitirecekti. Ve değişik "ötekilerin" tehditleri altında yürüteceği çalışmaların yaratacağı "ben-biz bütünlüğü", kendi içinde "öteki-ötekileri" yaratacak ve günümüzdeki sonuçlardan çok farklı bir gelişme olmayacaktı.

Sonuç olarak, diğer şeylerin dışında Marksist yaklaşım, kendi bütünlüğü içinde devamlı "ötekileri" yarattığı için, özlemi duyulan "yeni bir dünya"nın kurulması için gereken "biz" bütünlüğünü yaratamıyor. Bu yüzden de bu perspektifle yürütülen çalışmalar, nafile çalışmalardır.

Diğer taraftan, yaratılan "biz bütünlüklerinin olanakları" esas olarak "biz bütünlüklerinin yöneticileri" –"ben"ler, "biz parçacıkları"– tarafından, konumlarına paralel olarak kullanılmaktadır. Değişik bir ifade ile, oluşturulan "biz bütünlükleri" aslında bütünlüklü olarak "biz bütünlükleri" olamamakta, esas olarak "biz bütünlüğü" içindeki bazı "biz bütünlüklerinin" çıkarını temsil eden "biz bütünlükleri" olmaktadır. Bu gerçekliğin direk sonuçlarında birisi de, "yeni bir dünya" kurulması çabası içinde olan, olduğunu söyleyen "farklı biz bütünlüklerinin" çok miktarda olmasıdır. Aynı "biz bütünlüğü" içinde olması gerekenlerin "farklı biz bütünlüğü" içinde olması, "farklı biz bütünlüğü" oluşturması ve yer yer ortak amaç içinde oldukları söylemine sahip "biz bütünlüklerinin" birbirlerine karşı "ötekilere" karşı gösterilen davranışlar sergilemesi gerçekliklerinin sonucu olarak, özlemi duyulan "yeni bir dünya" kurulması için **gereken** "biz bütünlüğünün" yaratılamıyor olması, bu anlayışlarla yürütülen çalışmaların nafile olması tespitini pekiştiriyor.

Çıkan sonuçlardan, genel olarak şu sonucu çıkarmamız gerekiyor: İstenilen "yeni bir dünya"nın oluşturulması için gereken "irade birliği"nin –ötekilersiz "biz bütünlüğünün"– yaratılabilmesi için, herşeyden önce, herkesin lehinde –ötekilerin aleyhinde olmayan– "yeni bir dünya"nın hedeflenmesi gerekiyor.

"Yeni bir dünya"nın, küllerin altında kaldığı söylenen ateşi tekrar canlandırmaya çalışmakla kurulmasının mümkün olmadığının görülmesinin zamanı geldi de geçiyor. Nâzım'ın ve Nâzım'ların değerlendirilmesi, sahiplenilmesi, yukarıda kısaca ifade ettiğim yaklaşıma sahip olunduğu şartlarda anlamlı olacaktır ve Nâzım ve Nâzım'ların düştükleri, hiç de hoş olmayan durumlara düşmenin tekrarlanmalarından kurtulmanın zemini hazırlanmış olacak.

22.10.2002

"HERKESİN LEHİNDE" BİR POLİTİKA YENİ BİR DÜNYA YARATMA MÜCADELESİNDE BİR İŞE YARAMAZ!

Feridun Ardıç, Güney Dergisi'nin Nâzım Hikmet konulu konferansı için hazırladığı konuşmasını yazılı olarak iletti bize. İlgili yazıyı yanıtıyla birlikte yayınlarken, en baştan şunu vurgulamak istiyoruz: F. Ardıç'ın yazısı esasen Güney Dergisi'nin Nâzım Hikmet değerlendirmesini değil, Marksizmi tartışmaya çalışan bir yazıdır. F. Ardıç sınıf mücadelesini temel alan Marksizmi reddetmekte, sınıflararası zıtlıkların –onları iradi olarak yok saymakla– ortadan kalkmış olacağını savunan bir konumda durmakta, dolayısıyla Marksizme karşı idealizmin savunuculuğunu yapmaktadır. Bu noktada aramızda temel yaklaşımda farklılık sözkonusudur ve bizim F. Ardıç'la Marksizmin doğruluğunu-yanlışlığını tartışmak gibi bir sorunumuz yoktur. Biz Marksizm-Leninizmi kendimize temel alıyor, Nâzım Hikmet'i de bu temel yaklaşımla değerlendiriyoruz. Bu nedenle yanıtımızda esasta F. Ardıç'ın –sınırlı da olsa– getirdiği bazı somut eleştirilere yoğunlaşmayı yeterli görüyoruz.

1. "Paylaşılamayan kim?" diye soruyor F. Ardıç ve bu başlık altında Nâzım'ın farklı dönem ve farklı vesilelerle şiir ve bir mektubunda ortaya koyduğu bazı seçilmiş tavırlarını alt alta –alt alta da değil, yorumlarla bölünmüş bir cümleye– diziveriyor. Bu şekilde kendi yarattığı "çelişkili ve vahim tavır"lı (hatta bir dediği bir dediğini tutmayan!) Nâzım Hikmet tablosuna bir adım geri çekilip bakıyor ve sözümona Nâzım Hikmet'in ve onu hata ve sapmalarıyla birlikte komünist bir sanatçı olarak savunan Güney dergisinin *tutarsızlığını* teşhir etmiş oluyor!

Bu bağlamda biz önce "yönteme biraz dikkat lütfen", demeyi gerekli görüyoruz. Kişilerin yaşadığı tarihsel koşulları, dönemin en temel özelliklerini, kişilerin o koşullarda sınıf mücadelesi içinde oynadıkları rolü hiçbir şekilde gözönünde tutmadan ve söylenenleri bağıntısından da koparark yan yana, alt alta dizme yöntemini kişilerin genel değerlendirmesi açısından işe yaramaz, diyalektik materyalizme ters bir yöntem

"Paylaşılamayan kim?" başlıklı yazı üzerine...

olarak görüyor ve reddediyoruz. Eğer "ancak ölüler hata yapmaz" sözü doğruysa, böyle bir yöntemle tutarsız, ilkesiz, oportunist-revizyonist vs. vs. ilan edemeyeceğiniz tek kişi yoktur! Bütün mesele kişileri, sanatçıları, örgüt ya da grupları değerlendirirken, yaşadıkları dönemin koşullarını ve kendi özel koşullarını gözönünde tutarak kazanımlar kefesine koyduklarımızla hatalar / eksiklikler kefesine koyduklarımız arasındaki dengeyi (ya da dengesizliği) doğru kurabilmektir. Ancak, F. Ardıç'ın ve Güney konferanslarında tartışmalarda söz alan bazı arkadaşların tam da buna fazla önem vermediğini, bütün dikkatlerini kendilerince önemli olan belirli noktalara dikerek bir takım sonuçlara varmaya çalıştıklarını görüyoruz.

***

Ve yeniden "Paylaşılamayan kim?", "hangisi?" sorusuna dönersek, bizim burjuvaziyle "paylaşamadığımız", burjuvazinin sahiplenmesine izin vermediğimiz, her yönüyle ele alıp değerlendirdiğimiz, "bütünlüklü" Nâzım'dır. Onun şu veya bu yanı değil, komünist sanatçı Nâzım'dır burjuvaziyle paylaşmadığımız.

2. Paylaşamayanlar kimler?

F. Ardıç, Nâzım Hikmet'e sahip çıkanların, onu "paylaşamayanlar"ın "burjuva sınıfı"; "Nâzım'ı eleştirisiz olarak sahip çıkmaya çalışanlar" ve "Nâzım'ı eleştirel olarak sahip olmaya çalışanlar" olarak sınıflandırdıktan sonra, her üç kesimin de aslında Nâzım Hikmet'i "sömürmeye çalıştığı", bu noktadan bakıldığında aralarında özde bir fark olmadığı iddiasını ileri sürmektedir. Daha net söylemek gerekirse, F. Ardıç, Nâzım Hikmet'e eleştirel yaklaşan Güney dergisinin de özde faydacı bir yaklaşıma sahip olduğu görüşündedir ve bunu genel olarak Marksizmin "faydacı ve çifte standartlı" oluşunun kaçınılmaz bir sonucu olarak değerlendirmektedir.

F. Ardıç'a göre, Güney dergisinin Nâzım'dan vazgeçememesinin bir diğer nedeni Nâzım'ın "vahim hatalarının, Stalin dönemi tespitlerinden, uygulamalarından kaynaklanması" ve "Stalin dönemini sahiplendiği için, bu sahiplenmesine halel getirmemek için, zorlanarak da olsa Nâzım'ı esas olarak sahiplenmek zorunda kal"masındandır.

***

Önce bu ikinci iddiayı ele alalım. Güney dergisini düzenli olarak izleyen okurlarımız, bu iddianın tamamen boş, ayakları havada bir iddia olduğunu kavramak için fazla zorlanmayacaklardır. Güney dergisinin çeşitli dosyalar bağlamında sergilediği pratik ortadadır. Güney dergisi, sanat ve kültür alanında belirli bir rol oynayan kişileri değerlendirirken aynı eleştirel yaklaşıma sahip olmuş, hepsine aynı kıstaslarla yaklaşmıştır. Bu anlamda Nâzım Hikmet'e "faydacılık"ın işareti olabilecek özel bir yaklaşımı olmamıştır. F. Ardıç, bu bağlamda genel iddiaları bir kenera bırakarak, Güney dergisinin Nâzım değerlendirmesinde yakaladığını iddia ettiği "çifte standartçılık"ı somut olarak göstermeye çalışsaydı, daha iyi bir iş yapmış olurdu. İleri sürülen somut bir şey olmayınca, yanıt da genel iddianın geri çevrilmesi düzeyinde oluyor...

Fakat şu gayet açık ve kanıtlanabilir bir gerçek: Güney dergisi "Hangi kültür mirasına sahip çıkıyoruz?" konulu dosya ve konferans tartışmalarında (bkz. Güney sayı 5/1998) Ardıç'ın iddiasının tersine Stalin dönemini de aynı eleştirel yaklaşımla ele aldığını kanıtlamıştır. Güney dergisi sosyalizmin, özelde de Stalin döneminin kazanımlarını savunma ve kimi hatalarını da adlandırma noktasında hiç de zorlanmamaktadır. Güney dergisinin Stalin dönemini "köklü olarak sorgulamaktan kaçındığı" iddiası ileri sürüldüğünde, bu iddianın neye dayandırıldığı ortaya konmadığı sürece, ciddiye alınabilecek somut bir şeyler söylenmediği sürece, bunları gerçek anlamda yanıtlamak da olanaksızlaşmaktadır.

F. Ardıç iddiasının altını hiçbir şekilde doldurmazken, bir yandan Güney dergisine yönelik bir dizi ithamda bulunuyor, diğer taraftan da bunların kendisi için pek önem taşımadığını ima ediyor ve "beni ilgilendiren, faydacı yaklaşımın esas temelinin, Marksist yaklaşımın faydacı yaklaşıma temel yaratıyor olmasıdır" diyerek daha önceki yazılarından da tanıdığımız tezini bir kere daha ileri sürüyor.

F. Ardıç'ın bu yazısında da esas tartıştığı Nâzım Hikmet ve Güney dergisinin Nâzım Hikmet değerlendirmesi değil, doğrudan Marksizm! O bunu şu cümlede gayet açık ifade ediyor: "Amacım, Nâzım'ın sözkonusu davranışlarından yola çıkarak onun hakkında değerlendirme yaparak onu bir yerlere koy-

mak değil. Benim için önemli olan, davranışlarının arka planının incelenmesidir." Ona göre bütün sorunların kaynağı Marksizmin taraflılığında yatıyor ve Marksizmi benimseyen herkes (elbette Nâzım Hikmet de) bu hastalıktan muzdarip.

F. Ardıç'a göre, Marksizm sınıfların varlığını ve sınıf mücadelesini temel aldığı için sürekli "ben-biz ve ötekiler" ayrımını yapmak zorundadır ve dolayısıyla da bir türlü sınıflarüstü "bütünlük"ü sağlayamamaktadır. Ve buradan da "taraflılığı" kabul eden Marksizmin kaçınılmaz olarak "faydacı" olmak zorunda olduğu tezine varıyor.

F. Ardıç'ın bütün yazısı esasta Marksizme karşı bu tezin savunulması amaçlıdır, bu nedenle de Güney dergisinin ileri sürdüğü tezlerin ve değerlendirmelerin doğruluğu ya da yanlışlığı üzerinde durulmamaktadır. Çünkü F. Ardıç'a göre kendisine Marksizmi temel alan Güney dergisi kadar, taraflı olduğunu açıkça ilan etmiş Nâzım Hikmet'in de genel duruşu yanlıştır.

F. Ardıç'ın tavrı, toplumun sınıflara bölünmüşlüğü gerçeğini yok sayan, sınıflı toplumda tarafsızlık iddiasının boş bir iddia, birçok halde de bilinçli bir sahtekârlık olduğunu anlamayan bir tavırdır. Fakat bizim derdimiz burda onunla Marksizmin haklılığı-haksızlığını genel düzlemde tartışmak değil. Biz yazımızı gelen somut eleştiriler üzerinde yoğunlaştırmayı doğru buluyoruz.

3. Ve gelelim tek tek örneklere...

► "Nâzım'ın hangi davranışları samimi olabilir? Örneğin: Stalin'in sağlığında ve ölümünün hemen ertesindeki övgüleri mi? Yoksa, tersten rüzgârlar esmeye başladığında, Stalin'i yermeleri mi? ..."

Bu satırlarla Nâzım Hikmet'in sınıf mücadelesini kabul etmenin, taraflılığı kabul etmenin kaçınılmaz olarak faydacılığı doğurduğu ve samimiyetsizliği yarattığı anlatılmaya çalışılıyor.

Bizim değerlendirmemizin bunun tam karşısında durduğu açıktır. Nâzım Hikmet duygularında, şiirlerinde samimidir. Bu şiirler aynı dönemde, aynı (duygusal) ortamda yazılmış şiirler değildir ki, N. Hikmet'in samimiyetinden şüphe edilsin! Dünya Komünist Hareketinin büyük önderlerinden olan Stalin öldüğünde komünistlerin, ilericilerin ve emekçi kitlelerin duyduğu üzüntü, döktüğü gözyaşı ne kadar samimiyse, N. Hikmet'in Stalin'in ardından yazdığı "güzelleme" de o kadar samimidir. Nâzım Hikmet, Sovyetler Birliği'nde yaşadığı-gördüğü kimi olumsuzluklara, kendisine ters gelen kimi uygulamalara karşın, SBKP'ye ve onun önderi Stalin'e olumlu yaklaşıyor, sahip çıkıyordu. O, bu olumsuzlukların, uygulamaların aşılabileceği, düzeltilebileceği inancındaydı. Onun eleştirileri, bir komünistin bir komüniste / bir komünist partisine yönelik eleştirileri niteliğindeydi. Ve bu genel yaklaşımında da haklıydı. O dönem Stalin önderliğindeki Sovyetler Birliği'nin yanında yer almak, sosyalizmin "anavatanı"nı savunmak bir ayrım noktasıydı ve Nâzım da "doğru tarafta" yer alıyordu.

Her ihtimalde, Nâzım Hikmet'in Stalin'in ölümünün ardından övgü şiiri yazmış olması gerçeği onun samimiyetsizliğini değil, şair duygusallığıyla o anda dünya çapında yaşanan kitlesel hüzün ortamından etkilendiğini gösterir.

Bu bağlamda Nâzım Hikmet'e getirilebilecek eleştiri, onun böylesi "güzelleme" yazmış olması değil, kendisini son derece rahatsız eden uygulamalara yönelik eleştirilerini açıkça kamuoyu önünde getirme noktasında olanaklarını zorlamamış olması, revizyonizme karşı ideolojik mücadelenin ihmal götürmez olduğu gerçeğine uygun hareket etmemiş olmasıdır.

Nâzım Hikmet'in 20. Parti Kongresi ertesinde esen rüzgârlardan, Kruşçev revizyonizminin Stalin dönemine saldırganlığından etkilendiği gayet açıktır. Fakat, bu bağlamda "tersten esen rüzgârlar"dan etkilenen salt o olmamıştır. Kruşçev'in Stalin'e saldırı niteliğini taşıyan "gizli raporu" bir bütün olarak dünya komünist hareketi içinde bir sarsıntıya yolaçmış ve ne SBKP içindeki komünistler ne de diğer komünist partileri buna karşı zamanında doğru ve gerekli tavrı alamamışlardır. Nâzım Hikmet 3 Haziran 1963'te öldüğünde, dünya komünist hareketi içinde beliren saflaşma henüz kesin hatlarıyla belirginleşmemişti. Kruşçev modern revizyonizmine karşı ÇKP ve AEP önderliğindeki açık cepheleşmede "1963 Polemikleri" belirleyicidir, ki ÇKP Merkez Komitesi imzalı "Uluslararası Komünist Hareketin Genel Çizgisi Hakkında Bir Öneri" 14 Haziran 1963 tarihlidir. (Bkz. Uluslararası Komünist Hareketin Genel Çizgisi Hakkında Polemik (1963), İnter Yayınları)

Bu bağlamda, Uluslararası Komünist Hareketin belini kıran, Marksizmin sınıf mücadelesi-ideolojik mücadele ilkesinin gereklerinin yerine getirilmemiş olmasıdır; tam da bu bağlamda gerekli taraflılığın gündeme getirilmemiş olmasıdır.

Kruşçev modern revizyonizminin saptığı yolu farkedenler (örneğin ÇKP ve AEP) belirli bir dönem, tamamen yanlış biçimde, F. Ardıç'ın deyimiyle en azından Dünya Komünist Hareketi içinde "ben ve öteki " yaratmama, Uluslararası Komünist Hareketin "bütünlüğü"nü tehlikeye atmama yolunu seçmişlerdir. Seçilen bu yolun işe yaramazlığı gayet açık ortadadır, 'aman bölünmeyelim' adına yolda kalan Marksizmin-Leninizmin ilkeleri olmuş, Marksist-Leninist partilerin sergilemiş olduğu bu yalpalamadan fayda sağlayan modern revizyonizm olmuştur. Salt bu örnek dahi, F. Ardıç'ın savunduğu "herkesin lehinde" bir yol izleme pozisyonunun, taraflılıktan– sınıf mücadelesinden vazgeçme pozisyonunun yeni bir dünya yaratma hedefine ilerlemekte işe yaramaz olduğunu kanıtlamaktadır.

► Şefik Hüsnü TKP'sine karşı Nâzım ve arkadaşlarının yeni bir TKP kurma ve bunu Komünist Enter-

nasyonal nezdinde meşrulaştırma çabaları nasıl değerlendirilmelidir?

Bu örneği de F. Ardıç, Komünist Enternasyonal'in, TKP'nin ve Nâzım Hikmet'in "faydacı" yaklaşımını teşhir amacıyla veriyor.

"Faydacılık"la ilgili genel teze tavrımızı yukarda da ortaya koyduk. Bu nedenle burada salt bazı olguların tersyüz edilmesine karşı tavrımızı ortaya koyacağız, çünkü bunlar Nâzım'ın komünist değerlendirilemeyeceğini ileri sürenler tarafından da kullanılmaktadır.

Güney dergisi yayınladığı Nâzım dosyasında, Nâzım Hikmet'in yeni bir TKP kurma girişimini esas olarak, parti içindeki ideolojik-siyasi saflaşmanın bir ürünü olarak değil, adı var kendi yok TKP'yi yeniden var etme girişimi olarak değerlendirmektedir. Nâzım Hikmet ve arkadaşları, durumdan görev çıkarmışlar ve tutuklama-takibatlarla çalışamaz durumda olan TKP'yi yeniden çalışır hale getirmek için birarayа gelmişler ve yeni bir merkez komitesi belirlemişlerdir. Bu yeni merkez komitesini Komünist Enternasyonal nezdinde meşrulaştırma girişimi de tutarlı bir adımdır, ancak bu girişimde başarılı olunamamıştır. Bu bağlamda Şefik Hüsnü takımı Komünist Enternasyonal Yürütmesindeki pozisyonlarını, bağlantılarını usta biçimde kullanmışlardır.

Geçmişte olan bu olaydan çeşitli sonuçlar çıkarmak mümkündür. Bizce, N. Hikmet ve arkadaşları Ş. Hüsnü revizyonizminin geldiği noktayı doğru tahlil edememiş, revizyonizme karşı ideolojik mücadelenin savsaklanacak yanı olmadığını kavrayamamış ve karşıtlarını bu noktada küçümsemişlerdir. Komünist Enternasyonal Yürütmesi'nde resmi TKP'nin pozisyonunu sarsmak için her ihtimalde daha ciddi bir uğraşın gerektiği görülmüştür ve bu anlaşılır da.

F. Ardıç, ise bu örneği Marksist anlayışla sağlıklı bir ideolojik mücadele yürütmenin imkânsız olduğunu anlatmak için kullanıyor. "Marksist anlayışın muhalif unsurları etkisiz kılmak için bu tür manevralara olanak ver"diğini ileri sürüyor. Pardon ama, Marksizmi temel aldığını söyleyen herkesin, her bir durumda Marksist yaklaşıma bağlı kaldığından yola çıkılmayacağını bilmiyor mu F. Ardıç? Biliyor bilmesine ama, "ben ve öteki" yaratmaya en baştan karşı olduğunu unutarak, 'aynı yanlış'a düşüyor ve kendi pozisyonunu bir yana, Marksizm adına konuşanların hepsini de "öteki" yana koyuyor ve bu şekilde revizyonist manevraları da Marksizmin hanesine yazıveriyor. Bu iyi bir yöntem değildir.

► Nâzım Hikmet'in Mustafa Kemal'e yazdığı mektup nasıl değerlendirilmelidir?

F. Ardıç, bu mektubu Nâzım'ın tutarsızlığının, "bedel ödemeyi göze alamamasının" ve genel olarak da "insanların öncelikle "bireysel çıkarlarına" uygun davranış geliştiriyor olma gerçekliğinin pratiğe yansıması"nın örneği olarak görüyor.

Bizce, bu noktada da yanılmaktadır F. Ardıç.

Nâzım Hikmet'in Mustafa Kemal'e yazdığı mektup, Nâzım Hikmet'in Mustafa Kemal ve onun önderliğindeki "kurtuluş savaşını" yanlış değerlendirmesiyle ilgilidir. Bu bağlamda kendi içinde tutarlıdır N. Hikmet, fakat bu onun ve TKP'nin kemalizm konusundaki tutumunun kökten yanlış, Marksizm-Leninizmden sapma olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Nâzım Hikmet, öncelikle 1936'daki tutuklanmasında kendisini tamamen suçsuz görmektedir. Harp okulu öğrencilerini örgütlediği ve ordu içinde ayaklanmaya kışkırttığı iddiasıyla tutuklanmış ve hapis cezası yemiştir. Nâzım Hikmet'in gerçekten de harp okulu öğrencileriyle bir ilişkisi yoktur ve orduyu kemalist yönetime karşı ayaklanmaya kışkırtma gibi bir siyasi yaklaşımı da yoktur. O Mustafa Kemal'e hayrandır, kurtuluş savaşını anti-emperyalist devrimci bir savaş olarak değerlendirmektedir, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletine karşı da iyimser bir yaklaşım içindedir. Bütün bu nedenlerle Mustafa Kemal'e yazmış olduğu mektup, onun "tutarsız" oluşu, "bedel ödemekten" kaçışı, korkaklığı, ilkesizliği vs. olarak değerlendirilemez. Yukarıda da söylediğimiz gibi, başta vahim olan onun böylesi bir mektup yazmış olması değil; bunun arkasında yatan, Mustafa Kemal ve onun önderliğindeki TC devleti hakkında anti-emperyalist, devrimci değerlendirmesidir.

F. Ardıç yazısını çıkardığı şu sonuçla bağlıyor: "Sonuç olarak, diğer şeylerin dışında Marksist yaklaşım, kendi bütünlüğü içinde devamlı "ötekileri" yarattığı için, özlemi duyulan "yeni bir dünya"nın kurulması için gereken "biz bütünlüğünü" yaratamıyor. Bu yüzden de bu perspektifle yürütülen çalışmalar, nafile çalışmalardır." ... "Yeni bir dünyanın oluşturulması için gereken "irade birliği"nin -ötekilersiz "biz bütünlüğünün" yaratılabilmesi için, herşeyden önce, herkesin lehinde -ötekilerin aleyhinde olmayan- "yeni bir dünya"nın hedeflenmesi gerekiyor."

Bizce, komünist sanatçı Nâzım Hikmet'in yaşamı ve mücadelesinin değerlendirilmesinden kesinlikle çıkarılmayacak bir sonuçtur bu sonuç. Nâzım Hikmet, yaşamı boyunca baskısız ve sömürüsüz bir dünya, sınıfsız bir toplum özlemine sahip olmuş, bu hedef için mücadele etmiş ve sanatını bu mücadelenin hizmetine sunmuştur. Onun yanlışları, sınıf mücadelesinin her bir anında proletaryanın çıkarları ile burjuvazinin çıkarları arasındaki ayrım çizgisini çizemeyen, ideolojik mücadelenin gerekliliklerini yerine getiremeyen, "biz" (proleter bakış açısı) ile "ötekiler" (her türden burjuva düşünce) arasındaki çelişkiyi doğru değerlendiremeyen komünistlerin yanlışıdır. Nâzım ve Nâzımların düştükleri, "hiç de hoş olmayan durumlara" (F. Ardıç) düşmekten bizi koruyacak olan bu gerçeğin kavranmasıdır. Yoksa, F. Ardıç'ın yaptığı gibi, Marksizme sırt çevirerek "herkesin lehine"liğin, taraflılık ve sınıf mücadelesi yerine, "biz bütünlüğü"nün, burjuvazi ile proletaryanın çıkar birliğinin savunulması değil!

"100. Yıl" ve Komünist Nâzım

TEMEL DEMİRER

"Shaw'un kahkahasında,
(Lunaçarski'nin tanımıyla) bir 'zehir' vardır;
güler, çünkü yeryüzündeki saçmalığın
daha fazla sürmeyeceğinden emindir;
ama her şeyin hiç de
gülünç olmadığını da çok iyi bilir.
İşte bu, 'bilebilmenin mutluluğu'dur!"[1]

Hikâye malumunuz: UNESCO, Nâzım Hikmet'in 100. yıldönümü olan 2002 yılının "Nâzım Hikmet Yılı" olarak kutlanmasını onaylamış ve tüm üye ülkelere bu yolda tavsiyede bulunmuştu. Bu karar, Nâzım Hikmet Kültür ve Sanat Vakfı'nın girişimi, Kültür Bakanı İstemihan Talay'ın başvurusuyla gerçekleşmişti.[2]

Talay'ın "100. Yıl" ile hedeflediği neydi? Bakın bu konuda Talay ne diyor: "Anadolu'daki Hitit, Roma, Bizans, Selçuk, Osmanlı, Cumhuriyet dönemi eserleri arasında nasıl bir ayrım yapmıyorsak, nasıl hepsini koruyorsak ve nasıl hepsine sahip çıkıyorsak; Türkçe'mizi zenginleştiren, manevi mirasımızı sanatta, şiirde, edebiyatta ulusal ve evrensel değerlere ulaştıran yazarlarımızı, şairlerimizi desteklemek ve benimsemek de bizim en tabii görevimizdir."[3] "Kültür Bakanlığı olarak Nâzım'ın ideolojisiyle değil sanatı ile ilgiliyiz"![4]

Nâzım olmaktan çıkarılmış zararsız bir Nâzım ikonu! Evet, "100. Yıl" bunu hedefliyordu... Ve de "100. Yıl Kutlamaları"yla[5] hayli revaçtaydı bizim komünist Nâzım! Ancak komünistliği, TKP üyesi olması, yani onu niteleyen "tehlikeli" yanları törpülenip, ehlileşti-

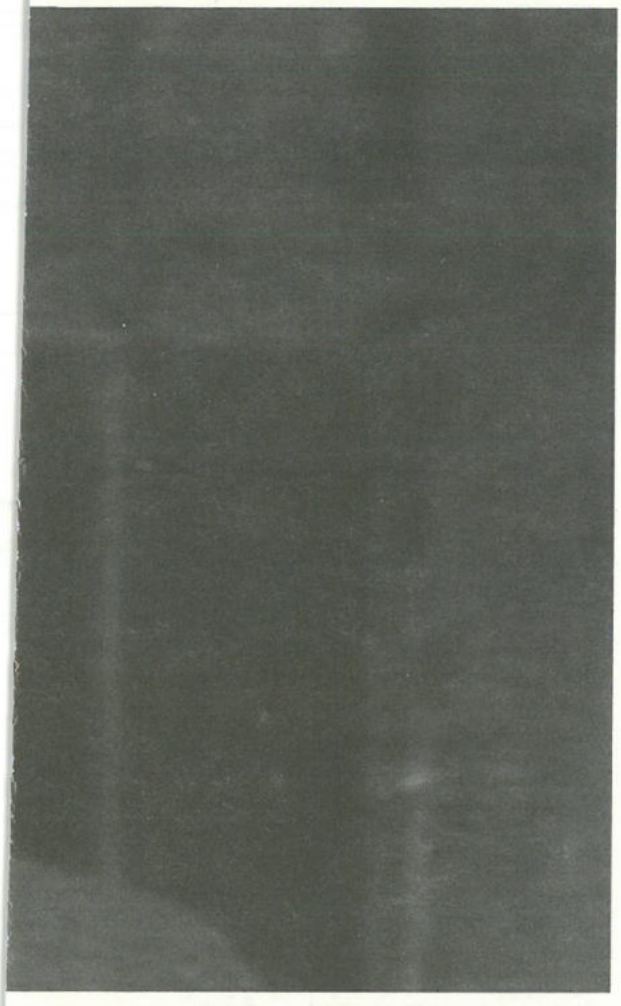

rilerek veya mutad olduğu üzere sansürlenerek!

İşte bir örnek: "Kültür Bakanlığı, en büyük Türk ozanının ünlü bir şiirini 'Fazıl Say:[6] Nâzım' CD'sinde Genco Erkal'a sansürlettirdi... T.C. Kültür Bakanlığı, 2001 yılında, 'Türk bestecilerinin eser üretimlerini teşvik projesi' kapsamında, Nâzım'ın en ünlü şiirlerinden biri, Türkiye'nin en büyük orkestrasının ve en tanınmış piyanistinin eşliğinde, en başarılı Nâzım yorumcusu olarak tanınan saygın tiyatro sanatçısı Genco Erkal'a sansürlenerek okutturuluyor. Bu sansür CD'de ve Fazıl Say'ın babası Ahmet Say'ın içeriğini hazırladığı CD'nin kitapçığında belgeleniyor.

Fazıl Say'ın çalışmasında 'Bakkal Karabet'in ışıkları yanmış...' diyerek geçiştirilen, Genco Erkal'in seslendirdiği şiirde bu dizeden hemen sonra, inanılmaz bir biçimde, tam beş dize atlanmakta ve 'Mahallenin veremlileri'ne geçilmektedir. CD kitapçığında da bu beş dize yoktur. Sansürlenen dizelerse şunlardır: 'Affetmedi bu Ermeni vatandaş / Kürt dağlarında babasının kesilmesini. / Fakat seviyor seni, / Çünkü sen de affetmedin / Bu karayı sürenleri Türk halkının alnına...'

Nâzım Hikmet, faşizan bir yönetim tarafından yıllarca hapislerde çürütüldükten sonra görece özgürlüğünün daha ilk günlerinde, korkmadan, çekinmeden bu tarihsel gerçeği haykırabilmiştir. Üzerinden tam yarım yüzyıl geçtikten sonra, Nâzım'ın dizelerinin ve bu dizelerde dile getirilen gerçeğin, üstelik de Türkiye'nin en ünlü sanatçıları aracılığıyla sansür edilmesi tek kelimeyle utanç vericidir."[7]

Utanç verici olanlar sadece bununla mı sınırlı? Elbette değil; bunların yanında "Kılıçoğlu Anadolu Lisesi Tiyatro Grubu'nun 22 Mayıs'ta Büyükşehir Belediyesi Kültür Merkezi'nde oynadığı Kuvayi Milliye Destanı'nın, yoğun ilgi üzerine bir kez de Yunus Emre Kültür Merkezi'nde sahnelenmesine karar verildi. Salonu önce öğrencilere ücretsiz olarak tahsis eden kültür merkezi yetkilileri, Milli Eğitim ve Valilik görevlilerinin araya girmesiyle daha sonra 300 milyon lira kira talep ettiler. Okul yönetimi kira ücretini ödeyemeyince oyun önceki akşam Büyükşehir Belediyesi Kültür Merkezi'nde sahnelendi. Ancak bu kez Milli Eğitim Müdürü Mithat Özdemir, Nâzım'ın Mehmet Akif'i eleştirdiği ve 'Bizim İstiklal Marşı'nda aksayan bir taraf var / Bilmem ki nasıl anlatsam' diye başlayan dizelerinin sansürlenmesini istedi.[8] Tepebaşı Belediye Başkanı Ahmet Ataç ve Milli Eğitim Müdürü Özdemir'in yanı sıra çok sayıda öğretmen, veli ve öğrencinin izlediği oyunda sansürlenen bölüme gelindiğinde oyuncular bir süre sustular. İzleyicilere sırtlarını dönerek sansürü protesto eden öğrenciler, oyun sonunda Nâzım'ın fotoğrafına dönerek uzun süre büyük ozanı alkışladılar"![9]

Ve bir örnek daha: "8 Kasım 2001 tarihinde Anadolu Ajansı, Kültür Bakanlığı'nın Şişli Belediyesi'nin işbirliğiyle Nâzım Hikmet'in 100. doğum yılı dolayısıyla bir anıt yaptıracağı haberini geçiyordu. Heykeltıraş Tankut Öktem'in yapacağı bronz anıt 3 metre 20 santimetre boyundaydı, 60 milyara mal olacak ve Nâzım Hikmet'in doğum günü olan 15 Ocak 2002'de törenle açılacaktı. Ancak Şişli Belediyesi, Nâzım Hikmet Anıtı'nı Maçka'ya dikmekten vazgeçti. Yerine 'kitsch' bir havuz yapılan anıtın nereye taşınacağı ise hâlâ belirsiz... Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül, anıtın yıkılıp yerine havuz yapılmasına gerekçe olarak 'dikkatsiz hesaplamaları' gösterip, 'Anıt çok güzel ama kavşak küçük kaldı, Nâzım Hikmet anıtını daha büyük bir alana taşıyoruz' diyordu!"[10]

Paul Eluard'ın, "Asıl şair, şiir yazan değil, insanları şair yapandır," nitelemesine layık özellikleri yanında[11] O'nun: Dünyayı değiştirmek isteyen bir devrimci! Komünist! Özgürlük savaşçısı! Hasretlerin ve ayrılıkların bilgesi! TKP'li! Nâzım Hikmet olduğu gözardı edilmeye kalkışıldı... Hatta, hatta Server Tanilli'nin, "Düpedüz, karanlık bir dönemden geçiyoruz. Ama iyimserlik gerek; karanlığı tanımlamak, onu aşmak için,"[12] diye betimlediği koşullarda, "Orhan Pamuk' un Kar romanı ile ilgili reklam, televizyon ve yazı furyası 100. yaşını kutladığımız Nâzım Hikmet'i unutturdu"![13]

"100. Yıl"da Nâzım'ın başına ge(tiri)lenler sadece bu kadarla sınırlı mıydı? Elbette değil!

I-) "VATANDAŞ"LIK MESELESİ(?!)

"Yaşamaya olduğu gibi özgürlüğe de,
ancak onu her gün yeniden fethetmek
zorunda olanlar lâyıktır."[14]

Nâzım'a "100. Yıl"da vatandaşlığı iade edilecek diyenler, bu konuda Nâzım'ı MHP ile "pazarlık konusu" haline getirenler, Nâzım'dan özür dilemesi gereken devletten, Nâzım "adına" ve "gıyabi" olarak "özür dileme"ye kalkışanlara ilk tokat şuydu: "MHP'li Bakan Abdülhaluk Çay, 'vatan haini'[15] dediği Nâzım Hikmet için, Bakanlar Kurulu'nda imzaya açılan bir kararname olmadığını söyledi"![16]

Bunun ardından Nâzım'ın "vatandaş"lık meselesi temcit pilavı gibi durmadan ısıtılırken;[17] "İçişleri Bakanı Rüştü Kazım Yücelen, Nâzım Hikmet'in TC vatandaşı olarak kalması için kararname sevkine ya da yeni bir başvuruya gerek olmadığını belirterek, çözümün 1951'de alınan Bakanlar Kurulu kararına bağlı olduğunu vurguladı. Yücelen, 1951'deki Bakanlar Kurulu kararı nüfus kütüğüne yansımadığı için vatandaşlığı tam 51 yıl sonra, geçen hafta düşürüldüğü açıklanan Nâzım Hikmet'in durumuyla ilgili 'Bakanlar Kurulu Kararı'nın nüfus kayıtlarında işleme konulmamasında kusur var mı' sorusu üzerine şunları dedi: 'Bu hukuki bir olaydır. Nüfus memurunun kendi iradesiyle 'Ben bu işlemi yaparım, bunu yapamam' gibi bir tercihi söz konusu olamaz. 8 Mart'ta yapılan işlem sadece 'Mernis Projesi' çerçevesinde yapılan bir işlemdir. Proje yürürlüğe gireceği için maddi hatalar tekrar gözden geçirilmekte ve deftere kaydedilmektedir. Nüfus memurunun burada yaptığı sadece kayıt düşmektir. Onun takdir hakkı yoktur.' Nâzım Hikmet'in büyük bir şair olduğunu, ismi ve sanatçı kişiliği nedeniyle iç politika malzemesi yapılmaması gerektiğini ifade eden Yücelen sözlerini şöyle sürdürdü: 'Şu anda, Nâzım Hikmet'in tekrar vatandaş olarak kalması için yapılacak bir tek işlem var. O da 1951'de alınmış olan Bakanlar Kurulu Kararı'nın iptal edilmesidir. Nâzım Hikmet'in yeniden vatandaşlığa alınması gibi bir başvuru yapılması veya bu şekilde kararname sevk edilmesine gerek yok.'

Kültür Bakanı İstemihan Talay, İçişleri Bakanlığı'nın, Nâzım Hikmet'in vatandaşlıktan çıkarılma işleminin nüfus kayıtlarına geçirilmesi için Kadıköy Nüfus Müdürlüğü'ne talimat verildiğini açıklamasını değerlendirirken 'O dönemde alınan Bakanlar Kurulu kararında, nüfusta yer almayan bir isim üzerinden hareket edilmiş. Ancak bir mahkeme kararında Nâzım Hikmet ile Mehmet Nâzım Ran'ın aynı kişiler olduğu kanıtlandı' dedi. Talay, 'Bunların hepsi hukuki anlamda bazı çelişkileri, geçmişte yapılan bazı hukuki hataları da içeriyor bana göre. Bunların hukuki değerlendirmesi yapılıyor İçişleri Bakanlığı'nda. Biz de sonucu bekliyoruz' diye konuştu. 1951 tarihli Bakanlar Kurulu kararını değiştirmek için girişimde bulunduğunu da hatırlatan Talay, 'O da Bakanlar Kurulu'nda halen, imzadan çıkmamıştır,' dedi."[18]

Böylesine bir "hukuki boşluk"tan faydalanmak için kırk takla atanların atraksiyonları herhangi bir sonuç vermedi. Ve de "Nâzım Hikmet için 1951'de alınan Türk vatandaşlığından çıkarma kararı kütüğüne 8 Mart 2002'de işlendi. Kadıköy Nüfus Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı'nın talimatıyla karar formunu kütüğe tescil etti. Nâzım Hikmet hakkında 1951 yılında alınan Türk vatandaşlığından çıkarma kararı, tam 51 yıl sonra uygulandı"![19]

Bu uygulama Nâzım'a "100. Yıl"ında layık görüldü... Ve bununla bir kez daha T."C"nin Nâzım hakkındaki tarihi tutumu tescil edilmiş oldu...[20]

Yeri gelmişken altını çizerek aktaralım: "Hatırlayın. Bir zamanlar bu vatanı Nâzım Hikmet'ten kurtarmak için de neler yapmıştınız neler. Tam 13 yıl hapis yatırmıştınız koca şairi... Ama bakın, bugün hiçbirinizin esamesi bile okunmuyor. Adınızı sanınızı bilen yok bu dünyada. Oysa Nâzım yaşıyor. 100 yaşında. İstelik bir dünya şairi o..."[21] Bunu diyen kim mi? Şaşıracaksınız belki ama Hasan Cemal!

Şunu da belirtmeden geçmeyelim: "Nâzım Hikmet öleli neredeyse 40 yıl oldu. Ama onun ölümü de, tek başına, bu ülkede öyle rahat rahat Nâzım Hikmet'i anma toplantıları yapılmasını sağlamaya yetmezdi. Şöyle böyle 10-15 yıldır komünizm de sorun olmaktan çıktı. (...) Şimdi Nâzım Hikmet'i böyle rahatça anıyor olmamız, dolayısıyla, bu ülkenin 'değiştiği'ni filan düşündürmesin kimseye. Bu ülkenin 'sahip'leri, herhangi bir anlayışlarını veya tavırlarını değiştirmiş değiller"![22]

Bir şey daha: "Nâzım, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bile değildir ve türlü çeşitli gerekçelerle vatandaşlığa geri de alınmamaktadır. Bu, Nâzım'ın ayıbı değildir. Nâzım'ın Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına ihtiyacı da yoktur. Böyle bir vatandaşlık ne O'nun daha fazla tanınmasını sağlayacak ne de O'na bir şey ekleyecektir. Biyografisinde Nâzım'ın –özellikle uluslararası biyografilerinde– Türkiye vatandaşı olmadığının belirtilmesi yeter."[23]

Ve de Nâzım'ın "Vatan Haini" şiirinden mülhem bir soruyu sormadan geçmeyelim: Tetikçileriyle, hortumcularıyla, "Derin Devlet" simsarlarıyla, kiralık katilleriyle, "Kirli Savaşçıları"yla "gurur duyulan" bir ortamda "T.C yurttaşlığı" Nâzım için gerçekten bir "paye" midir?

Nâzım'ın "telif hakları"

"Nâzım 'meta' değildir!"[24]

Yine "100. Yıl"ında Nâzım'ın "telifi hakları"nı satışa çıkarıp,[25] O'nu bir "meta" gibi Yapı Kredi Bankası'na pazarlamaya kalkıştılar...

Ve soruldu: "Adam Yayınları ile Yapı Kredi Yayınları arasındaki 'alış-veriş'te;

– Nâzım Hikmet'in eserleri Yapı Kredi Bankası'na haciz karşılığı mı verildi?

– Buna karşılık olarak da, borçlarını mı sildirdi?

– 200 bin dolara yapıldığı söylenen anlaşmaya, şair Orhan Veli ve yazar Aziz Nesin de dahil edildi mi?

– Memet Nâzım'ın da 'onayladığı' bu anlaşmaya göre, eserler sattıkça, Memet Nâzım'a da yüzde 20 komisyon ödenecek mi?

– Nâzım, yıllarca karşı olduğu kapitalist sistemin 'meta'sı haline mi getirildi?"[26]

Ve yanıtlandı: "Nâzım'ın 'telifi' olmaz"! "TKP [SİP], komünist şair Nâzım Hikmet'in yayın hakkının Yapı Kredi Yayınları tarafından satın alınmasını, ülkemizin emekçilerine ve aydınlarına, solun değerlerine ve Nâzım'ın sanatsal ve siyasal mirasına yönelik çirkin bir saldırı olarak görmektedir. Yaşamını kapitalizme karşı mücadeleye adayan şairin eserlerine bir tekelin kendi adını taşıyan yan kuruluşunun el koyması, Nâzım'ı siyasal kimliğinden ayrıştırmayı, komünistliğini önemsizleştirmeyi hedef alan kampanyaların son halkası olmuştur.

TKP [SİP] bu gaspı reddetmekte ve karşısına dikilmektedir. Bu amaçlı bir Nâzım Hikmet seçkisi doğrudan parti tarafından yayınlanmıştır. Seçki, Türkiye aydınının karanlık tekelin saldırısına yanıtını temsil etmektedir"![27]

II-) SONRA: TAHRİFAT, SPEKÜLASYON VE YALAN(LAR)

"En zor şey,
karanlık bir odada kara kediyi bulmaktır.
Özellikle odada kedi yoksa!"[28]

Sonra mı? Sonrası Füsun Özbilgen'in güzel deyimiyle: "Büyük Ozan Nâzım'ı 'Playboy' da Yapıverdiler"![29]

Örneğin, "Sanatçının, ortaya koyduğu ürünlerin değil de aşklarının konuşulduğu bir dönemden geçiyoruz. 'Dünyaca ünlü şairimiz' Nâzım Hikmet'in 100. doğum yılı kutlamaları nedense 'dünyaca ünlü' olmayan aşkları çerçevesinde gelişiyor. 'Ben bir komünistim' dediği için 30 yıl boyunca unutturulmaya çalışılan şairin, şimdiki 'özgürlük ortamı'nda yaratılan yeni fotoğrafında ne komünistliği, ne şiiri, ne de Türk şiiri üzerindeki etkisi görünüyor. Yani bırakın komünistliğini, şairliğinden söz eden aforoz edilecek neredeyse. Şiirimiz üzerindeki etkisi mi? 'O da ne?'

Nâzım, 'milli çapkın' ya da 'Don Juan' değil kuşkusuz. Türk edebiyatına yeni bir kanal açan parlak bir isim. 13 yıllık hapisliği ve ardından gelen zorunlu sürgünlüğü süresince şiirlerinin tek tük kopyalarının elden ele dolaştırıldığı ise hep söylenir. 1936-1965 yılları arasında tek kitabı basılmadığı gibi öncekilerinin de yeni baskısı yapılmaz. Ama öte taraftan şiirimize yön verdiği de söylenir. İşte bizim sorumuz da burada yatıyor. Bir şair, bir iki şiirinin kopyasıyla nasıl bir ülke şiirine yön verebilir ya da hangi dönem etkili olmuştur?"[30]

Bununla yetinmeyenler Nâzım'ı, sonu gelmeyen Stalin tartışmaları ile spekülasyonlarına taraf kıldılar! Böylelikle de "Nâzım olayı Türkiye'de, 'yurtseverler neden bu ülkede vatan haini ilan ediliyor' ekseninde tartışılması gerekirken, CNN tezgâhlarında yetişmiş 'gazeteci' çömezleri sayesinde 'Stalin despotizmi' tartışması demagojilerine tahvil edildi"![31]

Önce şu Stalin konusuyla başlayalım: Nâzım Hikmet, 1951'de Moskova Havaalanı'nda "Stalin benim için çok mühimdir. Gözümün ışığı, fikirlerimin kaynağıdır. Beni o yarattı," der.

Daha sonra "Nâzım Hikmet Sovyetler Birliği'nde komünizmin geçirdiği gelişmelerden, proletarya adına başlatılan diktatörlüğün bir kişi diktatörlüğüne dönüşmesinden çok tedirgin olmuştu.

Düşüncelerini açık açık söylemekten çekiniyor, susuyor, zor durumda kalırsa başına bir şey gelmemesi için inanmadığı sözler ediyor, ama yeri geldikçe güvendiği arkadaşlarına bu tedirginliğini yumuşak bir dille aktarıyordu. 1951 yılında, İlya Ehrenburg'a şöyle demişti: 'Stalin Yoldaş'a büyük bir saygım var, ama onu güneşe benzeten şiirler okumaya dayanamıyorum, bu yalnız kötü şiir değil, kötü duyarlık.'

Aslında bir konuk olarak bulunduğu Sovyetler Birliği'nde Stalin'den korkmaması olanaksızdı. Ayrıca çevresindeki katı komünistlerin tepkilerinden de çekiniyordu. Özgürlükçü davranışları, bir takım uygulamaları eleştirisi zaten göze batmakta, arada bir yakınlarınca uyarılmaktaydı. Bir iki kez de sorumlu kişilerce uyarılmıştı. Kulağına, disiplinsiz davranışlarını sürdürürse, yemeklerine katılan ilaçlarla yavaş yavaş zehirlenebileceği, ya da bir kazaya kurban gidebileceği gibi dedikodular da geliyordu.

5 Mart 1953'te Stalin ölünce Yazarlar Birliği önde gelen şairlerden bu acı olayı yansıtan şiirler yazmalarını istedi. Nâzım Hikmet de bir şiir yazdı,[32] ama Stalin'i her şeyin üstüne çıkarıp tek başına putlaştırmayan, Marx, Engels, Lenin'le birlikte, devrimin içindeki yerine koyarak anan bu şiir, sonuçta halkın birliğinin önemini vurguluyordu.

1956 Mart ayındaki Yirminci Kongre'de, Kruşçev'in inanılmaz açıklamalarıyla Stalin'in cinayetleri ortaya döküldüğünde ise, Nâzım Hikmet, bunu Lenin'in geri dönüşü olarak değerlendiren 'Yirminci Kongre' adlı şiirini[33] yazdı."[34]

Buraya kadar naklettiklerimizden de anlaşılacağı üzere Nâzım'ın Stalin konusundaki tutumu, dönemsel ve değişkendir... Ya da Taine'in, "Her eser, belli bir zamanın aynası ve ürünüdür, onu bu zamana göre kavramak, yorumlamak gerekir," deyişindeki üzere kavranmalıdır... Her şey bu kadar açıkken, Nâzım neden ve hâlâ Stalin tartışmalarına taraf kılınır anlaşılmaz!

Yine Nâzım bağıntılı Stalin spekülasyonlarına gelince: Örneğin, "Hürriyet gazetesinin 'Stalin Nâzım

Hikmet'i öldürtmek istiyordu' biçimindeki, 9 Ocak tarihli haberinin tamamen düzmece olduğu ortaya çıktı. 'Nâzım Hikmet uzmanı Demir Gökgöl, 'Nâzım Hikmet Yılı' nedeniyle ilginç açıklamalarda bulundu' diyerek verilen haber üzerine, Demir Gökgöl, 'resmen yalan yazıldı' diyerek, sözlerinin çarpıtıldığını, maksadı aşan yorumlar yapıldığını dile getirdi."[35]

"100. Yıl"da Nâzım'ı değil, Nâzım'a değgin spekülasyonların tartışılmasının vaka-i adiyeden olduğu alışılmış sıradanlık(!) Nâzım'ın cenaze törenini bile "tartıştı"![36] Örneğin: "Nâzım Hikmet'in cenazesinde yüzünün açık olması, ülkemizde tartışma yarattı ve dünyaca ünlü şairin 'Ortodoks usulü' gömüldüğü öne sürüldü. Nâzım'ın Rusya'daki son yakını, sevgilisi Galina Kolesnikova ise gömme töreninde 'Kremlin protokolü' uygulandığı için yüzünün örtülmediğini söyledi... Gazeteci-yazar Refik Erduran ise 'Nâzım'ın cenaze töreni mahalli âdetlere göre yapıldı. Rus âdeti böyle. Zaten kendisi bir şiirinde 'kamyona yerli gelenekle, yüzüm açık yükleneceksem' diyor. Bir anlamda yerel âdetlere göre cenaze törenini kabulleniyor' dedi... Şair Ataol Behramoğlu da 'İnsanların ne şekilde gömülmelerinin, neden ilgi çekici olduğunu ben anlamıyorum. Evet, bu bir Ortodoks âdeti. Türkiye'de de Ortodokslar var,' diye konuştu"![37]

Şu ya da bu; ateist Nâzım'ın, "Bizim avludan mı kalkacak cenazem? / Nasıl indireceksiniz beni üçüncü kattan? / Asansöre sığmaz tabut / Merdivenlerse daracık. / Belki avluda dizboyu güneş ve güvercinler olacak, / Belki kar yağacak çocuk çığlıklarıyla dolu. / Belki ıslak asfaltta yağmur. / Ve avluda çöp bidonları duracak her zamanki gibi. / Kamyona, yerli gelenekle, yüzüm açık yükleneceksem, / bir şey damlayabilir alnıma bir güvercinden: uğurdur. / Bando gelse de, gelmese de çocuklar gelecek yanıma / meraklıdır ölülere çocuklar. / Bakacak arkamdan mutfak penceremiz. / Balkonumuz geçirecek beni çamaşırlarıyla. / Ben bu avluda bahtiyar yaşadım bilemediğiniz kadar. / Avludaşlarım, uzun ömürler dilerim hepinize," diye betimlediği cenaze töreninin "Ortodoks usulü mü yoksa İslâmi mi" veya hiçbiri mi olup olmamasının ne gibi bir önemi vardı ya da olabilirdi?

Evet bunların tümü sıradan spekülasyonlardı! Ve bunların yanında, "Nâzım'ın komünistliğinin ise pek önemli olmadığı, hatta bir çocukluk" olduğu yalan(lar)ına sarılındı... İşte bunlardan birkaçı...

"Nâzım bir çocuk... komünist olsa ne yazar? Bir çocuğun komünistliği ne ifade edebilir? Ona atfedilen bütün tutarsızlıkların, vefasızlıkların ve zaafların hepsi anlaşılabilir şeyler. (...) Bizlerden farklı olarak sürekli bir biçimde çocuklukla olgunluk arasında gidip gelmiş. Onun büyük yaratıcılığının hamuru bu gitgellerde işlenmiş."[38]

"Nâzım'ın ve benim bu inkılâp memleketinde aradığımız, bambaşka bir şeydi. Nâzım'la ben Fransız İnkılâbı yoluyla bizim Meşrutiyet'e tesir eden 'Hürriyet' prensibinin etkisi altındaydık. Kapitalist memleketlerde 'Hürriyet' iyi tatbik edilmiyor da, komünistliğin gayesi, hürriyeti kayıtsız şartsız tatbik etmektir sanıyorduk."[39]

"Nâzım Hikmet Komünist mezhebini kabul etmiş ama, 'milliyetperver' bir adamdı. Türktü, hâlis Türktü; 'milliyetperver' bir adamdı; hiçbir vakit Rus olmadı. Binaenaleyh o burada, bütün mezhebi namına çalıştı, Türk Sosyolojisi namına çalıştı, yâni Türkiye'de fakir az olsun, bir Sosyalizm teessüs etsin ki servet taksim olsun!.. Yâni o kendi doktrinini, kendine mal ettiği doktrini yaymak istiyordu ama, hiçbir vakit Rusya'ya âlet olmak istemiyordu... Vaktiyle o, üniversiteye gitti; Rusya'da (KUTV) üniversite okudu, iki buçuk sene; (yâni) olamadı diye, orda Rus Ajanı olamadı diye, bizim memleketimizde (onu) öldürmeye kalktılar ve bizim polisin malûmatı altında, aylarca kundura boyacılığı yaptı, bu işi atlatsın diye, anlatabildim mi? Binaenaleyh, bu kadar vatanperverdi..."[40]

"Nedim Gürsel de, Nâzım Hikmet'in şairliği konusunu, objektif sanatsal değerler somutunda ve gerçekçi bir boyutta ele alarak değerlendirirken[41] şunları diyordu: 'Nâzım Hikmet ne bir siyasal lider ne de bir ideologdur.[42] O, çağımızın en önemli şairlerinden biridir. Dolayısıyla şiirini salt siyasal bir yaklaşımla yorumlamak indirgemeci bir tutum olur. Sanat, eğer evrensel bir öz taşıyorsa, günceli, siyasal görüş ve ideolojileri aşmalıdır. Bu anlamda Nâzım Hikmet'in yapıtı elbette insancıl ve evrenseldir. Ama onun şiirini, yaşadığı dönemden ve siyasal savaşımından da ayrı düşünemeyiz'..."[43]

Selçuk Erez'e gelince o da aynı telden çalıyordu: "Picasso, Franco'nun kuvvetlerinin küçük bir Bask şehrini yerle bir edişi karşısındaki elemini, "Guernica" adını verdiği tablo ile ifade etmişti. Sonra Fransa'ya kaçmış ve 1944'te Fransız Komünist Partisi'ne katılmıştı. 1948'de Stalin, Doğu Avrupa'yı diktatörce sömürürken Picasso, Wroclaw'da toplanan Komünist Sulh Hukuk Kongresi'nin baş konuşmacısıydı. 1973'te öldüğünde, siyasal eğilimleri hangi yöne doğrulmuş olursa olsun dünyanın bütün uygar ülkelerinin düşünürleri, onu "Çağımızın en önemli ressamı" olarak anmışlar, sadece Moskova Radyosu, kendisinden "İyi bir komünist" olarak bahsetmişti. Picasso neydi? Gerçekten büyük ve önemli bir ressamdı. Siyasal eğilimini sevmemek bu gerçeği değiştirmeli midir? Eğer uygarsanız tabii ki hayır! Peki Nâzım? O da büyük bir şairdi. Siz komünistleri sevmiyorsanız, onun komünist olması, şairliğini gölgelemeli mi? İlkel bir düşünce tarzına sahipseniz evet!"[44]

Ve Nâzım'ı "resmi ideoloji"ye tutsak etme gayretiyle Ataol Behramoğlu'nun dediklerine gelince: "Bir toplantıdaki konuşmamda Mustafa Kemal ve Nâzım Hikmet arasında koşutluk kurmam kimi tepkilere neden oldu... Tepki gösterenler 'işçi sınıfı şairi' Nâzım'ın adının belki de sosyalizm düşmanı olarak gördükleri Mustafa Kemal'in adıyla birlikte anılmasını yadırgayan kimi solculardı... Sayıca az da olsalar, 'sol'

içinde böyle düşüncelere rastlanıyor. Bence bu 'sol' tutuculuğun, sosyalizm karşıtı bir Atatürkçülükten farkı yok. Ben Mustafa Kemal'in de, Nâzım Hikmet'in de, Tanzimat döneminden sürüp gelen ilerici hareketlerin ürünü olduğunu; kişiliklerinin temelini oluşturan değerleri ancak bu ortak kaynağın bilgisiyle anlayıp değerlendirebileceğimizi, her iki seçkin kişiliğin de aydınlanmacı düşüncenin ürünü olduğunu; Fransız devrimini yaratan düşüncelerden etkilenmiş Mustafa Kemal'den farklı olarak Nâzım Hikmet'in (aydınlanmacı düşünceden ayrı düşünülemeyecek) bilimsel sosyalist kuramı öğrenip benimsemiş olduğunu anlatmıştım... Sonuç olarak her iki seçkin kişilik, Türkiye aydınlanma hareketinin öncüleridir; en temelde bir karşıtlığı değil bir bütünlüğü simgelerler..."[45]

Yeri geldi, Behramoğlu'na anımsatalım: "Nâzım Hikmet'in başına gelenlerin, devlet adına işlenmiş, 'kasten' ve 'taammüden' tezgâhlanmış bir ayıp olduğunu bilmeyen kalmadı artık"![46]

III-) ARTIK YETER!

"Bir piyesi en fazla eleştirenler;
o piyesi bedava seyredenler olur!"[47]

Şunu kimsenin, hiçbir gerekçeyle göz ardı etmemesi gerek: "Nâzım Hikmet'in şiiri, Salkımsöğüt'ten Samansarısı'na, komünist ideolojiyi içselleştirmiş bir şiirdir"![48]

İlya Ehrenburg'un da belirttiği üzere: "Nâzım'ın inanmış bir komünist ve büyük bir şair olduğu herkesçe bilinir. Fakat onunla karşılaşmış olanlar, az rastlanır iyilikte ve dürüstlükte bir insan olduğunu da bilirler. Düşündüğü şeyi her zaman açıkça söylerdi. Bu kimilerini kızdırır, fakat sonunda silahsız bırakırdı onları... Daha Moskova'ya gelir gelmez, 'alışılmış' davranışların adamı olmadığı belli oldu. Cenaze töreninde dans ediyor, düğünde ağlıyordu... Büyük bir şair, 12 yıl hapishanede kalmış bir kahraman olarak, her yerde bir alkış tufanıyla karşılanıyordu. Konuşuyor, soruları yanıtlıyor, dobralığı ve içtenliğiyle genç dinleyici yığınlarının hayranlığını kazanıyordu. Bilge olmasına, yapmacıksızlığı, açık yürekliliği yardım ediyordu kimi kere..."[49]

Hasılı "Nâzım Hikmet'in şiiri somuttur ve soyuttur. Dünyayı bütünlüğü içinde kavramaya ve dönüştürmeye yöneliktir, ilk ve temel varoluş nedeni budur. Bu şiir belli bir görüşün etrafında oluşur. Amaçlıdır. Yönlüdür ve taraftır.[50] Ne var ki, bunların hiçbirisi şiirin bir felsefe tabanına oturmasını engellemez. Öyle olmadığı gibi gerçek tam tersidir. Nâzım'ın şiiri tümüyle bir felsefenin eteklerinden doğar, onu yoğurur..."[51]

Ve Le Monde Diplomatique'deki yazısında John Berger'in dediği gibi: "Nâzım Hikmet doğalı 100 yıl oldu. Eserleri aşkın evrenselliğini, güzelliğin kardeşliğini anlatıyor. Bir Türk ve komünist olarak XX. yüzyılın en büyük şairlerinden, sözleriyle eylemlerini birleştirebilmeyi başarmış ender kişiliklerden biri o..."[52]

"Nâzım'ın düşünce dünyasını yapıtlarından ve yaşadığı olaylardan ayırmak imkânsızdır. Onun için tarihsel gelişmelerden bahsetmeden Nâzım'ın yaşamı ve yapıtları anlatılamazdı. (...) Politik inancında Nâzım'ın düşlediği; paylaşımcı, eşitliğe dayanan adil ve demokratik bir toplum. Emeğin sömürülmediği, kimsenin ezilmediği toplum maalesef romantik bir düş olarak belirdi. Şiirleri, bu düşe adanmış olduğundan bu kadar güçlü. Nâzım, sevgisinde de romantikti..."[53]

"Che Guevera için söylenen sanki Nâzım Hikmet için de geçerliydi: 'O bir tek insanın taşıdığı olanakların dünyadaki simgesiydi'. Nâzım'ı değerli kılan nokta bize yirminci asırdaki mümkün insanı göstermesi, bize unutturulan değerleri anımsatmasıydı. Nâzım, 'Yirminci Asra Dair' şiirini şu dizelerle sona erdirir: 'Hayır, her şeye rağmen daha evvel, / ve ölen ve doğan / ve son gülenleri güzel gülecek olan yirminci asır / benim şafak çığlıklarıyla sabaha eren müthiş gecem / senin gözlerin gibi, Hatçem / güneşli olacaktır'. 'Yirminci Asra Dair' şiiri Nâzım'ın gelecek kuşaklara dair özlemlerini ve umutlarını bütün içtenliği ile ortaya çıkaran bir temasal içeriğe sahiptir.

Nâzım bu şiiri yazdığında yıl, insanlık onurunun ölümcül darbeler altında ezilmekte olduğu 1941'di. Nâzım Kuşağı, Auschwitz'in, Hiroshima'nın varlığıyla yaşamış umutsuz bir kuşaktı. Adorno, 'Auschwitz'den sonra şiir yazmak barbarlıktır' dememiş miydi? Öyleyse barbarlık çağında şiir ne anlam ifade etmekteydi? Nâzım bir şair gururu ile şunları söyler: 'Dünyaya erken gelmişim diye kahretmedim hiçbir zaman / ben yirminci asırlıyım / ve bununla övünüyorum.' Nâzım birçok çağdaşı şair gibi Auschwitz'den sonra da şiirler yazdı. Çünkü insanın modern dünyadaki katline, acılarına birilerinin tanıklık etmesi, tercüman olması gerekiyordu."[54]

Malum ya bilindiği gibi "Nâzım'ın, 'Giderayak işleri vardı bitirilecek.' 'Ceylanı kurtardım avcının elinden / ama daha baygın yatar ayılamadı' diye yazmıştı. 'Oldum yıldızlarla haşır neşir / ama sayısı bir tamam sayılamadı' kaydını düşmüştü. 'Sevdalara doyulamadı' diye yazmıştı. Kulağını dayayıp yere, Afrika toprağını dinliyordu. Ölümünden bir yıl önce Asya-Afrika yazarlarına vasiyetini yazdı: 'Gökyüzünde atomlu tek bulut kalmayıncaya kadar / malı mülkü aklı fikri canı neyi varsa verebilmeli büyük hürriyete şairlerimiz' dedi. Ve 'Büyük Hürriyet' hâlâ beklemektedir."[55]

IV-) O DİYOR Kİ...

"İmkânsızı yapmazsak,
düşünülmeyenle yüzleşeceğiz."[56]

"Büyük Hürriyet" hâlâ beklemekteyken, sözü[57]

"sevdalınız komünisttir" ("allahsız bir baştır, / yoldaştır o...") diye haykıran ihtilalci romantiğe bırakırsak: "Dünün şarkısını söylemek, bugünün ve yarının türküsünü söylemekten çok daha kolaydır. Neden mi? Yarının türküsüne kulaklar daha alışmamıştır, bugünün türküsüne alışmak üzeredir. Dünkü ise ezbere bilinir. Bilinen bir şarkıyı söyleyerek yüreklere girmek, elbette yeni işitilmeye başlayan, yeni işitilecek olan türküleri 'munis' kılmaktan çok daha kolay bir iştir."

("YAŞAMAK / Ne acayip iştir ki / bu ne mene gidiştir ki TARANTA-BABU / bugün bu / 'bu inanılmayacak kadar güzel' / bu anlatılamayacak kadar sevinçli şey: / böyle zor / bu kadar / dar/ böyle kanlı / bu denli kepaze..."

("Bitkiler ipeklisinden dallı budaklısına / hayvanlar tüylüsünden pullusuna / evler kıl çadırından betonarmesine / aletler uçağından tıraş makinesine kadar / bir de denizler bir de bardaktaki su / bir de yıldızlar / bir de dağların uykusu / bir de her şeyle her yerde karmakarışık insan / yani alınteri / yani kitaplardaki yalan / yani doğru yalan / yani dost düşman / yani hasret sevinç keder / gelip geçtim kalabalığın içinden / gelip geçen kalabalıkla beraber."

("Hey Hikmet'in oğlu, Hikmet'in oğlu / Dünyanın suları olaydın / Kara meşeden geleydin / Karadeniz'e döküleydin / Mavileşeydin, mavileşeydin, mavileşeydin / Geçeydin boğaziçinden / Başında İstanbul havası, / Vuraydın kendini Kadıköy iskelesine / Gemiye binerken Memet'le anası..."

("Yedi tepeli şehrimde / Bıraktım gonca gülümü..."

("Ben bir ceviz ağacıyım / Gülhane Parkında..."

("Saçlarımın akında / Yüreğimin infarktında / Alnımızın kırışıklarındasın memleketim / Memleketim, memleketim, memleketim..."

("Sıska öküzün yanına koşulup şiirlerimiz / toprağı sürebilmeli, / pirinç tarlalarında bataklığa girebilmeli / dizlerine kadar, / bütün soruları sorabilmeli / bütün ışıkları derebilmeli / yol başlarında durabilmeli kilometre taşları gibi şiirlerimiz / yaklaşan düşmanı herkesten önce görebilmeli / cangılda tamtamlara vurabilmeli / ve yeryüzünde tek esir yurt, tek esir insan / gökyüzünde tek atomlu bulut / kalmayıncaya kadar / malı mülkü, aklı fikri, canı neyi varsa / verebilmeli / büyük hürriyete şiirlerimiz."

("Çatlayacaksa, / varsın çatlasın yüreğim / öfkeden / kederden / sevinçten..."

("Bana yeter / yirminci asırda olduğum safta olmak / ve dövüşmek yeni bir alem için..."

("Atlılar atlılar kızıl atlılar, / atları rüzgâr kanatlılar/ Atları rüzgâr kanat / Atları / At..."

("TKP'em benim / seni düşünüyorum / sen dünümüz, bugünümüz, yarınımızsın. / En büyük ustalığımız / en ince hünerimizsin."

("...'Amerikan emperyalizminin yarı sömürgesiyiz' dedi Hikmet. / Nâzım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor hâlâ... / Vatan, Amerikan üsleri, Amerikan bombası, Amerikan donanması, topuysa / Vatan, kurtulmamaksa kokmuş karanlığınızdan, ben vatan hainiyim" diye sürüp gidiyor!"

("Hava kurşun gibi ağır / Bağır / Bağır / Bağır / Bağır/ Bağırıyorum/ Koşun kurşun eritmeye çağırıyorum..."

("Çok uzaklardan geliyoruz... / Çok uzaklardan... / Ve artık / saçlarımızı tutuşturarak / gecenin evinde yangın çıkaracağız; / çocuklarımızın başıyla kıracağız karanlık camlarını / Ve bizden sonra gelenler/ demir parmaklıklardan değil / asma bahçelerinden seyredecek / bahar sabahlarını, yaz akşamlarını..."

("Varılacak yere / kan içinde varılacaktır. / Ve zafer / artık hiçbir şeyi affetmeyecek kadar / tırnakla sökülüp / koparılacaktır."

("Burjuvazi / kavgaya davet etti bizi / Davetleri kabulümüzdür."

("Delindi sintine / esirler parçalamakta prangaları. / Yıldız-poyrazdır esen, / Tekneyi kayaların üstüne atacak. / Bu dünya, bu korsan gemisi batacak. / Ve senin alnın gibi hür, ferah ve ümitli bir âlem / Kuracağız Pirâyem..."

("Topraktan ve ateşten doğanların en mükemmeli doğacak bizden"

("Ben iyimserim dostlar / akarsu gibi..."

("Ben / yine söylüyorum aynı şarkıları, / Döndürmedi rüzgâr beni havada yaprağa, / ben kattım önüme rüzgârı."

("Aya gidilecek / Daha da ötelere / Teleskopların bile görmediği yere / Ama bizim dünyada ne zaman / kimse aç kalmayacak, / korkmayacak kimse kimseden, / emretmeyecek kimse kimseye, / yermeyecek kimse kimseyi, / umudunu çalmayacak kimse kimsenin? / İşte ben komünistim bu soruya / karşılık verdiğim için..."

("Kapansın el kapıları, / bir daha açılmasın, / Yok edin insanın insana kulluğunu, / Bu davet bizim..."

("Yüklü yemiş dallarıdır kollarımız / Silkeler durur düşman, silkeler durur bizi, / Ve yemişimizi daha rahat, daha kolay toplamak için / Vurur prangayı ayağımıza değil. / Vurur prangayı kafamızın içine."

("Annelerin ninnilerinden / spikerin okuduğu habere kadar, / yürekte, kitapta ve sokakta yenebilmek / yalanı / anlamak, sevgilim, / o bir müthiş bahtiyarlık..."

("Sevgilim, / başlar önde gözler alabildiğine açık, / yanan şehirlerin kızıltısı, / çiğnenen ekinler / ve bitmez tükenmez ayak sesleri: / gidiliyor. / Ve insanlar katlediliyor: / ağaçlardan ve danalardan daha rahat / daha kolay / daha çok. / Sevgilim bu ayak sesleri bu katliâmda / hürriyetimi, ekmeğimi ve seni kaybettiğim oldu, / fakat açlığın, karanlığın ve çığlıkların içinden / güneşli elleriyle kapımızı çalacak olan / gelecek günlere güvenimi kaybetmedim hiçbir zaman."

("Hoş geldin! / Kesilmiş bir kol gibi / omuz başımızdaydı boşluğun... / Hoş geldin! / Biz bıraktığın gi-

biyiz. / Ustalaştık biraz daha / taşı kırmakta. / dostu düşmandan ayırmakta..."

("Elbette ki, sevgilim / elbet / dolaşacaktır elini kolunu sallaya sallaya / dolaşacaktır en şanlı elbisesiyle: işçi tulumuyla / bu güzelim memlekette hürriyet."

("Tahir olmak da ayıp değil Zühre olmak da / hatta sevda yüzünden ölmek de ayıp değil, / bütün iş Tahir'le Zühre olabilmekte / yani yürekte."

("Bir bayrak dalgalanır kafamda kan gibi kızıl."

("Paranın padişahlığını, / karanlığını yobazın / ve yabancının roketini yenecek işçi sınıfımıza selam."

("İnsanlar sizleri çağırıyorum: / kitaplar, ağaçlar ve balıklar için, / buğday tanesi, pirinç tanesi ve güneşli / sokaklar için, / üzüm karası saçlar, saman sarısı saçlar ve / çocuklar için."

("Bir ölü yatıyor / ondokuz yaşında bir delikanlı / gündüzleri güneşte, / geceleri yıldızların altında, / İstanbul'da Beyazıt Meydanı'nda / Bir ölü yatıyor / ders kitabı bir elinde / bir elinde başlamadan biten rüyası / bindokuz yüz altmış yılı Nisanında/ İstanbul'da Beyazıt Meydanı'nda / Bir ölü yatıyor / vurdular, / kurşun yarası, / kızıl bir karanfil gibi açmış alnında, / İstanbul'da Beyazıt Meydanı'nda / Bir ölü yatıyor / toprağa şıp şıp damlayacak kanı, / silahlı milletim hürriyet türküleriyle gelip / zaptedene kadar / büyük meydanı."

("Ölenler / dövüşerek öldüler; / güneşe gömüldüler / Vaktimiz yok onların matemini tutmaya! / Akın var / Güneşe akın / Güneşi zaaaaptedeceğiz / Güneşin zaptı yakın!"

("Bize karşı koyanlar / Karşı koymuş demektir: / Maddede hareketin, / Yürüyen cemiyetin ezeli kanunlarına. / Sükun yok, hareket var / Bugün yarına çıkar / Yarın bugünü yıkar / ve bu durmadan akar / akar."

("Güzel günler göreceğiz çocuklar / Güneşli günler / göre- / -ceğiz / Motorları maviliklere süreceğiz çocuklar, / Işıklı maviliklere / süre- / -ceğiz..."

("Hakkındır yaramazlık / dik duvarlara tırman, / yüksek ağaçlara çık / Usta bir kaptan / gibi kullansın elin / yerde yıldırım gibi giden bisikletini... / Ve dindersleri hocasının resmini yapan / kurşun kaleminle yık / kur'anın sayfalarını yırt... / Mızraklı ilmihalin / yeşil sarıklı iskeletini / sen kendi cennetini / kara toprağın üstüne kur. / Coğrafya kitabıyla sustur, / seni 'Hilkati Âdemle' aldatanı... / Sen sade toprağı tanı / toprağa inan. / Ayırdetme öz anandan / toprak ananı. / Toprağı sev / Anan kadar."

("Sosyalizm, / yani şu demek ki, dayı kızı, / sosyalizm, / senin anlayacağın yani, / elkapısının yokluğu değil de, / imkânsızlığı.../

Ekmeğimizde tuz / kitabımızda söz, / ocağımızda ateş oluşu hürriyetin, / yahut, başkası yel de, / sen yaprakmışsın gibi titremek, / bunun tersi yahut... /

Sosyalizm, / devirmek dağları elbirliğiyle, / ama elimizin öz biçimini / öz sıcaklığını yitirmeden... /

Yahut, mesela, / sevgilimizin bizden ne şan, ne para, / vefadan başka bir şey beklemeyişi... /

Sosyalizm, / yani yurttaş ödevi sayılması bahtiyarlığın, / yahut, mesela / -bu seni ilgilendirmez henüz- / esefsiz, / güvenle, / emniyetle, / gölgeli bir bahçeye girer gibi / girebilmek usulcacık ihtiyarlığa, / ve hepsinden önemlisi, / çocukların, ama bütün çocukların, kırmızı elmalar gibi gülüşü"dür...[58]

("Ne ah edelim, ne ağlayalım. Dünü bugüne, bugünü yarına bağlayalım!"

("Artık şaşırtmıyor beni dostun kahpeliği, / elimi sıkarken sapladığı bıçak."

("Kardeşlerim, biliyorum, / yine de yaşamakta devam edeceğim yanıbaşınızda: / Aragon'un mısralarında olacağım / – gelecek güzel günlerin mısralarında – / ve beyaz güvercininde Picasso'nun / ve Robeson'un türkülerinde / ve asıl ve en güzeli: / Marsilya dok işçilerinden / yoldaşımın muzaffer gülüşünde olacağım."

("İyice yaklaştı bana büyük karanlık. / Dünyayı telaşsız, rahat / seyredebiliyorum artık. / Artık şaşırtmıyor beni dostun kahpeliği, / elimi sıkarken sapladığı bıçak. / Nafile, artık kışkırtamıyor beni düşman. / (...) / Artık söz sarhoş edemiyor beni, / ne başkasınınki, ne kendiminki. / İşte böyle gülüm, / iyice yaklaştı bana ölüm. / Dünya, her zamankinden güzel, dünya ./ Dünya iç çamaşırlarım, elbisemdi, / başladım soyunmağa. / Bir tren penceresiydim, / bir istasyonum şimdi. / Evin içerisiydim, / şimdi kapısıyım kilitsiz. / Bir kat daha seviyorum konukları, / Ve sıcak her zamankinden sarı, / kar her zamankinden temiz'..."

("İnsanoğlunun ömrü / belki lüzumundan fazla kısa / belki lüzumundan fazla uzun."

("En sevdiğim memleket yeryüzüdür / sıram gelince yeryüzüyle örtün üzerimi."

("Anadolu'da bir köy mezarlığına gömün beni / ve de uyarına gelirse, / tepemde bir çınar olursa / taş maş da istemez hani."

15 Kasım 2002, Ankara

DİPNOTLAR

[1] *Göksel Aymaz, "Bilmenin Karamsarlığı ve Mutluluğu", Milliyet Sanat Dergisi, No:2002/520, Temmuz 2002, s. 39*

[2] *Zeynep Oral, "UNESCO, Nâzım'ı Kucakladı", Cumhuriyet, 24 Mart 2002, s. 9.*

[3] *Aktaran: Atilla Coşkun, "İyi ki Doğdun Nâzım!", Cumhuriyet, 20 Şubat 2002, s. 6.*

[4] *"Büyük Ozan İçin Sempozyum", Cumhuriyet, 26 Ocak 2002, s. 7.*

[5] *"Anma"lar için bkz: Server Tanilli, "Nâzım Hikmet'i Anarken...", Yazın Dergisi, Yıl:20, No:99, Nisan 2002, s. 6; Hakkı Devrim, "Nâzım ve Sanatçılar! Peki Edebiyatçılar Nerelerde?", Radikal 8 Mayıs 2002, s. 7; Şehnaz Pak, "Yıldızlardan Nâzım'a Armağan", Radikal Cumartesi, 18 Mayıs 2002, s. 6; "Tiyatro Festivali Nâzım'la Başlıyor", Milliyet, 18 Mayıs 2002, s. 3; "Nâzım Hikmet Müzesine İlk Adım", Cumhuri-*

et, 3 Haziran 1999, s. 15; Ahmet Cemal, "Nâzım, Eskişe-ıir'deydi...", Cumhuriyet 24 Ocak 2002, s. 13; Evrim Altuğ, 'Nâzım İstanbul'a Geliyor!", Radikal, 17 Ocak 2002, s. 21; Mehmet Basutçu, "Nâzım Hikmet Dört Dilde Anıldı", Radi-:al, 25 Mart 2002, s. 22; Hayati Asılyazıcı, "... 'Mavi Gözlü Dev'in Hasreti", Cumhuriyet, 26 Şubat 2002, s. 12; Ha-:an Çakır, "Nâzım'ın Almancası...", Cumhuriyet Dergi, No:840, 28 Nisan 2002, s. 13; Can Dündar, "Nâzım'ın Son Fotoğrafı", Milliyet, 10 Şubat 2002, s. 15; "Nâzım İle Aşkla-ı Bale Sahnesinde", Cumhuriyet, 29 Ocak 2002, s. 15; En-şin Ayça, "Nâzım'ı Belgelemek", Evrensel Kültür Dergisi, No:121, Ocak 2002, s. 7; Şehnaz Pak, "Nâzım İçin Biraz Cesaret!", Radikal 29 Ocak 2002, s. 21; "Aynı Anda Beş Dilde Nâzım", Radikal, 4 Şubat 2002, s. 22; Hasan Çakır, "Annemarie Bostroem: Nâzım'ı Almanlarla Buluşturdu", Ev-rensel, 5 Şubat 2002, s.12; Ayşegül Yüksel, "Nâzım'a Gönül Borcu", Cumhuriyet, 19 Şubat 2002, s. 12; Zeynep Oral, "Muhteşem Gece", Cumhuriyet, 16 Nisan 2002, s. 6; "78 ruhuyla Nâzım Türküsü", Cumhuriyet, 7 Nisan 2002, s. 7; Evin İlyasoğlu, "Nâzım Hikmet İçin Bir Bale", Cumhuriyet, 1 Mayıs 2002, s. 13; Serpil İlgül, "Nâzım İşçilerle Buluştu", Evrensel, 15 Nisan 2002, s. 13; "Nâzım Hikmet Amerika'da Anılacak", Evrensel, 8 Nisan 2002, s. 13; Elif Korap, "Tiyatro Devleri Nâzım İçin Buluştu", Milliyet, 9 Mayıs 2002, s. 28; "Nâzım Yüz Yaşında", Atılım Gazetesi, Yıl:2, No:2002-03 (78), 19 Ocak 2002, s. 10; Haluk Bakır, "Mavi Gözlü Dev Amsterdam'a", Cumhuriyet, 8 Mayıs 2002, s. 20; Oktay Ekinci, "İstanbul, Nâzım Hikmet'le Özlem Giderdi: Yüreğimiz Hisar'da Attı", Cumhuriyet, 8 Haziran 2002, s. 15; Turgay Fişekçi, "Nâzım Heyecanı", Cumhuriyet, 29 Mayıs 2002, s. 14; Ayşegül Yüksel, "Nâzım Yılı'na İki Tiyatro Armağanı", Cumhuriyet, 15 Ekim 2002, s.14; "İzmir Nâzım'la Buluştu", Cumhuriyet, 22 Eylül 2002, s. 3; "Dostlan Nâzım Hikmet'i Anlattı", Cumhuriyet, 2 Kasım 2002, s. 15; Güray Öz, "Almanya'da Rüyalar", Cumhuriyet, 5 Haziran 2002, s. 6; Meltem Kerrar, "Nâzım'a 'Çoksesli' Armağan", Cumhuriyet, 18 Mayıs 2002, s. 15; Füsun Akatlı, "Yüzüncü Yaş Armağanı", Radikal Kitap Eki, Yıl:2, No:88, 22 Kasım 2002, s. 4; Önder Kütahyalı, "Nâzım Kantatı Ağlattı, Düşündürdü", Cumhuriyet, 10 Ağustos 2002, s. 15.

[6] Bakın O Fazıl Say ki neler neler der? "Nietzsche'nin üstün insan, 'Übermensch' teorisini ben yetenek ve yeteneğin değerlendirilmesi olarak algılıyorum. Yani ırk olarak üstünlük değil. Bir de Nietzsche kızar öyle olmayanlara. "Onlar ile öyle olmayanlar arasındaki fark normal insanla maymun arasındaki fark gibidir," der. Agresiftir. Zaten heyecanı da o yüzdendir. Gerçek şu ki dünyayı daha ileriye taşıyanlar Nietzsche'nin bahsettiği insanlar. (Fazıl Say, "Ravel'in Müziği Ön Seks Gibi", Radikal Cumartesi, 8 Haziran 2002, s. 3.)

[7] Doğan Özgüden, NÂZIM HİKMET'E BÜYÜK SAYGISIZLIK!, editor@info-turk.be, 30 Mayıs 2002.

[8] Ayrıca "Amerikan ortaklığı ile Türkiye'de yayın yapan CNN Türk televizyonunda Nâzım Hikmet'in 100. doğum yılı nedeniyle bir 'belgesel' dizisi yayımlanıyor... Can Dündar tarafından hazırlanan 'belgesel'de, Nâzım Hikmet'in bir şiirindeki Amerikan emperyalizmiyle ilgili dizelerinin ekrana yansıtılmadığını; şairin Bulgaristan'da yaptığı bir konuşmasında da Amerikan emperyalizmiyle ilgili sözlerinin alt yazıdan çıkarıldığını yazmıştık..." (Deniz Som, "Kıyas", Cumhuriyet, 30 Ocak 2002, s. 15.)

[9] "Kuvayi Milliye Destanı'na Sansür", Cumhuriyet, 6 Haziran 2002, s. 7.

[10] Metin Celal, "Maçka'da Nâzım Hikmet Havuzu!", Radikal, 21 Temmuz 2002, s. 21.

[11] "Havalanan bir şey olmalı mısra / Deli bir gönülden kalkıp gitmeli / Başka göklere, başka sevdalara... / Dağılıp tuzu sabah rüzgârına / Mısralarn alsın başını gitsin / Kekik, nane kokaraktan, dört yana... / Üst tarafı edebiyat bu işin." (Paul Verlaine (1844-1896) "Şiir Sanatı".)

[12] Server Tanilli, "Tanilli Nâzım'la Anadolu'da", Cumhuriyet, 7 Nisan 2002, s. 14.

[13] Doğan Hızlan, "Pazarlama Nâzım'ı Unutturdu", 8 Şubat 2002, s. 17.

[14] W. Goethe.

[15] "Bugün Nâzım Hikmet'i vatan haini olarak anan devletin temsilcileri onun Moskova'da mezarının önünde fatiha okurken yanlarında getirdikleri fotoğrafçılara da boy boy poz veriyorlar." (Gündüz Vassaf, "Mustafa Kemal ve Nâzım Hikmet", Radikal, 10 Mart 2002, s. 22.)

[16] "Çay: Karamame Yok", Radikal, 12 Mart 2001, s. 4.

[17] "Vatandaş"lık konusunda bkz: "Nâzım'ı Vatandaşlıktan Silenler, Yüreklerden Asla Silemeyecek", İşçi-Köylü Gazetesi, Yıl:1, No:2002-07 (25), 29 Mart-11 Nisan 2001, s. 25; Azer Yaran, "Nâzım Hikmet Yılı ve Şairin Yurttaşlığı", Edebiyat Eleştiri, Yıl:9, No:59, Ocak-Şubat 2002, s. 48-49; "Nâzım Hikmet'in Vatandaşlık Çilesi", Radikal, 14 Mart 2002, s. 22; Kenan Yıldırım, "Nâzım Hikmet'in Yurttaşlığı...", Cumhuriyet, 15 Haziran 2002, s. 2; "O Artık Yurttaş Değil", Cumhuriyet, 14 Mart 2002, s. 5.

[18] Pınar Aktaş, "Nâzım'ın Vatandaşlığı 51 Yıllık Karara Bağlı", Milliyet, 15 Mart 2002, s. 16.

[19] "51'deki Karan 51 Yıl Sonra Uyguladılar", Hürriyet, 14 Mart 2002, s. 21.

[20] "Dünkü gazeteler, Nâzım Hikmet'in 51 yıl sonra yeniden vatandaşlıktan atıldığını yazıyordu. Meğerse, geçen yıl hükümetimiz, Nâzım'ın vatandaşlıktan çıkartılması ile ilgili Bakanlar Kurulu kararında, şairin gerçek adı yer almadığı için bu işlemin gerçekleşmediğini ve adının hâlâ nüfusta kayıtlı olduğunu keşfetmiş ve hemen kütükten sildirivermiş. Nâzım'ı "nihayet" kütükten silmeyi başaran bu hükümetin Kültür Bakanı, bugün Paris'te UNESCO'nun düzenlediği 'Nâzım'ın 100. Yılını Kutlama' toplantısında herhalde bunları anlatmayacak!" (Vecdi Sayar, "Paylaşmak", Cumhuriyet, 15 Mart 2002, s. 15.)

[21] Hasan Cemal, "Nâzım'dan Bukowski'ye, Batur'a Mahkeme Kapıları!", Milliyet, 27 Ocak 2002, s. 19.

[22] Murat Belge, "Nâzım Hikmet", Radikal, 18 Mayıs 2002, s. 11.

[23] "Ulusal Kültür ve Nâzım Hikmet", Yazın Dergisi, Yıl:20, No: 98, s. 11.

[24] "TKP Nâzım'ın Vârisi mi?", Radikal, 8 Mart 2002, s. 23.

[25] Nâzım'ın "telifi" konusunda bkz: "Telif Hakkı ve Fikri Mülkiyet", Cosmo Politik Dergisi, No:3, İlkbahar/Yaz 2002, s. 175-178; Erçin Serazad, "Nâzım Hikmet, TKP ve Telif Haklan", Eski Dergisi, No:6, Nisan 2002, s. 18-20; Mustafa Pala, "Nâzım'ınızı Nasıl Alırdınız?", Berfin-Bahar, Yıl:8,

No:50, Nisan 2002, s. 15-17; Tevfik Çavdar, "Sol ve Nâzım Hikmet Üzerine Medyatik Gösteriler", Sol Dergisi, No:168, 18 Ocak 2002, s. 9; "Nâzım Hikmet'in Mirası", Cumhuriyet Dergi, 17 Mart 2002, s. 12; Murat Çelikkan, "Nâzım'ın TKP'si", Radikal, 20 Nisan 2002, s. 4; Erçin Serazat, "Nâzım'ın Yapıtları Kimindir?", Eski Dergisi, No:8, Haziran 2002, s. 46-47.

[26] Barış Y. Arkadaş, "Nâzım Hikmet Sömürüsü", Fıratta Yaşam, Yıl:3, No:134, 21 Ocak 2002, s. 12.

[27] "TKP [SİP] MK Toplantısı Yapıldı", Komünist No:56, 1 Mart 2002, s. 4.

[28] Konfiçyüs.

[29] Bkz: Füsun Özbilgen, "Büyük Ozanı 'Playboy' Yapıverdiler", Eski Dergisi, No:8, Haziran 2002, s. 10-12;

[30] Erdal Doğan, "Nâzım'ın Kapsam Alanı", Radikal, 2 Şubat 2002, s. 23.

[31] Gazi Ateş, "Vatan Haini mi, Değil mi!", Evrensel, 2 Şubat 2002, s. 10.

[32] "İlk önce kim kime metin ol kardeşim diyecek? / İlk önce kim kime başsağlığı dileyecek? / Hepimizdi o / Hepimizdir. / Yoldaşlarım / Acınızı duyarım / Sizin duyduğunuz gibi..." (Nâzım Hikmet.)

[33] "...taştandı, / tunçtandı, / alçıdandı, / kaattandı iki santimden yedi metreye kadar... / parklarda ağaçlarımızın üstündeydi taştan, / tunçtan, / alçıdan ve kaatdan bıyıkları lokantalarda içindeydi çorbamızın..." (Nâzım Hikmet.)

[34] Memet Fuat, "100 Yaşında Bir Dünya Şairi: Nâzım Hikmet", Cumhuriyet Kitap, No:622, 17 Ocak 2002, s. 7.

[35] Hasan Bağdaş, "Hürriyet'in Mumu da Yanmadı!", Evrensel, 8 Şubat 2002, s. 2.

[36] Bu konuda bkz: Hakkı Devrim, "Nâzım Hikmet'in Yüzü Niye Açıktı Cenaze Töreninde?", Radikal, 15 Şubat 2002, s. 7.

[37] Nerdun Hacıoğlu, "Kremlin Protokolü mü Ortodoks Töreni mi", Hürriyet, 17 Şubat 2002, s. 4.

[38] Etyen Mahçupyan, "Çocuk Olarak Nâzım", Zaman, 10 Şubat 2002.

[39] Vâ-Nû, Bu Dünyadan Nâzım Geçti, Remzi Kitabevi Yay.

[40] Ali Fuat Cebesoy, Bilinmeyen Hatıralar, Haz: O.S. Kocahanoğlu. Temel Yayınevi, 2002, s. 308.

[41] Daha geniş bilgi için bkz: Nedim Gürsel, Doğumunun Yüzüncü Yılında Dünya Şairi Nâzım Hikmet, Can Yay., 2001.

[42] "Büyük şairlerin bazı felsefelerin ve ideolojilerin içine sıkışıp kalmasının mümkün olamayacağını ifade eden Mehmet Ulusoy, Nâzım Hikmet'in de bu doğrultuda insanlığın şairi olduğuna dikkat çekiyor." (Şehnaz Pak, "Kavganın Dışında Kalmak", Radikal, 28 Mart 2002, s. 23.)

[43] Atilla Coşkun, "Nâzım'ın Şiirinde Açılımlar", Cumhuriyet, 21 Şubat 2002, s. 6.

[44] Selçuk Erez, "İçimdeki Kızıl Gül...", Cumhuriyet Dergi, No:845, 2 Haziran 2002, s. 14.

[45] Ataol Behramoğlu, "Solculuk-Yurtseverlik", Cumhuriyet, 27 Nisan 2002, s. 6.

[46] Elif Yılmaz, "Cebesoy'un 'Bilinmeyen Hatıralar'ında Atatürk ve Nâzım Hikmet...", Cumhuriyet Kitap, No:638, 9 Mayıs 2002, s. 16-17.

[47] Japon atasözü.

[48] Hasan Ali Mızrap, "Türk Kimliğinin Yurdu", Eski Dergisi, No:4, Şubat 2002, s. 63.

[49] İ. Ehrenburg, "İnsanlar, Yıllar, Yaşam", Moskova, 1965.

[50] "Her yaşam özgül bir seçimdir, daha doğrusu özgül yaşam biçimleri yumağıdır. Kimseye sen yanlış yaşadın diyemeyiz." (Afşar Timuçin, "Nâzım Hikmet Eleştirilebilir mi?", Agora Dergisi, No:6, Haziran 2000, s. 5.)

[51] Hasan Bülent Kahraman, "Nâzım Hikmet Şiiri", Varlık Dergisi, No:2002-06-1137, Haziran 2002, s. 3.

[52] "Berger'in Nâzım'ı", Radikal, 11 Şubat 2002, s. 22.

[53] "Romantik Komünist Üzerine Saime Göksu ve Edward Timms ile Söyleşi", Varlık Dergisi, No:2002-03-1134, Mart 2002, s. 50.

[54] Artun Avcı, "Nâzım ve Kuşağının Umutları", Radikal İki, 27 Ocak 2002, s. 5.

[55] Güray Öz, "3 Haziran 1963", Cumhuriyet, 29 Mayıs 2002, s. 6.

[56] M. Bookchin.

[57] Nâzım Hikmet hakkında bkz: Emin Karaca, "Nâzım Hikmet Şiirinde Hapishane Olgusu", Sanat ve Hayat Dergisi, No:1, Haziran - Temmuz 2002, s. 36-47; Nâzım Hikmet Ran, "Türkiye'de Kürt Sorunu", Sanat ve Hayat Dergisi, No:1, Haziran - Temmuz 2002, s. 159-160; Ateş Süphandağlı, "Nâzım'ın Dünyasına Yolculuk (Nâzım 100 Yaşında)", Yaba Edebiyat, No:15, Mart Nisan 2002, s. 3-8; Mehmet Ergün, "...'Düzyazı'dan 'Şiir'e Şeyh Bedreddin Destanı", Adam Sanat, No:193, Şubat 2002, s. 47-53; H. Hüseyin Yalvaç, "Nâzım'la Yürümek", Eski Dergisi, No:8, Haziran 2002, s. 22-23; Mehmet Ergün, "Nâzım Hikmet ile Sabahattin Ali – 2", Evrensel Kültür Dergisi, No:126, Haziran 2002, s. 49-53; Sunay Akın, "Kızım Ilgın ve Nâzım Hikmet!", Cumhuriyet, 3 Kasım 2002, s. 15; Dikmen Gürün, "Nâzım Hikmet Üstüne İki Yapıt", Cumhuriyet, 5 Kasım 2002, s. 14; Cengiz Bektaş, "Kardeşim Nâzım", Evrensel, 11 Kasım 2002, s. 16; Attilâ İlhan, "Meğerse Nâzım", Cumhuriyet, 14 Haziran 2002, s. 20; Güngör Şenkal, "Nâzım Hikmet'i 'Dışarıdaki' Dostlarından Dinlemek", Damar Dergisi, No:140, Kasım 2002, s. 13-15; İsmail Mert Başat, "Nâzım Hikmet ve Şiddet", Agora Dergisi, No:26, Temmuz-Ağustos 2002, s. 20-24; Öner Yağcı, "Nâzım Hikmet ve Siyasal Otoriteler", Berfin-Bahar Dergisi, Yıl:8, No:56, Ekim 2002, s. 18-25; Evin İlyasoğlu, "Salkımsöğüt'ün Türküsü", Cumhuriyet, 4 Eylül 2002, s. 15; "Türkçe'nin Yurttaşı Nâzım Hikmet", Evrensel, 24 Ekim 2002, s. 13; Turgay Fişekçi, "Nâzım, Verlaine ve Metz", Cumhuriyet, 2 Ekim 2002, s. 14; Aybeniz Kengerli, "Azerbaycan ve Nâzım", Evrensel Kültür Dergisi, No:130, Ekim 2002, s. 26-28; Rahime Cura, "Halk Adamı Bir Şair: Nâzım Hikmet", İleri Dergisi, No:10, Mayıs-Haziran 2002, s. 89-94; Nihat Ateş-B. Sadık Albayrak, "Nâzım Hikmet Üzerine Notlar", Türkiye İçin Sol Seçenek (21 Nisan 2002 İstanbul, Sol Meclis Toplantı Tutanakları), Nâzım Kültürevi Kitaplığı, 2002, s. 21-25; İsmail Dikilitaş, "Nâzım Hikmet Tiyatrosu", Güney Dergisi, No:21, Temmuz Ağustos Eylül 2002, s. 34-38.

[58] Nâzım Hikmet, "Lehistan Mektubu"ndan, 1954. "Başladı Lehistan ovasında yolculuğum / Lehistan'da millet / sosyalizmi kurmakla meşgul... / Göğsümü kabartmıyor değil / dedelerimden birinin Lehli oluşu..."

Bunlar ölüm istiyor

AYDIN DERE

Siz hiç aylarca yemeden yaşadınız mı?
Özünde güneşe gömülmek olsa da
siz hiç başkalarının onurlu ve insanca yaşamı
uğruna
Karanlık bir boşluğun maviliklerine indiniz mi?
Siz hiç ölüm sessizliğinin hüküm sürdüğü
halklar mezarlığına dönüştürülmek istenen
Türkiye'de inatla insanlık ölmeyecek diyerek
ve yaşama
elveda edecek şiddetsiz bir eylem yapmayı
düşündünüz mü?

İlkyazdı
Geç kalmış tomurcuklar
patlayarak açıyordu
İçimizdeki birtakım coşkular
bizi hayata daha çok bağlıyordu
Sular hiç bu kadar berrak akmamıştı
Düşlerimiz hiç bu kadar ortak olmamıştı
Ve yüreğimizdeki sızılar hiç bu kadar sızlamamıştı
Gecenin derinliğine uzanan bitimsiz yolda
bir şafak arıyorduk
Gözlerimiz kapalı dilsiz duvarlar ardında
kırlarda sabahlara koşuyorduk

Henüz yirmisinde yitik ülkeden
çığlık çığlığa bir zindanda
bu zulüm bu zindan bitsin istiyorsun Gül
Dile kolay gelir
mevsimler geçti hâlâ ölüm orucundasınız
Başkaları işkence görmesin öldürülmesin
ve de coğrafyamıza insanlık ve uygarlık
gelsin diye
siz de böyle bir eylem seçtiniz
ve insanlığın vicdanına böyle seslenmek
istediniz
ancak istenilen yankı olmasa da
En soylu bir duruşla tarihe bir not düştünüz
"Zalimler hep vardı ancak zulüm sürdükçe
erdemli insanlar da hep var olacak" diye

Gülümse Gül ışısın hayat
Bu kalleş ölüm sana hiç mi hiç yakışmaz
Biliyorum bu ülke namuslular için
zaten bir zindan
Bu çağda bu devlet hâlâ kan ve ölüm ister

Şimdi aç o güneşli gözlerini
ebedi yolculuğa çıkma
Yüzünde yarım kalmış gülüşünle
Ve aydınlık bir dünya düşünle gitme
Gazetede gördüm fotoğrafını
Yatağında uzanmış
göğsünde kavranmış o iki küçük elin
iki küçük beyaz güvercin sanki
Ve bu dünyaya bakışlarını
bilmem nasıl anlatsam
Daha dün Munzur'dan su istedin
Daha dün sen gülünce ışırdı zindan Gül
Neruda'dan Octavio Paz'dan şiir okurdun
Engin sulara dalma Gül

Belki birazdan soylu ve erdemli bir yiğit daha
ebedi yolculuğa çıkacak
Ve o Güneşli gözleriyle gözlerimize bakarak
bu hayattan ayrılacak
Dur gitme bu zamansız bir gidiş
Kanlı katiller en hayvansı duygularıyla
bu gidişe sevinecekler ancak o özlediğin
güneşli sabahlara elbette varılacaktır Gül

Çekirgeler F-Tipi'nde

MEHMET BAKIR*

Havalar yavaş yavaş soğumaya başladı. Ağustosun kavurucu sıcağı yerini sonbaharın yağmurlu ve soğuyan günlerine bırakıyordu. Her geçen gün adım adım bu değişimi termometreyle ölçer gibi hissediyorduk. 40 dereceden 12 dereceye kadar iniş çıkışlar artmaya başladı. İbre her gün biraz daha eksiye doğru ilerliyordu. İbrenin bazen yukarıya çıkması baş aşağı iniş kaidesini bozmuyordu.

Artık zaman zaman akşamları –daha gece olmadan– üşümeye başlıyorduk. Avlumuz zaten kapalı oluyordu da, soğuk yüzünden pencereyi de kapatıyorduk. Burada soğuktan hasta olmayı göze alan kimseyi göremiyordum. Soğuk değişimini Tarzanvari karşılayan kişi olarak bir ben görünüyordum. Yine de sırtımdan yiyeceğim soğuğun bende ne gibi şeylere yol açtığını düşündüğümde, en azından sırtıma bir kazak atıveriyordum. Neyse...

Sabah saat yedi dolayında uyandığımızda ve demir parmaklı camdan dışarı gökyüzüne baktığımızda, ki ancak duvar ve gökyüzü manzarasına sahiptik, havanın "niyetinin bozuk" olduğu her halinden belli oluyordu. Bugün güneş görünmeyecekti. Gökyüzündeki ihtişamlı ve ürperti veren koyu renkli bulutlar bunu söyletiyordu bize. Uh, belli ki bugün gökyüzü yere egemen olacaktı. Güneşin egemenliği bugün önlenmiş görünüyordu. Görüntü çok netti. Bulutlar alçalıyor ve kızgın ifadeleri andıran karabulut kümeleri oluşuyordu. Yükseklikleri de sanki alçalıyordu. Besbelli ki havadaki bu değişim saatler öncesinden başlamıştı. Ama biz ilk defa görüyorduk. Hava raporundan da haberimiz yoktu. Gardiyanlar dışında kimseyi gördüğümüz yoktu. Onlar da bizimle samimi olmamaya özen gösteriyorlardı. Televizyondan hava raporunu takip etme gereğini ve sabrını göstermiyorduk. Nasıl olsa aşağı yukarı tahmin ettiğimiz alışıldık hava raporu verilecekti.

Ama o gün öyle değilmiş meğerse... Bunu sabahleyin görerek anlamıştık. Kaldı ki haberimiz olsa ne olurdu sanki? Yapacak hiçbir şeyimiz yoktu. Avluya çıkıp volta atamayacaktık. Hepsi bu.

Son günlerde avlumuza inen böcek sayısında ciddi bir artış vardı. Kara ve sivri sinekleri saymıyorum. Onların sayısında bir değişiklik dikkatimizi çekmiyordu. Fakat uğur böceklerinin, örümceklerin ve evet evet, çekirgelerin sayısında olağanüstü artış dikkatimizi kaçınılmaz olarak çekiyordu. Aramızdan bir arkadaş özellikle, adını "çekirgeleri kurtarma operasyonu" taktığı usanmaz çalışmasıyla ve sevecen bir dikkatle yakaladığı çekirgeleri avludan alıp asma katımıza çıkıyor ve pencereden çatıya doğru fırlatarak onların bir bir F-Tipi'nden firar etmelerine yardımcı oluyordu. Bunun ne kadar kurtulmalarına yarayacağı üzerine derin analizler yapıyorduk. Bir başkamız uğur böceklerinin çatıya uçmasına yardımcı oluyordu. Kurtulmalarını istiyorsak bu "operasyonlar" şarttı. Avlu duvarımız sekiz metre kadar yüksekti. Bu böceklerimizin tek ve kendi başına bunu başarma çabalarının başarısızlıkla sonuçlandığını görerek ve acıyarak izliyorduk. Onların bizim gibi tutuklu kalmalarını gerektiren bir durumun olmadığına emindik. Hem onlar ne tür bir hapis "suç"u işlemiş olabilirlerdi ki? Böcektiler sonuçta. Mâruz görülebilirlerdi. "Suç" işlediklerini ve bu yüzden hapse düştüklerini varsaysak bile, onlara birden fazla nedenden dolayı, istemeseler de, kaçmalarına "yardım ve yataklık" edecektik. Bu kesin. Bu konuda üçümüz arasında bir görüş ayrılığı yoktu. Bizim hukuk anlayışımıza göre onlar zaten ne siyasi ve ne de çete suçlusu olabilirlerdi. Biz bu suçların daha çok insanlara mahsus bir özellik taşıdığını biliyorduk. Hatta buna çok emindik. Bu böceklerden uğur böcekleri ve çekirgeler bildiğimiz kadarıyla vejetaryendi. Yani kimseyi öldürmüş olamazlardı. Bir başka önemli sebep; kaldığımız hücre en fazla üç kişilikti. Avlu ise ancak bize yetiyordu. Ayrıca doğal sebeplerden değil, avluda ve içerde onlara göre yiyecek olmadığı için ölecekleri, öldürülecekleri kesindi. Zaten hapishane dışından buraya kadar katettikleri çok zahmetli, engebeli yolculuk sonucunda takatsız düşüp buralara inmiş olduklarını düşünüyorduk. Dolayısıyla istedikleri o olsa bile, bizim yardımlarımız olmadan kendi çabalarıyla uçup kurtulmaları mümkün görünmüyordu.

İnanılması zor ama yine de aklıma geliyordu. Düşünemeden edemiyorum. Çok ilginç bir ülkeydi burası çünkü. Acaba gerçekten çekirgeler ve uğur böcekleri hapishane dışından özel bir girişimle (suçlu bulundukları için) hapishaneye sürülmüş olabilirler miydi? Hayır, hayır olmaz böyle bir şey!... Evet, evet neden olmasın?... Gazetelerin ve televizyonların bunu ciddi ciddi haber konusu yapabilecekleri kadar garip bir ülke olduğu düşüncesi de akla gelmiyor değil. "Bu kadar da olmaz!" demenize gerek yok. Biz de onu diyoruz zaten. Ancak nedense kafamızda yine de bir çelişki oluşuveriyor. Belki F-Tipi cezaevinde olmamız böyle bir düşüncenin kafamızda yeşermesine yol açan bir semptom oluşmasına hizmet etmiş olabilir. Sanıyorum "dışarda"yken de bu çelişkili bakış aklımıza gelirdi. Sorunun hep bizden kaynaklanıyor olduğu-

nu kabul etmiyorduk. Bu ülkede olan-biten normal akışında da, biz mi normal akışımızın dışına çıkıyorduk? Sanmıyorum. Dış etmenler düşüncelerimizde, kafamızda çelişmenin oluşmasına yansıyordu. Üstelik biz kendimizi normal ve sağlıklı insanlar olarak görüp değerlendiriyoruz...

Bulutların heybeti doruk noktasına varmıştı. Gök gürültüleri birer bomba gibi ardarda kulağımızın dibinde patlıyormuşcasına üstümüze boşalıyordu. Patlamaları andıran gök gürültülerinin arasına şimşek çakışları serpişmiş durumdaydı. Tek kelimeyle hepsi gerçek ve muhteşemdi. Aynı zamanda ürkütücüydü. Bu ise, beni korkutmak yerine, bende doğaya karşı bir saygı uyandırıyordu. Doğanın korku yaratmak niyeti varsa da bunun benim şahsıma yönelik olduğunu düşünmüyordum. Çünkü ben doğanın intikam alması gereken insanlar arasında değilim. Doğanın doğal dengesini bozan zümrenin, doğanın dengesini bozan barbarlar arasında görmüyordum kendimi. Öyle ki, böyle bir durumda doğayı haklı bulurdum, buluyorum. Bu yüzden doğanın "artık yeter!" demesini istemeye her zaman hazır hissediyordum kendimi. Yine bu yüzden, uyuduğumda bile şiddetli gök gürültüsü ve şimşek parıltıları beni uykumdan etmiyordu.

Gökyüzünden kovayla boşalırcasına yağmur dökülüyordu. Avludaki akar yetmez olmuştu. Avlumuz derin olmayan bir göl haline gelmişti. Yapacak bir şeyimiz yoktu. Saat henüz sekiz olmamıştı ve gardiyanlar bu sebeple sayım yapıp avlu kapısını açmamıştı. Bahçedeki tüm böceklerimizin kaçacak yerleri yoktu. Kendileriyle aramızın çok iyi olduğu uğur böcekleri ve çekirgelerimiz sulara kapılıp avlunun tam merkezindeki ince akar deliğinden boğularak ve süzülerek gözden kayboluyorlardı. Başka çareleri yoktu. Tüm güçlerini toplayıp uçmaya kalksalar bile, şiddetli yağmur neredeyse kendileri kadar büyük yağmur damlalarıyla üzerlerine vuruyor ve onları engelliyordu. Biz hepimiz yağan yağmurun F-Tipi'nde hapis durumda olan böcekleri boğarak öldürmek niyetinde olmadığında hemfikirdik. Bu konuda da aramızda fikir farklılığı yoktu. Bu fikirbirliği bizde oluşurken havanın bu şiddetine kızmadığımızı farkettim. Sanki doğanın bu vahşetini doğal bir kaza olmuş gibi algılıyorduk. Galiba öyleydi de... Acaba çekirgeler ve diğer böcekler kandırıldı mı diye de düşünüyorum. Bir önceki adalet bakanı F-Tiplerinde "bahçe" olduğundan söz etmişti. Normalinde bahçe denince akla çim, çiçek, ağaç vs. gelir. Bize gelen böcekler gerçekten böyle bir bahçenin varlığından yola çıkarak mı gelmişlerdi? Öyle ise, bu haberi onlar nasıl öğrenmişlerdi? Her duydukları habere inanırlar mıydı bilmiyorum. Son bir haftadır böcek sayısında bir azalma oldu. Acaba "dışarda"kilere haber salıp "böyle bir şey yok, siz siz olun kanıp gelmeyin" mi dediler? Yoksa... yoksa böcekler aleminin doğal yaşam miyadı mı doldu? Araştırmayı düşünüyorum. Zaten genellikle düşünüyorum. Düşünmek en çok yaptığımız soyut iş ve bir türlü yasaklanmaz olanlardan...

28.10.2002, İzmir Kınklar F-Tipi Cezaevi

Ölüm haberleriyle uyanmak

KEMAL GÜNDÜZALP

Göremiyoruz ayaklarımızın altından kayan toprağı
köpüren açık mavi bir deniz miydi düşler boyunca
koyu ve açık mavi bir denizin köpüğü müydü o kız?
Kızın sırtındaki gömleğin rengidir, yüzüme ansızın
çarpan kapı, kınk tüfek sesi ve ölü kuşlar rüyamda
saçlarını dağıtmış bir genç kız yürüyüp gitti isyanla.
Ayak izlerini yitirdiğimiz dostlar, yoldaşlar nerede?
Soramadığım ve beni hiç arayamayan... ötekiler yani!
Her gün ölüm haberleriyle uyumaya gitmek miydi bu
düşlerde bile cinayetler yaşayarak korkularımızla, ah
ölüm haberleriyle uyanmak her gün, nasıl dayanırım?
Dünyanın gözyaşlarından oluştuğunu düşünüyorum
ülkemin ölümden! Ben bir ülkenin sesi de olamadım.
Ayaklarıma bir kum tanesi değsin isterdim yaz boyu
ya da bir deniz köpüğü sarıp alsın bedenimi bembeyaz
oysa bir sivrisinek gibi kovalanıyorum gece ve gündüz.
Kendime de yetemez oldum, eksik yanlarımla yalnızım
gitgide umutsuzluğa benzer duygularla kahroluyorum
kötümserlik dolu düşünceler kovalıyor beni geceleyin
dünyanın sevgisizleştiğini gördükçe aşık oluyorum işte!
Ayaklarımda bir akşamüstünün serinliği olsun isterdim
özlediğim bir şiir gibi gelsin konsun ellerime güvercinler
uzaklarda çocuklarım kan ağlıyor, yalnız ve kimsesiz
bırakılmış ve yoksul bir geceyi paylaşırken geceleri siz
yanyana uzanarak mavi-beyaz gökyüzünün altında...
Ayaklarımın altında kayacak toprak bile kalmadı
her gün ölüm haberleriyle uyanmak ne kötü tanrım
dünyanın gözyaşlarından oluştuğunu düşünüyorum.

Ankara, Temmuz '93

(*) *Gazeteci - Tutuklu*

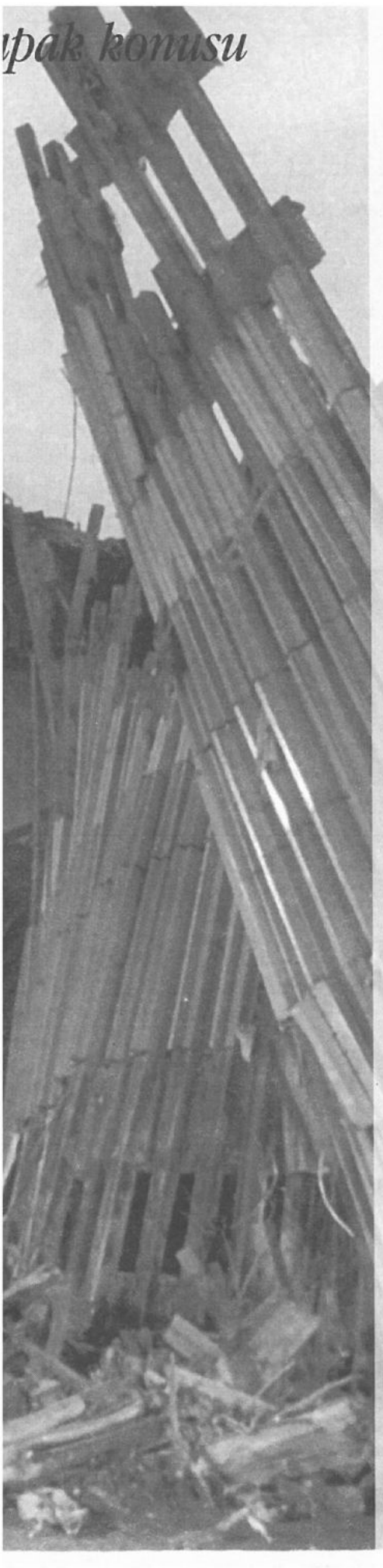

11 Eylül... ve sonrası...

11 Eylül 2001. Dünyanın New York'ta iki gökdelenin, Dünya Ticaret Merkezi ikiz kulelerinin, intihar eylemcileri tarafından birer uçan bombaya dönüştürülmüş iki ayrı yolcu uçağının çarpması sonucu yanışını ve çöküşünü 'canlı yayın'da izlediği tarih.

11 Eylül'den sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı çok söylendi. Bir yandan hiçbir şey, sömürü sisteminin egemenliği konusunda hiçbir şey değişmedi. 11 Eylül öncesinde dünya ne ise, yine o. Yine sömürü imparatorlukları sürüyor. Diğer yandan fakat birçok şey de değişti. Fakat değişiklikler işçilerin, halkların, ezilenlerin lehine değişiklikler değil. 11 Eylül emperyalistler açısından, en başta da Amerikan emperyalizmi açısından, dünya hegemonyası dalaşında halklara karşı saldırılarını "terörizme karşı savaş" adı altında maskeleme bahanesi oldu. Terörizme karşı savaş adına on yıllardır savaş halinde yaşayan Afganistan halklarının başına yüzbinlerce ton bomba yağdırıldı; Filipinler'de, Nepal'de gelişen halk mücadelelerini bastırmak amacıyla "anti-terör birlikleri" devreye sokuldu. Şimdi "terörizme karşı savaş" adına sırada Irak'ın vurulması, Saddam rejiminin devrilmesi, yerine ABD emperyalizmine uşaklıkta kusur etmemek temel özelliği olacak olan bir yönetimin yerleştirilmesi var. "Terörizme karşı savaş" bütün ülkelerde egemenlerin işçilere-emekçilere-ezilenlere karşı saldırılarını yoğunlaştırmalarının kod adı oldu adeta. 11 Eylül'den bu yana İsrail işgal altında tuttuğu Filistin bölgelerinde, Filistin/Arap halkına karşı savaşını yoğunlaştırdı. Filistin'de şimdi son on yılların en yoğun katliamları yaşanıyor. Rusya, Çeçenistan'da halka karşı yürüttüğü terörist savaşın "anti-terör mücadelesi" olduğu iddiasını emperyalist dostlarına onaylatma fırsatı yakaladı nihayet. Son olarak Kasım ayı içinde Moskova'daki tiyatro baskınında, anti-terör savaşından ne aldığını, bunu nasıl yürüttüğünü bütün dünyaya gösterdi. Emperyalist dünya medyasından, zehirlenerek bayıltılan tiyatro işgalcisi Çeçenlerin beyinlerine kurşun sıkılarak 'yargısız idam' yoluyla öldürülmelerine fazla bir itiraz gelmedi. İtiraz sesleri en uç noktada "kurtarma operasyonu" adı verilen gazlı cinayet operasyonunda rehinelerden de ölü sayısının çok yüksek olması-

na, ha bir de gazın ne olduğu konusunda bilgi verilmemesine yöneldi. Moskova'nın ortasında kitle imha silahları kullanılırken, emperyalist büyük güçlerin depoları kitle imha silahları ile ağzına kadar doluyken, ve kitle imha silahları teknolojisinin satıcıları kendileriyken, şimdi "kitle imha silahları"nı yok etme adına Irak'a müfettişler gönderilmesi ve bu gerekçenin Irak'a saldırının bahanesi yapılacak olması, emperyalist medyayı fazla rahatsız etmiyor. Lafta "hukukun üstünlüğü", "Batının demokratik değerleri"nin savunuculuğu söz konusu olduğunda mangalda külk bırakmayanlar, Moskova somutunda olduğu gibi açık yargısız idamlar konusunda sus pus oluyorlar. Devlet başkanları düzeyinde "başarılı operasyon" tebrikleri alıp/veriliyor! Aslında yargısız infaz konusunda emperyalist dünyada kimsenin kimseye söyleyecek fazla sözü yok. Çünkü hepsi terörist ilan ettiklerine karşı her türlü yöntemi kullanmaktan yana; ve hepsi terörizme karşı mücadele adına, demokratik hakları budamaktan yana, ve alabildiğince buduyorlar. Emperyalist metropollerde 11 Eylül'den bu yana bir yandan terörist eylemler öcüsü ile tam bir panik havası yaratılıyor; ve bu panik havası içinde, terörist saldırıları engellemek vb. adına bir dizi faşist önlemler alınıyor. ABD'de 11 Eylül'ün hemen ertesinde biraz 'İslamcı' ve 'Arap' görünüşlü binlerce kişi göz altına alındı. Bunların bir bölümü hâlâ yargılanmaksızın tutuklu bulunuyor. Terörist ilan edilenlere karşı muamelenin nasıl olması gerektiğini ABD savaş tutsaklarını Guantanamo'ya taşırken ve onları elleri ayakları gözleri bağlı kafeslere tıktığında gösterdi. Rusya, tiyatro baskınından bu yana 'Kafkas' görünüşlüleri toplayıp, göz altına alıyor. Sorguluyor. Hakkında herhangi bir suçlama yapılma imkânı olmayanları sınırdışı ediyor, sürüyor, "geldikleri yere"- yani savaştan harap olmuş ülkelerine ve yeniden savaşın içine geri gönderiyor. Demokrasileri ile çok övünen Batı Avrupa'nın emperyalist metropolleri de, 11 Eylül'den bu yana, 'yabancı', en başta da Arap ve Müslüman görünüşlü insanlar açısından tam bir cadı kazanı. Çıkarılan yeni güvenlik yasaları, alınan yeni "güvenlik önlemleri" ile, burjuva hukukunun "sanık suçu ispatlanmadıkça suçsuz sayılır", "kuşkulu hallerde sanık lehine" ilkeleri rafa kaldırılıyor. Adeta suçlananın suçsuzluğunu ispatlama yükümlülüğü ilke haline getiriliyor. Sistemin özünde var olan ırkçılık ve yabancı düşmanlığı artık çok kaba biçimleriyle dışavuruyor kendini.

Terörist saldırı öcüsü ve terörizme karşı savaş çığlıkları, içte faşistleşmenin, dışa dönük olarak ise emperyalist saldırı savaş histerisinin ve somut savaş hazırlıklarının yapılıyor. Emperyalist metropol insanları, güya İslamcı teröristlerin tehdidi altında olan 'hayat tarzları'nı korumaya ve tabii bunun için de "devletinin ve yöneticilerinin" peşine takılmaya çağrılıyor. Bu arada işçilerin-emekçilerin giderek daha da kötüleşen maddi hayat şartları konusunda, var olanı korumaya yönelik savunma eylemleri bile yapmaları "terörizme karşı kutsal savaş"ı zayıflatan tavırlar olarak mahkûm edilip, zaten geri düzeyde olan sınıf mücadelesi sıfırlanmaya çalışılıyor. "Düzenimiz var olanların en iyisidir... Görev bunu korumaktır... Şimdi egoist talepler ileri sürmenin zamanı değildir. Şimdi yurtseverlik zamanıdır. Şimdi fedakârlık zamanıdır. Şimdi kemerleri sıkma zamanıdır " vb. vs. kampanyaları yürüyor. Belki tarihin şimdiye kadar gördüğü en yoğun beyin yıkama kampanyaları yürüyor. Ve bu kampanyalarda ne yazık ki, burjuvazinin paralı açık propagandacıları yanında, yer yer bir zamanların 'solcu'su, şimdilerde ise düzenle barışmış olan kimi "aydın"lar da rol alıyor. Bunun bir örneği, "Anti-terör savaşı" denen emperyalist saldırılara destek için yayınlanan ve 150'nin üzerinde ünlü ABD'li "kültür yaratıcısı"nın imzası olan bildirge.

Yürüyen kampanyalar ne yazık ki oldukça başarılı oluyor. Emperyalist metropollerdeki işçilerin - emekçilerin büyük çoğunluğu egemenlerinin yalanlarını kendi doğruları olarak kabulleniyor. ABD'de yapılan kamuoyu yoklamaları, Irak'a karşı olası bir saldırı için kamuoyu desteğinin anda %75'in üzerinde olduğunu gösteriyor. Avrupa'daki kamuoyu yoklamalarında bu oran %50'in çok altında. Fakat bunda da belirleyici olan, Avrupa'daki egemenlerin, -İngiltere dışta tutulduğunda- anda Irak'a karşı ABD saldırısına karşı olması ve egemen medyanın bu yönde beyin yıkaması. Bu değişik tavırların geri planında emperyalistler arası rekabet yatıyor. Beyinler her yerde egemenlerin işgali altında. Ve her yanda cadı kazanları kaynıyor, kaynatılıyor.

Tabii egemenlerin egemen kıldığı bu cadı kazanı havasından kendini kurtarmayı başaranlar da var. Bunlar az, ama çoğalıyor, çoğalacak. Bu bağlamda her ülke aydını açısından belirleyici olan "kendi" egemen sınıflarına karşı tavırdır. Avrupa'da - ya da ülkemizde anti-Amerikancılık, tek başına doğru tavrın habercisi/işareti değildir. Her ülkede somut olarak aydın kişi, kendi ülkesinin egemenlerinin yaptığı rezilliklere karşı ne tavır takınıyor, belirleyici olan odur.

Nâzım gibi "vatan haini" damgasını yemeye hazır mısınız? Ve gerçekten onun anladığı anlamda vatan hainliğine hazır mısınız?

İşte belirleyici olan budur.

Bugün dünyanın her yanında böyle "vatan hainleri" var.

Onlardan birinin, ABD'li yazar Eliot Weinberger'in Lettre International'in 58. sayısında yayınlanmış bir yazısını sunuyoruz aşağıda...

Weinberger, aslında kapitalist sisteme, ABD demokrasisine kökten karşı olan biri değil. Bir sosyalist, bir komünist değil. Fakat bu sistemin bugün Bush yönetiminin yaptığı gibi her türlü zincirden boşanmış, azgınca, saldırgan bir biçimde yürütülmesine karşı, bunu eleştiriyor. Bu bile onun "vatan hainleri" sınıfına sokulmasını beraberinde getiriyor.

BİR YIL SONRA, NEW YORK

Savaş retoriği, çıkar politikası, psikolojik kuşatma

ELIOT WEINBERGER

Yıldönümü ve yıldönümü nedeniyle koparılan ve ülkeyi yeni bir insülin şokuna sokması beklenen telaşlı medya gürültüsü karşısında iki tavır mümkün: Ya bir Çin bilgesi gibi inzivaya çekilebilirsiniz, ya da sıfır noktasına uzaktan veya yakından bir göz atabilirsiniz.

Orda görülecek bir şey yok aslında. Yıkıntılar kaldırılmış, molozlar temizlenmiş. Öyle ki alana verilen isime -sıfır noktası; bu kavram bir atom bombası saldırısında, patlamanın merkezine verilen isim - uygun bir boşluk, ikiz kulelerin boşluğu nerdeyse elle tutulur hale gelmiş. Yine de bu tam boşluk sahnesi insanı rahatlatıyor: Bir yıldan beri değişik çılgınlıklar etrafında dolanıp duran dünya için mümkün olan en iyi plastik, çılgınlığın ortasında bir sessizlik adası, suskun, sakin bir merkez.

11 Eylül'den bu yana Amerikalıların ulusal tutkusu, şimdi "biz"im ne kadar başka olduğumuzu dosta düşmana anlatmak. Öyle ki gazetelerde, dergilerde çıkan yazılarda, bunlar hangi konuda olursa olsun - diyelim ki evlilik ilişkileri, video oyunları, yaz tatili, çıkan yeni bir roman- en azından bir paragrafta, üzerinde konuşulan konunun durumunun ve geleceğinin o korkunç günle birlikte nasıl ve geri dönmez bir biçimde değiştiği anlatılıyor.

"Biz" kavramı aslında her zaman, birbirleriyle belli tüketim maddelerine ve fast food'a duydukları ilgi - ki bu ilgi dünyada başka ülkelerde yaşayan ve "biz" içinde sayılmayan yüz milyonlarla da paylaşılan bir ortak ilgi- dışında fazla ortak noktaları bulunmayan insanların yaşadığı bir ülke için işe yaramaz bir genelleme idi. Aslında "Amerikan" kavramı, eğer BD hükümetlerinin siyasetini anlatma dışında bir amaçla kullanıldığında, hemen her durumda anlamsızdır: Kuraldışılar nerdeyse kural kadar çoktur. Ve biz eğer bu birinci çoğul şahısta konuşmayı kabul etsek bile, Amerikalıların tavırlarının 11 Eylül'den bu yana çok değiştiği savını kabul etmemiz yine de zordur. Herkes için anlaşılır olan bir örnek alalım: Bu yaz ayları içinde her zamankinden çok sayıda insan, bir şeylerin nasıl havaya uçurulduğunu, evet hatta Spider Man (Örümcek Adam) filmi örneğinde olduğu gibi, New York'ta bir şeylerin nasıl havaya uçurulduğunu görmek için sinemaya gitti. Görmek istedikleri ve gördükleri filmler, yorumculara göre, 11 Eylülden sonra artık hiç çevrilemeyecek olan filmlerdi, çünkü gerçek hayalin ötesine geçmişti... filan. Fakat felakete ve Zeitgeist (Zamanın ruhu) uzmanlarının bu felaket hakkındaki dehşetengiz derin yorumlarına, geleceğe yönelik öngörülerine rağmen hayat ve Spider Man devam etmeyi becerdiler.

Fakat buna rağmen değişen bir şey de oldu. Basitçe ifade edersem: "Biz" hâlâ aynıyız, fakat şimdi artık sinirlerimiz harap olmuş durumda. Geçen yıldan beri Amerikalıların durumu belli dinsel kültlerde sürekli olarak uyanık ve istim üstünde tutulan müritlerin durumuna benziyor. Ya da belki şu benzetme daha uygun: Durum(umuz), 60'lı yıllardaki casus filmlerinde düşman tarafından ele geçirilen ve küçük bir odada sağır edici bir müzik eşliğinde, duvarlarda oynayan hızlı resimlere bakmak zorunda bırakılarak işkenceye uğratılan ajanın durumuna benziyor.

Kriz Menajerliği

Amerikalıların sinirlerini mahvetmek konusunda iki güçlü odak ittifak yapmış durumda. Bunlardan biri Beyaz Saray timi. (Bu bağlamda çoğunlukla yapıldığı gibi bir hükümetin hükümet başkanının adıyla kişiselleştirilmesi yanlıştır. Çünkü örneğin George W. Bush'un kendi hükümetinin politikası ile ilişkisi, Britney Spears'in Coca Cola tekelinin yaptığı işlerle ilişkisi gibidir.) Bütün despotik rejimler gibi –bu kavramı sorumsuz bir şekilde değil, üzerinde iyice düşünülmüş biçimde kullanıyorum– bu hükümet de halkın desteğini alabilmenin en iyi yolunun, topluma yönelen iç ve dış tehditleri abartmak olduğunu kavramıştır.

İttifakın diğer ortağı iyice çılgınlaşan ve histeriye kapılmış 24 saat haber medyasıdır. Bunlar seyircilerini derin dondurucuda dondurulmuş gibi tv seyretmeye kilitlemek için sürekli yeni sansasyonlara ihtiyaç duymaktadır. Bu müttefikler endişe ve korkuyu sürekli arttıran bir çeşit tekno-histeri yaratmışlardır. Öyle ki yaratılan her yeni panik, hiç kesintisiz bir ön-

cekine eklemlenmekte, daha öncekini aşmakta ve daha öncekine ait olan anıları silmektedir.

Haftalardır, her iki-üç haftada bir, FBI veya Hıristiyan-fundamentalist Adalet Bakanı John Ashcroft, yeni bir terörist saldırının *dolaysız olarak gündemde* olduğunu, *kesinlikle* önümüzdeki günler veya hafta sonunda gerçekleşeceğini ilan edip, sinirlerimizi bozuyor. Hiçbir Amerikalı kendini emniyette hissetmesin diye terörist saldırının hedefleri de bütün ülkeye yayılıyor: Golden Gate köprüsü, Sears Kulesi, Lincoln Kitaplığı, Disney World, Filadelfiya'daki Özgürlük Anıtı, ve hatta -Tanrı korusun- Universal Film Stüdyoları. Herhalde *Korku Elçileri* filmini birçok kez görmüş olması gereken Ashcroft düzenli aralıklarla, 'belki yanıbaşınızda bulunan' *Al Qaida'nın uyuyan hücrelerinin* üyesi olan ve her an uyandırılabilir olan teröristler konusunda uyarılar yapıp duruyor. Hemen her gün hava alanları tahliye ediliyor, alışveriş merkezleri boşaltılıyor, trafik kontrol adına saatlerce durduruluyor.

11 Eylül'ün ertesindeki ilk haftalarda medya her gün, her saat, her dakika biyolojik silahlarla - en başta da şarbon virüsü ile - yapılacak bir terörist saldırı olasılığı, böyle bir saldırının olası sonuçları ile sinirlerimizi bozdu. Aslında önceden görülmesi mümkün olduğu gibi şarbonun altından Amerika'da çok sayıda olan ve heyecan arayan bir sapık çıktı. Bu Amerika için aslında olağan bir tip olan kişi, meğer ki, sağa sola posta yoluyla şarbon virüsü göndererek, bilinen ve ilan edilen saldırı hedefleri yakınında oturmayan vatandaşların kendilerini emniyet içinde hissetmesi 'haksızlığı'nı düzeltme yönünde adımlar atmış. Yine önceden görülmesi mümkün olan bir biçimde gerek Beyaz Saray timi, gerekse tek sesli medya - aslında ilk günden itibaren bu mektupların, Timothy McVeigh, ya da Una bombacısı gibi bize ait tipler tarafından gönderilmiş olduğu, böyle tiplerin eseri olduğu gün gibi ortada iken - bu işi Arap teröristlere mal ettiler! Aslında enternasyonal bir terörist biyolojik bir saldırıda bulunmaya kalksa, herhalde şarbonlu mektuplarını, taşradaki alışveriş merkezlerinde ünlü olan küçük bir dedikodu gazetesinin redaksiyonuna gönderecek yerde, şarbonunu örneğin Washington metrosunda yayar! (Biz şimdi Beyaz Saray timinin Irak bağlantısı bulma konusunda acayip bir saplantı içinde olduğu için, FBI'a Amerika içi iz peşine düşmeyi yasakladığını biliyoruz.) Bugün herhangi bir resmi daireye gönderdiğiniz mektubun yerine varması aylar sürüyor. Çünkü resmi dairelere gönderilen tüm posta önce Amerikan yemekleri gibi mikrodalga fırında işlem görmek zorunda.

Sinirlerimizi bozdular. Çünkü (tam sayısı bilinmeyen) binlerce insanı gizlice ve mahkeme kararı olmaksızın tutukladılar. Birçoğunu sınır dışı ettiler. Bunların suçları Ortadoğu kökenli olmaları, deri renklerinin koyu olması, kamusal alanda bir yabancı dilde konuşmak -Sihler ve İsrailli Yahudiler de dahil bu gruba- vs. idi. Bu olanlar yalnızca Müslüman Amerikalılar için değil, aynı zamanda Orta Avrupa kökenli legal ve illgeal milyonlarca göçmen için de korkunçtu. Benim konuştuğum - birçoğu yoksul, Müslümanlar hakkında gayet kaba bilgilere sahip olan ve fakat göçmen yasaları ve bu konudaki uygulama hakkında nerdeyse ansiklopedik denecek bilgiye sahip- Latin Amerikalılarda egemen olan görüş "Önce onlar, sonra sırada biz varız" şeklinde idi.

Sinirlerimizi gizli tutuklamalarla; hükümete yönelen her eleştiriyi "vatan hainliği"yle damgalayan Ashcroft'un açıklamalarıyla; hükümete eleştiri yönelten üniversite profesörlerinin isimlerini internette teşhir ederek; başkanın pizza taşıyıcıları, elektrik sayacı okuyucuları, postacı vb. gibi evlere girip çıkan vatandaşlardan oluşan milyonluk bir "hükümet ajanları ağı" kurma önerisiyle ve savunma bakanı azrail Donald Rumsfeld'in (ki bizzat Henry Kissinger'in Rumsfeld hakkında "hayatımda rastladığım en korkutucu insan" değerlendirmesini yaptığı bilinir) "aramızda olan ve düşmana bilgi sızdıran hainler" konusundaki uyarılarıyla bozdular. Bu uyarılar aslında ister dostlar arasında olsun, ister kamuya açık olsun her fikir açıklanmasına yönelik, fikrini açıklayanları korkutmaya, susturmaya yönelik uyarılardı. Nihayetinde teorik olarak Amerikan demokrasisisinin temeli konuşma - fikrini açıkça savunma- özgürlüğüdür. Bunun şimdiye kadarki pratik anlamı, herkesin -kimse zaten dinlemediği için- istediğini söyleyebilmesi idi. Fakat şimdi söylenenlerin Ashcroft gibiler tarafından dinlenmesi ve söyleyenlerin, eleştirenlerin toplum dışı ilan edil-

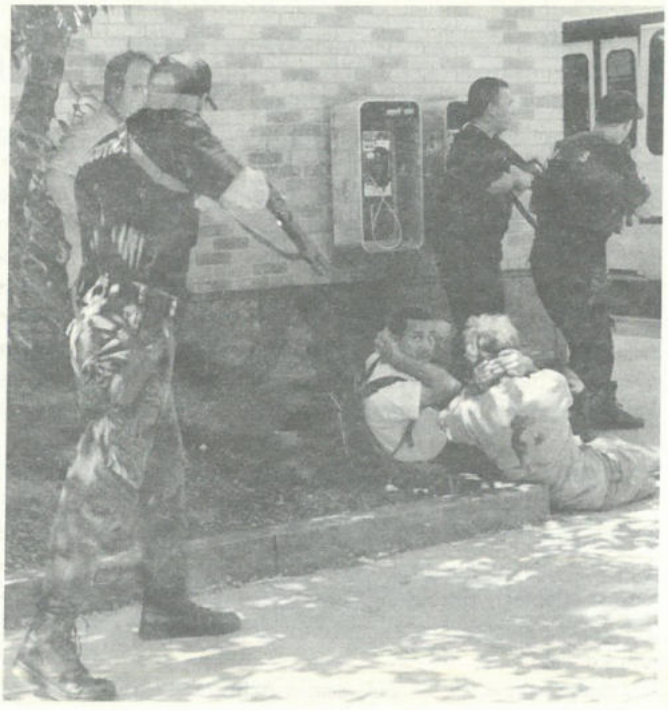

mesi, kişilerin fikirlerini savunması nedeniyle hissedilir baskılara uğratılması ihtimali çıktı ortaya.

Gerçek savaşlarla ve savaş tehditleriyle bozdular sinirlerimizi. 10 Eylül tarihinde Bush'un hiç de sevilmeyen bir başkan olduğu unutuldu. Clinton yıllarının ekonomik yükselmesi bitmişti. Bush'un bir aptal olduğu genel kabul gören bir savdı. Bush TV komedyenlerinin fıkralarının konusuydu. TV komedilerinde Bush Dr Mabuse/Dr No/ Dr Evil olarak adlandırılan başkan yardımcısı Dick Cheney'in kontrolündeki bir robot olarak gösteriliyordu. Bush seçilmemiş, başkanlığı yargı kararıyla gerçekleştirilen bir nevi darbeyle ele geçirmiş olan bir başkandı. Bush'un ulusu kendi arkasında toparlamak için tek şansı savaştı. Babası da başkanlığı döneminde ABD'nin içine düştüğü derin ekonomik kriz sırasında savaş çıkararak, ona yolu göstermişti. Ve şu kesindir: 11 Eylül olmasa idi, ABD yılın devamında Irak'a saldıracaktı. Beyaz Saray timi daha Bush'un başkanlığının ilk gününden itibaren Irak'a saldırı konusunda konuşmaya başlamıştı. Tabii ki fakat idarenin diğer bölümlerinin saldırıya hazırlanması ve çölde havaların biraz serinlemesi beklenmek zorundaydı.

11 Eylül onlara alternatif bir imkân sundu. Saldırı - Avrupa'da olduğu gibi- failleri eylem sırasında ölen ve fakat suça ortak olanları hâlâ izlenip yakalanması gereken - korkunç ve devasa bir cürüm olarak görülecek yerde, o anında "bir savaş ilanı" olarak, yeni bir Pearl Harbor olarak değerlendirildi. (New York'taki saldırı kuşkusuz ikinci bir Pearl Harbor değildir. Birçok kez "Savaş, siyasetin ya da ticaretin başka araçlarla sürdürülmesidir" denmiştir. Yani savaşla savaşın diğer tarafına kendi politikası, kendi egemenliği, kendi üretimi dayatılmaya çalışılır. Bütün devrimci gençlik haraketlerine benzer bir biçimde, Al Qaida da siyasi gerçekliklerden çok, düşünce ve duygularla ilgilenmektedir. DTM kulelerine saldırı da tuhaf bir çeşit örgüt reklamıydı.) Kendisine karşı savaş yürütülecek, elle tutulur somut bir düşman bulamayan Beyaz Saray timi, kamuoyu bilincinde el çabukluğuyla Al Qaida ile Taliban rejimini eşitledi ve *terörizme karşı savaş*a start verdi. Mafianın eroin ticaretini engelleme adına Sicilya'yı bombalamaya benzer bir savaştı bu. Her gün yeni sansasyonel zaferler ilan edildi bu savaşta. Ve 11 Eylül'de ölenlerden çok daha fazla suçsuz insan katledildi. Osama bin Ladin veya al Qaida'nın herhangi bir önemli yöneticisi konusunda ise, Bush'un - John Wayne'den alıntılayıp - ilan ettiği "onları deliğinden çıkarıp, yok edeceğiz" hedefe varılmadı.

Fakat olsun: Medya Afganistan'da Kaliforniyalı şaşkın bir gencin yakalanması zaferini kutladı. Hemen *sıçan* adı yakıştırılan bu Amerikan Taliban için idam cezası talepleri yükseltildi. Ailesi ise pahalı avukatlar tutarak –Amerika'da yargı böyle işler– gencin hayatını kurtardı.

Fakat olsun: Kısa bir süre sonra Ashcroft Moskova'dan satelit yoluyla yapılan canlı yayınla, yürüyen tv programlarını keserek, Arap isimli ve karanlık bakışlı bir adamın yakalandığını duyurdu. Bu adamın adı verilmeyen birtakım Amerikan şehirlerinde *pis bir atom bombası* suikastı hazırlıkları içinde yer aldığını ilan etti. Bunun üzerine günlerce medyada böyle pis bombaların yapımının ne kadar basit olduğu konusunda ahkâm kesildi. Böyle bir bombanın muhtemel kurban sayıları üzerine tartışmalar yürütüldü. Korunma tedbirleri konusunda aydınlatıcı yayınlar yapıldı. Sonunda bu "kirli bomba üreticisi"nin Şikago'daki Puerto Rico'lu bir sokak çetesinin bir üyesi olduğu ve hapishanede Müslümanlığa geçtiği ve suçunun da internette arama makinasında *"radyoaktif bomba"* kavramını tıklaması olduğu çıktı ortaya.

Fakat olsun: Afganistan'dan panik yaratmaya yarayacak haber çıkmadığı için, Beyaz Saray timi, ufku genişletip, yeni savaş hedefleri aramaya koyuldu. Endonezya? Filipinler? Suriye? Planlar yapıldı. Çocuklar gibi sevindiler bu planlara planları yapanlar. Sonra birbiri ardına unutuldular.

Sonra tim, Clinton zamanında Güney Kore ile Kuzeyl Kore arasında başlatılmış olan görüşmeleri desteklemeyi çoktan reddettikten sonra, birdenbire, bir hiçlikte ve bir hiç temelinde Kuzey Kore'ye atom bombası saldırısı tehdidi yöneltildi. Burda ilk kez bir ABD hükümeti atom bombasını *ilk kullanan* olma tehdidini savuruyordu. Ardından Bush'un kötü ünlü *"şer ekseni"* konuşması geldi. Belki unutmuşsunuzdur: Şer ekseni, çok sıkı işbirliği içinde olan İran, Irak ve Kuzey Kore devletlerinden oluşuyordu. Bush hangi sebeplerden bilinmez Wandal'ları, Hunları, Vizigotları vb. şer ekseni içine almayı akıl etmemişti! Fakat konuşma öyle etkileyici ve korkutucu idi ki, çocuklarım bana ciddi ciddi "Costa Rica'ya taşınsak nasıl olur?" sorusunu yönelttiler. Ve şimdi tim Irak'a karşı Nintendo çağı çocuklarının eğlencesi olan taktik tabla oyunlarına benzer bir sanal savaş yürütüyor. Her gün yeni saldırı stratejileri ilan ediliyor, harita üzerinde, Saddam'ın nasıl savunma yapacağı, bunun nasıl aşılacağı vb. oynanıyor.

Fakat uyur gezer teröristlerden, gizli polislerden, nükleer saldırılardan, ölümcül mektuplardan da daha çok, son yıllarda, para sinirlerimizin canına okudu. Clinton yıllarında orta tabaka ilk kez tasarruflarının önemli bir bölümünü - her şeyden önce de emeklilik tasarruflarını- hisse senetlerine yatırdı. Bu arada yatırılmış olanların yarısı –birçok halde yarısından da fazlası– buharlaştı, kayıplara karıştı, yok oldu. Ve hisse senedi pazarında çöküş, milyonlarca insanın işini kaybetmesine veya çok daha az bir ücretle çalışmak zorunda kalmasına yol açtı. Bu "bireyin refah hakkı" yazan ve mutlu bir gelecek beklentisi temelleri üzerine kurulu bir toplum için felaketli, yıkıcı bir gelişme. Bu krize Beyaz Saray timinin bulduğu çözümün, yılda iki milyon dolardan fazla kazananlardan alınan vergileri indirmek olması karakteristiktir. Yalnızca

bu vergiler geleceğe yönelik olarak indirilmekle de kalınmıyor, geriye dönük olarak da, son on iki yılda 'fazla alınmış' vergilerin geri ödenmesi öngörülüyor. (*Demokratlar* adını taşıyan bir muhalefet partisinin de var olduığunu göz önüne alarak, bu geri ödeme işini 50-100 yıl filan değil de bir düzine yılla sınırlama akıllılığını gösterdiler şükür ki!)

Medya ve İktidar

ABD'yi anlamak mümkün müdür? Avrupalılar ABD'nin yalnızca Avrupa'nın daha kaba bir versiyonu olduğunu düşünüyor. Fakat ikisi arasındaki benzerlik, her ikisinde de oturanların çoğunun beyaz olmasıyla sınırlı. ABD bir Muz Cumhuriyetidir gerçekte. Çok paralı bir Muz Cumhuriyeti. Belki Muz Cumhuriyetinin en mükemmel biçimidir o. Onda generaller, iktidarı ele geçirmek için çaba sarfetmek, ya da içte, askeri olmayan sıkıcı işlerle uğraşmak zorunda değildir. Çünkü hükümetin şefi kim olursa olsun, generaller her istediklerini –istedikleri kadar savaş oyuncağını– almaktadır. (Hatta birçok halde Kongre onlara istemedikleri kimi oyuncakları da vermektedir.) Bunun ötesinde bu generaller, Vietnam savaşından bu yana –muz cumhuriyeti generalleri gibi– bu oyuncaklarla insanları öldürmek için özel bir istek duymuyorlar; çünkü bu kendi "oğlanları"nın bir bölümünün de ölmesine yol açabilir. Bunlar savaş aracı fetişistleridirler. En yeni savaş araç-gereçleri hayatta en çok istedikleri şeydir. Savaş oyunlarında denerler bu araç-gereçleri. Onların istediği savaş, Grenada'da yürüttükleri tipte bir savaştır. Elli yıldır kazandıkları tek savaştır bu aynı zamanda. Bu generallerin savaş konusundaki isteksizlikleri, onları ulusun en büyük barış gücü haline getiriyor.

Eğer *entelejans* adı verilen servis (Haber alma teşkilatı ÇN) savunmaya dahil edilirse, Amerika'nın tüm vergi gelirinin üçte ikisi generallere gitmektedir. Böyle bir durumda tabii diğer şeylere fazla bir şey kalmamaktadır.Bu yüzden ABD altyapı ve sosyal hizmetler konularında sanayi devletleri arasındaki muz cumhuriyetidir. Çocukların %25'i yoksulluk içinde yaşamaktadır, eğitim sistemi sanayi ülkeleri içinde en kötü durumda olanıdır. Yakın taşımacılık yok gibidir. Devlet sağlık hizmetinde yoktur. Okuma yazma oranı sanayi ülkeleri içinde en düşük orandır. Şehirlerde milyonlarca evsiz barksız insan yaşamaktadır. Çocuk ölüm oranı yüksektir.

Bütün muz cumhuriyetlerinde olduğu gibi, ABD de zenginlerin kontrolündedir. Bu Amerikan politikasında televizyonun gücünün artmasıyla daha da keskinleşen bir durumdur. Seçilebilmek için TV reklamı, TV reklamı için büyük meblağlar gerekmektedir. Bir yerel yönetimde fazla önemli olmayan bir mevki için bir milyon dolar gözden çıkarılmak zorundadır. Geçen başkanlık seçiminin maliyeti 1 milyar dolar olmuştur. Seçilmiş olanlar, zamanlarının büyük bölümünü, yeniden seçilebilmek için gerekli parayı bulmaya ayırmak zorundadır. Bu para tabii ki bu parayı verecek durumda olan kişi ve firmalardan gelmektedir. Ve tabii ki bu paraları verenler, verdikleri karşılığında bir şeyler isteyecektir, istemektedir. (Eğer Amerikan seçimlerinde TV'nin kullanılması, bir çok ülkede olduğu gibi sınırlandırılsa, Amerikan siyaseti bugünden yarına değişmek zorunda kalır. Fakat bu sistemin kendi isteğiyle, kendi dibine dinamit koyması anlamına geleceğinden, olmaz.)

Fakat her şeye rağmen, Bush çağından önce, yine de oylarını veren insanlar lehine de bir şeyler yapılması gerektiği kabul gören bir savdı. Bu gibi şeylerin yapılmasının temelinde bir yandan seçilenlerin yeniden seçilmek için oya ihtiyacı olduğu, diğer yandan seçilmemiş olan kamu hizmetlilerinin en azından bir bölümünün, kendisini gerçekten kamu hizmetlisi görmesi yatıyordu. Fakat muz cumhuriyetleri, muz gibi bazen olgun, bazen de çürümüş olabiliyor. Beyaz Sarayın bugünkü timi yepyeni bir şey. Bugünkü timin hemen bütün elemanları, baba Bush döneminde de timde yer alan kişiler. Bunlar Clinton dönemini petrol, enerji ve kimya tekellerinin üst katlarında yönetici olarak geçirdiler. Beyaz Sarayın kurmay heyeti başkanı daha önce Washington'da otomobil endüstrisinin çevre korumacılığına karşı savunulmasında öne çıkan en önemli lobicisiydi; timde savaş prensesi Zeyna rolünü oynayan Condoleeza Rice'ın ismi bir devasa petrol tankerinde dünya denizlerinde dolaşıyor; bunlar Bush junior'un timine girdikleri yıl öncesinde –2000 yılında– yıllık kazançları (Colin Powell de bunların içinde) 20 ile 40 milyon dolar arasında değişen kişilerdi. Birikmiş servetler konusunda en fakirinin serveti 100 milyon dolar üzerindedir. Bush'un gerçekte seçimi kazanmadığı bilindiğinde, olan Amerikan hükümetinin düşmanca ele geçirilmesi olarak değerlendirilmelidir.

Rüşvet ve Yurttaş Hakları

George W. Bush'un kafatasının içine bir göz atalım. Birçoklarının düşündüğü kadar salak olmayabilir, ama onun meraksız bir insan olduğu, kitap ve gazete okumadığı, tv seyretmediği, sinemaya gitmediği ve ne tarzda olursa olsun müzik dinlemediği bilinmektedir. (Tam bir Osama Bin Ladin yani. O da Bush gibi, çok zengin bir ailenin –ki bu aile, tesadüfe bakın ki, Bush ailesinin de yakın iş ortağı– haylaz çoçucuğu. Aradaki fark herhalde Osama bin Ladin'in en azından bir kitabı çokça okumasıdır.) Başkan olmadan önce Bush ülke sınırları dışına bütün hayatı boyunca bir ya da iki kez çıkmış: Bir kez bir iş gezisi için Suudi Arabistan'a gitmiş, bir kez de plaj tatili için Meksika'ya. Başkan olduktan sonra yaptığı ilk Paris seyahatinde şöyle söylüyor: "*Jaques Chirac bana burda yemeklerin harika olduğunu söyledi. Bunun böyle olup olmadığına bakacağım.*" O bütün hayatını Suud sülalesininki kadar taşralı olan bir dün-

yada, bir avuç Teksaslı petrol ve enerji milyonerinin arasında geçirmiştir. (Bu çevrede anlaşılan Fransadan fazla söz edilmemektedir.) Ve bu çevre onu başkanın oğlu olduğu için, hoş bir herif olduğu için ve de kendilerinden biri olduğu için birçok kez iflastan, parasal felaketlerden korumuş, kurtarmıştır.

Pederşahi, köle sahibi efendi ailelerde âdet olduğu üzere aynı babası gibi o da kendisinin ve timinin ülke ve dünya için en iyisinin ne olduğunu bildiğine kesin inançlıdır. Başka fikirler onlara göre rahatsız edicidir, bunlara tahammülleri yoktur. İdare için enerji politikasının ilkeleri formüle edilmesi gerektiğinde, onlar enerji tekellerinden bilip tanıdıkları yöneticileri yanyana getirip, onların bu işi yapmasını istediler. Göstermelik bile olsa çevre koruma örgütlerinden, tüketici avukatlarından ya da işçilerden filan da birilerini bu işin içine katmak akıllarının ucundan bile geçmedi. Sonra formüle edilmiş ilkeleri açıklamayı da reddettiler. Geçenlerde ekonomik kriz hakkında bir konferans düzenlediklerinde de, çağrılı olanlar yalnızca *Cumhuriyetçi Parti*'nin büyük destekçileri ve taşranın cumhuriyetçi tüccarları oldu. Tim aynı zamanda bir gizli hükümete de sahip. Bu başkan yardımcısı Cheney-Mabuse'nin defalarca –tim sözcüsü Bush hep göz önünde olduğu halde– güya teröristlerden korunma amacıyla ortadan kaybolup, sonra yeniden ortaya çıkması olayında görüldü. Öyle ki bu kaybolmalar sırasında yer yer Cheney'in ölmüş olduğu spekülasyonları bile çıktı. Ta ki Cheney (ya da onun bir dublörü) hiçbir şey olmamış gibi yeniden televizyonda görünene dek. Onlar böyle düşündükleri ve yaşadıkları için, dünyanın geri kalan kesiminin –hatta kendi generallerinin bile– Irak'a karşı girişilecek bir askeri müdahaleye karşı olmaları hiç ama hiçbir şey farkettirmemektedir. Yapılması gerekenin ne olduğunu, yapılmak zorunda olanın yapılacağını bilmektedirler. İçlerinden bazıları –ki buna Bush da dahildir– hatta kendilerinin tanrı tarafından bu işler için seçilmiş olduklarına inanmaktadır. Tabii onları seçen tanrı, benzer bir görev için Bin Ladin'i seçmiş olandan değişik bir tanrıdır!

Bush'un kafatasının içine bakıldığında, orda herşeyden önce bir petrol birikintisi görülür. Bush –özellikle konuştuğunda– zor anlaşılır biridir. Fakat eğer Bush'un bütün dünyaya kesinlikle ve yalnızca petrol üretimi ve tüketimi bakış açısından yaklaştığı bilindiğinde onun anlaşılması kolaylaşır. Daha 11 Eylül'den çok önce o Afganistan'da Taliban rejiminin yıkılması gerekliliği üzerine düşünmüştür. *Unocal*'ın Kazakistan petrollerini Pakistan'a taşıyacak bir petrol boru hattını Afganistan'dan geçirebilmesi için Taliban rejiminin yıkılmasının gerekli olabileceği açıkça tartışılmıştır. (Afganistan'da şu anda bulunan ABD'nin özel temsilcisi –bu diplomaside elçiye tekabül ediyor– bu boru hattı projesi konusunda *Unocal*'ın baş danışmanlığı görevini yapmış olan kişidir.) Batı yarıkürede Bush timinin dikkatini çekmiş olan tek ülke Venezuela'dır. Orda Hugo Chavez devrilmeye çalışılmıştır. Çünkü orda petrol vardır. Filistin ve İsrail'e fazla ilgi duymamaktadırlar. Çünkü orada petrol yoktur. Libya bilindiği gibi şer ekseni içinde yer almıyor. Çünkü Kaddafi bu eksen ilan edilmeden önce petrol tekelleri ile gerekli anlaşmaları yaptı. Petrolü bile olmayan Avrupa önemsiz bir rahatsızlık faktörü. Rusya'nın petrolü var. Ve Bush Putin'in gözlerinin içine baktıktan sonra, Rus başkanının iyi insan olduğunu bildiğini söyledi. Totaliter ve terörizme destek veren Suudi Arabistan rejimi dostumuz, çünkü onun petrolü bizim için de akıyor; totaliter ve terörizmi destekleyen Irak düşmanımız, çünkü onun petrolü bizim için akmıyor, akamıyor!

Fakat George W.Bush'un özünün derinliğine bakıldığında bir şeye daha rastlanıyor; bu o kadar çağdışı ve eski komünist propaganda klişelerine uyan bir şey ki, insanın inanası gelmiyor. Fakat gerek onun Texas valiliği döneminin, gerekse şimdiki başkanlık döneminde yaptıklarının tanıklıkları, bu inanılmazlığın gerçek olduğunu gösteriyor. Bush'un eline okuması için verilen metinlerdeki boş laflar bir kenara bırakılırsa, onun kendinin ABD başkanı olarak tek rolünün dostlarına maksimum desteği sağlamak olduğuna inandığını gösteriyor.

Valilik döneminde o kapsamlı kamusal paraları ve işletmeleri eline geçirdi, kamusal kontrol komisyonlarını dağıttı ve ele geçirdiği paraları ve işleri büyük patron dostlarının hizmetine sundu. Houston bugünden yarına ABD'nin en kirli şehri haline geldi, çünkü o çevre koruması bağlamında tüm zorlayıcı tedbirleri kaldırıp, "gönüllü koruma"yı uygulamaya koydu. Çevre katliamı üst boyutlara vardı. Başkan olduktan sonra onun timi –gündelik yaşamda düzenleyici yasaların uygulanmasında öne çıkan– orta bürokraside tam bir temizliğe girişti, bu alan kendi adamları ile doldurulmakla kalınmadı, aynı zamanda *big business* (büyük iş adamları/büyük sermaye ÇN) in istekleri doğrultusunda bir dizi yeni kararname çıkarılarak, onların önündeki tüm engeller kaldırıldı. Bu da değil yalnızca, big business içinde de öncelikle Bush kliğinden olanların yönetimindeki petrol-enerji, maden çıkarma, kereste ve kimya tekellerine özel armağanlar sunuldu. Her gün gazetelerin arka sayfalarında bu konularda inanılması güç olan yeni öyküler yayınlanıyor. Ben size yalnızca ikisini örnekliyorum: Daha önce bir ilaç tekelinin yönetim kurulunda yer alan Rumsfeld'in dayatmasıyla, çocuk ilaçlarının piyasaya çıkmadan önce testten geçirilmesi zorunluluğu kaldırıldı. Bunun için neden boş yere para harcansındı? Bu haberin yayınlandığının üzerinden bir gün geçtikten sonra, bu kez *Haliburton Corporation* adlı holdingin muhasebesinde *Enron*'dakine benzer boyutlarda "uyumsuzluklar"ın görüldüğü haberi çıktı. ABD başkan yardımcısı olmadan önce bu holdingin yönetim kurulu başkanlığını yapmakta idi! Haberin yayınlandığı gün, Beyaz Saray normal basın toplantısında Guan-

tanamo Bay'daki hapishanenin 100 milyon dolar hacmindeki büyütülme projesi (herhalde daha çok sayıda Afganistan köylüsünü mahkeme kararı olmaksızın tutmak için olsa gerekir) ihalesini *Haliburton* firmasının kazandığı açıklanıyordu. Beyaz Sarayda bugün yaşanan açık rüşvetin benzerlerini bulabilmek için herhalde 19. yüzyıla filan geri dönmek gerekir.

11 Eylül ertesinde, ABD dışında birçok aydın ve birçok başka insan, ABD'de ortaya çıkan insan kayıpları konusunda üzüntülerini şöyle bir belirttikten sonra, açıkça kamuoyu önünde veya içlerinden bir 'oh olsun' çektiler. Nihayet *imparatorluk* onlarca yıllık Amerikan saldırılarının ve hegemonyacılığının faturasını ödemek durumunda kalmış, nihayet kendi evinde vurularak acının ne olduğunu hissetmiş, aşağılanmıştı. Şimdi bir yıl sonra bu günün gerçek sonuçlarını hatırlamakta yarar vardır:

Saldırı sabahın erken saatlerinde gerçekleşmiş olduğundah, saldırı sırasında ölen 3000 üzerinde insan kabaca üç kategoriden oluşmaktadır:

Birincisi kapıcı, temizlikçi, gezici işçi, hamal olarak ikiz kulelerde, veya komşu binalarda çalışan çoğunluğu Siyah, Latino veya kısa süre önce ABD'ye gelmiş göçmenlerden oluşan kentin yoksulları. İkincisi : Şefleri gelmeden önce büroda olup hazırlıkları yapmak zorunda olan sekreter, büro işçisi vb. hizmetliler. Üçüncüsü: İtfaiyeciler, polisler, kurtarma işinde çalışan insanlar. O gün saldırı sonucu ölenler içinde kapitalizmin devleri, gerçekten güç sahibi insanlar yok denecek kadar azdır.

Downtown'daki alışveriş merkezinin yıkılması ve ardından gelen turizm endüstrisindeki çöküş, çoğu zaten yoksul olan 100 000 insanın daha işsizler ordusuna katılması sonucunu vermiştir.

Gizli tutuklamalar ve sınır dışı etmeler sonucu birkaç bin Müslüman ailenin –ki bunların hiçbirinin uçak kaçırma ve sonrasındaki eylemle en küçük bir ilişkisi yoktur– kurulu hayatları yerle bir olmuş, yüzbinlerce aile ise korku içinde yaşamak durumunda kalmıştır.

ABD'ye göç de fakto durmuş, bunun sonucunda ABD'deki birçok göçmen aile açısından büyük zorluklar ortaya çıkmış, üçüncü dünya ülkelerinde ABD'deki akrabalarının gönderdiği paraya muhtaç olan milyonlarca insan da çok zor durumda kalmıştır. Birçok özel durum arasında, sınır geçerek ABD'deki yüksekokullarda öğrenim gören 100 bin Meksikalı ve Kanadalı öğrencinin durumu da vardır. Bunlar öğrenimlerini kesmek zorunda kalmıştır. Özellikle Meksikalı öğrenciler açısından sonuç tam bir felakettir. Onlar açısından bu öğrenimin kesilmesi, iş bulma imkânlarının olağanüstü kısıtlanması demektir.

Afganistan'da binlerce suçsuz öldürülmüştür, onbinlerce insan göç yollarına düşmek zorunda bırakılmıştır. Irak'ta ve dünyanın diğer bölgelerindeki ölü sayısının ne olacağını göreceğiz.

George W. Bush 10 Eylülde alay konusu bir salaktı. 11 Eylül ile o güçlü ve popüler bir lider haline geldi. O ve timi Beyaz Sarayın son dönemlerde gördüğü en korkutucu yönetici kliktir – Nixon ve Reagan döneminden de korkutucudurlar. Ve onlar şimdi istedikleri herşeyi yapacak konumdadırlar. DTM kulelerine karşı yapılan saldırı gerçekte imparatorluğa darbe vurmadı. Tersine o Amerikan tarihinin en terbiyesiz, en yüzsüz ve en saldırgan hükümetlerinden birinin yerini sağlamlaştırmasına yardımcı oldu. Öyle bir hükümet ki, daha şimdiden Amerikan demokrasisinin ifade özgürlüğü, açık seçim, kurallı, düzenli yargılama, kilise ile devletin ayrılması gibi temellerine duyduğu antipatiyi ve rahatsızlığı açıkça ispatlayan işler yapıyor. Ve bu hükümetin eylemleri bütün dünya açısından hesaplanması güç olan küçük-büyük sonuçlara –örneğin ortalama ısının artması, küresel ısınma, örneğin üçüncü dünya ülkelerinde nüfus artışının engellenmesi programları vb.– yol açacaktır.

Beyaz Saray timi açısından kaçırılan uçaklar tanrının bir lûtfu idi.

Bundan birkaç gün önce 11 Eylül ölüleri arasında sayılan bir adamın bir psikiyatri kliniğinde yaşadığı çıktı ortaya. Adam belleğini yitirmişti, 11 Eylül öncesinde, ve 11 Eylülde ne olduğundan, kendisinin kim olduğundan vb. haberi yoktu. Aynı gün George W. Bush, kendisiyle yapılan bir röportajda, sorulan, kendisi için başkanlığın "en üzücü yanı"nın ne olduğu sorusuna "Şimdi ne yazık ki günde yalnızca üç mil jogging yapabilecek kadar zamanım var" cevabını veriyordu.

(Lettre International, Almanca baskı, sayı 58, sonbahar 2002, sayfa 8-10'dan çevrilmiştir. Çeviren: Gürdal Çelik)

Panorama

A. KARABAĞ

1.
Yüreğinden yaralı bir kuş öter
Kanatları kızıl bayraklı
Hal böyleyken ötmez
Öter gibi görünür

Bir sayfadır tarihin güncesinde
Gündüzleri karlı Moskova
Geceleri kavalyeli San Petersburg'tur
İçinden yaralı bir kuş öter
Hal böyleyken ötmez
Öter gibi görünür

Kim çalmış ormandaki kafesini
Kim yakmış evrensel konserlerini
Kim oynamış aşkı aşkın umutlarıyla
Neden suskundur büyük yazanlar
Romanı da yazılmaz erken düşüşlerin

Düğümü kendisinde olan
Bir bunalımdır baş aşağı gidişin
Şarkıları sönmüş bestecilerin
Adı Kiev'dir Bakû'dur
Tiflis'tir Gorki'dir
Stalingrad'dır Erivan'dır
Taşkent'tir Duşanbe'dir
Yenisey'dir durgun Don'dur
Mavi gözlü Baykal'dır Onega'dır

Öylesine bir masalsı bir mesajdır ki
Ermitaj Sanat Müzesi'nden
Nevski Bulvarı'nca
Neva Nehriyle Baltık sıcağına akar
Meçhul asker anıtlarından
Emek kahramanlarına kadar
Ve liderlere kadar
Heykellerimiz sökülür
Sürüklenir leş gibi
Ve fırlatılıp atılırlar
Sıkılmış limon gibi
Nedendir demez usta yapıcılar
Dudakları çatlamış kalemlerin
Ve bizler de donuyoruz

Gelişmeleri kavramakta yetersiz kalıyoruz
Eğrisiyle doğrusuyla biz
Bir kaçınılmaz dönemeciz
Ve bizler ancak bizce yargılanabiliriz

Ve sonra ve sonrası deriz
İyi güzel de yığınlar nerede
Her şeyimizle biz bize aitiz
Bir kentin bir kenar semtinde
Ya da sakin bir bahçesinde
Bizi koruma altına alabilirdiniz
Ve sonra ve sonrası deriz
Yapmadınız belki de düşünemediniz
Elbette sorarız bizden sonrakilere
İyi güzel de yığınlar ne halde
Çünkü biz sizlerle beraberdik
Ve toplumsal çöküşün
Karşı konulmaz bir başka yükselişine açık
Kolayca ama kolayca aşılan bir evresiydik
Ve sıkça abartıldığı gibi de
Halklarımızın bizden dolayı
Kayıpları olmamıştır

2.
Dilinden yaralı bir kuş öter
Kanatları mı tutulmuş
Günleri mi sayılı
Hal böyleyken ötmez
Öter gibi görünür
Varşova'da bir pazar yerinde
Satıcıların türküsünde
Frederik Şopen'in heykeline konar
Hal böyleyken konmaz
Konar gibi görülür

İsimlerimiz kazılır levhalardan
Resimlerimiz indirilir duvarlardan
Yazılarımız imha edilir
Ve sonrası ve sonrasında sorarız
İyi güzel de yığınlar ne halde
Çünkü biz olumlu ve olumsuzluklarımızla
Bir bütünüz ve bir kilometre
Taşıyız tarihin kulvarında
Ve o kadar da fena değildi koşumuz

Yazdıklarımız sahnelediklerimiz
Çizdiklerimiz seslendirdiklerimiz
Ve bize ait ne varsa
Mütevazı bir kentin
Mütevazı bir köşesinde
Koruma altına alabilirdiniz
Almadınız elbette soracağız
İyi güzel de yığınlar ne halde

3.
Ve gazeteler yazar
Televizyonlar yayınlar
Papa Jean Paul II'yi milyonlar
Evet milyonlar karşılıyor

4.
Ve bir gazete yazar
Newroz Bayramı'nda Diyarbakır'da
Beşyüz bini aşan bir kitle toplandı

5.
Bir kuş tüner duvarlara
Üşümüş kanı çekilmiş üşümekten
Hal böyleyken tünemez
Tüner gibi görünür
Duvarlar yıkılır üstüne
Berlin Duvarı yıkılır altına
Hal bu ki duvarlar yıkılmaz
Yeni duvarlar örerler içimize

6.
Ve bir gazete yazar
Dünyada her yıl altı milyon
Çocuk bakımsızlıktan ölüyor

7.
Ufkundan bereli bir kuş öter
Zamanın düşkünlüğüne karşın
Ufkun bir ucu Bükreş'te
Bir ucu Budapeşte'de
Kıvılcımları Sofya'dan
Hal böyleyken ötmez
Öter gibi görülür
Eşiyle birlikte Elanalar
Kurşuna dizilmeyebilirlerdi
Ve onlar konuşurlar
İyi güzel de yığınlar ne halde
Oysa bizler
Kurşuna dizilecek kadar
Suç işlemedik

8.
Bir kuş uçar görünür mecalsız
Prag'ta Vaklav'ın heykeline konar
Hal böyleyken konmaz
Konar gibi görülürken
Bir mesaj sunar
Bölünmekle ne kazandınız

9.
Ve bir gazete yazar
Dünyada günde yirmibeş bin kişi
Açlık ve sefaletten ölüyor

10.
Ve gazeteler yazar
Avrupa Birliği gelişiyor
NATO yeni üyelerle güçleniyor

11.
Bir posta güvercini kanatlanır
Belgrad'dan Saraybosna üzeri
Üsküp Kosova ve Tiran'a
Konup duramaz hiçbirisine
Ödü kopar insanın
İnsan boğazlaşmasından
Hal böyleyken kanatlanmaz
Kanatlanır gibi görülür
Heykellerimiz parçalanır
Evlerimiz yıkılır
Bahçelerimiz yakılır
Kimliklerimiz yırtılır
Bir güdümlü saldırıdır sardı bizi
Ve yedi bitirdi bizi
Yani bize ait ne varsa
İyi güzel de söyler misiniz
Bizden sonra yığınlar ne halde

12.
Ve bir gazete yazar
Mülteci dolu bir gemi
Akdeniz'de karaya oturdu
Yüzlerce ölü var

13.
Ve ajanslar geçer
Şok edici haberi
İkiz gökdelenler yanıyor

14.
Ve gazeteler yazar
Televizyonlardan ekran ekran
Amerika Birleşik Devletleri
Karşılıkta bulunacak
Ve Kuzey İttifakı Afganistan'da

15.
Ve bir gazete yazar
Savaşta vurulan arkadaşlarının
Cesedini omuzlarında
Taşıyan Filistinli çocukları

16.
Bir yürek çarpar sevinci uçar kuş gibi
Pekin-Pyöngyang arası yol bakışıyla
Havana'dan Ho Şi Minh Kenti'ne geçer
Aşkı yüreğinden daha yürekli
En uçarı kuştan daha hızlı uçar

17.
Ve salon efendisi kuramcılar yazar
Luanda'da acabalı saatler
Managua'da seçim meselesi
Kolombiya'da alevlenen çatışmalar
Ve politikacıların bekle-gör havası

18.
Düşünceli bir düştür ağırlaşan
Dönemin kendine ait yolunda
Tüm yükünü yüklenircesine
Ve o haliyle Paris'i düşler
Rodin'in "düşünen adamı"nı
Ziyaret eder imrenerek
Ziyaret ederken de
Onun gibi düşünmez
Bakadüşünürken çözegülümser

19.
Ve bir gazete yazar
İnsan hakları açısından
Yakın zamanın en vahim
Aşamasında bulunuyoruz

20.
Ve bir gazete yazar
Yeni bir grev dalgası mı
İtalya'da milyonlar
Sokaklara döküldü

21.
Ve bir şair yürek atar
Avrupa'nın orta yerinde
Her şeye karşın hâlâ atmakta

Vatikan akından daha ak
Moskova'nın kızılından daha kızıl
Mekke'nin yeşilinden daha yeşil
Buda'nın Dalay Lama'nın
Safran sarısından daha safran
Afrika'nın karasından daha kara
Uzak-Asya'nın sarısından daha sarı
Ve diğerlerin renklerinden
Daha yakındır onlara
Yüreği şair bir yürek
Renklerin hepsini kucaklar
Ama kendi rengiyle taşır yükünü

22.
Ve istatistikler yazar
Dünyada sekizyüz milyon kişi
Açlık sınırında yaşıyor

23.
Ve savaş karşıtları tartışır
Savaş tehlikesi bitmeyecek mi

24.
Ve bir şair yürektir A. Karabağ
Çağdaş Avrupa'nın
Çağdaş bir ülkesinde yaşar
Üzerinde her türlü oyun oynanır
Ve bu adam
Kilis'in Ravanda Kalesi'nin
Yediyüz yıllık çınarı gibi hâlâ ayakta
Ve elbette yazar şiirini
İyi güzel de yığınlar nerede

Ve böyle düşündüğünde
Haklıya haklı
Haksıza da haksız dediğinde
Dediğince yaşadığında
Kafadan belden ayaktan
Dilden gözden kulaktan

Ve yaşamdan düşürülür!

11'09"01

11 Eylül

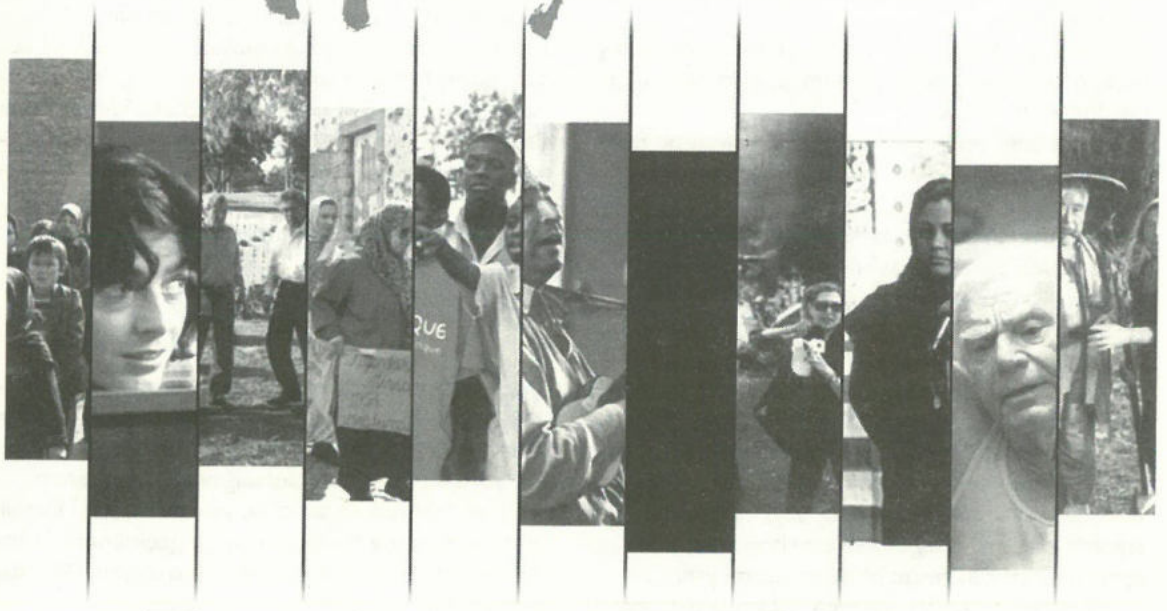

Evet umut var...

ANUŞ PAZARCIYAN

Bazen milyonlarca dolara mal olmuş propaganda filmlerinin seyirci rekorlarını kırdığını gördüğümde, çok yetenekli sanatçıların çok adi propaganda filmleri yaptıklarını ve bunların da başarılı olduğunu gördüğümde içim burkuluyor. İnsanların, belki eğlenmeye, dinlenmeye giden milyonlarca insanın kendilerinin aptallaştırılması, sisteme bağlanması, savaşa kışkırtılması vb. işlevlere sahip filmleri finanse etmelerine kızıyorum. Bunun nedenlerini bildiğim halde, ve kızmanın bir şey değiştirmediğini bildiğim halde kızıyorum. Bazen seyirciyi düşündürmeye, aydınlatmaya çalışan çok iyi yapılmış kimi filmleri ancak belli sinemaseverlerin gittiği küçük sinemalarda 3-5 seyirci ile seyrettiğimde ve bu filmler bir hafta sonra piyasadan yok olduğunda umutsuzluğa kapılıyorum. Emeğe yazık diyorum kendi kendime. Sonra fakat geçiyor umutsuzluğum.

Aklıma Santiago Alvarez'in Vietnam savaşı üzerine; Kamboçya üzerine; ABD'de siyahların ırk ayrımcılığına direnişleri üzerine filmleri, bunları seyrettiğim ortam geliyor.

Aklıma Yılmaz Güney'in "Seyit Han"ını ve "Umut"unu ilk gördüğüm ortam geliyor.

Aklıma Glauber Rocha'nın "Antonio Das Mortes"i ve onu seyrettiğim ortam geliyor.

Aklıma Arthur Penn'in "Bonnie and Clyde"ı ve onu seyrettiğim ortam geliyor.

Ve daha nice film, nice resim, o filmleri gördüğüm ortam, o ortamın dünyayı değiştirebiliriz, hem de hemen şimdi diyen insanları geliyor. Aklıma sinemanın "hemen şimdi"de oynadığı rol geliyor. Geçiyor umutsuzluğum. Böyle baktığımda, andaki durumun da geçici olduğunu bilince çıkardığımda, umutsuzluk buharlaşıyor. Şimdi bencilliğin, köşe dönmeciliğin, evet efendimciliğin, gemisini kurtaran kaptancılığın, milliyetçiliğin, ırkçılığın, dinciliğin, obskürantizmin, bilimdışılığın, falcılığın, esoterizmin vb. vs. egemen olduğu; aydınlanma düşüncesinin ve eyleminin dibe vurduğu

bir ortamdan geçiyoruz. Geçecek bu da. Tarih olacak. Yerini tarih olmaya aday başka ortamlara, insanların yine gelecek umutları ve düşleri olduğu, bunun için birlikte mücadele ettiği ortamlara bırakacak.

Hiçbir şey boşa değil. Hiçbir emeğe yazık değil!

Neden mi anlatıyorum bunları?

11'09"01 filmini gördüm.

Ve bence bu yılın en önemli film olayı olan 11'09"01 bende yukardaki duyguları uyandırdı.

Film önce Venedik Film Festivali ile ilgili yazılardan merakımı çekti.

Venedik'te değişik ülkelerden 11 rejisörün çektiği bu film oldukça beğenilmiş, film eleştirmenlerinden oldukça övgü almıştı.

Bir dizi ünlü yönetmenin imzasını taşıyan bu filmin kitlelere ulaşma açısından zorluk çekmeyeceğini düşünüyordum.

Sonra filmin ABD'de dağıtıcı bulmakta güçlük çektiği haberleri gelmeye başladı. Rejisörlerin ünlü olması, filmin kalitesi vb. belirleyici değildi. Dağıtıcılar iki şeye bakıyordu: Birincisi film konu aldığı 11 Eylül'e gerekli bir patriyotizmle yaklaşıyor mu? İkincisi, geniş seyirci kitlesinin alışmış olduğu seyir kalıplarına uygun mu... Kasa yapar mı?

Film herhalde bu iki kıstasa da uymadığından, hiçbir büyük dağıtım şirketi filmin dağıtımını üzerlenmemişti! Bu en baştan filmin ulaşacağı seyirci kitlesini – dolayısıyla etkisini – olağanüstü sınırlamak anlamına geliyordu. Sansürün resmi olmayan biçimi yani:

Üç aşağı beş yukarı, egemen sistemde patronların ağzından şöyle işliyor bu sansür: Tabii ki 'fikir özgürlüğü' var! Tabii ki siz istediğiniz gibi düşünebilirsiniz! Düşünceler hürdür! Bu konuda hiçbir sınır yoktur! Hatta hatta düşüncelerinizi ifade etmede de serbestsiniz! Konuşmak isterseniz size parklarda bir konuşma köşesi bile açarız mesela! Bize zarar vermeyecek boyutlarda olduğu ölçüde konuşabilirsiniz. Ötesine yasalar karışır! Yazmak isterseniz yazınız. İstediğiniz kadar yazmakta serbestsiniz! Fakat yazdıklarınızın kitlelere ulaşması bizden sorulur. Tabii ki 'zararlı fikirlerle' halkın kafasını karıştırmanızı istemeyiz. Neyin ne ölçüde basılabileceğini, yaygınlaştırılabileceğini yasalarla belirleriz. Ya da mesala sinemacı iseniz, buyrun film yapın. Bulun bir yerlerden parayı, istediğinizi istediğiniz biçimde anlatın! Sınır yok! Yalnıız.... İş seyirciye ulaşmaya geldi mi, o zaman bize gelmek zorundasınız. Biz de tabii istediğimiz 'mal'ı satın alıp almama, piyasaya sürme veya sürmeme hakkına sahibiz. Sinemalar – onların kitlelerin gittiği çok büyük çoğunluğu – bizim elimizde, bize bağlı, bizim malımız! Mal bizimse, tabii orda ne gösterileceğine de izin verin de biz karar verelim... Değil mi ya!

Kısacası film sonunda Avrupa'da piyasaya çıktığında, büyük dağıtım şirketlerinin ve onların elindeki sinemaların dışında, ancak çok az sayıda kopyayla, "program" -sanat- sinemalarında, sinemateklerde gösterilebilir bir biçimde geldi seyircinin önüne.

Önce filmi küçük bir sinemada, çok az bir seyirciyle birlikte gördüm. İnsan istediği kadar sistemin nasıl işlediğini bilsin; insanların bilinçlerinin nasıl esir alınmış olduğunu bilsin, ancak küçücük sinema salonlarında gösterim şansı bulan böyle bir filmi, küçücük bir sinemayı bile doldurmayan azlıkta bir seyirciyle görünce, hayal kırıklığığna uğruyor, kızıyor. Halbuki böyle büyük şirketlerin açıkça boykot ettikleri, engellemeye çalıştıkları filmler bağlamında seyircinin vereceği bir cevap var: Filmin oynadığı sinemaları –büyük şirketlere inat– doldurmak! Filmi ticari olarak başarılı kılmak. Dini imanı para olanların anlayacağı dil budur. Böyle filmleri yapan filmcilere en iyi destek de budur. Umarım film Türkiye'de gösterime girer ve girdiğinde de Türkiyeli sinema seyircisi bu filmin oynadığı salonları doldurarak büyük şirketlerin gizli sansürünü kırar. Bu film seyircinin desteğini –bu yıl bence en fazla– hak eden film çünkü.

Çıkış noktası: Düşünce...

Ben bu filme, bu filmin çıkış noktasındaki yaklaşıma, düşünceye, daha filmi görmeden, film üzerine Venedik Film Festivalinden ilk haberler, yorumlar gelmeye başladığında vurulmuştum.

Filmin "sanatsal yapımcı"sı, yani hem temel fikrinin üreticisi, hem de bu fikrin pratiğe geçirilmesinde parayı ve rejisörleri bularak baş rolü oynayan kişisi Alain Brigand.

Alain Brigand bu filmin fikrini, bu fikrin ortaya çıkışını şöyle anlatıyor:

"11 Eylül 2001, birçoğumuzun gerçekleşebileceğini hayal bile edemediğimiz bir olaydı. Bu felaketin resimleri olayın anında 'canlı' olarak ve bütün şiddetiyle odalarımıza taşındı. Böylece bir anda ortaya üzüntünün, matemin de küreselleştiği bir durum çıktı. Ölümle yüz yüze olan insanların acılarının canlı olarak dünyanın her köşesine taşındığı bir ortamda, bu resimleri görenlerin, acıma duygusuna kapılmaması mümkün müydü? Bu olaya dünyanın her köşesinden gelen tepkilerin odalarımıza taşınan korkunç resimler dışında bir şeylerle de tespit edilmesi gerekliliği, bende olayın hemen ardında bizim olayı değerlendirme ve yansıtma yükümlülüğüne sahip olduğumuz düşüncesini doğurdu. Bu yansıtma fakat yaşadığımız zamana bağlanıp kalmamalı, yüzünü açıkça geleceğe dönmeliydi. O dünyanın bütün bölgelerinde ve ülkelerinde anlaşılır ve duyumsanabilir olmalıydı. Kafamızdaki –odalarımıza taşınmış– felaket resimlerini başka resimlerle yanıtlayan bir yansıtma. Bu düşünceyle 11 kadın ve erkek yönetmene bir katkıda bulunmaları ricasını götürdüm. Bu katkı onların kendi kültürlerinin, kendi anımsamalarının, kendi öykülerinin, kendi dillerinin ürünü olacaktı. Bağlayıcı olan tek talebim şuydu: 11 Eylül olayları ve onun sonuçlarına ilişkin 11 dakika, 9 saniye, ve 1 resimden oluşan bir film. Kadın ve

erkek yönetmenler konuyu aldılar ve olayları kendi bakış açılarından yorumlayan, bulundukları ülkelerin ve bizzat kendilerinin sorun ve endişelerini de dile getiren filmler ürettiler. Film değişik öncelikleri ve değişik düzeyde angajmanları gösteriyor. Filmde her düşünce bütünüyle özgürdür ve eşit haklara sahiptir. Bu film mozaiği için önceden tespit edilmiş, üzerinde anlaşılmış bir ortak fikir yoktur. Bu yüzden de filmde birçok uyumsuzluklar, evet zıtlıklar kaçınılmazdır. Öyle ki hatta birbirinden değişik yönetmenlerin kendileri için koyduğu ahlaki ve estetik kimi standartlara uymayan katkılar da söz konusu olabilir."

Bir yapımcı, 11 değişik ülkeden 11 kadın/erkek rejisöre 11 Eylül'ü kendi bakış açılarıyla istedikleri gibi anlatmalarını öneriyor. Hiçbir sınırlama yok. Tek sınırlama zaman!

Öykünüz 11 dakika, dokuz saniye ve bir resimden oluşacak! İşte daha filmi görmeden vurulduğum düşünce bu. Birbirinden değişik, değişik kültürlerden gelen, her biri başka bir sinema deneyimine. diline, anlaşıyına sahip 11 rejisör, bütün dünyaya aynı resimlerle taşınan bir olayı birbirlerinden bağımsız olarak 11 dakika 9 saniye ve bir resimle anlatacaklar.

Ortaya çıkacak yapıtın, çok değişik bakış açılarını, çok değişik sinema dillerini yanyana getirip, seyirciye andaki dünya sineması / sinemacıları konusunda mükemmel bir malzeme sunacak bir yapıt olacağı, ayrıca filmlerin aynı formal sınıra –çok kısa bir zaman sınırı– sahip olmaları sonucu, çok disiplinli bir çalışma gerektiren, gevezeliği, fazlalılığı en baştan dışlayan bir yapıt olacağı bellidir. Alain Brigand gerçekten çok iyi 'sanatsal yönetmen'lik yapmıştır.

Ve Uygulama...

Perde açılıyor. Siyah zemin üzerine birinci karede 11'09"01, 11 Eylül yazısını görüyoruz. İkinci karede kollektif bir film.

Değişik ülke ve kültürlerden 11 kadın ve erkek yönetmen. New York City'de 11 Eylül'de 2001'de olan trajik olaylar üzerine 11 vizyon. Bireysel vicdana bağlı 11 bakış açısı yazılarıyla başlıyor film.

Perde kararıyor ve hemen ardından kendimizi bir dünya haritası ile karşı karşıya buluyoruz. Haritada New York işaretlenmiş. Sonra ordan çıkan yangına önce İran'dan yayılan radyo dalgalarıyla cevap geliyor. Bu harita bundan sonraki tüm filmlerde 11 Eylül'e bir başka ülkeden, bir başka bakışın ilk habercisi oluyor.

*** Kendimizi 11'lik dizinin ilk filminde, Samira Makhmalbaf'ın 11 Eylül'e bakışında buluyoruz.** Makhmalbaf 12 Eylül'de, İran'daki Afganlı mültecilerin arasında anlatıyor 11 Eylül'ü. İnsanlar acımasız, ilkel şartlarda harıl harıl kerpiç döküyor. Bir genç kadın öğretmen kerpiç dökenlerin arasında dolaşarak, bir yandan kerpiçten koruganların bir atom bombası saldırısında hiçbir işe yaramayacağını anlatıyor, bir yandan da çocukları okula çağırıyor.

Sonra ilkel bir derslikte bu kadın öğretmenin çocuklara 11 Eylül'ü anlatma ve onları 11 Eylül'ün kurbanları için bir dakikalık saygı duruşuna kazanma çabalarına, çocukların kendi dünyalarındaki dertlerin başka olduğuna tanık oluyoruz.

Çocuklar için "bir gün önce gerçekleşen, bütün dünya açısından çok önemli olan büyük felaket" olsa olsa alanın tek kuyusuna düşen iki kişinin ölmesi olabilir. Ya da bir çocuk için bir akrabasının ölmesidir.

Onlar için DTM'nin muazzam yüksek iki kulesinin yanıp yıkılması çok soyut bir şeydir. Kavranması çok zordur. Ayrıca eğer bu kulelere uçak çarptıysa, bu olsa olsa Allahın işi olabilir. Bu bağlamda çocuklar arasında yürüyen, Allahın kendi yarattığı insanları öldürmesinin mantığının tartışması aslında 'global'leştiği söylenen dünyada çok değişik dünyaların yanyana olduğunu çok yalın gösteren bir tartışma.

Derslikte bir dakikalık anma sessizliğini gerçekleştiremeyen öğretmen, bu kez çocukları alanın en yüksek yapısı olan, olsa olsa 20 metre yükseklikteki kerpiç fırını bacasının önüne götürür. Yıkılanlar işte bundan çok daha büyük kulelerdir. Çocuklar neden olduğunu anlamasa, bazıları konuşsak ne olur dese de, film bu kulenin önündeki saygı duruşuyla biter. Samira Makhmalbaf İran'dan, Afganistanlı göçmen çocukların bakış açısından 11 Eylül'ün ne kadar "önemli" olduğunu, göründüğünü mükemmel bir sinema diliyle anlatıyor. Daha ilk filmde 11 Eylül'ün evlere taşınan yanan/çöken ikiz kule resimlerinden başka resimlerle de belirlendiğini ve evet insanların büyük çoğunluğu için durumun ABD ve Avrupa'daki metropollerden değişik olduğunu, değişik göründüğünü görüyoruz.

*** İkinci yankı Fransa'dan geliyor.** "Bir Kadın / Bir Erkek"ten (1966) bu yana Avrupa orta sınıf insanlarının romantik aşk öykülerini, yer yer polisiye kalıpları içinde de anlatma konusunda adeta bir okul oluşturmuş, bir 'marka' olmuş Lelouch 11 Eylül'ü anlatıyor. O 11 Eylül'ü anlatırken, New York'ta yaşayan genç "bir kadın ve bir erkek"in öyküsünü araç olarak seçiyor. Kadın görme ve işitme özürlü bir Fransız. Erkek New York'lu bir görme/işitme özürlü rehberidir. Bir yıldır birlikte yaşamaktadırlar. Kadın erkeği kıskanmaktadır. Kavgalıdırlar. 11 Eylül sabahı, erkek ikiz kulelerde bir buluşma için yola çıkar. Kadın sıkıntı içinde bilgisayarının başına geçer. Ve ayrılık mektubunu, ayrılık gerekçelerini yazar. Ancak bir mucize birlikteliğimizi kurtarabilir yazar. Bu arada biz açık olan televizyondan -kadının görmediği ve duymadığı- kulelere uçak çarpma olayını yaşarız. Erkek kapıda belirir. 11 dakika 9 saniyeye ek olarak istenen 'bir resim'de, tozdan tanınmaz halde ağladığı mı güldüğü mü belli olmayan adamı ve ona şaşkınlıkla bakan kadını görürüz.

11 Eylül acaba bu çiftin bireysel mutluluğunu sürdürmek için kadının umutsuzca beklediği mucize olabilir mi? 11 Eylül erkeği tesadüfen yaşayan bu çift için bir başlangıç olabilir mi?

Samira Makhmalbaf 11 Eylül'e metropoller dışında-

ki bir toplumun bakış açısıyla yaklaşırken, Lelouch metropolün bir bireyinin çok özel bir bakış açısından bakmayı yeğliyor. Daha bu ilk iki filmde Brigand'ın sözünü ettiği "uyumsuzluklar/zıtlıklar" apaçık ve fakat film açısından bir zayıflık değil, tersine bir üstünlük, bir zenginlik olarak gösteriyor kendini.

*** Sonra Mısırlı rejisör Youssef Chahine'nin 11 Eylül'e bakışı geliyor.** Youssef Chahine 11 dakika dokuz saniyeyi iki kişiyle hayali buluşmasını anlatmak için kullanıyor. Buluştuğu ve konuştuğu kişilerden biri Beyrut'taki bir Hizbullah intihar saldırısında ölen bir Amerikan askeri; diğeri Filistinli bir intihar komandosu. 11 Eylül bu hayali buluşmaların gerçekleştirilmesi için itki oluyor. Her ikisi de ölmeseydi daha iyi olurdu biçimindeki yaklaşım Filistinli gerillanın haklı/haksız ayrımı talebiyle karşılanıyor.

Youssef'in kendi kendini oynadığı film, bana kendini çok öne çıkartan ve çok öğretmen havasında olan bir film olarak göründü.

*** Dördüncü yankı Bosna-Hersek'ten geliyor.** İki yıl önce "No Man's Land" ile büyük övgüler alan ve ödüller kazanan Danis Tanovic, 11 Temmuz 1995'de Srebrenica'daki katliamı hatırlatmak için her ayın 11'inde yürüyüş yapan Srebrenicalı kadınların 11 Eylül 2001'i nasıl yaşadıklarını anlatıyor. Bütün dünyanın dikkatinin merkezinde New York'un durduğu bir günde Srebrenica'daki bir katliamı anmanın anlamı olabilir mi? Kadınlar bu soruya yürüyüşlerini yaparak cevap veriyorlar.

Danis Tanoviç bir tek 11 Eylül yok ! diyor. Başka 11 Eylülleri unutmama yönünde bir çağrı onun filmi.

*** İdrissa Quedraogo, 11 Eylül'ün kimi sonuçlarına –ve evet nedenlerine de– Afrika'nın bir ülkesinden bakıyor.** Okula giden 5 genç erkek. Bunlardan birinin hasta annesi. Annesinin yaşayabilmesi için gerekli ilaçlar, doktor parası vb. için gençlerden biri çalışmak, okulu bırakmak zorundadır. Gazete satar. Gençler gazetede 11 Eylül'ün sorumlusu olarak aranan Bin Ladin'in başına 25 milyon dolar ödül konduğunu öğrenirler. Bu arada çalışmak zorunda kalan genç tesadüfen Bin Ladin'i görür. Bütün sorunların –açlık, yoksulluk, hastalık, okulsuzluk vb.– çözümü için çare ortadadır. Bin Ladin yakalanacaktır. Gençler gençlerin birinin babasının kamerasıyla Bin Ladin'in peşine düşerler. Fakat Bin Ladin uçar gider.

Umutlar bitmiştir. Bin Ladin ne olur geri gel, umudumuz sensin sözleri yükselir çocuklardan. Ve Bush'un yapacağı ziyarette onu kaçırmanın nasıl olacağını tartışırlar.

Şimdilik ellerindeki kamerayı satarak, çalışan gencin okula dönmesini sağlamakla yetinirler.

Tek resim, birbiriyle dayanışan beş gencin grup fotoğrafıdır.

Quedraogo da, Samira Makhmalbaf gibi, dünyanın Batıdan ibaret olmadığını gösteriyor. Yoksulluk içindeki insanların kendi aralarındaki dayanışmalarıyla, güllen tavırlarıyla iyimser, umutlu bir film. Çok sevdim.

*** Sonra İngiltere'den bir yankı geliyor.** Ken Loach Londra'da yaşayan Şilili bir göçmen, Vladimir Vega'nın gözünden bakıyor 11 Eylül'e. Vladimir Vega'yı 11 Eylül'ün New York'taki kurbanlarının yakınlarına bir mektup yazarken izliyoruz filmde. Vladimir Vega, New York'ta yakınlarını, eşlerini dostlarını kaybedenlerin acılarını paylaşıyor. Ve onlara bir başka 11 Eylül, ve bu 11 Eylül'de yakınlarını kaybedenler olduğunu, kendi yaşadıkları somutunda Şili'de 11 Eylül 1973'te seçilmiş Allende hükümetine karşı gerçekleştirilen CIA markalı kanlı askeri darbeyi ve sonrasını anlatıyor. Filmin büyük bölümü bu darbe sırasında çekilmiş siyah beyaz dokümanter film parçalarının montajından oluşuyor. Bir yerde Bush'un yaptığı konuşma giriyor araya. Bush, ikiz kulelere uçaklarla terörist bir saldırı olduğunu anlatıyor. Bu saldırının özgürlüklere karşı bir saldırı olduğunu söylüyor. Onun konuşması ertesine Allende'nn öldürüldüğü başkanlık sarayının uçaklarla bombalanmasının resimleri monte edilmiş.

Loach terörizm, terörizme karşı savaş vb. konusunda konuşan Bush'un ikiyüzlülüğünü, sahtekârlığını gösteriyor.

11 Eylül 2001'de ölenlerin acısını paylaşanları, Şili'yi unutmamaları konusunda uyarıyor.

O da Danis Tanoviç gibi, başka 11 Eylüller olduğunu söylüyor. Ve onun ötesine geçip hiçbir yanlış anlamaya meydan vermeyecek bir açıklıkta, Şili somutunda gerçek suçlu ve sorumlunun adını da veriyor: ABD emperyalizmi, onun uşakları!

*** 7. yankı Meksika'dan geliyor.** "Ameros Perros" ile önemli bir çıkış yapan Alejandro Gonzalez İnarritu biçimsel olarak en yenilikçi, deneyci katkıyı sunuyor bu yankıda. O 11 dakika 9 saniyeyi bir öyküyü bilinen film formatında anlatmak için kullanmıyor. Filmi bildiğimiz anlamda bir film değil. Film resimsiz bir beyaz perdeyle, hangi dilde olduğunu bilmediğiniz monoton konuşma sesleriyle başlıyor. (Bu sesler Chamula yerlilerinin kollektif duası imiş). Sonra yine boş beyaz perde. İlk sesler azalırken, başka sesler ilk seslerin önüne geçiyor. İkiz kulelerin yandığını gösteren canlı yayın resimlerinden tanıdığımız sesler. Sonra ikiz kulelerden ikincisine uçak çarptığı sırada duyulan sesler, "Aman allahım" çığlıkları. Burda çok ilginç bir şey oluyor. İnarritu size hiçbir resim göstermediği halde, yalnızca belli sesleri monte ettiği halde, siz kafanızda yerleşmiş olan resimlerle sesleri tamamlıyorsunuz.

Sonra seslere çok kısa aralıklarla gökdelenden aşağıya atlayan, düşen insanların boşlukta düşüşünü gösteren resimler monte ediliyor. İnarritu'nun gösterdiği tek resim –onlar da çok kısa süre ve kısa aralıklarla– bunlar. Filmin esası boş beyaz perde. Sesler. Ve sizin resimleriniz.

Fakat onlar sizin resimleriniz değil ki. Sizin resimleriniz haline gelmiş olan resimler. 11 Eylül deyince hemen aklınıza gelen resimler!

İnarritu filmini başladığı gibi, boş beyaz perde ve dua sesleriyle bitiriyor.

İnarritu'nun bu cesur filmi bizi aslında kendi 11 Eylül resimlerimizi sorgulamaya da çağırıyor. Belki 11 Eylül'ü anmanın en iyi yollarından biri bu olsa gerek diye düşünüyorum.

*** İsrailli rejisör Amos Gitai 11 Eylül'e Tel Aviv'den bakıyor.** 11 Eylül 2001. Tel Aviv'de, Kudas caddesi üzerinde bir intihar komandosu eylemi. Tam bir kaos. Bir yandan yaralıların hastaneye yetiştirilmesini, diğer yandan patlamamış bomba arama işini örgütlemeye çalışan polis ve askerler. Meraklılar. Ve iki cadde ötede patlamayı duyup gelen ve "önemli haber"in üstüne atlayan bir televizyon ekibi. Polis ve askerlerle, "hür habercilik görevi"ni yerine getirmek aşkı içindeki televizyon ekibi arasındaki komik-anlamsız tartışmalar. Haberin üzerine atlayan ve çok önemli bir iş yaptığı inancındaki kadın televizyon spikerinin merkezdeki yayın ekibi ile konuşmaları. Onların New York'taki olaylar daha önemli olduğu için, Tel Aviv haberini canlı yayında vermeyecekleri mesajı. Kadın spikerin protestoları. " Ne yani, bizimki de terörist saldırı değil mi" yakınmaları!

Amos Gitai de 11 Eylül'e, bir tek 11 Eylül yok diyerek yaklaşıyor. Filminde oldukça açık bir medya eleştirisi de var. Aslında trajik olan bir olayı, bütün anlamsızlığı ve komikliği ile de göstermeyi becermiş Gitai.

*** Geçen yıl "Muson Düğünü" ile Venedik büyük ödülünü kazanan Hindistanlı kadın yönetmen Mira Nair, 11 Eylül sonrasında ABD'de müslüman ABD yurttaşlarına karşı gelişen cadı avı / cadı kazanı atmosferinde gelişen gerçek bir olayın anlatımına ayırmış 11 dakika 9 saniyesini.** New York'ta yaşayan Pakistanlı bir ailenin büyük oğlu 11 Eylül sonrasında kayboluyor. Aile oğlunu arıyor. FBI da. Pakistanlı ve müslüman olduğuna göre, olsa olsa teröristtir! Ve Pakistan'a / Afganistan'a savaşmaya gitmştir! Birkaç sorgu sualden sonra Hamadi'nin terörist olduğu resmen ilan ediliyor. Aile eskiden dost olduğu Amerikalı beyaz aileler tarafından "terörist ailesi" olarak muamele görmeye başlıyor. Daha sonra fakat sıfır noktasında toplanan kemiklerin DNA analizlerinden terörist ilan edilen Hamadi'nin de enkaz altında kalmış olduğu ortaya çıkıyor. Onu yanan kulelere içeridekilere yardım için girerken gören tanıklar çıkıyor. Ve dünkü terörist Hamadi bu kez kahraman ilan ediliyor. Amerikan bayrağına sarılı tabutu törenle gömülüyor.

Mira Nair, ya kemikler bulunmasa idi ne olacaktı sorusunu yerleştiriyor seyircinin kafasına. 11 Eylül sonrasını bir kez daha düşünmeye çağırıyor seyirciyi.

*** ABD'den Sean Penn 11'09"01 filmine katkısıyla resmi ABD 11 Eylül bakışının dışında bir bakış sergiliyor.**

İkiz kulelerin gölgesindeki bir evde, güneşsiz, yalnız ve aslında geçmişte, anılarıyla yaşayan bir yaşlı adam. (Ernst Borgnine mükemmel oynuyor.) Çoktan ölmüş olan karısıyla konuşuyor sürekli. Onu giydiriyor. Yanında yatırıyor. En çok istediği şey, güneş ışığı görmeyen penceredeki çiçeklerin yeniden açması.

Hayatı tekdüze.

Bir gün –on yıllardan sonra ilk kez– güneş ışığı vuruyor pencereye. Evi kapayan gölgenin çöktüğünü, güneşin önünün açıldığını görüyoruz. Penceredeki çiçeklerin başlarını kaldırdığını; güneşle uyanan şaşkın ihtiyarın çocuk gibi sevindiğini, bu sevincini karısıyla paylaşmak istediğini görüyoruz. Fakat gün ışığı ona gerçeği göstermektedir. Karısı yoktur.

Film gerçeği kavradığında, güne döndüğünde, ağlayan ihtiyar adamın resmiyle biter. 11 dakika 9 saniyeye ek olarak istenen resimde ise, evin diğer yarısının da güneşe kavuşması vardır.

Bütün Amerika'da patriyotizm adına en kaba şovenizmin kışkırtıldığı, savaş çığlıklarının matem seslerine karıştığı bir ortamda, Sean Penn 11 Eylül'ü, 11 Eylül'ü yeni bir başlangıç için fırsat olarak kullanma, geçmişi sorgulama çağrısı içeren mükemmel bir filmle anıyor. Cesur bir çıkış yaptığı. Aslında bir ABD'li olarak yaptığı, diğerlerinin yaptığından da anlamlı ve önemli. Sean Penn 11'09"01'e yaptığı bu katkıyla 'umut var' dedirtiyor.

*** Onbirinci ve son yankı Japonya'dan geliyor.** Shohei Imamura her türlü savaş düşmanı, pasifist mesajını metaforlar kullanan bir öyküyle anlatarak 11 Eylül'ü anmış. İkinci dünya savaşı ertesinde, köyüne döndüğünde, gördüklerinin korkunçluğu sonucu insan olarak yaşama yerine yılan olarak yaşamayı seçen bir bir Japon askerinin öyküsünü anlatıyor Imamura.

11 dakika 9 saniye sonrasındaki tek kareyi Imamura "Kutsal Savaş Yoktur" sözlerini yazıyla da aktarmak için kullanıyor. Kuşkusuz iyi niyetli ve ABD emperyalistlerinin "Kötüye karşı kutsal savaş", "terörizme karşı kutsal savaş" vb. ilan ettiği ve bir dizi de müttefik bulduğu bir ortamda da, anlaşılır bir çaba.

Fakat bütün savaşları –evet bunların hepsi insanlar için büyük acılar getirme konusunda bir olsa da– aynı kaba atmak ne kadar doğru?

Çare insanlık böyleyse, insanlıktan vazgeçmekte mi, yoksa insanca yaşamak için her şeyi yapmakta mı?

İmamura'nın neden bunca dolambaçlı konuştuğunu anlamış olmadığım gibi, seçtiği yılan metaforunun niye seçildiğini de anlamış değilim.

Sonuç olarak sevmedim bu katkıyı.

Fakat sevdiklerim, sevmediklerim, sevdiklerim içinde çok ve az sevdiklerimle 11'09"11 bir bütün olarak bu yılın film olayı bence.

Sinemanın, filmin salt bir eğlence-dinlenme aracı olduğu iddiasıyla yığınların uyutulmasında, düzene bağlanmasında bir araç olarak kullanılmasına, sinemanın-filmin diliyle cevap bu film. Düşünün çağrısı yapan, düşündüren bir film.

Bu filmi –eğer çevrenize gelir ve gösterilirse!!!– görün mutlaka.

Amerikalı

A. KADİR KONUK

Nedenini tam olarak bilmemekle birlikte ben Amerikalıları sevmem, dinlemeyi, öğrenmeyi çok severim abi. Dinlemeyi sevmekle Amerikalıların arasındaki ilişki ne demeyin. Ne zaman ünlü birinin konuşma yapacağını duysam soluğu orada alırım ve bilirim, o ünlü kişi mutlaka öncelikle Amerikalılara iki çift söz edecek. Çünkü bu Amerika her tezeğin altından kara bir bok böceği gibi çıkmaktadır. Haydar bir yazar büyüğümüzün "Keşke Amerikanın mandası olsaydık, o zaman hiç değil dilimizi özgürce konuşurduk" sözlerinden yola çıkarak (İki gözüm önüme aksın böyle yazdı bana) diyebilirim ki; kendimi bildim bileli bu manda sözünü de hiç sevmedim. Manda deyince benim aklıma hapur hupur tıkınan, sinekli, üstü başı çamur içinde, ağzı salyalı, bataklık karasevdalısı bir yaratık geliyor.

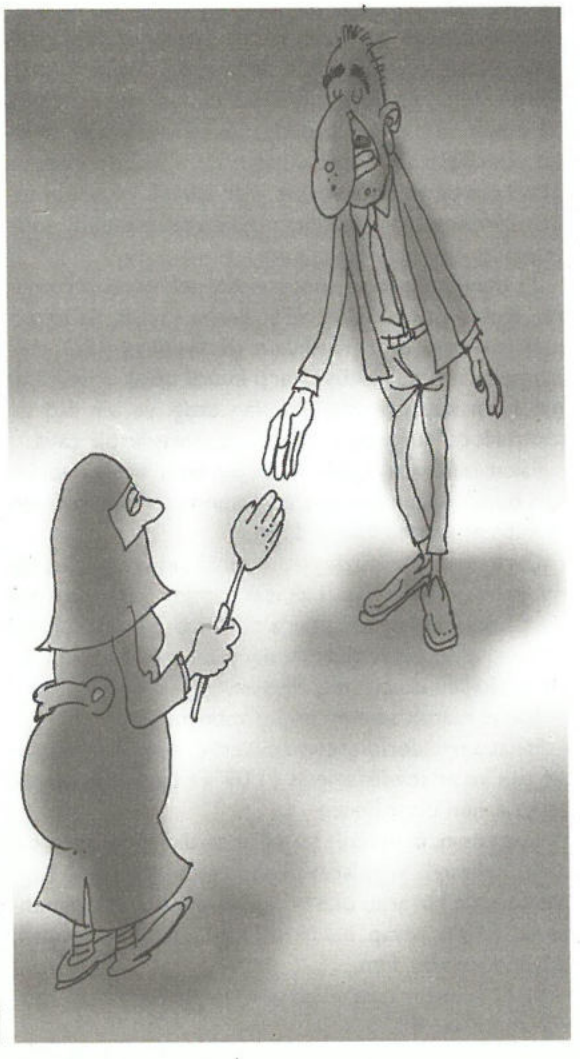

Hemen belirteyim; mandayı ve Amerikalıları sevmemekle birlikte –Ayıptır söylemesi– ünlü insanların anlattıklarını gık çıkarmadan dinlemek ve koşulsuz inanmak gibi bir huyum var. Şimdi yazar, ışıklı, Haydar büyüğümüz manda iyi, Amerika Saddam'ı bombalarıyla iyi bir dövmeli, Irak halkının en az yarısını öldürmeli, hatta Irak'ı işgal etmeli ve oraya demokrasi getirmeli diyorsa; savaşın pisliğine, ortaya çıkacak ölü sayısına bakmadan bunun tek çözüm yolu olduğuna kesinlikle inanmak gerekir. Aksini tartışmak bizim gibi cahil cühelanın haddine düşmez. Büyük büyüklüğünü, cahil cehaletini, küçük terbiyesini bilmezse nereye gider bu memleket değil mi?

Ben büyüklerimi sayar, küçüklerimi sever, herkesin ellerinden öperim abi. Annem benim büyükler karşısında takındığım ve onun "Küçülme" diye adlandırdığı, benim terbiye, saygı dediğim huyumu daha çocukluğumda keşfetmiş ve bir gün; "Allahın alığı, kim şeyim hıyar dese bir avuç tuz alıp koşuyorsun" diyerek derin bir açıklamada bulunmuştu. Ama annem nereden bilecek ünlü adamların, hele de ışıklı ve Haydar kadar ünlü insanların nasıl ünlü olduklarını. Adam bütün ömrü boyunca yememiş içmemiş yüklemiş beynini, yol, yorgunluk dememiş ayağımıza gelmiş, gidip dinlemenin, ışıklanmanın kime ne zararı var? Hem böyle hallerde, yani davetli olduğum anlarda ayıp olur diye yanıma tuz almıyorum, orada gerekirse verirler diye düşünüyorum.

Dedim ya ben meraklıyım ünlü insanları dinlemeye. Amerikalıları sevmem ama Marmara Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. M. Saim Yeprem "Kadın-erkek tokalaşabilir mi, bu abdesti bozar mı" sorusuna 2002 yılında; "Normal bir tokalaşmada hiçbir sakınca yok, önemli olan niyet ve bu niyete uygun davranıştır" derse umuruma bile gelmez. Öyle ya, insan elini uzattığı kişinin niyetini gözlerinden bilmeli, ona göre elini vermeli. Hele de Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Öğretim Üyesi Prof. Dr. Orhan Çeker; "Başbaşa kalmamaları şartı ile açık ve şeffaf mekanlarda kadın ve erkek bir arada çalışabilirler" derse "Ünlüdür, ne derse yeridir" diyerek saygımı gösterir, onu milletvekili bile seçerim. Bunların hiçbiri Amerikalı değil, profesör, kime ne zararları var adamların.

Bir gün yine bir ünlüyü dinlemeye, aydınlanmaya gitmiştim. Salon boş denecek doluluktaydı, bu da dinleyicilerin elit bir kesimden ve kaliteli olduklarının

göstergesiydi. Dinleyicilerin hemen hepsinin tohuma kaçmış erkek ve bir çuval bıyıklı olmaları arada birkaç erkekleşmiş kadının varlığını gizlemeye yetiyordu. Erkekleşmiş kadınların ellerini bir bir öpüp saygımı gösterdikten sonra en önde kendime bir sandalye bulup oturdum. Bir çuval bıyıklı bir türkücünün okuduğu, insanın gözlerini yaşartan; **"Kapıyı açtım ki dışarı çıkam/ Sıyrıldı içeri girdi yoksulluk/ Ne bir kilim koydu ne de bir minder/ Torladı topladı aldı yoksulluk"** dörtlüğünden sonra ünlü konuşmacı "İşte bu Amerika" diye bağırarak sahneye geldi. Gözünün bebeğinde dünyayı okuduğum yürümüyor, zeybek havası döktürüyordu. Bir çuval bıyığı vardı, bir çuval aklı olduğunu da ağzından dökülen ilk sözcüklerle gösterdi.

"Bırakın Jet Fadıl'ı, tartışmaya bile değmez. Milletin işi gücü kalmamış dolandırıcı milletvekili Fadıl nasıl olur da mecliste kaçakçı milletvekili Bölünmez'in yanına oturur diye tartışıyor. Bu düpedüz hedef şaşırtmaktır. Asıl önemli olan Amerika beyler Amerika. Bu Amerika, evinizin içine kadar sızan bu Amerikalılar en büyük düşmandır" dedi konuşmacı.

Büyük büyük ünlü ağabeyimiz, Amerikalıların neden düşmandan daha düşman olduğunu büyük büyük ünlü sözcükler ve bilimsel tezlerle açıklarken, birden kendi dünyama daldım ve yaşamım boyunca tanıdığım Amerikalıları düşünmeye başladım.

Çocuktum daha. Öğretmenimiz bir şiiri ezberlememizi istemişti. "Küçüktüm, ufacıktım, top oynadım acıktım, yolda buldum bir erik" demeye kalmadan Amerikalılarla tanıştım abi. Amerikalılarla tanışmasaydım; "Onu kaptı bir geyik" diye devam edecektim şiire, olmadı. Bakın, Amerikalılarla nasıl tanıştım, anlatayım:

Şiir ezberliyordum. Yanıma sessizce yaklaşan ve tepesinde sadece bir tutam saçı olan bir adam; "Kolay gelsin yeğenim" diyerek zihnimi dağıttı.

"Okuyor musun yeğenim?"

"Şiir ezberliyorum amca."

"Başımıza ne geldiyse bu ezbercilikten geldi" dedi sinirli bir sesle. "Ezber unutulur gider bir gün. Geriye bölük pörçük şeyler kalır. İlk Reo kamyonu kim buldu biliyor musun?"

O günlerde tanıdığım ve bildiğim tek kamyon çeşidi komşumuzun burunlu BMC kamyonuydu ve onun arkasına asılmamız yasaktı. "Bilmiyorum amca" dedim.

"Bilmezsiniz. Amerikalılar bilmenizi istemezler de ondan bilmezsiniz. İlk Reo kamyonunu bulan aslında bir Türk mühendisidir. Devlet onu deli diye bir güzel hapsetti. Amerikalılar planı duyunca hemen üretime geçtiler. Bizim beynimizden çıkanı bize sokuşturdular yani. Şimdi sana sorsam Amerikanın her yanını bilirsin, ama Reo'yu bilmiyorsun."

Kafama soruyu takıp, yanıtı beklemeden gitti adam, ama yalan değildi amcanın söyledikleri. Yani kamyon dışındakiler yalan olmayabilirdi. Amerika Kıtası'nı iyi tanıyordum, ama Amerika'nın Amerika kıtası demek olmadığını bilmiyordum. Amazon Nehri'nin, Mississippi'nin uzunluğunu, Ontario gölünün derinliğini, Washington'un başkent, Washington diye birinin bir zamanlar orada başkan olduğunu, Teksas'ı, Tommiks'i, ve daha bir yığın şeyi elbette biliyordum. Ama Reo kamyonu...

Ortaokulda Kathy isimli Amerikalı bir kız arkadaşım oldu. Ama onunla sadece mektuplaşıyordum. Kathy Washington'da oturuyordu ve annem benim bir gün Amerika'ya gideceğimden, ya da ona mini etekli bir Amerikalı gelin getireceğimden korkuyordu. Bir arkadaşım, bana Kathy'in adresini veren ve Askeri Lise'de de öğretmenlik yapan İngilizce öğretmenimiz Yüzbaşı Rüştü Bey'in aslında bir Amerikan casusu olduğunu, Amerikalıların kadınları kullanarak insanları ajanlaştırdıklarını söylemişti. Yani Kathy ajan olabilirdi. Babam o günlerde ülkemizde doğan her çocuğun –Kendi deyimiyle– "Eşşoğlueşşek Amerika"ya ikibinbeşyüz dolar borçlu olduğunu anlatıyordu. Daha o zamandan sevmemiştim ben Amerikayı, ama ajan olma olasılığını da gözönüne alarak Kathy'yi çok sevmiştim.

Sonra bir gün canlı, dipdiri bir Amerikalı gördüm abi. Artık kadınlar hamamına kabul edilmediğim, her defasında hamamcının "Anam bunun babası nerede" diye anneme sorduğu günlerden birinde babamla Paşa Hamamı'na gitmiştik. İriyarı, sarışın, dev gibi bir adam bizim yanımızdaki kurnanın başına çöktü. Bir yıkandı, bir yıkandı, deme gitsin. Sonra deri bir çantadan yığınla şişe çıkardı. Başladı vücudunu yağlamaya. Adamın koltuklarının altı sapsarı kıl doluydu. Oraları da yağlayan adam birden havluyu attı üzerinden ve başladı apışarasını yağlamaya. Babam telaşla "Bakma lan" dedi bana. "Kılına tükürdüğümün godoşu, yağlayacak başka bir yer bulamadı."

Babamı müthiş sinirlendiren bu Amerikalının o günlerde sık sık adını duyduğumuz "Barış Gönüllüleri"nden olduğunu, sivil lisede İngilizce dersi verdiğini sonradan öğrendim. Elbette bu insanların mutlaka CIA ajanı olduklarını da...

Ortaokulda tarih dersinde Mandacıların Amerikancı olduklarını, mandanın aslında kimimizin camuş, kimimizin camız dediğimiz hayvan, Amerikalıların da manda seven camuşlar olduklarını öğrendim.

Yaşamımda gördüğüm ikinci Amerikalı renk değiştirip, bir zenci olarak İzmir Fuarı'nda karşıma çıktı. Bize Kübana Gazinosu'nun nerede olduğunu İngilizce soran zenci Amerikalı yanıtı alınca nedense Türkçe teşekkür etti. Ona Kunta Kinte'yi iyi tanıdığımı, kölelerin tarihini ezbere bildiğimi elbette söylemedim.

Gençlik yıllarımda politikacılar Amerika'dan aldıkları "4 K" yöntemi ile ülkeyi kısa sürede düze çıkaracaklarını söylüyorlardı. Yine o günlerde birileri bize her nedense; "Amerikalı" diyor, gülüyorlardı. Sanıyorum bu nedenle dört ve Amerikalı sözcüklerine

karşı bende daha o günlerde bir allerji oluştu.

Sonradan gençler Amerikalılara "Yankee go home", yani; evine dön hıyar demeye başladılar. Bir türkücümüz de "Amerika katil katil" türküsünü öğretti. Ve yine o günlerde başbakanımız ülkemizin "Küçük Amerika" olma yolunda önemli adımlar attığını sevinçle yineliyordu. Yankeeler eve gitmek istediklerinde, büyük eve mi küçük eve mi gitmeleri gerektiği en temel sorunum haline gelmişti. Bütün Amerikalılar Küçük Amerika'da, yani bizim ülkemizde yaşamaya kalkışabilirlerdi, o zaman Amerikalılardan müthiş gıcık kapan babam artık beni hamama götürmeyeceği gibi üstelik bir de işsiz kalırdı...

Amerikalılarla üçüncü kez karşılaştığımda bir dayaktan kılpayı kurtuldum diyebilirim. Başkan Clinton'un "Ich bin ein Berliner", yani "Ben bir Berlinliyim" dediği Berlin'de, bir birahanede, yıllarını emperyalist Amerika'ya karşı mücadeleyle geçirdikten sonra benim gibi Alman Emperyalizmi'ne mülteci olmuş arkadaşımla birlikte otururken yanımıza yaklaşan güzel bir kadın "Buraya oturabilir miyiz" diye sordu. Birahane tıklım tıklım doluydu ve sadece bizim masada iki kişilik yer vardı. Yanımda oturan ve Almancayı çok iyi bilen mülteci, Türkten dönme Alman vatandaşı arkadaşım genç kadına ve onun yanında duran biri kadın iki erkeğe bakarak; "Yer bulursanız oturun" dedi.

"Olsun, biz sıkışırız" diyen genç kadın bizden yanıt beklemeden iki sandalyeye erkekleri oturttu. Erkekler de ayakta duran kadınlara gülerek dizlerini gösterdiler.

Yeni gelen iki erkek küçüklüğümde hamamda gördüğüm insan azmanı Amerikalıya benziyorlardı. Ben Amerikalıları gözünden tanırım abi. Bize çok kötü bakmışlardı. Biz onlarla ilgilenmiyormuş gibi konuşmamıza devam ediyorduk. Aniden lafa karıştı genç kadın ve arkadaşıma; "İddia ederim siz Azerisiniz" dedi.

Arkadaşım hayret dolu bir sesle; "Evet, Azeriyim, nereden anladınız" diye sordu.

"Burnunuzdan."

Maşallah, bizimkinde burun Austin kamyonlarının burnu gibi bir şey. Ama tesbit doğru, arkadaş Azeri. Başladı ikisi sohbete. Az sonra öteki kadın da katıldı onların sohbetine. Onlarla gelen iki genç adamın giderek kızaran yüzlerine gözleri de katılınca durumda bir kötülük olduğunu sezinledim. Kızlar Amerikalıların (Yani ben öyle diyorum) dizlerine oturmuş, arkadaşımın burnunu öve öve bitiremiyorlardı. Durum aynen arkasını Amerika'ya dayayıp Avrupa'ya girmeye çalışan bir ülkenin durumuna benziyordu. Sonunda iş telefon numarası alıp vermeye gelince erkeklerin kızarmış yüzlerine kulakları da katıldı.

Arkadaşıma gitmemizin iyi olacağını, değilse az sonra bir burun yüzünden cankurtarana bindirilebileceğimizi, hatta Amerika ile Türkiye arasında bir soruna neden olabileceğimizi söyledim. Mertlik bizde kalsın diyerek çıkıp gittik.

"Adamlar Amerikalıymış, Ruslara karşı Almanları korumak için buradaymışlar, yakında gideceklermiş" dedi arkadaşım. Böylece yaşamımda üçüncü kez Amerikalı görmüş oldum.

Ünlü konuşmacı; "Herkes 11 Eylül'ü konuşuyor, ama kimse doğruyu söylemiyor" dedi. Ben içimden yaşamıma irademe dışında giren Amerikalıları düşünürken o Amerika tarihini çoktan anlatmış, günümüze gelmişti.

"Evet, 11 Eylül'de gökdelenlere çarpan uçakları müslümanlar yönetiyordu. Ama Amerika önceden onları pilot olmaları için teşvik etmiş, eğitim olanakları sağlamıştı. Bir gün onların böyle yapacaklarını CIA raporlarından bildiklerinden, gökdelenlere bindirenler müslümanlar değil Amerikanın kendisidir. Usame Amerikancıdır. Onu Amerika yetiştirmiştir. Aslında Taliban da Amerikanın öz be öz malıdır. Saddam Amerikalıdır. Bir ihtimal şimdiki Bush'un babası eski Bush'un gayri meşru çocuğudur. Aralarındaki dalaş sadece bir miras kavgasıdır. Onun için en büyük düşman Jet Fadıl gibileri değil, Amerikan emperyalizmidir. Emperyalizm kendi eylemleriyle kendi kuyusunu kazmakta, sonunu hazırlamaktadır. Jet Fadıl da milletvekilliğinin parlaklığına kanıp kendi sonunu hazırlamıştır. Bush'un Tayyib'i kutlamasının altında dana vardır."

Dinleyicilerden biri parmağını kaldırdı ve daha ünlü konuşmacı "Buyrun" demeden, "Peki ya Avrupa" diye sordu.

Talibanları televizyonda görünce korkudan uykum kaçıyor olmasına, gökdelenlerde öldürülen insanlara yüreğim yanmasına ve sık sık "Peki Afganistan'da Amerikan bombalarıyla parçalanan ve haber değeri bile kazanamayan onbinlerce insan ne olacak. Amerika neden Afganlı Talibanları Küba'ya götürdü? Onlar şimdi savaş esiri mi? Orada onlara ne yapacaklar? Irak nere Amerika nere" dememe karşın, büyük in-

24.6.2002

Ü. SAVAŞ ASLAN

savaşlar çocukların oyunlarını bozarken
kılıçtan keskin kurşunları askerlerin
hangi tarafın şarjöründe adaletli durur,
kimin askerinin tetikteki eli, çocuklara umuttur

ordular aynıyken ve aynıyken savaşlarına sebep
bir gün o çocuklar kendi ordularını kurup
oyunlarını bozanların saraylarına girecek

---

sanları abuk sorularla rahatsız eden böyle çıktılara oldum olası sinirlenirim. Ünlü konuşmacı da kükredi abi. "Konumuz Avrupa değil beyefendi, Amerika" dedi aslanlar gibi kükreyerek. "Avrupa gerçekte kötü bir taklitçilikle Amerikalılaşmak istiyor. Bunun için sınırları açtılar. Paralarını birleştirdiler. Ama bilinir; bir şey sadece birdir, ikinci şey asla birinci şey olamaz. Bu gelişme emperyalizmin üçüncü bunalım dönemine girdiğinin ve çökmeye başladığının en belirgin özelliğidir."

"Biz de sınırların açılmasını, ortak bir dünya kültürünün gelişmesini istemiyor muyuz" dedi densiz sorucu.

"Biz devrim yapmak istiyoruz efendi" diye haykırdı ünlü konuşmacı. "Avrupalı devrimi engellemek için sınırları açıyor, parayı birleştiriyor, doğumu geciktirmek istiyor. Yani yok edemiyorsan benimse politikası izliyor. Bizim görevimiz bu oyunu bozmak, doğumu hızlandırmaktır."

Devrimcilerin görevlerinin arasında ebeliğin de bulunduğunu bilmiyordum. Ayrıca tam gelişmemiş bir çocuğu dünyaya getirmek için neden acele etmek gerektiğini de anlayamamıştım. Dudaklarım "Euro" diye kımıldadı ve o anda konuşmacının gür sesi patladı kulağımda.

"Euro değil birader, yumuş yumuş!"

İnkar edemem, ben de son günlerde emperyalizmin, özellikle de mültecisi olduğum Alman emperyalizminin etkisinde kalarak, Avrupalıların Amerika ile rekabet etmek için çıkardıkları, bizim vatandaşların Türkiye'de "Yumuş", burada "Eyro" dedikleri Euro ile yakından ilgileniyorum. Bir burjuva gibi Avrupa gezisine çıkacakmışcasına keyifliyim. Bulabilirsen koy cebine Euro'yu, nereye istersen git, hiç konuşmadan, hiç sıkıntı çekmeden yap alışverişini. Ne vize derdi, ne para bozdurma sorunu... Bütün sınırlar açık, bütün mağazalar senin emrinde... Eskiden öyle miydi? Bana kalırsa ünlü konuşmacı biraz aşırı...

Beynimi kemiren bir yığın soruyla ayrıldım toplantıdan.

Şimdi sizlerden rica ediyorum, bana yardım edin abiler, yanıtları bulmama yol gösterin ne olur. Günlerdir beynim beynimi yiyor. Bu güne kadar Arnavutluk'un yanında yer alıp Çin ve Rusya'ya karşı, Rusya'nın yanında yer alıp Arnavutluk ve Çin'e karşı, hepsinin yanında yer alıp Amerika'ya ve her türden emperyalizme karşı mücadele etmedik mi? Peki o zaman sormaz mıyım ben, uğruna öldüğümüz, uğruna mapuslara gidip geldiğimiz bu halk emperyalist mi, neden bizi iktidar yapmadı da emperyalistlerin desteklediği Ampul Partisi'ni yaptı? Bizim ülke Küçük Amerika olduğuna göre Amerikalılarla akrabalık derecemiz nedir ve biz Amerikalı mıyız? Derviş mandacılık yaparak nereye varmak istiyor, peynir mi üretecek? Haydar abi neden camuşcu? Amerika nerede? Amerikalılar neden 404? Halkımızın manda, camız, camuş dedikleri Amerikalılarla bizim politikacıların sıkı fıkı olması neden? Bana dostunu söyle, senin kim olduğunu söyleyeyim şeklindeki atasözü bizim yöneticiler için geçerli midir? İçimizdeki Amerikalıları halletmeden Amerikayı nasıl halledeceğiz? Mandanın yavrusu malak olduğuna göre Küçük Amerika ne oluyor? Bush neden pışt? Amerika Amerikalıların, Türkiye Türklerin olduğuna göre neden Amerika'ya değil de Avrupa'ya giriyoruz? Haydar abi evde mi? Bush Tayyip'i neden öptü? Dolar neden iyi de Euro Yumuş. Ve en önemlisi adları pek duyulmayan Azerilerin burunları neden büyük de, tüm dünyada adlarından söz edilen Amerikalıların her deliğe soktukları burunları büyük değil?

Ne olur yazın yanıtlarınızı bana abiler, ben seçilmiş yeni bir büyüğü dinlemeye gideceğim, ama önce eve gidip bir paket tuz almam gerek.

20.09.2002 tarihinde BEN ARMİN KONUK (Toprağın Oğlu Misafir) isimli bir oğlumuz dünyaya geldi. Sevenlerimize, sevmeyenlerimize duyurulur.

Email: **A.Spuerk@t-online.de**

XXI. YÜZYILA DAİR

SALİH AKYÜREK

Yeni "milenyum" New York İkiz Kuleler'de ve Pentagon'da patlayan uçaklarla şiddetli bir giriş yaptı tarih sahnesine. Patlamalar, aynı zamanda "YDD" adıyla kutsanan, "küreselleşme", "bilgi toplumu", "sonsuz demokrasi" söylenceleriyle güzellenen neo-liberal politikaların demokratik cilasını da bir hayli döktü. Katılımsızlık, apolitizasyon ve küresel yabancılaşma süreçlerinin eşliğinde bir "seyirlik oyun"a dönüşen "Batı (Kuzey) demokrasileri", ABD'den başlamak üzere, "Ticarette liberalizasyon, politikada sıkıdüzen" sinyalleri vermeye koyuldular: ve yeryüzü efendilerinin tahammül edebileceği tek özgürlüğün, kendileri için dünya kaynaklarına el koyma, dışlanan, marjinalleşen "ötekiler" için ise açlıktan ölme ya da kölece bir yaşama razı olma özgürlüğü olduğu doğrusu, bir kez daha gözler önüne serildi.

Evet, Kuzey metropollerinde biçimlenmiş neo-liberal politikalarla yeniden tanzim edilen dünya, XXI. yüzyıla, tehdit ve olanaklar diyalektiğinin gerilimi içinde girdi. ABD'nin "Füze Kalkanı" projesiyle ekonomisini militarize edişinden "başıbozuk devletler"i nizam ve intizama sokma girişimlerine, ekolojik risklerin gemi azıya almış yükselişinden krizlerle kırılganlaşan dünya ekonomilerine bir dizi tehdit; Chiapas'dan Güney Kore'ye, Orta Doğu'dan Fransız çiftçilerin, Bergama köylülerinin, Rusya işçilerinin direnişlerine uzanan bir dizi olanak. XXI. yüzyıl, bu kırılgan tehdit-olanak dengesinin bozulup yeniden yapılanma süreçleri içinde biçimlenecek. Bu bağlamda XXI. Yüzyılla Gelen(ler) – "Söylenceler" ve Gerçek... başlıklı çalışma "Bitenle Başlayan"ı anlatıyor...

Herkesin malumu olduğu üzere: XX. yüzyılın soru(n)larını devrettiği XXI. yüzyılda savaş Seattle'dan Porto Alegre'ye, Cenova'ya, sürüyor... Küresel mali krizle sarsılan "Modern Zamanların Uygarlığı"; insanlığa dayattığı küresel açlık ve zulümle rüzgâr ekerken, 11 Eylül saldırısının ardından "YDD"nin "demokrasi" söylencesi, ABD ve AB'li efendilerin elinde bir "korku masalı"na dönüşürken, ABD'nin oligarkları Afganistan'dan başlamak üzere "başıbozuk devletleri" hizaya sokmak ve enerji kaynaklarının paylaşımını yeniden tanzim etmek için dünya yoksullarının tepesine bombalar yağdırırken, kaçınılması mümkün olmayan o müthiş fırtınanın da tohumlarını ekiyorlar; evet, rüzgârın yönü değişiyor...

Kapitalizmin krize eşitlendiği ve IMF-Dünya Bankalı küresel soygunun küreselleştirildiği dünyada başkaldıran insanlık, yeni bir enternasyonal mücadelenin yolunu açıyor... Kapitalizmin küreselleşen krizi, ekonomilerin askerileştirilmesi, süregen savaş tehdidi, dünya yoksullarının önüne devrim olasılığını bir kez daha açıyor. "Sosyalizm! Yeniden!" şiarı bir nostalji olmaktan çıkıp, bir olasılık olarak yeniden hayatiyet kazanıyor... Yeni bir imkân ve tehdit eşiğine denk düşen XXI. yüzyılla gelen(ler) ile söz bitiyor... Che yeniden Rozinante'siyle yollara düşüyor... Yürek solda attığı ve atacağı bir geleceğin serüveninin fırtınalı ufkuna bir kez daha yelken açılıyor...

Özgür Orhangazi ile Cahide Sarı'nın derledikleri "XXI. Yüzyılla Gelenler - Söylenceler ve Gerçek" bu tehdit ve olanakları belgeleyen bir yapıt. Türkiye ve dünyadan altmış kadar farklı yazar "Sürdürülebilir Kalkınma"dan "Kapitalizm ve Kriz"e, "Postmodernizm"den "11 Eylül"e, "Ortadoğu"dan, "Türkiye Sosyalist Hareketi"ne, geniş bir erimde, XXI. yüzyıla devrolan tehdit ve olanakları açımlıyor. James Crotty'nin "Küresel Neo-Liberalizmin Gelişimi ve Sonuçları" başlıklı önsözüyle açılan kitabın yazar dizini de oldukça renkli ve geniş bir spektruma yayılmakta: Samir Amin, Michel Chossudovsky, Edward Said, Ignacio Ramonet, Zoltan Grossman, Paul Sweezy, Henry Magdoff, Noam Chomsky, Jacob Levich'den önemli katkılar yer alıyor, XXI. yüzyıl ve dünya hali üzerine farklı muhalif perspektifleri öğrenmek isteyenler için önemli bir kaynak oluşturan yapıtta...

KÜNYE: XXI Yüzyılla Gelen(ler) - "Söylenceler" ve Gerçek, Derleyenler: Özgür Orhangazi - Cahide San, James Crotty'nin Önsözü İle, Tank Ali-Samir Amin-Michael Albert-David Bacon-Zbigniew Brzezinski-Pandelis Bukalas-Madeleine Bunting-Duncan Campbell-John Le Carre-Noam Chomsky-Michel Chossudovsky-Mehmet Ali Civelek-Alexander Cockburn-Eliot A. Cohen-Salih Çevikarslan-Ivo H. Daalder-Göksel N. Demirer-Temel Demirer-Gerard Dupuy-Metin Duran-Salah Elcevder-Nakule Elferezli-Jonathan David Farley-Robert Fisk-Sam Fleischacker-Jonathan Freedland-Thomas Friedman-Eduardo Galeano-Pierre Georges-Gunter Grass-Zoltan Grossman-Chris Harman-Erhard Haubold-Berat Haznedaroğlu-Samuel Huntington-Andonis Ikonomidis-Robert Jensen-Paul Kennedy-David M. Kotz-Charles Krauthammer-Jan Krauze-Pierre Lefevre-Jacob Levich-Mathieu Lindon-James M. Lindsay-Harry Magdoff-Eric S. Margolis-Saad Mehio-Antonio Negri-Agneta Norberg-Kevin Ovenden-Sibel Özbudun-Gökçer Özgür-John Pilger-Ignacio Ramonet-Fidel Castro Ruz-Edward Said-Mustafa Erdem Sakınç-Gideon Samet-Dirk Schumer-Eva Schweitzer-Rogers Smith-Petra Steinberger-Paul M. Sweezey-Monica Feria Tinta-Ethem Torunoğlu-Alain Touraine-Nikos Tsagris, Ütopya Yayınları, 2002, (447 sayfa)

Okumakta olduğunuz **Güney Dergisi** de dahil,
Kültür-Sanat, Edebiyat, Tarih,
Araştırma-İnceleme, Felsefe, Politika,
Çevre, Sağlık, Estetik, Mesleki-Sektörel...
yüze yakın periyodik yayına
Abonet'ten abone olabilirsiniz.
Form doldurmadan, bankaya gitmeden...
Arayın: **(212) 210 0 110**
Ya da tıklayın: **www.abonet.net**
İstediğiniz dergiyi kapak fiyatıyla
adresinize getirelim.

abonet

www.abonet.net ❖ abonet@abonet.net
tel: (0212) 210 0 110 ❖ faks: (0212) 222 27 10

Karartı

ÇİĞDEM IŞILTI

Uyanalı epey olmuştu. Yatağın içinde sırtüstü uzanmış, anlamsız gözlerle tavana bakıyordum. Kendi varoluşum kadar anlamsızdı bakışlarım. Bilemediğim bir zamanda asılı kalmıştım sanki.

Oysa ki, bilinen bir yılın yine bilinen bir kişinin alacakaranlığına açmıştım gözlerimi. Birden acısını farkettim, ani bir refleksle yataktan fırlayarak aynaya yöneldim.

Dünyaya kocaman fırlattığım bakışlarım bir gecede küçülüvermiş, kan çanağına dönüşmüşlerdi. Beni asıl şaşırtan, küçülmüş gözlerimdeki ürkütücü hüzündü. Hüzün öyle âşikar, öyle yerleşik duruyordu ki, dışarıdan bakan bir yabancı, bu gözlerin gülme yeteneğini daha doğuştan yitirdiğini düşünürdü.

Ağır adımlarla mutfağa doğru gittim. Masadaki sigara paketinin içinden bir sigara aldım. "İçme şu mereti aç karnına" demişti, şimdilerde nesli tükenen beni sevenler grubundan bir kişi. Öfkeyle karışık bir inatla yaktım sigarayı ve pencereye yöneldim. Gözlerimden ani bir kararsızlık bulutu geçiverdi, hemen ardından perdeyi araladım. Beklediğim bir manzaraydı nihayetinde.

Yağmur, bu en sevmediğim hava olayı, sanki bana nisbet yaparcasına daha bir inatla yağıyordu bugün. Varsın yağsındı! Ruhumun beni aşan huzursuzluğuna bir halka da o taksındı! Pencereyi açtım, gökyüzündeki gıpgri bulutlardı gördüğüm.

"Gör gözüm, benim kör gözüm, ruhumun görmek istemediğini inatla gör gözüm!"

Gözlerimin suçu yoktu, gri bulutların da aslında. Başka bir zaman böylesi etkilemezdi bu koyu, pis bulutlar beni. Oysa şimdi soluduğum hava bile yetersizdi. Adeta bir mutsuzluk nöbetine tutulmuş, mutsuzluktan önümü dahi göremez olmuştum. Anlamlandıramadığım; beynimin, bedenimin, sinirlerimin daha önce tanımadığı, baktığım her yerde izini bırakan bir garip mutsuzluk idi benimkisi. Hani derler ya, "herkesin mutsuzluğu kendisine"; benimki de banaydı demek ki.

Lâkin beğenmedim bu düşüncemi, kendimle bağdaştıramadım. Kaderci bir yanı vardı.

"Herkes kendi kaderinde öngörüldüğü kadar mutsuzluk yaşar" gibi bir anlam çıkıyordu sanki. Halbuki hep karşı durmuşumdur kaderci yaklaşımlara. Yoksa, fikirlerim de beni saran mutsuzluk rüzgârıyla birlikte erozyona mı uğramaya başlamıştı? Erozyon, fikirlerim, ben, benliğim, mutsuzluk...

Bu düşüncelerle dalmıştım.

Aniden yüzüme çarpan şiddetli rüzgârla irkildim. Belli belirsiz bir korkuyla elimi tenime değdirdim ve o an ilk defa gülümsedim. Vardım işte! Bu mekânda yer kaplıyordum ve bedenim de canlıydı. Yetmez miydi? Yaşamı anlamlı kılmak için ille de herşeyi kendimi heba edercesine ciddiye mi almak gerekiyordu?

Bakışlarımı aşağıya yönelttim.

Siyah şemsiyeli, koyu renk paltolu insanlar bir hedefe yönelmiş askerler gibi koşturuyorlardı çamurlu yollarda. Kimbilir içlerinden kaçı akşam eve dönünce alacağı sıcak duşun hayalindeydi; kaçının ruhu hayatın sorumluluğunu gerektiği gibi taşıyamamanın ezikliği içindeydi; kaçı mutsuzluğa karşı ayak diriyordu, kaçı hezimete uğramıştı?

İnsanlar, küme küme insanlar, mutsuz insanlar geçiyordu yollardan; mutsuz canlılar; açlıktan acı acı havlayan köpekler...

Ve az ötede, üstü başı parçalanmış, ürkekçe titreyen dallarıyla ayakta durmaya çalışan yalnız bir ağaç...

Anlatı

ÖMER BERDİBEK

bir avuç zeytin
ve küflü ekmekle
cenge çıkarmış süvariler

bilinmez, kaç zincirli rivayetmiş
toprak çanaklarında buğday suyu
sarı bir dermanmış tenlerine
böylece dizginlenmiş ölümcüler

toprak;
habire dumansız ateş gibi
tutuşturmuş, binlerce yıldan
sağılmış bereketi

içimizde anlatılmaz bir sevdayla
"le le kurban ben öleydim"

Küçük yeşil adam

H. TUĞRUL ATASOY

Günbatımı aşk gibi. Nasıl aşk her bedende başka görünümlere bürünürse, günbatımı da her coğrafyada ayrı görünümlere bürünüyor. Tüm gün dağ tepe dolaştıktan sonra karlı dağların altında uzanan yeşil tepelerin kucağındaki sarı tarlaların üzerinde vedasının tadına doyamadığımızı bile bile ertesi günün özlemini bırakıp gitti güneş. Bir ayrılığın acısı kimi zaman bir vuslatın zevkine bırakıyor kendini. Şimdi gökyüzünde dolunay var. Bir başka aşkın görünümlerini sunuyor dolunay, güneş yorgunu beyaz dağların, yeşil tepelerin ve sarı tarlaların üzerinde. Kulağımda ağustos böceklerinin arsız ve yorgun türküleri var. Güneş hükmünü yitirir yitirmez, yüksek dağ köyünün yaza rağmen insanı ürperten serinliği sarıverdi tenimi. Damın ucundan eve doğru yürüdüm. İçeri girdiğimde koyu bir sohbet almış başını gidiyordu. İlk çaylar yeni doldurulmuş, eskilerden, köyün yaşlılarından bahsediliyordu. Çayımı alıp sedirde bulduğum boşluğa yavaşça oturdum. Akşamın koyuluğu arttıkça konu döndü dolaştı mistik öykülere geldi. Köyün bildik öyküleri vardı. Filancaların ahırında ortaya çıkan atların kuyruklarını ören peri kızı, falanca çeşmenin küçük yeşil atlı küçük yeşil adamı gibi. Bu gibi olaylara ilişkin bilinen öyküler tekrar anlatıldı. Sohbet kendince akıp giderken kuzenlerimden birisi bana bu öykülere inanıp inanmadığımı sordu.

– Öyküler iyi hoş ama gece vakti kötü çarpılırsınız, dedim.

– Nasıl çarpılırız ya? Hani sen bunlara inanmazdın?

– İnanıp inanmamak değil mesele, bak tuvalet damın öbür ucunda, gece boyu bu öykülerden sonra tuvalete kalkmak sorun olacak, ona göre.

– Hep beraber gideriz, dedi.

Baktılar ki benden ciddi bir yorum çıkmayacak, beni kendi halime bırakıp sohbete kaldıkları yerden devam ettiler. Aradan yarım saat kadar geçti. Semaverin altındaki su azaldığı için evin en küçük kızı eline bidonu alıp çeşmeye gitti. Beş dakika sonra rengi atmış bir halde koşarak içeri daldı, heyecandan sesi titreyerek;

– Tam suyu doldurdum, bidonu oluktan çıkardım ki ne görem anam bacım, yeşil adam atının üstünde çeşmenin üstünde durup durur, bana bakar dik dik.

– Ee, dedi birisi.

– Hiç, baktı, baktı, sonra yukarı gitti, göğe yukarı gözden yitti.

– Hiçbir şey demedi mi sana, diye sordu bir başkası.

– Yok, yok.

Uzun bir sessizlik oldu. Benim gibi köy dışından misafir olanlar hariç diğerleri bu ani, beklenmedik olayın kestiği sohbete kaldıkları yerden devam ettiler. Olaya şahit olan kız ise olayı hiç yaşamamış gibi elinde tuttuğu bidon ile semaverin yanına gitti ve semaverin altına su koyup bir köşeye oturdu. Yüzünde az önceki heyecan fırtınasından eser kalmamıştı. Semaverdeki tüm çay bitti. Köyden olan misafirler izin isteyip evlerine gittiler. Ev sahibimiz olan kuzenim onları kapıya kadar geçirip geldi ve diğer odada yataklarımızın hazır olduğunu söyledi. Köy dışından misafir olan ben ve diğer üç kuzenim yan odaya geçip pijamalarımızı giydik. Kimse yorgunluğuna rağmen yatmıyordu. Elime el lambasını aldım.

– Tuvalete gidiyorum, dedim.

Üçü birden ayağa fırlayıp peşimden geldiler. Hep birlikte tuvalete gittik, işi biten, diğerlerini sözsüz bir anlaşmaya uyarak bekledi ve hep birlikte tuvaletten döndük. Dönerken içimden "ulan şu halimizi bir gören olsa köye rezil oluruz" dedim. Odada dört yer yatağı vardı. Bir süre kim hangisinde yatacak tartışması yaşandı, sonunda yorgunluk ağır geldi, herkes kaderine razı olup birine kıvrılıverdi. Fırsatı kaçırmadım:

– Ben size bu öyküler adamı çarpar demiştim. Şu tuvalet yolculuğumuzu bir gören olduysa uzaktan, yarın ne derler bir düşünün, dedim hınzırca.

– Tamam lan, kes sesini de uyu, dedi yaşça en büyük olanımız.

Sabah geç kalktık. İyi bir kahvaltıdan sonra köyün aşağısında kalan eski kaleye doğru yola koyulduk. Kaleyi, kimin ne zaman yaptığına dair bir bilgi yoktu. Hatta kimileri kalenin kale bile olmadığını, öylesine bir taş kütlesi olduğunu düşünüyordu. Kim ne düşünürse düşünsün, o, köyün alt tarafındaki düzlüğün bittiği yerde tarlaların alt kenarında tüm azameti ile dikiliyordu. Aramızda hiç konuşmadan ağır ağır kalenin dibine kadar yürüdük. Kale tepesi kesilmiş bir huni gibiydi. Üstteki düzlük köye bakan yamacın bulunduğu düzlükten 15 metre kadar yüksekteydi. Kaleden sonra düzlük bitiyor, toprak güneye doğru dik bir eğim kazanıyordu. Güneybatı tarafından yükseklik 35-40 metreyi buluyordu. Yanına ulaşınca tırmanmak için uygun bir yer bulana dek çevresinde şöyle bir gezindik. Sonra en uygun görünen yerden tırmanmaya başladık. Tepesindeki düzlüğe ulaştığımızda manzaranın güzelliği dördümüzü de bir süre dilsiz bıraktı. Sıcak temmuz gününün hararetini kalenin taşlarını okşayan tatlı esinti alıp götürüyordu. Bir süre sonra kale ile ilgili dolaşan söylentiler hakkında

konuşmaya başladık. Hepimiz bildiğimiz ne varsa döktük ortaya. Sonra laf döndü dolaştı küçük yeşil adama geldi. Kuzenlerimin üçü de böyle bir şeye inanmakla inanmamak arasında gidip geldiler, ancak sonunda küçük yeşil adamın olamayacağına karar verdiler. Benimle yaşıt olan kuzenim;

– Sen ne diyorsun, hiç konuşmadın.

– Bence var ki görüyorlar o adamı, deyiverdim.

Üçü birden şaşkın şaşkın yüzüme baktılar. Sormalarına fırsat vermeden devam ettim;

– Yani benim ya da sizin için değil, görenler için var demek istedim.

– Ne demek lan bu şimdi, dedi en büyük olanımız, kafası iyice karışmış bir halde.

– O küçük yeşil adam bir işe yarıyordur, o yüzden vardır ya da var kabul ediliyordur yani.

– Ne işe yarar ki hayali küçük yeşil atlı küçük yeşil bir adam, dedi benimle yaşıt olan.

Yanıt vermeden önce bir süre düşündüm.

– Şimdilerde kimi psikolojik sorunların çözümü için ya da iletişimi daha iyi sağlamak için hani tedavi grupları kuruluyor, hayali bir durum yaratılıyor, insanlar çeşitli rollere bürünüyor ya, bu yeşil adamın varlığı da böyle bir şey sanki.

Bir süre sustum, karşımda bana soru soran üç yüzün zorlaması ile devam ettim.

– Ne bileyim, evin evlenme yaşındaki erkek çocuğu evlenmek ister artık ama bunu babasına doğrudan söyleyemez, yeşil adamı görür, onunla bir söyleşi yapar ve bu söyleşiyi çevresi ile paylaşır, döner dolaşır, söyleyemediği meramı adresini bulur gibi.

– Ee, dün bizim kuzen niye gördü adamı? Adam niye ona bir şey demedi?

– Yahu ne bileyim, daha üç gündür buradayız, ortada ne var ne yok bilmiyoruz ki! Tüm akşam sustu oturdu kızcağız, hiç söze girmedi, kimse ona bir şey sormadı, hizmet edip durdu. Belki ben buradayım demek istedi yalnızca.

– O yüzden mi adam ona bir şey söylemedi?

– Ne bileyim belki? Yani diyorum ki bu köye gelip kendi ortamlarımızda yaşadığımız kendi gerçeklerimize uymayan her şeyi yok saymak, ya da bunlar saçma şeyler demek kolay ama burada bu şeylerin belki büyük olasılıkla bir nedeni, bir gerçekliği vardır. Önce saygı gösterip sonra dinleyip kafa yorup bilen birilerine sorup hüküm vermeliyiz gibime geliyor.

– Ama saçma işte.

– Şimdi kızcağızı alıp bir grup tedavisine götürsek, bak buradaki şu çift evlilik sorunlarını tiyatro oynayarak çözüyor desek ne olur bizim kıza? Bu çok saçma gelmez mi? Yani burada süt sağan insan inekle konuşuyor, şehirde de insanlar arabaları ile konuşuyor, dedim.

Tam bu sırada kalenin güneybatı yamacının ilerisinde bizden biraz yüksekte kocaman bir kuşun süzüldüğünü fark eden en büyüğümüz sordu.

– Bu ne, kartal mı?

Heyecanla hepimiz o yöne baktık. Yırtıcı bir kuş olduğu kesindi ama ne olduğunu anlayamadık. Koca kuş şöyle bir tur atıp ilerideki ormanlık tepelere doğru uçtu. Bir süre sonra göremez olduk zaten.

– Hadi ya, uyuşup kalacağız burada, dedim.

Yavaşça geldiğimiz yönden aşağıya indik, biraz ilerideki küçük dereye doğru yöneldik. Dere boyunca konuşmadan yürüdük. Derenin bir buçuk metrelik bir şelale yaptığı yere geldik. Burada toprağın hafif eğimi kesintiye uğruyor, yol sanki bir basamak oluşturuyordu. Basamağın dik eğiminden aşağıya atlayıp suyun dökülüp göllendiği alt tarafa indik. Sessizce hepimiz kendimize oturulabilecek nitelikte kuru bir taş bulduk. Kısa bir soluklanmadan sonra;

– Köye dönmek için şu ilerideki bayıra mı tırma-

Ayrılık çiçeği

CİHANGİR EROL

Bir şarkıya
Dil düşüyor
Bir masala dönüşüyor hayat

Bir sevda ki
Pencereden sarkıyor
Çocukça
Herşeye rağmen

Bir gemiyle
Uçsuz bucaksız
Yolculanıyor
Son bahar

Bir ırmağa
Bakıyor ana
Açmış kucağını
Ve mendiller haykırıyor
Elden ele

Bir yıldıza
Vurulmuş
Ayrılık çiçeği
Sessiz sedasız

Bir şarkıya
Dil düşüyor
Bir masala dönüşüyor hayat

Bir tutam kızıllık

YAŞAR ASLAN

gün batımında ömrümün
bir tutam kızıllık getirdim
savrulan saçlarına
gülüşlerine bir avuç ateş
gözyaşlarına inciler
ve tarih sayfalarında
unutulmuş sevdalar
şafaklardan umudumu
meydanlardan kavgamı
yanardağlardan yüreğimi
getirdim
kekik kokusunu Amanos'tan
yaban mersini getirdim
nergis
kucak kucak gelincik
varoşlarından bir kentin
umuda koşan
çocukluk anılarımı
ve suya özlem fesleğenleri
getirdim
sevda
kavga ve hasretle yoğrulmuş
memleketimden
bir çağlayan
akarak ırmak ırmak
sesine dağları yüklemiş
gürül gürül
Ruhi Su türküleri getirdim
sevdalı bulutlarını Nâzım'ın

97'Aalen

nalım, yoksa geldiğimiz yoldan geri mi dönelim, diye sordum.

Şöyle bir bayırın olduğu tarafa doğru baktılar. Oturduğumuz yerden ağaçlar yüzünden ancak bayırın üst kesimi görülebiliyordu.

– Fark etmez, dedi en büyük olanımız.

– Bence çok farkeder, dedim.

Nasıl der gibi yüzüme baktı.

– O bayır bayağı dik ve irili ufaklı taş dolu, bir kaydın mı kendini derede çalıların içinde bulursun.

– Aman ya, bayırı falan boş verin, geldiğimiz yoldan dönelim. Hem manzara bu yolda, bayırdan daha güzel, dedi en küçük kuzenim.

– Bence de, hem o bayırda mekir varmış, dedim.

– Ne mekiri? dediler hep bir ağızdan.

– Ne bileyim, bazı hayvan bazı insan garip bir yaratık geceleri dolanırmış o bayırın orada, dedim.

– Ee ne yaparmış bu mekir, dedi en büyük olan.

– Bayırda insanları korkutup yoldan çıkarır, yuvarlanmalarına neden olurmuş. Özellikle de çocukların, genç kızların başına musallat olurmuş.

Bu kez en büyük olanımız "Kalkın bayırdan yukarı çıkıyoruz" dedi. Hep birlikte kalktık. Dere kenarındaki yeşil alanı geçip küçük düzlüğün bitip bayırın dik eğiminin başladığı yerdeki çalıları da aşıp bayırdan yukarı tırmanmaya başladık. Yukarıdaki küçük toprak yola kadar yüz elli-iki yüz metre tırmanmamız gerekiyordu. Oflaya puflaya kaya düşe kan ter içinde küçük toprak yola ulaştık.

– Hani lan mekir, dedi gülerek.

– Gece oluyormuş, hem biz genç kız ya da çocuk değiliz.

– Niye gece, niye çocuklar, genç kızlar?

– Bak yol ile bayır arasında hiç boşluk yok, gece bir yanlış adım, taa aşağılara yuvarlanırsın...

– İyi de, gece köyde bir buradan mı yuvarlanılır?

– Ama buradan yuvarlandın mı tutunacak, sana engel olacak bir şey yok, hem gece burada birini arayıp bulmak ayrı bir sorun.

– O niye?

– Burada acayip bir yankı var, aşağıda bir yerde biri fısıldasa buradan duyarsınız, ayrıca, aramaya çıkan kişinin yuvarlanması ya da yuvarlayacağı taşların aşağıdakini yaralaması da cabası.

– Bu doğru bak, ama niye özellikle çocuklar ya da genç kızlar?

– Yahu, en çok onların üstüne titizlenilmez mi her yerde?

– Hı hı bu da doğru.

– Yani bu yüzden mi burada bir mekir var? İnsanlar, özellikle de çocuklarla genç kızlar gece buradan uzak dursun diye?

– Bence öyle. Yani bu mekir burada uyarı niteliğinde tehlike altındakileri uzak tutmak için var olmuş olabilir. Hem merak etmeyin köye elektrik gelsin, köy halkı biraz daha dışa açılsın, ne mekir kalır, ne de küçük yeşil adam.

Köye kadar kimsenin ağzını bıçak açmadı. Yemekten sonra yine semaver çevresinde ay ışığı altında başı karlı dağları seyrederek koyu bir sohbete daldık. Ama kimse son bir gün içinde konuşulan konulara değinmedi. Gecenin sonunda biz misafir kuzenler yine tuvalete tek sıra gittik... İki yıl sonra köye elektrik geldi ve köyden şehire göç hızlandı. Sonraki köy ziyaretlerimin hiçbirinde kimseden mekir hakkında ya da küçük yeşil adam hakkında bir şey duymaz oldum.

Diyalektaşk serpisi

EROL NACAR

1

Mehtabın
Göle
Yıkanmaya indiği vakit;
Kıyılarında
Aşıkların sevdaları tutuşur,
Su
Ve
Işık buluşur
Yaprakların altında.

2

Mavi bir gizem konar dalına,
Büyüler gölgesi ağaçların.
Tüterken
Misk-i amber kokusu sunakların,
Huşu içinde duyulur
Sesleri yalvaçların.

3

Dalarak sonsuzluğuna uzayın,
Şaşarak hareketin madde ile aşkına,
Perde perde bütün korkuların,
Ve ölüm,
Ve
Ölümsüzlük oturur aklına...

4

Düşlerim ekilir
Atom yağmuru ve bulutlarıyla,
Yalım şimşekler büyür karnımda.
Yıpranmış sancaklarıyla
Ordular,
Kolordular
Çekilir karşımda!...

Ve
Dil
Şiire eğilir...

5

Mehtaptan
Işık sızmayan derinliklerde,
Ateşler yanıyor.

Buğday değil
Aşk istiyor
Sabba Ayini'nde Cadılar!

6

Çöl papirüsü saçlarını tarıyor Kibele.
Şaşkın bakınıyor
Dallar tomurcuklanan göğsünde
Ballı meyveler arayan bir ele...

Bakıyor başka!...

7

Keçi ayaklı olduğunu inkâr etmiyor Pan.
İsyan ediyor,
Bezmiş canından Ocak Cinleri,
Pan'dan kaçan Orman Perileri!

8

Dev dalgalarla kükrüyor Poseidon.
Kalkanında gümüş,
Mızrağında kan parlıyor Ares'in.
Kasırgalar topluyor,
Şimşekler savuruyor Zeus...
Ateşi insanlara çalarken Prometus!

9

Işığın dansıyla birazdan
Mor, eflatuna,
Eflatun kızıla çalar.
Kızıl, yangına!...
Yüzüm, gözüm nektar bulaşığı.
Musa'lar oturur bir yanıma,
Afrodit bir yanıma!...

10

Artık
Dere yatağına sığmaz,
Kuş yuvasına,
Çiçek dağına!...

Madde bilince döner,
Yaşam tohuma!...

11

Bihaber tanrılardan...
Doğan ve batan güneşin,
Yaşam öpücüğü
Aşkın pembesini vurmuş yüzüne
Çalı dibinde açan çiçeğin.

Dilemin,
Büyüyen sen misin!

12

Kim,
Ne
Anlatır da,
Uykusunda
Neye güler bebek?...

Doğanın diriminden gelen ses midir.
Özgürlükler içinde
Yaşamak
Ve
Ölmek midir
Bu istek?

Anlatılmıştır dilince...

Kök
Toprağa erince,
Özsuyun
Bebek dudaklarında
Yaşama gülüşü başka!...

13

Bıçakların
Dansı başlar kayalıklarda.
Pelin kokar.
Üşümüş
Bir ayak kıpırtısı karıncada.
Bütün
Atomlarıyla
Şahinin duruşu başka!...

14

Seyreyledim
Uçurumların doruğunu,
Vahşi kanunlarıyla oturan
Kartalların yurdunu...

Yoksulluğunu,
Sesini, soluğunu duydum.
Gözlerini gördüm.
Ve
Gözelerine
Öfke öfke dolduğunu!...

Uçurum ne bilsin uçurum olduğunu!...

15

Yağmur yağar birazdan.
Şimşekler çakar birazdan.
İnsanlar kalkar birazdan.
Sıyrılır karanlıktan bu eller!...

Eğer dediğin mahşerse
Bu mahşer
Tiril tiril yıkanır çiçekler!...

Bu mahşer,
Bu mahşer,
Esirgemez dudaklarını kirazdan,
Gözlerini daldan budaktan!...

16

Demircinin
Örsü,
Körüğü çalışır.
Ocaklardan gelir türküsü çeliğin.
Çekicin
Örse vuruşu başka!

17

Ey,
Hephaistos,
İşçi Tanrı!
Bak!

Halen esirdir dünyamızda emek,
Demire,
Pirince yürüyen.
Ve
Halen olasıdır
Bir kazada ölmek!

18

Milyonlarca yılın ezgisi
Omuriliğimde!
Daha dün,
Arenalardaydım Spartaküs'le!
Bugün fabrikalarda!...

Yine aynı zincir,
Yine aynı öfke!...

19

Ilıman rüzgârlar eser ki oysa,
Yağmur taneleriyle delice kokar ki toprak,
Esmer bir kızın
Kumsalda bıraktığı ayak izine,
Utangaç dokunur ki sarı salkımlar,
Turunçların kokusundan durulmaz...

Bunca
Güzellikler içinde,
Nedense sorulmaz hali
Demire
Pirince yürüyen Halil'in!

Sorulacak çok şey var oysa!...

20

Sudan,
Havadan,
Ateşten ki oysa,
Sürgünden,
Baldıran zehirinden,
Ve
Hatta
Ölüm kılıçlarından süzülür ki
Anlamaya çalışılan dünya...
Tunçtan,
Bakırdan,
Demirden,
Bruno'nun Roma'sında
Tüten insan etinden ki oysa...

21

Sonunda varılır
Varılması gerekene!
Ve
Artık
"Değiştirmek" kavliyle dünyayı,
Yeniden sarılarak ölüme,
Sudan
Havadan,
Ateşten ki oysa!...

22

Mehtabın
Göle
Yıkanmaya indiği vakit...
Kıyılarda
Aşıkların sevdaları tutuşur
Su
Ve
Işık buluşur
Yaprakların altında.

Ve
Doğada
İnanılmaz bir cümbüş,
Bir
Curcuna!...

23

Gel haydi,
Gel de şair olma!
Cümle mahlukat
Ötüyor
Başka!

Söyle,
Sen söyle!
Gelmemek elde mi,
Gelmemek
Aşka!...

.....
.....

Tiyatronun eleştirisi

(BİR ÖRNEK: KRAL ÖLÜŞÜYOR)

METİN MUHARRİR

Şehir Tiyatroları'nın sahnelediği İonesco'nun "Kral Ölü(şü)yor" oyununu izledikten sonra zihnimde bir soru kendi cevabını aramak için uyandı. İnsanlık sayısız kere yüzleşmişti sanat nedir sorusuyla, ancak verilen cevaplar herkesi memnun etmemiş ki, ben de yeniden yüzleşmek zorunda kaldım bu soruyla. Benim açımdan geçerli olan yanıt, insanın toplumsal bir varlık olduğu çıkarsamasında buldu kendini. Kendini ancak toplumsal kimliğiyle bütünlük içinde kabul eden insan dengeli bir hayat sürme şansına sahiptir bana göre. Yani tek tek bireyler olarak, 0aslında kendi dışımızda bir yapının parçalarını oluşturuyoruz, bu bizi biz yapan unsurdur. Bundan kopuş, insanın kendi gerçekliğinden ayrılışını beraberinde getirir. İşte, sanat nedir sorusu özünde tam da böyle bir yere oturmakta.

Sanat toplumsal bir tavırdır (bireyin toplumsal tavrı). Kaynağını toplumun, dolayısıyla bireyin yararından alır. Sanat ilericidir. İlerici olma, sistemin insan karşısında duran unsurlarına karşı alınan tavırdır. (Bu nokta kanımca çok önemli, eleştirimizin dayanağını da bu bölüm oluşturacaktır.) İlericilik kavramı bir hareket bildiriyor ve değişimi içinde barındırıyor. Demek ki sanat değişmesi gereken aksaklıkların karşısında dinamik bir unsurdur (tavırdır). O halde bunun karşıtını, sistemi besleyen ve onun dönüşmesini engelleyen bir faaliyet olarak tanımlamalıyız. Ki bu sanat değildir.

Sanatsal tavır, estetik bir biçim içinde izleyiciye iletilir. Ondan estetiği (güzeli) alırsanız ölümüne yol açarsınız. Demek ki sanat son kertede ilerici estetik bir tavırdır. Onun özünde eleştirellik vardır. Aynen bizim yaptığımız gibi o da bir eleştiri üzerinde oluşturulur. Sanat ürünü iletiyle izleyicisinde canlılık yaratabilmeli, onun yaşam enerjisini arttırabilmelidir.

"Kral Ölü(şü)yor" oyununun değerlendirilmesinde tutarlılığı korumamız için bu verilenlerin penceresinden bakmamız zorunludur. Eleştiri öncelikle kendi temellerini kurabilmelidir. Aksi halde metin sürekli olarak merkezden kaçan ve bu yüzden de bir doğrultu tutturamayan bir forma bürünebilir.

* * *

Şimdi kısaca "Kral Ölü(şü)yor" oyununun konusuna bakalım. Kısaca demeyi zorunlu buluyorum, çünkü pekçok absürd oyunda olduğu gibi bu oyun da dramatik akıştan ziyade bir durum üzerinde odaklanmıştır. Oyun bir kralın trajedisidir. Kral son oyununu oynamaktadır, ölüme son sürat, engellenemez bir gidişatı vardır. Trajik olan noktası ise o bunu bilmektedir ve en üst erk olarak bu gidişat karşısında birşey yapamaz. Erk oyun süresince gittikçe sönümlenir. Daha doğrusu kraldan kraliçeye doğru akış gösterir. Oyunun sonunda sahnede tek başına kraliçe kalır. Kral yüzlerce yıllık iktidarını terk etmek zorunda kalmıştır.

Bu gösterim orijinal metne uyulmaya çalışılarak oluşturulmuş. Sözel bazda metin olduğu gibi aktarılırken, dekor ve kostümlerde yenilikler yapılmış.

İonesco'nun bu oyunu, pekçok oyununda karşımıza çıkan Berenger'in (kral) yokoluşa gidişi çevresinde dönüyor. Yalnızca Berenger olarak ele alındığında o müdahalenin olanaksız olduğu bir kaderin trajik yokoluşa götürdüğü bütün insanlığı temsil eden bir kişidir. Onun korkuları, onun telaşı bizimdir. Burada özdeşlik bu trajik durum ile kurulur, izleyicinin yönelimi kendine dönüktür. Diğer yandan Berenger dikkatli izlenirse, onun tepkileri ya da onun hakkında verilen bilgiler Berenger'in burjuva bireyinin bir göstergesi olduğu yönündedir. Berenger ile ölen bencilce, yalnız kendini düşünen, hayata kendi çıkarları ekseninde bakan burjuva bireyinin de ölümüdür.

Ancak oyun en temelde iktidar temasını ele alır. Orada ölmek üzere olan bir kraldır ve kral olarak ölmektedir ya da ölmesi gerekmektedir. O kendi dışındaki kuvvetlerce belirlenen bir kaderini yaşamaktadır. Bu bir gerekliliktir. Bu sonla birlikte iktidardaki burjuva değerlerin ortadan kaldırılışı ilan edilir. Ülkesini pekçok savaşa götürmüş, insanların hastalıklardan, açlıktan ölmesine yol açmış bir kraldır ve artık onun yüzlerce yıllık iktidarı bitecektir. Ya da biz öyle sanırız.

Bu iletinin absürd yazarlarda sıklıkla görüldüğünü söylemeliyim, özellikle ikinci dünya savaşı gibi korkunç maddi ve manevi yıkımlara sebep olan bir savaştan çıkan Avrupa aydınları, eleştirilerini bu savaşı besleyen burjuva ideolojisine yöneltmişlerdir. Bu absürd tiyatronun protest yönüdür; diğer yandan onu burjuva dünya görüşüne hapseden yön eleştirilerinin yanına herhangi bir alternatif koymazlar. O halde bu oyuna bizim bir siyasal eleştiri olarak bakmamız ve kralın ölümü ile burjuva ideolojisinin yıkımını ilan etmemiz acele bir tutumdur. Absürd yazarlar iktidarı insanın temel bir parçası sayarlar, bunun önüne geçilemeyeceğini düşünürler. (İktidar her yerdedir. [Foucault]) Kralın ölümü bir dönemi kapatsa da erk pek de olumlu bir tip olmayan kraliçeye geçecektir. Bu bir kısır döngüdür. Çözüm üretmez.

* * *

Bu gösterimi, tiyatroyu aşkın bir sanat olarak ele alıp da kendi içinde değerlendirdiğimizde de pekçok noktada eksiklik buluyorum. Sahnelemeye baktığımızda oyunun başında çalmaya başlayan hip-hop müziği ve sergilenen moda gösterisinin günümüz popüler kültürüne bir gönderme içerdiği, dolayısıyla oyunun devamında da metnin yaratıcı bir dramaturjiden geçirilerek işlendiği önyargısını edinmiştim, bu beklentiyle izlemeye devam ettim. Ancak üzülerek bildirmeliyim ki, baştaki belirttiğim bölüm oyundan bağımsız bir parça olarak kalıyor. Bu durum da tiyatro ekibinin eklektik yaklaşımını gözler önüne seriyor. Temelde tiyatromuzda çok sık gördüğümüz ve artık bize bıkkınlık veren bir hal almaya başladı bu durum. Oyunlarda araya iki tane gündelik esprinin sokuşturulmasını yaratıcı çalışma olarak algılıyor tiyatro grupları.

Diğer bir sorun da dekor konusunda yaşanıyor. Oluşturulan dekor İonesco'nun teatral yaşantıyı izleyicide yaşatmak için bilinçli olarak kurguladığı dekordan işlevsizliği ile ayrılıyor. Absürd tiyatronun en önemli bileşenlerinden biridir dekor, sembolik anlatımın önemli bir parçasıdır. Bunun yanında izleyicide yaratılması hedeflenen verilen durumla özdeşleşme amacının hayati unsurlarındandır. Verilen durumun tamamlayıcısıdır. Örneğin bu oyun açısından İonesco oluşturulacak taht salonunun gotik bir hava taşıması gerektiğini bildirir. Oysa izleyici "Kral Ölü(şü)yor" oyununun dekoruyla ilkönce cebelleşmek zorunda kalıyor kanımca. Dekor sorunu konusunda daha başka şeyler de söylemek mümkün, mesela dış baskının içe doğru çekilmesini simgelemek için, oyun metninde de mevcut olan, duvar çıtırtılarını da oyunda göremedik.

Yine oyunun birbirinden kopuk şekilde birimlere ayrılması algılama problemlerine yol açıyor. İzleyicinin oyundan kopmasına ve sıkılmasına neden olabilecek bir sorun çbu. Oyunculuktaki aksamalar da, örneğin ses tonlamalarındaki, dilin kullanımındaki pürüzler de yaratılması gereken havanın oluşmasını engelliyor.

* * *

Oyunun sanat tanımlamamın dışında, yalnızca bir tiyatro oyunu olarak ele alındığında pekçok sorunu içinde barındırdığını gördük. Ama benim açımdan esas ölümcül husus, sanatın, yazının başında belirttiğim işleviyle ilgilidir.

"Kral Ölü(şü)yor" ekibi hangi amaçlardan yola çıkmış, bunu merak ediyorum. (Mesele yalnızca memuri bir görev mi?) Oyunda kraliçeyi canlandıran Hümeyra ile yapılan bir röportajdan (Milliyet / 30 Eylül 2002) bir bölümü aktarıp bunun üzerinden tartışmamıza devam edelim.

> *"Bugüne uygun olsun diye mi Şehir Tiyatroları bu oyunu seçti?*
>
> Olabilir. Ama ben bilemem, bunu benim üstümdeki insanlara sormak lazım. Aslında İonesco bu oyunu 1962 yılında yazmış. Tesadüfen şu anda bizim durumumuza uyuyor.
>
> *Şehir Tiyatroları bu dönemde muhalefet görevini yapıyor mu sizce?*
>
> Tabii. Ayrıca biz çok geniş bir yelpazede hareket ediyoruz. Bunu da oynuyoruz, Necip Fazıl'ı da oynuyoruz. Herhangi bir tarafa servis yapmıyoruz."

Tiyatro kollektif bir üretimdir. Oysa yukarıdaki ilk soruya verilen cevapta bir üst belirleyenin varlığı açık ediliyor. Temel olarak var olan bir yapıdan söz ediyor Hümeyra "olabilir" yanıtıyla; ancak yapının içinde onun söz hakkı yok, dolayısıyla sanatsal bir tavır da. O yalnızca önüne getirilen oyunu oynuyor. Şunu belirtmeliyim ki, ben Hümeyra'nın şahsında birşey söylemiyorum. Eleştiri nesnemi burada Şehir Tiyatroları (devlete organik olarak bağlı olan tüm tiyatrolar) teşkil ediyor.

Öyle ki, oyun bir tesadüf eseri günümüz gerçekliğine uyuyor, ne tesadüf! Sanat tesadüf işi değil, bilinçle, detaylı olarak çalışılan bir alandır.

Esas ikinci soru bizim beklediğimiz cevabı veriyor. Şehir Tiyatroları'nın muhalefet görevini yapıp yapmadığını soruyor gazeteci. Bizce cevap malum. Fakat buradaki yanıt "tabii" oluyor. Ardından bana göre baştaki "tabii" ile çelişen bir cevap üretiyor; "...biz çok geniş bir yelpazede hareket ediyoruz". Asıl garip olan şey sonraki cümlelerde netlik kazanıyor: "...Necip Fazıl'ı da oynuyoruz. Her tarafa servis yapıyoruz."

Tekrar sanat tanımlamamızı hatırlayalım ve verilen yanıtlarla yüzleştirelim.

1) Sanat muhaliftir. Gazeteci bu gerçeğin farkında olarak sorusunu yöneltiyor, demek ki bu kabul edilen bir tanımlama. Oyuncu açısından da kabul ediliyor. Şehir Tiyatroları'nın muhalif olduğunu söylüyor. (Biz "Kral Ölü(şü)yor" şahsında nasıl bir muhalif iletinin var olduğunu çokça anlayamadık açıkçası.) Buna gösterilen örnek ise Necip Fazıl oluyor. Necip Fazıl muhalif midir? Bu sorumu yanıtlamayacağım, cevabını size bırakıyorum.

2) Sanat ilericidir. Bu muhalifliği ile birleşen bir kavram, ilericiliği noktasında gerek Necip Fazıl'ı gerekse "Kral Ölü(şü)yor" oyununu düşünebilirsiniz.

3) Sanat yanlıdır. Bu sanatın eksik kalan betimlemesine bir katkı daha sunuyor. Sanat gerek ilericiliği ve muhalifliği için yan tutmak, taraf olmak zorundadır. Herkesi memnun eden birşey sanatı memnun etmez. Ki bu durumda asıl varolan gerçekliği bildirmiyorsunuz demektir.

Bu noktada bir başka somut örnek olarak bir başka gazete haberini aktarıyorum.

> "İstanbul Devlet Tiyatrosu'nun sahnelediği **Patron** adlı oyunun galası, oyuncu **Ali Sürmeli**'nin protestosuna sahne oldu. İşadamı Sakıp Sabancı'nın isteği ile Tarık Buğra'nın kaleme aldığı Patron'un galasında rol alan Ali Sürmeli, bir işadamının parasını vererek yaz-

Bir düş...?

ÖZGÜR KEMAL

Bir düş gördü
elleri yoktu
kurşun gibi aydınlıktı gökyüzü
geceydi
bir duvar paramparça
bir duvar kanıyordu heryerinden
duvar
dokunsa terleyecekti ama
elleri yoktu
ve geceydi nasılsa...

Bir düş gördün
uyanmıştın
yangın aydınlığındaydı gün
sabahtı
bir çiçek saksıda
bir çiçek su istiyordu durmadan
çiçek
koklasan üşüyecektin ama
uyanmıştın
ve sabahtı nasılsa...

Bir düş gördüm
çocuktum
uçurum keskinliğindeydi rüzgar
akşamüstüydü
bir berivan uçurumda
bir berivan çiçek açıyordu yeniden
berivan
uzansam dokunacaktım ama
çocuktum
ve akşamüstüydü nasılsa...

Bir düş gördüler
sesleri yoktu
gözyaşlarına benziyordu yağmur
karanlıktı
bir güvercin sarhoş
bir güvercin kanatlarını arıyordu duvarda
güvercin
çağırsalar duyacaktı ama
sesleri yoktu
ve karanlıktı nasılsa...

Bir düş gördük
gerçekti
umut mevsimindeydi zaman
bahardı
bir nergiz mavi
bir nergiz gülümsüyordu uzaktan
nergiz
ağlasak solacaktı ama
gerçekti
ve bahardı nasılsa...

Mayıs 2002

dırdığı oyunda rol almaktan utanç duyduğunu, buna zorlandığı için intiharın eşiğine geldiğini söyledi. Devlet Tiyatrosu'ndaki görevinden açığa alınan Ali Sürmeli, daha sonra rol aldığı Filler ve Çimen adlı filmdeki rolüyle Antalya'da en iyi erkek oyuncu ödülünü kazandı." (hurriyet.com.tr)

Ali Sürmeli ancak "Patron" ile uyanıyor. Oysa başında Devlet ibaresinin bulunduğu bir kurum kimin ekmeğini yiyorsa onun kılıcını sallayacağını daha önceden bilince çıkarması gerekirdi. Mesele daha önce söylediğim gibi ne Ali Sürmeli, ne de Hümeyra, sorun tiyatro sanatçısının taşımak zorunda olduğu toplumsal görevidir. Bu da ancak bilinçle yapılır. Sanatçı (normal insan da) ne yaptığını, nasıl ve kimin için yaptığını kendine sormadıkça Türkiye'deki sanatın ilerici işlevinin bir sahtekârlığa dönüşmesi son derece doğal (yaşananlar bunu somutluyor).

Mesele en temelde yapı sorunudur. Bu yüzden "Kral Ölü(şü)yor" oyununun ismini değiştirip birkaç ufak değişiklik yaparak sahnelemek durumu kotarmaya yetmiyor. Ölümü ilan edilen (absürd tiyatro 60'ların ortalarından itibaren etkisini kaybetmiştir) bir akıma dahil olan bu oyun sahnelenirken nelere dikkat etmek gerekiyordu, ki eleştirellik, muhaliflik, ilericilik elden gitmesin. Dolayısıyla sanatın asli unsurları korunsun.

Ortaya koyduğumuz sorunsallar bugün yalnızca tiyatro alanıyla da sınırlı kalmıyor. Örneğin bir edebiyat alanında da aynı şeylerin yaşanmakta olduğunu görüyoruz. Bu kuşatılmışlığın ortasında çemberi kırmaya aday olması gereken sanat çevresi ne yazık ki karınlarını çemberi daha da daraltmakla kazanıyorlar. Bir çıkış alanının yaratılması gerekiyor, bu hem sanatın hem de insanın onurunun kurtarılması için şart.

Tutunamayanların ritmi

AHMET BÜLENT TEKİK

Öyküsünü yazmaya karar verdiğim günlerin birinde, Sirkeci-Halkalı banliyö tren hattının Halkalı istasyonu yakınlarında; sırtında gitarı, rayların dibinde oturmuş beklerken gördüm onu.

– Merhaba Engin diyecektim; fakat daha önceleri aramızda "nasıl bir müzik yapmak?" konusunda bir sohbet geçtiği için uzaktan izlemeye karar verdim. Çünkü burada olmasının sebebi, onun "nasıl bir müzik yapmak istiyorum" arayışının bir parçasıydı.

Şehrin içine sokulmaya korkuyormuşçasına ilerleyen banliyö treni uzaktan görününce, Engin kâğıt ve kalemine sarıldı, beklemeye koyuldu. Az sonra iki metal parçası, Engin'in hizasında birleşip büyük bir gürültü ile akıp gidecek ve Engin'in kulaklarında gürültünün senfonisini oluşturacak notalara dönüşecekti.

Vardiyalı yorgunlukları, işçilerin yüzü gibi solgun bir edayla taşıyıp gelen tren önünden geçerken, elinde tuttuğu deftere bir şeyler yazıyordu. Sanki bir nota yığını rayların üzerinde yol alıyor, Engin'in önünden akıp geçerken de "yığın"ın şifresi çözülüyor ve onun müziğini oluşturacak seslere parçalanıyordu.

İşçiler, kadınlar ve hırsızlar yorgundu trende. Gürültü ve metal yorgundu. Kimse akıp giden trenden dışarıyı izlemiyordu... Cam da paslanıyordu, yorgunluklar da. İki metal parçası birbirinde kıvılcımlı çığlıklar doğuruyordu. Çığlıklar dinmiyor; vardiyalı yorgunlukların, kadınların ve hırsızların uykusunda yankılanıyor; Engin de bunlara not(a) düşüyor, ritim veriyordu. Metal bir eriyik gibi akıyordu...

Banliyö treni yorgun işçilerini alıp gittikten sonra, Engin son not(a)larını aldı ve derin düşüncelerle yol almaya başladı.

– Artık gidip konuşabilirim onunla, diye düşündüm. Fakat o kucağında büyülü notalar taşıyordu ve üçüncü bir kişi bu notaların büyüsünü bozabilirdi. Rayların üzerinden, banliyö treninin metalde yarattığı sıcaklığı içine taşıyarak yürüyüp uzaklaştı oradan.

Konservatuarı yeni bitirmişti Engin. Müziğe tutkundu. Tuhaf bir tutkuydu bu. Tutkusu onu bazen sırtındaki gitarıyla Yenikapı sahiline götürüyor; yaklaşık üç yıldır bu sahilde yan yatmış devasa geminin hüznüne ortak ediyordu. Gemiyle hayatın ritmi üzerine konuşuyorlardı. Biraz sonra da Engin gitarını eline alıyor, kırgın bir düete başlıyorlardı. En son güneş terk ediyordu düeti, sonra da Engin... Gemi terk edemiyordu hiçbir şeyi...

Pek konuşmazdı Engin; ama ben ne yapar da sözü müziğe getirince içini açardı. Mütevazı; ama güçlü ideallerini biraz çekingence anlatırdı bana. "Ritimsizliğin ritmini yakalamaya çalıştığını" söylüyordu. Ritimsizliğin ritmi... ne demek istiyordu?

Para kazanmak için bazen kafelerde çalmak zorunda kalıyor, bazen de uvertür olarak sahne alıyordu konserlerde. Kazandığı bu parayla da yine notaların peşine düşüyor, orada burada tutunamamış kim varsa; onların sessizce yaşanan gürültülerinden müziğine sesler taşıyordu.

Uvertür olarak çıktığı zamanlar kendini, Amerikalı müzisyen Tom Waits'in de bir zamanlar hissettiği gibi bir "anüs termometresi" olarak hissediyordu. Çünkü seyircinin beklediği, ne idüğü belirsiz ama "ünlü" damgasını bir kere almış sanatçı henüz hazırlanmamış oluyor; bu boşluğu doldurma görevi de Engin'e veriliyordu. İşte Engin kendini, o ünlü sanatçı için seyircinin hararetini ölçen bir "anüs termometresi" olarak görürdü. Bir şeylerin bedelini ödüyordu böylece.

Son oyunumuza gerekli olan bazı dekor parçalarını satın almak için Tarlabaşı'nın içlerindeki eskicilere uğradığım bir akşamüstü; Kasımpaşa çevre yolunda, otobüs durak kabinlerinin birinin arkasında, "saç sakal bir karış, yakasında bit..." bir adam uzanmış, içkisiyle bütün yaşadıklarını ve yaşayamadıklarını ıslatıyordu. Engin de yanı başında oturmuş, onu diyezlere, bemollere bölüyordu. Sanki adam bir kuyunun içinden bakıyordu hayata...

Engin için böyleleri bilge serserilerdi ve bildikleri çok şey vardı. Şimdi de onlardan biriyle oturmuş; çok yaşamış bu bilge serserinin ritimsizliğini notaya dökmeye çalışıyordu.

Engin adama:

– Biraz konuşur musun, dedi.

Adam sustu...

Adamın susuşuna bir soruyla karşılık verdi:

– Gündüzleri mi seversin daha çok, yoksa akşamları mı?

Bu soru karşısında Engin'in gözlerinin içine uzun uzun baktı. Onunla konuşmaya karar vermiş gibiydi. "Akşamları mı, gündüzleri mi?" sorusu adamın geçmişinden şimdiye kadar olan bütün soru işaretlerine bir fiske vuruyor, tekrardan gelip bu otobüs durak kabininin arkasında kendisiyle Engin arasındaki yerini alıyordu.

Engin'in gözlerinin içine bakıyordu hâlâ... Birazdan ağzından ilk kelimeler dökülecekti... Ağzı hafifçe aralandı. Sanki aralanan bir ağız değil de, bin yıllık bir gömünün kapağıydı... Sonra bira şişesini, bir kadının

yüzünü avuçluyormuş gibi eline aldı ve yukarı kaldırdı. Şişeyi göstererek:

– Gün, bu şişenin içinde çalkalanan akşamdır... akşam içersin, gündüz bakarsın...

akşam içersin, gündüz bakarsın...
akşam içersin, gündüz bakarsın...
akşam içersin, gündüz bakarsın...

Sözlerini bitirdi ve gömünün kapağı bir tören havasında tekrar oturdu yerine.

Engin, bilge serserinin bu cevabı karşısında sarsılmıştı. **"Akşam içersin, gündüz bakarsın..."** Ne demekti bu? Hemen defterine bir şeyler yazdı. Konuşulacak çok şey vardı bu adamla. Sorusunu daha da derinleştirmek isterken; kabinindeki hastanın acısını tepesindeki sirene taşıyarak ilerleyen bir ambulans, büyük bir gürültüyle önündeki araçlardan yol isteyerek ilerlemeye çalışıyor, Engin ile bilge serseri arasındaki ritüeli bozuyordu böylece.

Bilge serseri aniden, büyük bir dehşetle kulaklarını kapamaya, gözlerini yüzünün içinde ezmeye başladı. Ambulanstan yükselen bu çığlığın kendi içine akmasını istemiyordu. Gecenin sağrısında kırbaçlanan bir çığlık gibiydi siren sesi...

Daha fazla dayanamadı, poşetini yerden aldı ve ağlaya ağlaya Kasımpaşa'nın yukarı mahallelerine doğru koşmaya başladı. Biraz sonra da gözden yitti.

Engin, uzun sürecek bir diyalogun böyle aniden kesilmesine üzülüyordu. Oradan ayrılmadan önce, bilge serserinin içtiği bira şişelerinden birini aldı. Şişede biraz bira duruyordu. **"Gün, bu bira şişesinin içinde çalkalanan akşam"**dı. Engin şişedeki son birayı içti ve şöyle dedi bilge serserinin şişedeki gözlerine:

– Gün bitti...

Aynı akşam, Tarlabaşı'nın yukarılarına doğru yürürken Engin, ana caddeye yakın bir sokakta, bir travestiyle bir tinercinin –belki de kimsenin bilemeyeceği– ortak bir paydada beraber yürüdüklerini gördü. Travestinin kayıtsızlığından, yırtılan kahkahalarından ve tinercinin avuçlarında ısıttığı zehirden, belki bir şeyler yakalayabilmenin umuduyla sokuldu yanlarına / yansızlıklarına.

Travesti, Engin'in elindeki bira şişesini görünce:

– Biraz da ablana içirmeyecek misin şu zıkkımdan? dedi.

– Bu şişe boş; ama istersen ısmarlayabilirim, dedi Engin.

– Ayol sen de çok ucuzcusun kardeşim! Bir bira şişesiyle o iş olur mu hiç?

– Yok, ben sadece ısmarlayacağım, karşılıksız yani...

– Bak bu olur işte! Ben de sana bedava vereceğim! Haaa ha aha haaaa!

Kahkaha değil, çığlıktı bu...

Şimdi; Engin, travesti ve tinerci aynı paydanın paylarıydılar ve bu kesrin aritmetik ortalaması geceydi. Travesti hem içiyor, hem de mengenesi bozuk sesiyle konuşuyordu:

– Biliyor musun yakışıklı çocuk; durmadan yıldızlar düşüyor gökten. Bir gün gelecek ki gökte hiç yıldız kalmayacak. Onun için ben de kendime "Yıldız" ismini taktım.

Sonra şiir okuyormuş gibi sözlerine devam etti:

Durmadan yıldızlar düşüyor gökten
istersen yirmi milyon artı otel parasına verebilirim sana g.tten.

İki "Sİ", sansürsüz kahkahalarıyla gecenin derinliklerine taşıyacaklardı kendilerini artık.

Taksim'e doğru yürürken; travesti ve tinerciden aldığı notaları banliyö treninin sol anahtarı öncülüğünde bilge serserinin boş bira şişesinde çalkalıyor, çalkalıyor; her şey tını oluyordu. Onun için müzik buydu.

Şimdi travestinin sözünü ettiği yıldızlar, Engin'in düşlerinde çizili porteye düşüyor, Yıldız ritim oluyordu.

Bedenine geceye küskün bir kadın biçimini vermiş bir fahişe de Tarlabaşı'nın Taksim Meydanı'na yakın bir yerinde, elinde kırmızı bir çantayla fahişeliğini simgeliyordu. Kırmızı çanta, yarasından sızan kirli kan gibiydi... Kadın gelip geçenle laflıyor, biçimsiz

---

Türkü

SULTAN SALMAN

Yürekli bir kavgadan geliyor türkü
Acı bir sevdadan
Uzun bir yoldan geliyor türkü
Esmer bir kızın
yoksul bir işçinin
bir serçenin sesinden geliyor türkü
Ovalardan
dağlardan
Sahillerden
kasabalardan
köylerden geliyor türkü
Türkü
ana gibi
yar gibi
ekmek gibi
su gibi
sevda gibi
aşk gibi
yüreğimizden geliyor türkü

kahkahalar atıyordu. Ama gene de dargın gibiydi geceye. Bir jiletle kadının yüzündeki kahkahalar kazınsa, genç kızlığı, kırılmış umutları, özlemleri ve gelinlik çağına yapışmış bir **sandık lekesi** yarım kalmış bir ezgiyle görülürdü orada. İşte bu yarım kalmış ezgiydi Engin'e dokunan.

Engin kadına değil de kadının yüzündeki kırgınlığa bakıyordu. Fahişe de bir an onunla göz göze geldi. Bu çocuğun bakışlarında farklı bir şeyler görmüştü. Engin duygularının yoğunluğuyla kaldırıma çöküp bir şeyler çalmaya başladı. Kadın artık kırmızı çantasını sallamıyor, Engin'in müziğine dalıyordu. Hayır! Engin'in müziğine değil, bu müzikteki kendi kırgınlığına benzeyen kırgınlığaydı meyli... Sonra müziği yaklaştı, yaklaştı, yaklaştı... Bedeninin rengini taşımayan bir sesle:

— Avucunu yüzleyebilir miyim?

diye sordu Engin'e.

Avucunu yüzlemek...

Engin gitarını yere bıraktı. Kadın kutsal bir şeye yüz sürüyormuş gibi yüzünü Engin'in avucuna yerleştirdi... Kırmızı çantası da kendiliğinden yere düşmüştü. Kendini belki de ilk defa bu kadar teslim etmişti bir erkeğe. Şimdi ruhu, gitar çalan bir elin avucundaydı... ve Engin; o ruh parmaklarının arasından uçup gitmesin diye iyice avuçlamıştı yüzü... biraz böyle devam etti... **Tanrının Avuçları**'na düşmüş iki yıldız gibiydiler. Kadın da, Engin de bir iç yolculuğa çıkmıştı... Bu yolculuk bir korna sesiyle sona erdi. Kolunu arabanın camından sarkıtmış bir adam fahişeye "**haydi**" işareti yaptı. Belli ki **taşeron** gelmişti... Kırmızı çantasını yerden aldı, Engin'e kimseye gösterilmemiş bir yüzle baktı ve taksiye atlayıp gitti. Engin'se hâlâ avucuna bırakılmış ruhu ısıtıyordu.

Fahişe gittikten sonra derin düşüncelere daldı. Bedenini satan iki kişiyle –**travesti ve fahişe kadın**– konuşmuştu bu gece. Travestide belli bir tutunamamışlık olsa da kendine hakim bir tavrı vardı. Fahişeyse gizli bir kırgınlık taşıyordu yüzünde, hayata dair. Engin bu farkı anlamaya çalıştı. Sonunda bulmuştu: travesti bedenini satıyorsa da ondaki erkekti ona hükmeden. Yani kendi bedeninin taşeronuydu. Kendi pezevengiydi. Onun erkek haliydi kadın halini pazarlayan... Ama fahişe kadının kendi orospuluğu üzerinde bir inisiyatifi yoktu... Kendini satamazdı, ancak satılırdı... Kırgınlığı biraz da oradan geliyordu...

Engin gitarını eline aldı ve çalmaya başladı:

KIRGINLIĞIMIZDAKİ ANLAMA ÇALINIR BU SAZ...

ANLAYIŞIMIZDAKİ KIRGINLIĞA...

AVUCUMU BIRAKTIM SAZA

RUHUN UÇUP GİTTİĞİ YÜZÜM KANAYAN BİR KIRGINLIKTA

YÜZÜM SIZLAYAN BİR YARADA...

Söz de, müzik de avucundaki yaradan akıyordu.

Sırtında gitarı, elleri ceplerinde, avucuna bırakılmış bir kuş... kırgınlıkları toplamış yürüyordu Engin...

İşte böyle bir adamdı Engin. Sanki müziğin değil de, "gecelerin yırtmacından sızan bir orospunun" peşindeydi günlerce. Öylece gezip durdu o diyez, bu bemol...

Sık sık fabrikalara gidip işçilerle de görüşüyor, onların soluğundan, yorgunluklarından ve direnişlerinden müziğine notalar taşıyordu. Onunla birlikte, içinde işçilerin metal gibi büküldüğü fabrikalara da gittim. Metali aşındıran, eriten, döven işçilerdi. Aşındırılan, eritilen, döven de... Engin de bu çelişkiyi gitarının tellerinde dövüyor, un ufak ediyordu...

Bir düşü de Kazancakis'in Zorba romanındaki **Aleksi Zorba** karakterinin kendini dansla anlatırkenki hareketlerine müzik yapmaktı. Çünkü romandaki bu bölümler onu çok etkilemiş, günlerce "acaba bu dansa nasıl bir müzik yapılabilir?" sorusu yankılanmıştı fikrinde. Aleksi Zorba'nın vücut hareketlerinin her kıvrımına saatli birer bomba işlevini görecek notalar yerleştirmek; o dans ettikçe, bedenini kıvırdıkça, yerleştirdiği **saatli nota bombalarının** patlamasını görmek; böylece dansın büyüsüne ses vermek istiyordu.

Fabrikadaki görüşmemizden sonra Engin'i uzun süre göremedim. Gidebileceği her yere sordum ama yoktu. Öyküm yarım kalmış olmakla beraber büyük bir merak duygusu kaplamıştı içimi. Neredeydi Engin, ne yapıyordu?

Haftalar sonra nihayet Engin'in nerede olduğuyla ilgili bir haber ulaştı bana. Önce inanamadım ama biraz derin düşününce ondan bunu beklemenin ne kadar doğru olduğunu anladım. Hasankeyf'teydi. Sular altında kalacak bir şehrin son zamanlarından not(a)lar koparmaya gitmişti.

Suyun Hasankeyf toprağını boğacağı gün yakındı.

Sevdalar, destanlar, ötüşler, öpüşmeler, taziyeler, bayramlar ve namlular su altında kalacaktı artık.

Altı hafta sonra bir gece kapım çalındı. Açtım. Yağmurdan sırıl sıklam olmuş bir kadın. Sırtında da bir gitar.

— **İçeri girebilir miyim?** diye sordu. Yüzündeki ifadeyi saçlarından süzülen yağmur damlacıkları örtüyordu. Konuşmuyordu da...

Evet! Bu oydu! Yüzünü Engin'in avucuna bırakan fahişe! Hemen bir çay demledim. Kadın da sırtındaki gitarı çıkardı. Kılıfını aldıktan sonra gitarı masaya bıraktı ve gitarın içine bakmamı söyledi. Sanki bir sfenksin bir bilmecesiyle karşı karşıyaydım. Öyle törensi bir hava vardı odada.

Gecenin sonlarına doğru ikimiz de Engin'i düşünüyorduk. Ben avucumu gitarın içindeki toprakla ısıtıyordum, kadın ağlıyordu.

Engin'den ikimize kalan bir gitar ve gitarın içine bırakılmış bir parça topraktı.

O toprakta birbirini doğuran sorular ve not(a)lar bitiyordu...

İstanbul 2002

Sinema Notları

ANUŞ PAZARCIYAN

İYİLER...

BOWLING FOR COLUMBINE (COLUMBINE İÇİN BOWLING)

ABD/Kanada/Almanya 2002 • Belgesel Film
Yönetmen: Michael Moore
Kamera: Brian Danit ve Michael McDonough
Müzik: Jeff Gibs

Bowling for Columbine, Cannes film festivalinde 46 yıldan bu yana ilk kez yarışma bölümüne kabul edilen bir belgesel film. Cannes 2002'de Cannes'da jüri özel ödülü kazanan bir film.

Filmi gördüğünüzde, bunun nedenini kolayca anlayabiliyorsunuz. Filmin film tekniği, kurgusu, çekimi, kamerası vb. açısından ona ödül kazandıracak bir özelliği yok. Düz bir anlatım, yeniliği olmayan bir montaj, hiçbir olağanüstülüğü olmayan 'normal' bir kamera. Yine de ortaya olağanüstü bir sinema olayı çıkıyor. Keyifle seyrettiğiniz, gösterdiği gerçek olayın gerçekliğine inanılması zor olan, fakat hiçbir oyunu / sahteliği olmayan, gerçeği birebir belgeleyen bir film. İnanılması güç olan gerçeği belgelemek, durumu nerdeyse yorumsuz, fakat bir cerrah bıçağı keskinliğindeki analitik bir bakışla ve derin, hiç rahatsız etmeyen bir ironiyle anlatmak Michael Moore'a bugünün sinemasında özel bir yer veriyor.

Michael Moore 100 kiloyu geçen şişman yapısı, kafasından eksik etmediği beyzbol şapkası, hiç önem vermediği giyimi, bakımsız saçı-sakalıyla hiç de bilinen aydınlara benzemiyor. Görünüşüyle kelimenin tam anlamı ile sıradan / normal 'alt sınıf' vatandaşı. Eğitimi vb.ni de kendi kendine edinen, yüksekokul mezunu vb. olmayan "kendi kendini yetiştiren" biri. Ve bugün Amerika'da egemen sınıfları belki en çok kızdıran sanatçılardan / aydınlardan biri. Tam bir halk aydını. O birçok aracı kullanarak, ABD'deki kimi rezillikleri teşhir etmede önde gelenlerden biri. Film yapıyor, kitap yazıyor, haksızlığa uğruyanlarla birlikte kışkırtıcı / düşündürücü eylemler örgütlüyor. Radyo ve TV programları yapıyor. Rezillikleri, kokuşmuşlukları, haksızlıkları vb. teşhir ederken kullandığı bir yöntem var: İroni. Egemen sınıfları ve var olan durumları teşhir ederken, onların aslında ne kadar komik olduklarını gösteriyor, alay ediyor, seyircinin / izleyicinin / okuyucunun gülmesini, gülerken düşünmesini sağlıyor. Michael Moore "Kahkaha saldırısına dayanacak kale yoktur" diyor ve ona göre davranıyor. Ve bu onu egemenlerin gözünde tehlikeli kılıyor. Onu silahsızlandırmaya, işsiz bırakmaya çalışıyorlar. Şimdiye kadar beceremediler. Büyük kitabevlerinin boykot ettiği Bush Amerika'sının ve Amerikalısının salaklıklarını anlatan "Stupid White Man" isimli kitabı bütün boykot kampanyalarına ve engellemelerine rağmen bu yıl ABD'de 500 bin satışla, en çok satan araştırma kitabı oldu. "Bowling for Columbine"a ise hiçbir zaman Amerikan produktörü para vermeyince, Kanada/Alman ortak yapımı olarak çıkarıldı film.

"Biz silah delisi miyiz,
yoksa yalnızca deli mi?"
diye soruyor filminin alt başlığında Michael Moore.

Ve "Bowling for Columbine"da kendi kurgusu olan bu soruya cevap arıyor. ABD ve onun şiddete olan tutkusu üzerine bir araştırma / inceleme, izleme, sorma, cevap arama filmi Bowling for Columbine.

Bir banka. Michael Moore. Sevimli, şişman, normal bir Amerikan vatandaşı. Ayağında şortu, başında beyzbol şapkası giriyor bankaya. Hesap açtırmak istediğini söylüyor. Banka memurunun "Nasıl bir hesap?" sorusuna, elindeki reklamla cevap veriyor. Reklam, bankanın bir reklamı. Yeni hesap açtıranlara hediye olarak otomatik silah verileceğini ilan eden bir reklam. Aralarında inanılması güç fakat gerçek olan bir diyalog geçiyor. Moore bankanın deposunda her çeşitten 5000 silah olduğunu, promosyon olarak verilen silahların hesap sahibinin istediği marka ve boyutta olacağını vb. öğreniyor. Moore'un "Bankada silah vermek korkutucu değil mi?" sorusuna aldığı cevap, inandırıcı bir "Yok canım, neden korkutucu olsun" oluyor!

Michael Moore elinde hediye silahıyla bayramlıklarını yeni giymiş çocuk sevinciyle çıkıyor bankadan!

Devamında "biz silah delisi miyiz...?" sorusuna cevap aramada, Moore bir dizi reklam, tv filmi, tv haberi, yorum, tartışma, kendi yaptığı mülakatlar, yasa metinleri (belli eyaletlerde –inanılmaz ama gerçek– her yetişkinin silah sahibi olması yasal olarak zorunlu !!! kılınıyor) vb.ni monte ediyor.

Ortaya çıkan toplum resmi silaha tapan, şiddete tapan çılgın bir toplumun resmi. Bu resim içinde bu çılgınlığın resmi / bilimsel açıklama denemelerini, bilinen "video oyunlarında şiddet", "sanatta şiddet" vb. yakınmalarını, yani bilinen klişe açıklamaları da filme montajlıyor Moore. Fakat aynı zamanda şiddetin devlet siyaseti olduğunu da çok açık olarak belgeliyor.

Film ismini, Colorado eyaletinin Denver kentinde, 1999'da iki lise öğrencisinin Columbine lisesinde 12 öğrenci ve bir öğretmeni öldürdükten sonra intihar ettikleri katliamdan alıyor. Dylan Klebold ve Eric Harris isimli öğrenciler bu katliam eylemi öncesinde bowling oynamışlar. Bu katliam ertesi yürütülen tartışmalarda kimi "bilim adamı"nın "açıklama"larına yansımış. Bunlardan biri bowlingin insanları saldırgan hale getirdiğini savlayarak, suçun bowlingte olduğunu ciddi ciddi anlatmış! Bu konuda araştırmalar yapılmış, tartışmalar yürütülmüş. Moore bu salaklıklara tepkisini dile getiriyor filmin isminde.

Dişine tırnağına kadar silahlı ve şiddet üzerine kurulu, dünyanın her yerinde kendi çıkarlarını şiddetle "savunma"yı nerdeyse tanrı vergisi bir hak gören bir toplumda "şiddet nerden geliyor", "neden ABD silahlı saldırı sonucu ölümlerin en yüksek olduğu ülke" soruları abes. Hele bu sorulara "bowling" vb. ile cevap verilmesi abesin de ötesinde, komik. Öldürücü bir komiklik bu. Moore bunun izini sürüyor filminde.

Filmde Columbine katliamının hemen ertesinde Columbine'da "Amerikan Silah Ligası"nın, silahların serbest satılmasının yasaklanması taleplerine karşı düzenlediği bir miting belgeleniyor. Mitingte bu Liganın başkanı, bir zamanlar Başkanlık adaylığına soyunan, film Musa'sı, Ben Hur'u Charlton Heston konuşuyor.

Sonra Denver'e komşu bir kentte, 6 yaşındaki bir çocuğun 6 yaşındaki bir arkadaşını silahla vurarak öldürdüğü bir olay konu ediliyor. Moore bu konunun peşini izliyor. Çocuğun annesi ile yalnız yaşadığını, annesinin geçimini sağlamak için sabah 6 – akşam 22 arası 16 saat çalışmak zorunda olduğunu, çocuğun dedesinin silahını oyuncak olarak annesinden habersiz alıp kullandığını belgeliyor ve soruyor: 6 yaşında bir çocukla yalnız yaşayan bir anne, yaşamak için günde 16 saat çalışmak zorundaysa, çocuğuna nasıl bakacak, nasıl eğitecektir?

Aynı kentte de yine Silah Ligası olay ertesi miting düzenleyip, silah satışının sınırlandırılması taleplerinin "bireysel özgürlüğe", genelde "Amerikan tarzı yaşama" saldırı olduğunu savunuyor.

Filmde bir de bu silah fanatikleri örgütünün başı Charlton Heston'la Michael Moore'un yaptığı bir konuşma var. Michael Moore sorularıyla bu kahramanın(!) laflarının gerisinde yatan salaklığı, boşluğu belgeliyor. Öyle ki, bir noktadan itibaren bu kahramana bir tek yol kalıyor: Sorulara cevap vermemek, arkasını dönüp gitmek. Yalnızca bu bölüm için bile bu film her ödülü hak eden bir filmdir bence.

Filmin aydınlatmada nasıl bir araç olarak kullanılabileceğini görmek ve göstermek açısından; belgesel bir filmin kuru ve sıkıcı olmak zorunda olmadığının görülmesi açısından "Bowling for Columbine" ve Michael Moore'un diğer filmleri (örneğin 1989'da çektiği "Roger and Me" ve 1997'de çektiği "The Big One") örnek filmler.

Bu dünyaya daha fazla Michael Moore'lar gerek.

NAVIGATORS
(DEMİRYOLU İŞÇİLERİ)

İngiltere 2002 • Yönetmen: Ken Loach
Oyuncular: Dean Andrews, Tom Craig, Joe Duttine, Steve Huison, Venn Tracey, Sean Glenn

Ken Loach günümüz dünya sinemasında emekçi sınıflardan insanların küçük öykülerini, birçok halde amatör oyuncularla, sade, süssüz bir sinema diliyle anlatan İngiliz sinemasının en ünlü rejisörlerinden biri. Kendini bir sosyalist olarak gören, sinemayı sınıf mücadelesinin bir aracı olarak gören ve filmleri belli bir ticari başarıyı da yakalayabilen az sayıdaki sinemacıdan biri. Başarı uğruna kendini satmayan, kendine sadık kalan "eski"lerden biri.

Son filmi "Navigators" da, İngiltere'de 1995-1996' da özelleştirilen demiryolu şirketinde – demiryolunun bakım ve güvenliğini sağlama işlerinde – çalışan bir grup işçinin öyküsünü anlatıyor.

Özelliştirmenin hem tek tek işçiler açısından sonuçlarını (işsizlik, daha ucuz işgücü olarak kendini satma zorunluluğu, işçiler arasında daha büyük rekabet, kazanılmış hakların bir anda yitirilmesi, işsizlik sonucu aile içi ilişkilerdeki değişiklikler vb.), hem de genelde özelleştirilen alandaki işin güvenliği açısından sonuçlarını (İngiltere'de demiryollarının özelleştirilmesinden sonra tren kazalarındaki büyük artış) ortaya koyuyor.

Ken Loach'un daha önceki birçok filminden değişik olarak (bundan önceki son filmini hatırlayın... Ekmek ve Güller) bu filmde umutlu bir son yok. Durum tespit edilip bitiriliyor film. Halbuki bu filmde konu edilen demiryollarının özelleştirilmesine karşı oldukça geniş bir direniş hareketi vardı. Filmde Loach'un buna değinmemesi, bana önemli bir eksiklik olarak göründü.

Almanya'da yayınlanan haftalık "Die Zeit" gazetesinde Ken Loach ile bu film üzerine yapılmış bir mülakat yayınlandı. Ken Loach'u ve filmi daha yakından tanıtmak için bu mülakatı aşağıya olduğu gibi alıyorum:

"*Die Zeit:* Bay Loach, yeni filminiz gayet sert bir biçimde Britanya demiryollarının özelleştirilmesine saldırıyor. Siz bu önlemleri neden bu kadar yıkıcı, yok edici buluyorsunuz?

Ken Loach: Aslında burda söz konusu olan salakça, üretici olmayan, aslında delice olan bir eylemdir. Anlatılanlar 1995–1996'da oldu, Tory (Muhafazakâr Partiye verilen isim) hükümetinin son dönem özelleştirmeleri kapsamındaydı bu. O dönemde Britanya toplumunun hemen her kesimini kapsayan büyük bir direniş vardı. Hükümet demiryollarını-rayları parça parça birbiriyle rekabet içinde olan değişik özel firmalara sattı, bunlar da kendi ellerinde bulunan bölümleri "alt firma"lara kiraladılar. Sonuç hiç kimsenin kendini seyahat edenlerin güvenliği konusunda sorumlu olarak görmediği tam bir kaos oldu.

Die Zeit: Navigators'da siz bir demiryolu işçi takımını yeni çalışma şartları altında izliyorsunuz. Ücretlerdeki düşüş ve artan rekabet sonucu ortaya tehlikeli durumlar çıkıyor. Siz neoliberal çalışma şartlarında adeta bir Yunan trajedisi boyutu keşfediyorsunuz.

Ken Loach: Emin olun ki, çizdiğim çaresizlik resmi hiçbir şekilde abartılı değil. Önceki dönemde rayların bakımında çalışan işçiler yalnızca bu konuda kalifiye olmakla kalmıyorlardı. Onların işinin örgütlenmesi ve iş araç-gereçleri de onlara güvenliği en üst sıraya koyan bir geleneği sürdürme imkânı sağlıyordu. Aslında çok tekdüze olan iş ancak böyle bir ahlaki değer sayesinde gerekli özenle yapılabiliyordu. Demiryolunda çalışmak belirli ailelerde kuşaklarca sürdürülen bir gelenekti adeta. Bu sayede ortaya zanaattakine benzer bir meslek onuru çıkıyordu. Demiryolları özelleştirildiğinde, eskiden beri demiryolunda çalışan işçilerin önemli bir bölümü işten atılmama garantisi tanımayan "esnek" koşullarda çalışmayı reddettiler. Böylece onlarla birlikte bu meslek

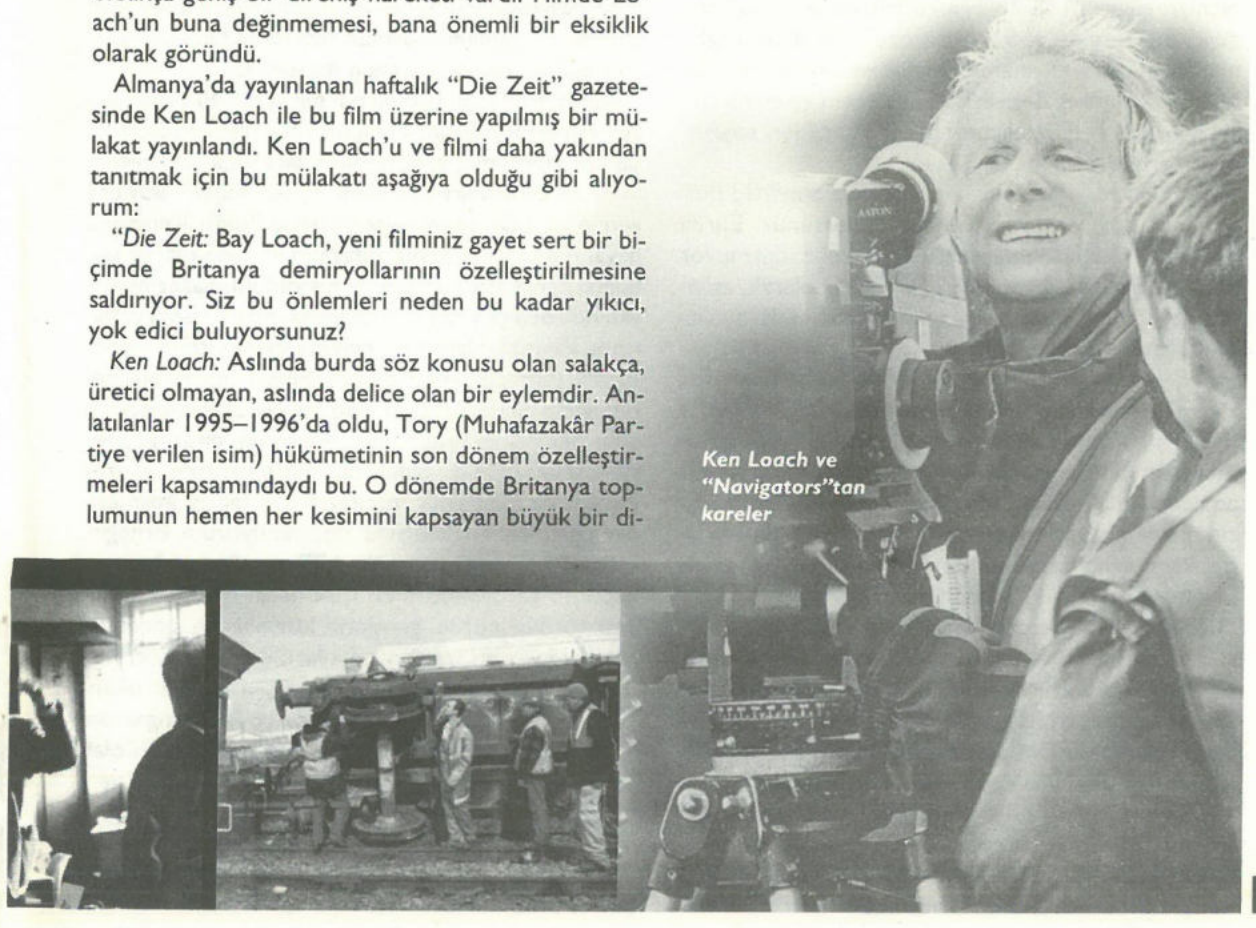

Ken Loach ve "Navigators"tan kareler

grubunda var olan güvenlik bilinci de gitti. Onların yerine bu işe girenler, işi tanımıyorlardı; sonunda birçok insanın can güvenliği ile ilgili kararları kısa süre içinde alıp uygulama yetisine sahip değillerdi.

Die Zeit: Anlattığınız bu gelişme filminizde bir cürüm olarak gösteriliyor.

Ken Loach: Güvenlik, bir toplumun tüm amacı kâr olan ve bu alanda uzman olmayan bir firmaya teslim edebileceği bir değer değildir. Önceki dönemde yolcunun güvenliği demiryolu yönetimlerinin en üste koyduğu bir değerdi. Şimdi ise tasarruf adına sorumluluk bir ray parçasını tamir eden birçok halde kalifiye olmayan part-time işçinin omuzlarına yüklenmiştir. Bu insan da acayip bir baskı altındadır. Yaptığı işi elde tutabilmek için, işin kârlı olabilmesi için çok hızlı çalışmak zorundadır. O eğer diyelim ki herhangi bir ray bölümünü, bir sinyal işaretini vb. kuşku temelinde kontrol için devre dışına çıkarırsa, işini kaybedebilir. Bu kez olmazsa, bir dahaki sefere atılır işten. O halde bu işçi "zaman kazanan" seçeneği tercih etmek zorundadır. Böylece aslında sistem sürekli olarak güvenliği yok eden tarzda çalışmaktadır. Bu sistem, sistem içinde çalışan insanları da cürüme itmektedir. Aslında Almanya'daki ICE kazasında olan da buydu. Sorumlu teknikerin tekerleği yeterince kontrol etmemesi nedendir sizce? Kuşkusuz tembellikten vb. değil! Ama orda da şimdi yargı önünde sanık olanlar, güvenliği verimliliğe kurban eden menajerler değil. İngiltere'de gerçekleşen özelleştirmeler bağlamında, bunlara ek olarak sendikalar konusunda da, onların toplumun değişik kesimlerinden gelen direnişi bir mecrada birleştirmeyi beceremedikleri söylenmek zorundadır.

Die Zeit: Navigators'da yine, bu kez Sheffield bölgesinden amatör oyuncularla çalışıyorsunuz. Burda estetikle inancınız-amacınız karşı karşıya durmuyor mu? Siz örgütlülüğü savunan bir rejisör olarak, aslında meslekten oyuncularla çalışmak zorunda hissetmiyor musunuz kendinizi?

Ken Loach: Burada gerçekten de bir çelişme söz konusu. Ama ben bu çelişmeyi mümkün olduğunca uygun bir biçimde çözmeye çalışıyorum. Bir yanda mümkün olduğunca otantik-inandırıcı bir film yapma amacım var. Diğer yanda fakat meslekten oyuncuların elinden işini alma durumu söz konusu. Ben filmime karşı daha fazla sadakat duyuyorum. Fakat şu da bilinmelidir: Tabii ki amatör oyuncular da sendikanın talep ettiği ücretle çalışıyorlar.

Die Zeit: Bazen vermek istediğiniz mesajla, ulaşabildiğiniz kitlenin uyuşmadığını düşünüyor musunuz? Sizin Navigators'da hayatından kesitler sunduğunuz insanlar herhalde film seyretmek istediklerinde videotekten Hard 2'yi alıp seyrederler çoğunlukla.

Ken Loach: Arthouse sinemalara (Batı Avrupa'da bağımsız filmleri gösteren seyirci sayısı düşük sanat sinemalarına bu ad veriliyor BN) çok az sayıda işçinin gittiği bir gerçektir. Fakat bunun dışında işçi sınıfı dışındakilerin dayanışma duygularına da çağrı yapmanın bir zararı olacağını düşünmüyorum. Bu bağlamda fazla dokunaklı olmamam gerektiğini düşünüyorum. Bugün Blair ile Schröder yemek için buluştuğunda da "dayanışma"dan söz ediliyor.

Die Zeit: Geçmişte sizin filmleriniz somut olarak belli şeyleri değiştirmeye hizmet edebiliyordu. Örneğin BBC'de yayınlanan dokümanter "Cathy Come Home" isimli filminiz parlamentoda bir gensoruya ve sonunda bir yasa değişikliğine yol açmıştı. Siz hâlâ sinemanın bir şeyleri değiştirilebileceğine inanıyor musunuz?

Ken Loach: Korkarım ki etkimiz eskiden de çok sınırlıydı. Bugün Büyük Britanya'da tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çok evsiz barksız insanın felaketli şartlar altında yaşadığı gerçeğini unutmayın. Ve eğer sinema bir şeyler değiştirseydi, bu şu anda çok kötü sonuçlara yol açabilirdi. Gösterilen filmlerin büyük çoğunluğunda sorunlar birinin silahla gelip, diğer birçoğunu vurup öldürmesi yoluyla çözülüyor. Egemen düşünce ideolojisi otorite tapıcısıdır. Yani inşallah (gülüyor) sinemanın etkisi o kadar güçlü değildir, yoksa halimiz kötü olurdu.

Die Zeit: Bir ara artık sol görüşler için hiçbir yer kalmamış gibi görünüyordu. Siz de yeni filmlerinizin finansmanı konusunda çok zorlanıyordunuz. Fakat son yıllarda zincirlerinden boşanan kapitalizme karşı enternasyonal alanda bir direniş hareketi gelişmeye başladı. Siz yeniden – sistem teorisi ile konuşursak – devrede olmaktan memnun musunuz?

Ken Loach: Tabii ki benim filmlerimle 40 yıldır gerçekleşmesi için katkıda bulunmaya çalıştığım toplumsal projenin şimdi genç insanlar tarafından sahiplenilmesi ve canlandırılması beni mutlu ediyor. Böylece günün birinde dünya gerçekleriyle ilişkisi kalmamış, hayal dünyasında yalnız yaşayan bir dede olarak son bulma tehlikesinden kurtulmuş oldum. Fakat bunun yanında ben çok değişik küçük grupların kendi yağlarında kavrulduklarını ve yanyana gelme işinin Cenova gibi sembolik yerlerde olabildiğini, bunun bir zaaf olduğunu da görüyorum. Ben ortaya çıkmış enerjinin daha verimli ve üretici olacak biçimde biraraya getirilmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Kuzey Avrupa'da kimi şehir merkezlerinin tahrip edilmesinin pek üretici olduğunu düşünmüyorum örneğin. Fakat diğer yanda, örneğin ABD gibi bir devletin çıkarlarını gerçekleştirmek için kullandığı yapısal şiddeti gördüğünüzde, gençlerin kızgınlığı ve şiddetinin haklı olduğu, en azından anlaşılır olduğu görülür. Kaldı ki bu şiddet olayları, yerleşik güçlerin hiçbir olumluluk görmediği bu hareketlerin büyük angajmanı içinde çok marjinal bir olay. Burda söz konusu olan bir şeylerin yakılıp yıkılması değildir; geleceğin yeni bir gömlek almak, ya da bir dahaki cin toniği düşünmekten, evet kendi dar ufkundan çok daha başka şeylere bağlı olduğunu kavrayan insanların harekete geçmesidir.

Die Zeit: Siz çok bölümlü 11'09"01 filmi için çektiğiniz bölümde, DTM ikiz kulelerinde ölen kurbanların ailelerinin üzüntüsünü, acısını paylaşıyorsunuz. Fakat aynı zamanda CIA'nın örneğin Şili'de gerçekleştirilen terördeki sorumluluğunu hatırlatıyorsunuz. Bu size Amerika'da "Amerikan düşmanlığı" suçlamasını getirdi.

Ken Loach: Ben her zaman Amerikan halkı ile, andaki Amerikan hükümetleri arasında ayrım yaptım. Tanıdığım en hümanist insanlar içinde bir dizi Amerikalı dostum var. Fakat diğer yandan ben bundan çok fazla uzun olmayan bir süre önce sivil halkın başına napalm bombası yağdıran, Şili'de demokratik seçimlerle işbaşına gelmiş bir hükümetin yerine işkenceci askeri faşist bir diktatörlüğün yerleştirilmesine kaktıda bulunan bir ülkenin, şimdi dinsel bir kesinlikle neyin iyi neyin kötü olduğunu belirleme hakkkını kendinde görmesinden rahatsızlık duyuyorum. Bunu büyük bir burnubüyüklük, terbiyesizlik olarak değerlendiriyorum. Olgu şudur ki, bugün Birleşik Devletler'in hesabında yazılı olan devlet terörü, bugün bu konuda bütün dünyada olanları kat kat aşar. Ve bizim Amerika'ya borçlu olduğumuz uluslararası hukukun temelleri, bugün bizzat bu devlet tarafından bir daha tamir edilmesi imkânsız hale gelecek biçimde dinamitlenmektedir. Beni yanlış anlamayın, benim istediğim 'intikamcılık' vb. değil, kendi tarihine karşı saygı ve sorumluluktur. Savaş ve şiddet konusunda yürütülen tartışmadaki kendini beğenmişlik ve ikiyüzlülük çekilir gibi değildir."

(Konuşma Katja Nicodemus tarafından yürütülmüş; Zeit'ın 42/02 sayılı 10 Ekim tarihli nüshasının 40. sayfasında yayınlandı.)

PİYANİST

Fr./Alm./Pol./İng. 2002 • Yönetmen: Roman Polanski
Oyuncular: Adrien Brody, Thomas Kretschmann, Frank Finlay, Maureen Lipman, Emilia Fox, Ed Stoppard, Julia Rayner, Jessica Kate Meyer

Bu yılki Cannes film festivalinin büyük ödülü Roman Polanski'nin "Piyanist"ine verildi. "Piyanist", gerçek bir hayat öyküsünü, Polonyalı Yahudi piyanist Wladislaw Szpilman'ın öyküsünü onun otobiyografisinden çıkarak ve metne sadık kalarak anlatan bir film.

Film 1939 Eylülünde, Almanya'nın Polonya'ya saldırdığı ve işgale başladığı tarihte başlıyor. Polonya devlet radyosunda bir piyano konseri canlı yayında. Szpilman çalıyor. Çalmıyor, yaşıyor çaldığını. Uzaktan sürekli yaklaşan bomba seslerine karışıyor piyano sesi. Teknikerler binayı boşaltma emri üzerine Szpilman'a kesmesini işaret edip çıkıyorlar. Szpilman sürdürüyor konseri. Ta ki radyoevinin duvarı bir bomba mermisiyle yıkılana, Szpilman bombanın basıncıyla havaya uçana kadar.

Sonra radyoevinin tahliyesi, kaçış kaosu içinde bir kadın hayranıyla - bir dostu, iş arkadaşının güzel kız kardeşi - tanışıyor.

Normal durumda gelişebilecek çok güzel bir aşk öyküsünün iki insanını görüyoruz karşımızda.

Fakat durumlar normal değildir.

Sonra adım adım Yahudilere karşı tedbirler ve Yahudilerin gettoya tıkılması, gettoda hayatın örgütlenmesi, aşağılanmalar, baskılar, keyfi cinayetleri görüyoruz. Sonra ölüme deportasyonlar başlıyor. Szpilman bir getto Yahudi polisinin yardımıyla deportasyondan kurtulup, bedava işçi olarak çalıştırılanlar kervanına katılıyor. Sonra kaçıyor. Gizleniyor. Savaş sonuna kadar çeşitli kişilerin yardımıyla gizleniyor. Bu arada Varşova'daki getto ayaklanmasının, daha sonra Polonyalı partizan ayaklanmasının çaresiz - evden çıkması ölümü anlamına geliyor - tanığı oluyor. Son saklandığı yer tesadüfen Alman işgal gücünün kurmay heyetinin üslendiği bir villanın çatısı oluyor. Burda bir Alman yüzbaşısı tarafından bulunuyor. Ve bu yüzbaşı kendisine savaşın son döneminde yaşaması, saklanması için yardımcı oluyor.

(Daha sonra Kızılordunun esir aldığı bu subaya yardım etmek için Spzilman onu arıyor. Ama bulamıyor. Bu yüzbaşı Sovyetler Birliği'nde tutsak olarak 1952'de ölüyor. Filmde bu yardımın sonraya yatırım mı, yoksa gerçekten insani karşılıksız bir yardım mı olduğu sorusu cevapsız bırakılıyor.)

Polonya Yahudilerinin adım adım nasıl yok edildikleri, kendi de gettodan sağ çıkan bir Yahudi çocuğu olan Polanski'nin filminde,

Yönetmen Roman Polanski (ortada), oyunculardan Adrien Brody (solda) ve Thomas Kretschmann ile birlikte filmin galasında...

şimdiye kadar gördüğüm bu konudaki filmler içinde en inandırıcı olarak konulan film.

Gettoda yaşam, getto ayaklanması, ayaklanmanın bastırılması vb. bir sinema filmi değil de sanki bir dokümanter filmmiş gibi görünüyor.

(Daha sonra film beğenisine çok değer verdiğim bir dost, filmi beğenmediğini, hatta çok kızdığını söylediğinde, neden sorusuna verdiği cevap... "Onlarca kez gördüğümüz şeyleri, bir kez daha görmek, göstermek, buna da ödül vermek ne iştir. Herhalde şimdi Yahudilerin ezilmişliğini dile getirmek, bunu tekrar tekrar aynı biçimde yapmak prim yapıyor. Cannes'da büyük ödül'ün başka anlamı yok" biçiminde oldu.

Düşündüğümde, onda bu "hep gördüğümüz şeylerin tekrarı" düşüncesinin temelinin Polanski'nin bilinçli bir seçimle "tekrar" etmesinde olduğu sonucuna vardım. Gerçekten de, Varşova gettosunda hayat ve getto ayaklanması, bastırılması sahneleri önceden belgesel filmlerde siyah beyazını gördüğümüz kimi sahnelerin renklisi gibiydi. Polanski anladığım kadarıyla mümkün olduğunca gerçekçi olmaya çalışmış, bunun için de dokümanterlerden yararlanmış, yer yer onları yeniden çekmişti.

Bende, tam da daha önce gördüğüm belgesellerle benzerliği nedeniyle inanılırlık duygusunu uyandıran bu sahneler, bir başka sinemaseverde gereksiz "tekrar", bilinenlerin yeniden anlatılması duygusunu uyandırmıştı.

Polanski, "Piyanist"te bence ustaca ve çok yalın, süssüz bir sinema diliyle, insanların nasıl insanlıklarından çıkarıldıklarını, kalanların nasıl ölümüne direndiklerini, bu cehennemden Yahudi olarak sağ çıkmanın nasıl tesadüflere bağlı olduğunu, bu arada en kötü durumlarda bile insani dayanışmanın nasıl mümkün olduğunu, kimilerinin de insanların zor durumunu nasıl kendi çıkarları için kullandıklarını, bu arada Yahudiler arasında da hiç de azımsanmayacak sayıda işbirlikçi olduğu gibi, Yahudi olmayanlar arasında da hiç de azımsanmayacak sayıda direnişçi olduğunu anlatan; nazi imparatorluğunun insanlık düşmanı yüzünü, herkesin anlayacağı biçimde, abartmadan, küçük olaylar somutunda ortaya koyan bir film.

Filmde, film bir piyanistin hayatını anlatmasına rağmen, müzik olağanüstü tutumlu bir şekilde kullanılmış. Filmin "müziği" normal / anormal savaş hayatının sesleri.

Müzik birçok halde yalnızca, sesini çıkarması hayatına mal olabilecek olan Szpilman'ın kafasının içinde var.

(Bir sahnede, Szpilman gizlendiği evdeki piyanonun başına geçiyor. Aslında hiç ses çıkarmaması gerekmektedir. Ama o piyanisttir. Piyanonun tuşlarının onun için özel bir çekiciliği vardır. Her an tuşlardan yükselecek sesi - ki bu Szpilman'ın sonu anlamına da gelebilecektir- korkuyla bekliyorsunuz. Fakat ses gelmiyor. Szpilman tuşlara değdirmeden ellerini kafasında yaşayarak müzik yapıyor. Onun mimiklerinde yaşıyorsunuz, duyuyorsunuz sessiz müziği.)

Polanski, filmde süssüz, doğrudan -adeta dokümanter hissi veren- bir anlatım tutturmuş.

Başta Szpilman'ı oynayan - "Güller ve Ekmek"teki devrimci sendikacı olarak tanıdığımız- Adrien Brody olmak üzere tüm oyuncular mükemmel bir takım oyunuyla, filmi inanılır kılmada büyük katkılar sunuyor.

Dekoruyla, oyunuyla, kamerasıyla, diyaloglarıyla, müziğiyle, her yönüyle, aksamayan, iyi bir film "Piyanist".

Bu filme verilecek en büyük ödül kuşkusuz seyircilerin bu filme sahip çıkması olacaktır.

Bu filmi görün.

HALBE TREPPE
(YARIM MERDİVEN)

Almanya 2001 • Yönetmen: Andreas Dresen
Oyuncular: Steffi Kühnert, Gabriela Maria Schmiede, Thorsten Merten, Axel Prahl

Berlinale 2002'de oldukça övgü alan filmlerden biriydi Dresen'in filmi. Halbe Treppe / Yarım Merdiven / bir küçük büfenin adı. Büfe Almanya'nın Polonya sınırındaki Frankturt/Oder kentinde bir köprünün merdiven sahanlığında. Yarım Merdiven ismi ordan geliyor.

Filmde öyküleri anlatılan iki çiftten birini bu büfenin sahibi Uwe ve eşi Elen oluşturuyor. Elen bir parfümeride satıcı olarak çalışıyor. Uwe sabahın köründen gece yarılarına kadar büfede. Okula giden iki çocukları var. Bir de Hans-Peter'leri. Bir kanarya Hans-Peter. Onun varlığından kapısı açık kafes ve panik içinde Hans-Peter'in aranmasıyla haberdar oluyoruz.

Kuşun kaçmış olduğu sabah, Uwe ve Elen'in filmde öyküsü anlatılan ikinci çift olan Katrin ve Chris'le geçirdikleri dia gösterili (tabii son tatilden resimler gösterilen) içkili bir akşam yemeği gecesinin ertesi gününün sabahıdır. Elen'in banyo küvetine yığılmış domuz paçalarını bulduğu sabah. Elen günlük monoton hayattan, daracık evden sıkılmaktadır. Üstüne üstlük kuşu da kaçmıştır.

Benzer bir durum, öyküsü anlatılan diğer çiftin erkeğinde de söz konusudur. Chris her sabah erkenden bölgesel radyoda günaydın programının sunuculuğunu yapmakta, yıldız falı aracılığıyla andaki durumuna uygun mesajları yayınlamaktadır. Sesi neşeli, kararlı, mimik ve jestleriyle ise hayatından bıkmış bir insan.

Elen ve Chris arasında bir cinsel ilişki başlar.

İlişki ortaya çıktığında Uwe'nin zorlamasıyla dörtlü yine yanyana gelir. Özür dilenmesi, bir daha olmaması için söz verilmesi istenir vb.

Uwe karısını kazanmak için kendi çapında yapılabilecek her şeyi yapar. Hatta onun çok istediği şeyi yapar, mutfağı yeniler.

Fakat Elen'in deyimiyle "hiçbir şey anlamamıştır".

Elen başka bir hayat istemektedir.

Bu hayatı Chris'le birlikte denemeye hazırdır.

Fakat Chris de sonunda kendi cesaretinden korkar. Eşine, evine geri döner.

Bu darlıktan çıkma konusunda kararlı olan bir tek Elen kalır geriye.

Diğerlerine kendilerini değişikliğe uydurmaktan, kendi darlıkları içinde Elen'siz yaşamaktan başka bir seçenek kalmaz.

Elen en azından bir adım atmıştır.

17 Hipi isimli bir sokak müzisyenleri grubu filmin müziğini yapmış.

Filmde bir müzikçiden başlayarak, sonunda 17'ye kadar çıkan bir sokak müziği grubu, filme neşe ve canlılık katıyor.

Çok iyi oyuncularla, normal emekçilerin hayatını hiç yapmacıksız anlatan iyi niyetli, güzel bir film.

Umarım Almanya dışında da, örneğin Türkiye'de de gösterim imkânı bulur.

İKİRCİKLİLER

MINORITY REPORT (AZINLIK OYU)

ABD 2002 • Yönetmen: Steven Spielberg
Oyuncular: Tom Cruise, Colin Farell, Samantha Morton, Max von Sydow, Lois Smith, Steve Harris

Philip K. Dick'in bir kısa öyküsünden esinlenme bir Spielberg filmi. 2054 Washington. Film temposu ile, montaj tekniği ile nefes kesen 12 dakikalık bir girişle başlıyor. Bu girişte sistemi tanıyoruz. Prekoglar bir cinayet haberi veriyorlar. Sistemsiz resimler. Bir adam. Bir gazete kupürü. Çift katlı sıra evler. Bir park. Beyaz pardesülü başka bir adam. Sevişen, oynaşan bir çift. Elinde makas, gözlüğümü kaybettim diyen, ağlayan bir adam. Ağlayarak, makasla kadını adeta doğruyor. Sonra katilin ve maktülün ismi aygıttan düşüyor. Ondan sonra Anderton'u ve ekibini işbaşında görüyoruz. Büyük bir ekranda Anderton prekogların sistemsiz resimlerinden sistemli bir cinayet senaryosu üretiyor. Cinayet bir kıskançlık cinayetidir. Önceden planlanmış bir cinayet değildir. Karısını sevgilisiyle yatakta yakalayan bir kocanın cinayetidir. Zaten önceden planlanmış bir cinayet olmadığı için de prekogların öngörüsüyle cinayet arasındaki zaman dilimi çok kısadır. 12 dakikalık süre içinde, prekogların düzensiz resimlerinden yola çıkarak katil ve maktülün tam kimlikleri, cinayet mahalli vb. tespit edilmek ve 12 dakika içinde cinayet mahallinde olunmak zorundadır. Anderton, ekibiyle birlikte cinayet senaryosunu ekranda üretirken iki resmi seyircisi vardır. Bir hakim ve bir psikolog. Bunlar polisin üretilen senaryo doğrultusunda harekete geçmesi iznini veren bilirkişilerdir.

Zaman olarak birebir olan bu bölümde, korkunç bir tempo içinde nefes nefese son anda cinayetin nasıl önlendiğini; müstakbel katilin nasıl yakalandığını, onun "nasıl, ama ben bir şey yapmadım", "ben suçsuzum" yalvarışlarını, buna rağmen kafasına bir elektronik aygıtın nasıl geçirilerek onun hareketsiz hale getirilip, götürüldüğünü seyrediyoruz.

Sistemin tanıtıldığı bu ilk bölümden sonra, filmin esas bölümü, esas öykü başlıyor.

Bu öyküde anlatılan 2054 ABD toplumunun durumu kabaca şöyle:

* Yollar: Araba dolu. Kendi kendine bir yönde bir şerit üzerinde giden arabalar... Mıknatıs gücüyle hareket ediyorlar... Trafik, taşımacılık her bireye araba felsefesi üzerine kurulmuş. İki kişilikten öte araba yok. Toplu taşıma yok geleceğin dünyasında.

* Helikopterler ve sırta takılan jet tüpleri polisin esas hareket araçları.

* Tam bir "güvenlik çılgınlığı" sarmış etrafı. Herkes tam kontrol altında. Bütün kamuya açık alanlarda "gözbebeği okuyucuları" var. Her insanın gözbebeği

–anda parmak izinin oynadığı rolü oynuyor– kimliğinin şaşmaz bir şekilde tanınmasının aracı oluyor. Bir alış veriş merkezine girdiğinizde, reklamlar derhal sizin özel isminizle hitap ediyor size. Gözbebeği kimlik kartı oluyor.

* Polisin örümceğe benzer, örümcek gibi hareket eden, insanların gözbebeğinden onları tanıyıp bilgi

veren elektronik yardımcıları var.

* Ayrıca -ve film önemli ölçüde bunun üzerine kurulu- prekoglar var. Prekog, "önceden görme yetisi"ne sahip insanlara / "medyum"lara verilen isim. Bunlar olacakları önceden görüyor, yaşıyorlar.

Polis cinayetler üzerine yoğunlaşan – işlenecek cinayetleri önceden gören – biri kadın (Agatha/Samantha Morton), ikisi erkek üç prekogun bu yetisinden "cürümü önceden işleme" programı çerçevesinde yararlanmak istiyor. Söz konusu prekoglar adeta yaşayan ölüler gibi bir havuzda yalnızca bilgisayarlara bağlanmış ve birbirleriyle de bağıntılı beyin fonksiyonlarına indirgenmiş bir durumda tutuluyorlar. Bunların -en yeteneklisi kadın olanı- önceden gördüğü cinayetlerde, cinayet anı, kimin kimi nasıl öldürdüğü, öldürülen ve öldürenin resimleri, buna bağlı olarak "kurbanın" ve "katilin" isimleri ve cinayetin tam saati veriliyor.

Bundan sonrası verili zaman içinde, gelecekteki katili ve maktülü, cinayet mekanını bulup, cinayeti engellemek ve müstakbel katili tutuklamak.

Tutuklanan müstakbel katiller elektronik bir aygıtla uyutulup, tüp içinde "yaşayan ölü" olarak konserve ediliyor. 2054'ün modern hapishanesinde "hücre" içine ancak bir insanın sığabileceği bir plastik tüp boyutuna inmiştir! Tutuklunun yaşamsal fonksiyonları nerdeyse sıfıra indirilmiş, tutuklu konserve edilmiştir. Bu durumda hapishane, gerçekte yaşayan ölüler mezarlığı durumundadır. Böyle bir mezarlığın kontrolü tam otomatiktir. Ve bir tek yaşayan insan-gardiyan güvenlik ve kontrol için yeterlidir.

* Evler: Tam otomatik. Arabayla kapıya dayanıp içeri girdiğiniz andan itibaren ev sizi tanıyor. İhtiyaçlarınızı soruyor. Yerine getiriyor.

* İnsanlar yalnız - mutsuz. Sanal gerçeklik almış yürümüş. Üç boyutlu resimler /hologramlar/ mutluluk araçları.

Bir de uyuşturucu.

* Evet acayip bir uyuşturucu trafiği var. En üst katlara kadar. Polisimiz sokakta 'yeraltı' dünyasından uyuşturucu satın alıyor. Mutsuzluktan kaçışın tek yolu uyuşturucu.

* Kimileri için, yok yok. Tam bir refah toplumu. Fakat açlar, dilenenler, uyuşturucu satanlar da var. Toplum dışına itilmiş yoksullarla filmdeki karşılaşmalar sınırlı. Cürüm var. Herhalde gecekondu mahallelerine benzer yoksul semtler var. Normal toplum "arama" yapmak için, uyuşturucu satın almak için vb. giriyor buralara.

* Teknik, insan beyninin derinliklerine kadar girmiş durumda. Belli eğlence/dinlence merkezleri var. Burda beyninize direkt bağlantı ile, istediğiniz resimler aktarılıyor. Siz istediğinizi, hayal ettiğinizi, beyninize yansıtılan resimler aracılığıyla -bunlar sizin resimlerinizdir- sanal olarak yaşıyorsunuz.

* Filmdeki gelecek vizyonunda yeşillik, yeşil alan yok. Doğa bitmiş. Ancak hologramlarda sanal olarak var.

Yani 2054'te bugünün toplumsal sistemi aynen sürüyor. Tek fark, zengin ve yoksulların paralel toplumlarının birbirlerinden çok daha kesin hatlarla ayrılmış olması.

* * *

Filmin baş kişisi, John Anderton (Tom Cruise), "Önceden önleme polisi"nin yıldızdır.

Çok sevdiği oğlu onunla bir yüzme havuzu gezmesi sırasında -baba oğlunun isteği üzerine su altında uzun nefes tutma denemesi yaparken- kaşla göz arasında kaçırılmıştır.

Onu "cürümü önceden önleme" polisinde çalışmaya iten de bu durumdur. Oğlu kaçırıldıktan sonra hayatı yıkılmıştır Anderton'un. Sıcak aile yuvası dağılmış, eşi kendisini çok sevdiği halde, kendisi ona hep kaybolan oğlunu anımsattığı için onu terketmiş, kendini bütünüyle işine vermiş, mutluluğu yalnızca oğlu ve karısının mutlu günlerden kalan hologramlarında ve uyuşturucuda bulan bir polistir.

* * *

Günün birinde bu polisin adı katil olarak, ve bir isim de öldüreceği kişi olarak düşüyor - loto aleti benzeri bir aletten.

Ve prekogların öngördüğü resimler: Bir mekan kapısı – kapıda 006 numarası – mekânın içi – üzeri resimlerle kaplı koca bir yatak – camın önünde elleri havada geriye doğru giden bir orta yaşlı erkek – elindeki tabancayı o erkeğe doğrultup ateşleyen John Anderton – vurulup arka üstü percereye çarpan, camı kıran kurban – odanın bir köşesinde ürkek bir kedi gibi büzülmüş prekog Agatha.

Müstakbel cinayete 36 saat vardır.

John Anderton'un kendisini tutuklayıp devreden çıkarma görevine sahip meslektaşlarından kaçmak, saklanmak, bütün sistemi aldatmak ve bu arada müstakbel suçsuzluğunu ispatlamak zorunda olduğu 36 saat.

O, gün yirmi dört saat şehrin her köşesindeki reklamlarda "sistem işliyor", "cinayetler sıfırlandı" dedikleri sistem!

John Anderton'un parçası olduğu, mükemmelleşmesi için çalıştığı sistem.

Bir suç işlenmeden, suçun işlenmesini önleyen sistem. Peki ama ya öngörülen suç gerçekte işlenmeyecekse, ya medyumlar yanıldıysa, o zaman suçu engellenip devreden çıkarılanlar ne olacaktır?

Film aslında tam da bunu sorguluyor. Burjuva hukukunun en temel kurallarından biri olan, bir kişi suçu ispat edilmedikçe suçsuz sayılır ilkesi ortadan kaldırılırsa; diyelim ki kafanın içinin okunması mümkün olup, bir kişinin bir cürüm işleyeceği önceden bilinir ve söz konusu kişi devre dışına çıkarılıp (yaşayan ölü hale getirilip) öngörülen cürüm önlenir, yani hiç işlenmezse ne olur? Burda işleneceği öngörülen / varsayılan işlenmemiş bir suçtan ötürü insanların tutuklanması / toplum dışına çıkarılması / yaşayan ölü haline getirilmesi söz konusudur.

Burjuva hukuku açısından ele alındığında "suçu ispatlanmadıkça suçsuz" ilkesi burda artık ortadan kalkmıştır. İşlenmemiş bir suçun cezası verilmektedir. Ortada paradoks bir durum vardır.

Peki ama şimdi burjuva devletlerinde "terörizme karşı savaş" adına, mutlak güvenlik adına belirli, potansiyel düşman görülen insanlar, insan grupları bağlamında alınan "önceden engelleyici" (preventiv) önlemler özde bununla aynı şey değil mi?

ABD'de 11 eylül ertesi binlerce Müslüman/Arap ABD vatandaşının "güvenlik gözaltısı"na alınması; Rusya'da bir Çeçen grubunun Moskova'da bir tiyatroda gerçekleştirdiği rehin alma eyleminde tüm eylemciler yargısız infaz edildikten (bu arada yüzün üzerinde rehine de ölü olarak 'kurtarıldıktan') sonra Moskova'da Kafkasya'dan gelen vatandaşların "güvenlik gözaltısı"na alınması; Avrupa'da bir dizi kitlesel eylem öncesi belirli devrimci kişi ve grupların seyahat özgürlüğünün kısıtlanması vb. bunlar, aslında bu filmde sözü edilen "cürümü önceden engelleme programı"nın bugünün tekniği ile mümkün olan öncülleri olmasın? 2054'e daha 50 yıl var!

Burjuvazi geleceği bugünün uzantısı, yeni teknikle aynı sistemin devamı olarak gördü hep; bu filmde de olan bu.

* * *

Yine filme dönelim:

Söz konusu "cürümü önceden engelleme programı" - anlatılan öyküye göre - pilot bölge olarak seçilen Washington ve çevresinde 'prova' edilmektedir. Yönetim içinde bu programın bütün Amerika'ya yayılması, genelleştirilmesi konusunda fikir ayrılıkları, çekişmeler vardır. Programın ülke çapında genelleştirilmesi, aslında ülke çapında -mutlak güvenlik adına- burjuva bireysel hakların geniş çapta ortadan kaldırılması demektir.

Programın uygulayıcıları "sistem işliyor" sloganı ile programın mükemmel işlediğini ispatlama peşindedir.

Sistemde en küçük bir açık, en küçük bir yanılgı, en küçük bir hata bile, sistemin tümünün sorgulanması ve sistemin çöküşü anlamına gelir. Öyle ya, eğer önlenen bir müstakbel cürümde yanlış yapılmış olduğu, prekogların gördüklerinin gerçekte olmadığı, olmayacağı, bunun bir ihtimal olduğu ortaya çıkarsa, diğerlerinde de aynı şeyin olup olmayacağı soru işaretidir. Böyle bir durumda gerçekte engellenmiş olası cürümler, "işlenmemiş" suçlardan dolayı tutuklanıp devre dışına çıkarılan insanlar topluma geri döndürülmek zorunda kalınır. Bu kaçınılmaz bir sonuçtur.

O halde sistemin gerçekten mükemmel işleyip işlemediği alınacak kararda belirleyici rol oynar.

Filmin özgün İngilizce ismi "Minority Report". Türkçeye "Azınlık Raporu" olarak çevrilebilir bu. Fakat böyle bir çeviri anlamı tam vermiyor, vermez. Bu bileşik sözcükteki 'rapor'un anlam olarak Türkçe karşılığı 'oy' oluyor. Yani filmin Türkçe adı "Azınlık Oyu". Burda söz konusu olan herhangi bir olay hakkında iki ayrı görüş, değerlendirme, sonuç, öngörü vb. olan hallerde, kabul gören çoğunluk görüşü karşısında kayda geçirilen azınlık görüşü, azınlık oyudur. Buna "şerh" de diyebilirsiniz.

Geleceği görenlerde, falcılarda, medyumlarda "azınlık oyu" nedir, ne anlama gelir? İki medyum düşünün. Bunlardan biri belli bir uçağın, belli bir uçuş sırasında düşeceğini öngörsün. Diğeri de aynı konuda hayır düşmeyecek desin. Her durumda bu medyumlardan birinin dediği çıkacaktır. İkiden fazla medyumun aynı konuda değişik öngörülerde bulunması halinde ortada herhalde bir "azınlık oyu" bulunur.

"Cürümü işlenmeden engelleme" üzerine kurulu bir sistemde öngörünün kesin olması gereklidir. Peki ama bir falla karşılaştırılabilecek, gelecekte olacak olanı "öngören" bir sav ne zaman kesin olarak kabul edilebilir? Bunun ilk şartı herhangi bir konuda öngörüde bulunanların hepsinin aynı öngörüde bulunmaları şartıdır. Yani "azınlık oyu" olmaması gerekir. Spielberg'in anlattığı öyküde de sistem "azınlık oyu" olmaması üzerine kurulu. Bir öngörü beyinleri birbirine bağlanmış üç prekog tarafından da aynı biçimde öngörüldüğü zaman cürümü önceden önleme polisi devreye giriyor. Peki ama eğer üçü de yanılıyorsa? Ya da sistemin mükemmel işlediğini ispatlamak için "azınlık oyu" var olan durumlarda da, yokmuş gibi davranılırsa ne olur? Film polisiye bir film olarak okunduğunda, tam da böyle bir durumun varlığı ve bunun sonuçları üzerine kurulu.

Mükemmel olduğu iddia edilen sistemin, bütün ülkede yaygınlaştırılmadan önce, son bir kez sorgulanması için merkezi yönetim/federal savcılık bir denetçi görevlendirir. Bu denetçi filmin başından itibaren "cürümü önceden önleme" polisinin eylemlerini izler. Aslında polis için o, bir işe yaramaz, tersine işleri zorlaştıran rahatsız edici bir fazlalıktır. Filmdeki fonksiyonu fakat akıllıca düşünülmüştür. O sorularıyla sistemin nasıl işlediğini öğrenmeye çalışmakta, sorduğu soruların cevaplarında seyirci de onunla birlikte sistemi tanımaktadır.

* * *

Bir krimi olarak seyredildiğinde:

Filmde, bir yanda mutlak güvenlik adına "Cürümü önceden önleme polisi"ni genelleştirmek isteyenler -ki Anderton başlangıçta bunların içinde yer alıyor, polisin yıldızı-; diğer yanda bu sistemi sorgulayanlar var.

Anderton ilk kez sistemin yanılabileceğini -ve bunun sonuçlarını- lotto çarkına benzer aygıttan kendi ismi düşünce, ve prekogların öngörüsünde kendini tanımadığı bir adamı -36 saat sonra- vururken gördüğünde düşünmeye başlar. Sistem şimdi kendi takımındaki kafa avcılarının şahsında onun peşindedir.

Filmin ağırlıklı bölümünü Anderton'un kaçış, sistemi sorgulama, kendini aklama çabalarının anlatıldığı

36 saati anlatan bölüm oluşturur. Burda bir yandan mutlak kontrol ve güvenliğin aslında bir fiksiyon olduğunu, her güvenlik sisteminin ona karşı geliştirilecek bir başka sistemle aşılabileceğini görürüz.

(Anderton kendi gözlerini illegal bir ameliyathanede çıkarttırır, yerine satın aldığı bir başkasının gözlerini taktırır.

Böylece bir yandan gözlerini taktırdığı kişinin kimliğiyle gezerken, bir yandan da naylon torba içinde yanında taşıdığı orijinal gözüyle "gözbebeği okuyucu"larını yanıltarak, kendi çalıştığı polis merkezine girip, prekogların en yeteneklisi olan Agatha'yı kaçırır.)

Diğer yandan onun hakkında kurulan komployu, bu komplonun kuruluş nedenini vb. öğreniriz.

Sistemin yanılmazlığını ispat çabası içinde, en başta cürümü önceden önleme programının yaratıcısı kişi, belgeleri tahrif etmekten - prekogların beynindeki cinayet ekolarını çarpıtmaktan, doğrudan cinayet işlemekten bile çekinmiyor.

Bu kişi sonunda kendisi için tehlikeli olabilecek merkezi denetçiyi öldürüp, Anderton'u da devre dışına çıkartacak şeytani bir plan yapıyor.

İyi adam (Tom Cruise) ile kötü adam (Max von Sydow - iyi oynuyor) filmin sonunda kovboy filmlerinin ünlü düello sahnelerinde olduğu gibi karşı karşıya geliyor. Düelloda çatışan mantık ve sözler. Ve kötü adam öyle ya da böyle programın sonunun geldiğini gördüğünde, intihar etmek zorunda kalıyor.

İyi kazanıyor.

Program kaldırılıyor. Yani burjuva demokrasisinin yerleşik kurallarına geri dönülmüş oluyor.

Bu arada son sahnelerde daha önce dağılmış olan aile de birleşiyor. Anderton yitirdiği oğlunun yerine şimdi sevgili karısının karnındaki yeni bebeğin mutlu beklentisi içindedir.

Prekoglar, doğal ortamdaki bir evde, artık güvenlik içinde, mutlu insanlar olarak yaşamaktadır.

Onlar ermiş muradına...

Hollywood sen nelere kadirsin.

* * *

Aslında mutlak güvenlik çılgınlığını sorgulamak, böyle bir ideolojik yaklaşımın "kişisel özgürlükler" vb. bağlamında ne anlama geldiğini sorgulamak, günün aynen geleceğe taşınması halinde ortaya çıkacak sonuçları vb. sorgulamak için kullanılabilecek bir öykü var filmde.

Fakat Spielberg'in böyle ciddi işlerle uğraşmak diye ne bir derdi, ne de de böyle bir iddiası var. O yalnızca "iyi bir filmci", Hollywood'un istediği tarzda "Amerikan değerleri"ni sorgulamayı değil, onları yücelterek savunmayı görev bilen, "Amerikan tarzı hayat"ı düşünülebilecek en iyi hayat olarak kavrayıp, bunun gönüllü propagandacılığına soyunan ve bunu Hollywood'a girdiğinden beri en iyi biçimde yapan, Hollywood'un 'harika çocuğu" bir filmci.

Hemen her Spielberg filminin ertesinde tekrarladığım bir laf var: Sezar'ın hakkı Sezar'a: Spielberg gerçekte bir propagandacı. Fakat propagandayı öyle kaba biçimde değil, çok iyi paketleyerek sunan biri. Örneğin bu filmde, sonunda yine bugünkü Amerikan toplumunun, burjuva hukukunun ve herşeyden önce de aile kurumunun 2054'te de aynen süreceğini, bunların savunulması gereken en yüce değerler olduğunu filmden çıkarken mesaj olarak alıyorsunuz. Fakat bu mesaj size kafanıza vurularak, sloganlarla vb. değil, çok iyi düşünülmüş bir polisiye öykünün, sinema tarihinde de anlatılacak bir tempo ve güzellik içinde anlatıldığı bir sinema olayı içinde sunuluyor. Spielberg bir kez daha, sinemayı ne kadar iyi bildiğini gösteriyor bize.

Filmi iki saat boyu koltuğunuza mıhlanarak izliyorsunuz. Kimi sahnelerin - örneğin başlangıçtaki 12 dakika- hızına yetişmek için nefes nefese kalıyorsunuz.

Filmi - gerici propaganda dolu mesajlarından soyutlayıp - salt bir polisiye film, gerçekle ilgisi olmayan bir bilimkurgu filmi, seyirlik bir oyun olarak seyrettiğinizde, eğer sinemayı seviyorsanız, filmi seviyorsanız, keyif almamanız mümkün değil. Olağanüstü bir sinemacıyla, olağanüstü bir sinema olayı ile karşı karşıya olduğunuzu biliyor, görüyor, duyumsuyorsunuz.

Fakat filmin üzerine biraz düşündüğünüzde keyfinizin kaçmaması da mümkün değil.

O zaman kendi kendinize soruyorsunuz:

Ne bekliyordun? Neden kızıyorsun?

EH İŞTE YA DA 'OLMASA DA OLUR'LAR

ROAD TO PERDITION (LANET YOLU)

ABD 2002 • Yönetmen: Sam Mendes

Oyuncular: Paul Newman, Tom Hanks, Jude Law

Gangster filmi formatında baba/oğul ilişkisinin sorgulandığı bir film.

Birinci baba oğul ilişkisi...

Babası, kendini evlatlık edinen İrlandalı bir gangster şefi için kiralık katil / koruma vb. olarak çalışan 12 yaşındaki bir çocuğun –Michael – babasıyla 6 haftalık kaçış öyküsü. Bu öykü içinde baba oğulun birbirini tanıması. Çocuğun babasını anlamaya başlaması...

Çocuk, babasının (Bu babayı Tom Hanks her zamanki gibi mükemmel oynuyor) kendisini öldürmek için gelen katilin annesiyle birlikte öldürdüğü kardeşini daha çok sevdiğini düşünmektedir. Çünkü öldürülen bu kardeş, söz dinleyen, çalışkan, kavgacı olmayan, akıllı, kısaca her anababanın istediği tipte bir çocuktur.

Buna karşı Michael kavgacı, okulu sevmeyen, isyancı, her deneni yapmayan ve meraklı bir çocuktur. Zor bir çocuktur.

Babasıyla birlikte yaşadığı 6 haftalık kaçış süreci içinde ve daha sonra yetiştiğinde bu süreç üzerinde

düşündüğünde çocuk, babasının kardeşini daha çok sevdiği konusundaki düşüncesinin yanlış bir yargı olduğunu görür.

Baba açısından sorun değişiktir. Baba kendi çocukluğuna çok benzeyen, birlikte kaçtığı oğlunun kendi gibi olmasından korkmaktadır. Ona uzak görünmesinin nedeni budur.

Film, büyüdükten sonra bu kaçış macerasını anımsayan çocuğun gözünden, çocuğun bakış açısıyla, onun dilinden anlatmaktadır öyküyü...

Olayları anlattıktan sonra, aslında bir gangster olarak yaşayan, öldüren ve öldürülen babasının iyi mi yoksa kötü mü bir insan olduğu sorusuna verdiği cevap... "o babamdır" şeklindedir.

İkinci baba oğul ilişkisi...

İrlandalı gangster şefi (Paul Newman) ve oğlu arasındaki ilişki. Tom Hanks, Paul Newman'ın evlatlık edindiği oğuldur. Öz oğlunun, evlatlık edindiği oğul gibi olmasını istemektedir. Ama gerçekte öz oğul uyuşturucu bağımlısı, dengesiz, babasına yalnızca bela getiren biridir. Yine de "oğlu"dur... Onun için, onun haksız olduğu açık olan bir davada öldürülmesini engellemek için herşeyi yapmaya hazırdır baba. Bilinçli olarak öz oğlu gibi sevdiği evlatlığını öldürtmeyi, onun tarafından öldürülmeyi göze alacak kadar.

Film, 1920'li yılların sonlarında kriz içinde olan karanlık bir Amerika, karanlık bir Şikago resmi çiziyor. Kullanılan renkler kahverenginin, grinin tonları ve siyah.

Biçim olarak ortalamanın üstünde bir film.

Anlatımda yer yer anlatıcı çocuğun perspektifinden uzaklaşan yanlışlar, kaymalar var. Bu kadar para harcanan filmde rahatsız edici şeyler.

Müzik ise aşırı derecede kullanılmış, olan ve olacak her şey hemen hemen müzikle de açıklanmaya çalışılıyor. Rahatsız edici.

Oyuncular, en başta da Paul Newman ve Tom Hanks filmi inandırıcı hale getiriyorlar.

RED DRAGON (KIZIL CANAVAR)

ABD 2002 • Yönetmen: Brett Ratner
Oyuncular: Edward Norton, Anthony Hopkins, Emily Watson, Ralph Fiennes, Harvey Keitel, Philip Seymour Hoffman

"Kuzuların Sessizliği" filmini sevenler için yapılmış, "Kuzuların Sessizliği"nin başladığı yerde biten bir film. "Kuzuların Sessizliği"nin ticari başarısı yalnızca onu ileriye doğru sürdüren bir film değil, "Kuzuların Sessizliği"nin öncesini de anlatan bir film (bu herhalde sinema tarihinde az rastlanan bir olay - bildiğimiz yalnızca "Yıldız Savaşları"nda vardı bu. Fakat haksızlık etmemek gerek, Yıldız Savaşları zaten en başından 7 filmlik bir dizi olarak planlanmış, ancak dizinin 5. bölümünden başlanmış, önce 5-6-7. bölümler çekilmişti yanılmıyorsam) çevrilmiş oluyor böylece. Şimdi ticari olarak başarılı olan filmlerde hem ileriye hem geriye gidişlerin önü açık.

Filmde esasında "Kuzuların Sessizliği"nin baş karakteri Hanibal Lecter'in "Kuzuların Sessizliği"ne göre daha öncesi dönemini, daha genç olması gerektiği bir dönemi izliyoruz. Ve "Kuzuların Sessizliği"nin Hanibal Lecter'i Antony Hopkins burda da aynı karakteri canlandırıyor. "Kuzuların Sessizliği"nden bu yana geçen 10 yıl + öncesi 5 yıl filan, bu filmde Hanibal Lecter'in "Kuzuların Sessizliği"ne göre 15 yıl daha genç görünmesi gerekiyor. Fakat hiçbir maske gençleştirme işini beceremiyor.

Film bir seri cinayet peşinde olan FBI ajanı Will Graham'ın, psikanalisti olan ve ona katilleri yakalamada yardımcı olan Hanibal Lecter'in aradığı seri katil olduğunu ortaya çıkarması ve ikisinin de birbirini ağır yaralaması, Lecter'in yaralı olarak tutuklanması ile başlıyor. Will Graham ölümden dönüyor. Hastaneden çıktıktan sonra köşesine çekiliyor.

Daha sonra yeni bir seri katil çıkıyor ortaya. Çocuklu ailelere dadanan, bütün aileyi, en sona anneyi bırakarak öldüren ve maktullerin gözbebeklerine kırdığı aynaların camını yerleştiren bir seri katil.

FBI Will Graham'ı yardıma çağırıyor. Cünkü o peşine düştüğü seri katillerin nasıl düşündüğünü çözümleme konusunda uzmandır.

Graham, Lecter'i de işin içine çekip, onu bir nevi

danışman gibi kullanarak ("Kuzuların Sessizliği"nde ajan Sterling'in yaptığı gibi) seri katilin peşine düşer.

Lecter bir yandan Graham'a 'yardım eder' görünürken, diğer yandan seri katili intikam almak istediği Graham üzerine salar. Bir dizi macera ve vülger psikanalitik çözümlemeler ertesinde büyük vuruşma anı gelir. Ve iyi tabii ki yener!

Olmasa da olur, fakat "Kuzuların Sessizliği" tipi film meraklıları için görülebilir bir film.

CHANGING LANES (ŞERİT DEĞİŞTİRME)

(Türkiye'de "Çarpışma" ismiyle oynuyor)

ABD 2002 • Yönetmen: Roger Mitchell

Oyuncular: Ben Affleck, Samuel L. Jackson, Toni Colette, Sydney Pollack, Amanda Peet, William Hurt

Tesadüfler hayatınızın akışını bir anda değiştirebilir mi? İki insanın hayatı bir önemsiz araba kazası sonrasında kökten değişebilir mi?

"Şerit Değiştirme" isimli film - son 10 dakikası dışta tutulduğunda- bu sorulara inandırıcı bir biçimde evet cevaplarını veriyor.

Sonra herhalde kendi cesaretinden korkmuş olacak, son10 dakikasında Hollywood tipi bir mutlu sona dönerek, sezonun şaşırtıcı ilginç filmlerinden biri olma şansını çöpe atıp, sıradan Hollywood filmleri içinde yerini alıyor.

İki ayrı tip: Biri genç, başarılı, beyaz, avukat. Karısının babasının şeflik yaptığı ünlü bir avukat bürosunda çalışıyor. Geleceği parlak. Yupi. Ölüm döşeğindeki bir zenginin vakfının yönetimini avukatlık bürosuna devretmesi için imza almış. Mahkemeye bu belgeyi sunduğunda, büro açılmış davayı kazanacak. Milyonların kullanımını ele geçirecek. Ben Affleck oynuyor bu rolü.

Diğeri orta yaşlı, siyah, başarısız, alkoliklikten kurtulma aşamasında olan, karısı tarafından terkedilmiş bir sigortacı. Karısı iki çocuğunu alıp mümkün olduğunca uzak bir yerlere taşınmayı kafasına koymuş. Adam karısı ve çocuklarının bulunduğu şehirden uzaklaşmaması için krediyle ev satın alıyor. Sabah vesayet mahkemesi var. Mahkemeye gidip artık kendini değiştirme yönünde somut adımlar attığını ispatlayıp, ortak vesayet talep edecek, karısının çocuklarıyla oturması için aldığı evin tapusunu koyacak önlerine vb. Samuel L. Jackson canlandırıyor bu tipi.

Bu iki kişinin kaderi yolda - birinin - şerit değiştirmesi ve çarpışmaları ile kesişiyor. Sigortacı her şeyin kurallara uygun yapılması için polisin beklenmesinden, en azından sigorta kartlarının değiştirilmesinden, kaza protokolü tutulmasından yana. Diğerinin acelesi var. Eline bir çek tutuşturup gaza basıp, arabası hurdahaş olduğu için "beni de alın" diyen Doyle Gibson'u (Samuel L. Jackson) sokak ortasında bırakıp gidiyor. Fakat aceleyle mahkemeye sunması gereken dosyayı düşürüyor. Dosya Gibson'un eline geçiyor. Gibson mahkemeye geç kalıyor. Davanın sonuna yetişiyor ancak. Her şey olup bitmiş, vesayet tek başına anneye verilmiştir. Gibson yıkılıyor. Ve hayatı için bu kadar önemli olan 20 dakikayı çalan adamdan nefret ediyor. Dosyanın önemini bilmediği için çöpe atıyor.

Bu arada avukat mahkemede dosyayı düşürdüğünün farkına varıyor. Dosyanın olmaması, onun da parlak hayatının sonu demektir. Dosyayı mutlaka bulması gereklidir.

Bu temel plot üzerine kurulu filmde kaderleri kesişen bu iki adam, 12 saatlik süre içinde birbirlerini mahvedecek adımlar atarlar. Bu arada sistemin nasıl işlediği, herkesin herkesi kazıkladığı, avukatlık kurumunun gerçek anlamda 'adaletle' ilgisi olmadığı vb. gayet açık anlatılır filmde. Fakat sonunda her şey tatlıya bağlanır. İki adam birbirinden özür diler, siyah beyazın yardımıyla evine, karısına kavuşur. Beyaz siyahın sayesinde hayatın ne olduğunu öğrenir ve bağımsız bir avukat haline gelir vs.

Yazık. Çok iyi başlayan ve gelişen bir film bir mutlu sonla ancak böyle öldürülür.

HARRY POTTER II (Harry Potter and the chamber of secrets)

Yönetmen: Chris Columbus

Oyuncular: Daniel Radcliffe, Emma Watson, Rupert Grint, Kenneth Branagh, Robie Coltrane, Richard Harris

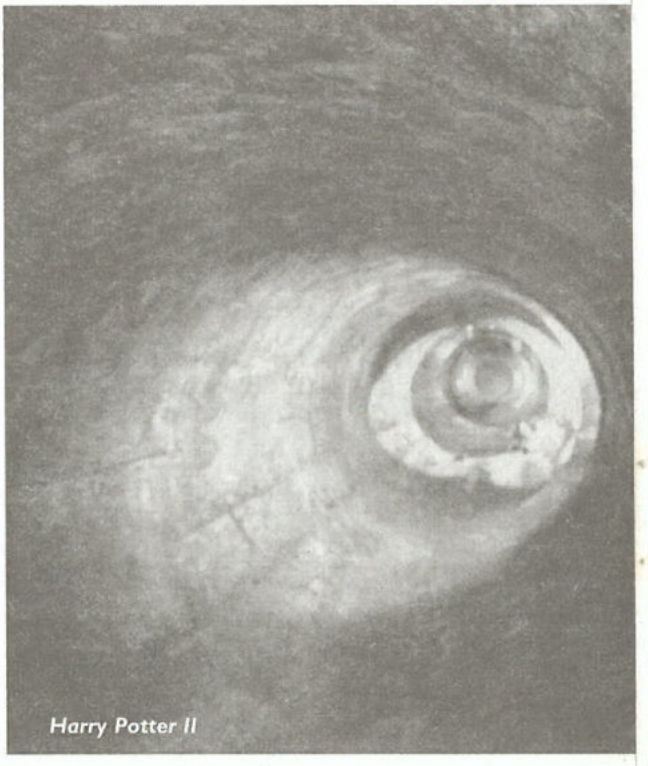

Harry Potter II

Harry Potter romanlarının filme çekilen ikincisi. Filmde yine birincide olduğu gibi, romana kölece sadakat esas alınmış. Birincide gişe rekorları kıran reçete ikincide de sürüyor. Harry Potter sevenler için görülme zorunluluğu olan bir film.

Harry Potter hastası olmayanlar için, görülmese de olur. İyi bir teknikle anlatılan bir masal. Dumbledore rolündeki Richard Harris çekimlerden hemen sonra öldü. Onu son rolünde görmek istiyenler için ilginç olabilir. Tabii bundan sonraki filmlerde Dumbledore'u kimin oynayacağı da soru.

Bu film için birincisi kadar reklam yapılmadı. Birinci filmden tanıdığımız karakterlere yeni bir karakter olarak Gilderoy Lockhardt ekleniyor. Shakespeare'i oyuncu ve yönetmen olarak sinemaya taşımakla ünlenen Kenneth Branagh oynuyor bu rolü.

Başkaca yeni bir şey yok.

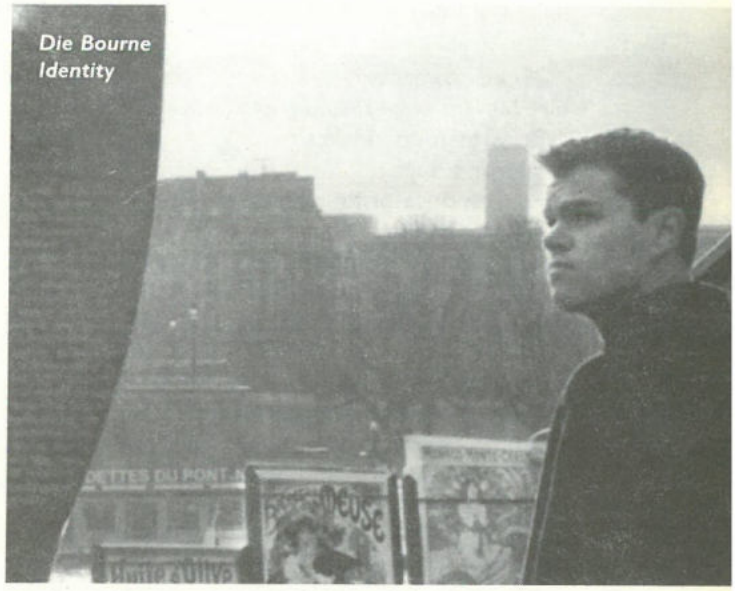
Die Bourne Identity

THE BOURNE IDENTITY (BOURNE KİMLİĞİ)

ABD 2002 • Yönetmen: Doug Liman
Oyuncular: Matt Damon, Franka Potente, Chris Cooper, Clive Owen, Brian Cox

Bir CIA ajanı, bir ölüm makinesi... İnsan olduğunu keşfettiği anda, yani bir 'zaaf anında' vuruluyor... denize atılıyor. Benliğini/kimliğini unutuyor. Fakat aldığı ve kimliğinin ayrılmaz parçası haline gelmiş eğitim sonucu hâlâ -patronlarından birinin dediği gibi - "30 milyon dolarlık tehlikeli bir silah" olma durumunu koruyor. Kimliğini araması "firma" için tehlikeli hale geldiğinde, "firma" onu ortadan kaldırmak istiyor. Fakat baş oğlanımız iyi bir ajan olduğunu gösterip kendini temizlemeye gelenleri bir bir hallettiği gibi, sonunda "firma"nın Paris'teki Avrupa merkezini de yok edip, kendinin rahat bırakılmasını sağlıyor!

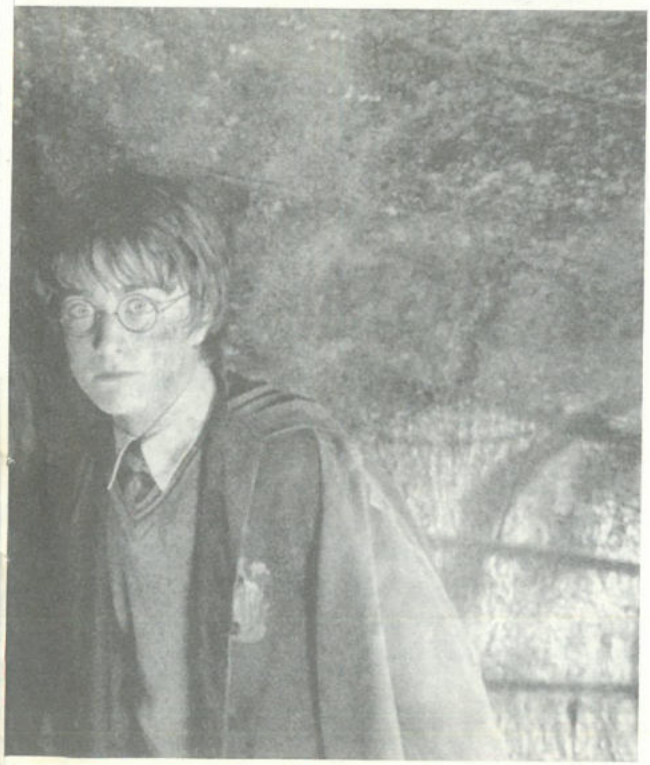

Olur mu demeyin, film icabı oluyor. Bu arada unutkan ajanımıza, Alman sinemasından Hollywood'a geçenlerden Franka Potente, önce istemeden para karşılığı, daha sonra severek, yardımcı oluyor.

Filmin tekniği, stunt-action sahneleri vb. profesyonel, Hollywood işi.

Film, CIA yöntemlerinin pisliği konusunda bilgi verdiği gibi, aynı zamanda ne ölçüde uzman oldukları, en kuşkusuz vatandaşları bile nasıl izledikleri konusunda bilgi veriyor. Bu yanı korkutma işlevine de sahip. Biz herkesin nefes alışını bile izleyecek durumdayız. Herşeye kadiriz mesajları veriliyor. Bu herşeye kadir güce karşı durmak mümkün değil. Ancak onun yarattığı bir canavar bu güçle baş edebilir... deniliyor.

Sıradan bir Hollywood filmi. Paris'te bir tek Mini Cooper'la kaçış sahnesi eksikti. O da bu filmle tamamlanmış oluyor.

ABOUT A BOY (BİR OĞLAN ÇOCUĞU HAKKINDA)

ABD 2002 • Yönetmen : Chris Weitz ve Paul Weitz
Oyuncular: Hugh Grant, Toni Colette

Nick Hornby sevdiğim yazarlardan biri. Batıda 30-40 yaş arası orta sınıf insanlarının özel küçük öykülerini çok iyi gözlemleyen ve neşeli bir biçimde anlatan bir yazar.

Fazla gevezelik etmeden ve derin tahlillere girmeden, kısa cümlelerle, gündelik olayların anlatımı içinde bir toplumsal katmanın bir kuşağının ruh hallerini en iyi sergileyen yazarlardan biri. Başarısının nedeni

herhalde çokça kendi kendini anlatması olsa gerek.

Gülen, güldüren, gülerken düşündürmeyi bilen biri.

Aslında romanları yazış tekniği itibariyle, nerdeyse bire bir film senaryosu olarak kullanılmaya da uygun.

Bu yüzden de oldukça başarılı sinema uyarlamaları çıkıyor ortaya.

Bundan önce örneğin "High Fidelity" isimli romanı filmleştirilmişti.

Bayağı da iyi olmuştu.

Şimdi de "About a boy" (Bir oğlan çocuğu hakkında) isimli romanı filmleştirilmiş.

Filmde bir "ben" anlatıcı var. 30-40 yaşları arasında görünürde düzenli bir işi olmayan –süreç içinde şarkı sözü yazarı olduğunu çıkarıyoruz– fakat para derdi de olmayan, yakışıklı, bağımsız, tek başına yaşayan, birilerine bağlanmaktan korkan, yine de fakat karşı cinsten insanlarla geçici ilişkiler için enerji harcayan, bu konudaki girişimlerinde de oldukça orijinal ve başarılı olan bir erkek.

Bu erkek –aslında büyümeyen, hep "oğlan çocuğu" olarak kalan bu erkek– bir gün 30–40 yaşlarında genç ve yalnız annesiyle birlikte yaşayan 12-13 yaşlarında bir "oğlan çocuğu" ile tanışır. Aralarında bir dostluk başlar.

Film bu ilişkiyi, bu ilişki etrafındaki ilişkileri anlatırken, görünürdeki "mutlu" insanların mutsuzluğuna, yalnızlığına, dost-arkadaş eksikliğine ayna tutuyor.

Çok önemli bir film değil. Weitz kardeşler düz bir anlatım tarzıyla klasik takılmışlar. Oyuncular iyi. Seyrederken keyif alıp, sinemadan çıktıktan sonra unutacağınız bir film. Tabii eğer siz de 30–40 yaş grubundan, para derdi olmayan, anda kişisel kriz içinde bulunan biri değilseniz!

VE KÖTÜLER

ATEŞ İMPARATORLUĞU

ABD 2002

Tam bir rezalet.

Mystery/savaş/tarihi/scifi/monster janrlarını karıştırıp çorba eden bir film.

Öykü: Ağızlarından ateş saçan canavarlar, 2010'da İngiltere'de bir maden ocağından çıkarak, bütün dünyayı ele geçiriyor.

Yer altında yaşayan küçük insan kolonileri kalıyor geriye. Bunlardan bir koloni kendi halinde, bir ortaçağ kalesinin dehlizlerinde yaşarken, bir gün Amerikalı bir grup savaşçı geliyor. Bunlarla birleşen grup, canavarları yok etmek için savaşa giriyor. Ve sonunda tek erkek canavar öldürülüp, dünya kurtarılıyor.

Neden yapılmış?

Herhalde kötüye karşı savaş konusunda hazırlık işlevi için düşünülmüş olabilir.

Fakat o kadar kötü ki, bu işleve bile yaramaz.

Belki en kötü film oscarı filan kazanabilir.

SOLINO

Almanya 2002 • Yönetmen: Fatih Akın
Oyuncular: Barnaby Metschurat, Mo.itz Bleibtreu, Antonella Attili

Almanya'nın Türkiye kökenli yönetmenlerinden Fatih Akın son filmi Solino'da yine yabancı göçmenleri konu almış. Fakat bu kez Türkiyeli değil, ilk İtalyan göçmenler filmin konusu.

Solino'dan Duisburg'a göçen, burda ilk pizzacıyı açan bir İtalyan ailenin - ana, baba, iki erkek çocuk- öyküsü, nerdeyse 25 yıllık bir dönem anlatılıyor.

Filmde anlatılan bu kadar uzun bir dönem ve bu kadar fazla karakter, en başından filme bir uzunluk ve gevezelik getiriyor.

Filmi seyrederken bir türlü bir televizyon dizisi seyrettiğim hissinden kurtaramadım kendimi. Bu, filmin -televizyon dizilerinin özensizliğinden kaynaklanan- diyaloglarının kaba ve inandırıcı olmaktan uzaklığından; oyuncuların -anne dışında- kötü oynamasından, her şeyden önce de karakterlerin klişe olmasından kaynaklanıyordu.

Bir ödev verilse, İtalyanlar ve Almanlar, bunların ilişkileri hakkında ne kadar klişe biliyorsanız sayın deseler, herhalde ortaya Solino'dakinden ayrı bir şey çıkmazdı.

Ailede baba parayı görünce kafayı hemen Alman fraulein'lara takıyor.

Baba tam bir klişe İtalyan!

Yattığı Alman kadını nasıl dersiniz: Tabii mavi gözlü-sarışın-dolgun-aptal!

İki oğlan çocuktan büyüğü ta küçüklüğünden itibaren kötülüğün, ahlaksızlığın, kalleşliğin ve kıskançlığın timsali; küçük kardeş ise iyiliğin, güzelliğin, sevginin timsali... Siyah/beyaz.

Anne de beyazlar içinde. Ama kan kanserine yakalanıyor. Ve evine dönüyor. Küçük kardeş de - Ruhr Film Festivalinde ödül kazanmasına rağmen - biraz da ağabeyinin kalleşliği sonucu, fakat esasta annesine bakmak daha önemli olduğundan annesiyle birlikte dönü-

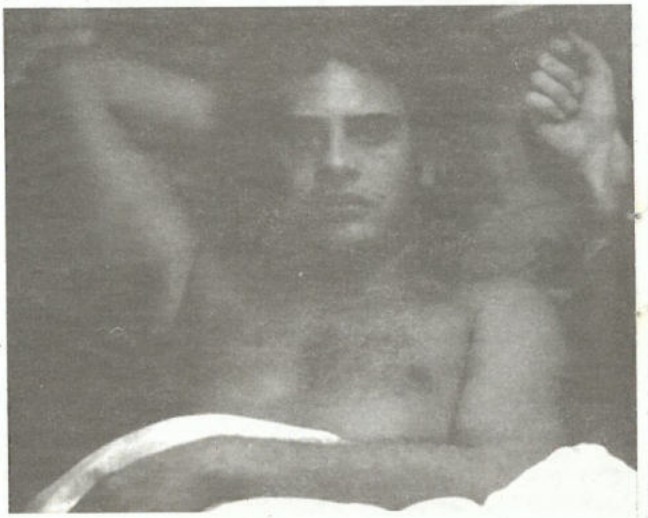

yor. Ve Solino'da kalıyor! Mutluluğu orda buluyor.

Almanya'da kalanlar kendi kendilerini ve başkalarını aldatıyorlar mutlu olduklarını söylediklerinde. Gerçekte Almanya yiyip bitiriyor onları. vs. vb.

Fatih Akın, biraz kısmayı bilse, biraz daha azı anlatsa, belli sınırlı konular üzerinde yoğunlaşsa, herşeyden önce de hayatın klişelerden oluşmadığını kavrayıp -klişe yok demiyorum ama, yalnızca klişe de değil hayat- ona göre davransa, iyi yapar sanırım.

JAMES BOND
DIE ANOTHER DAY
(BİR BAŞKA GÜNDE ÖL)

Yönetmen: Lee Tamahori

Oyuncular: Pierce Brosnan, Halle Berry, Toy Stephens, Rosamund Pike, Rick Yune, Judi Dench, John Cleese ve Madonna...

İlk James Bond filminin üzerinden 40 yıl geçti. James Bond romanlarının yazarı Ian Fleming öleli neredeyse 30 yıl oldu. Ian Fleming öldü, ilk James Bond'ların unutulmaz Bond'u Sean Connery son Bond filmini çekeli 20 yıldan fazla oldu. Bond'un çıkışının soğuk savaş ortamı çoktan aşıldı, dünya başka bir dünya. Ama ne gam, Bond Hollywood'un altın yumurtlayan bir tavuğu olarak yaşatılmaya devam ediliyor.

"Başka Bir Günde Öl" filmi 20. Bond filmi.

Ve şimdiye kadarkiler içinde - tabii teknik cambazlıklar, teknik gösterileri, görsellik, stunt vb. bir kenara bırakılırsa, fakat bunların da öncekilerden bir üstünlüğü filan söz konusu değil, her zamanki standarten kötüsü bence.

Öykü, yine dünya hakimiyetine oynayan bir kötüden dünyayı kurtarma öyküsü. Bu kez kötü Kuzey Koreli. Halbuki Iraklı olması anda daha uygun olurdu. Anlaşılan yapımcılar biraz uyumuş. Ya da Kuzey Kore de şer cephesi içinde diye düşünmüş de olabilirler tabii.

Yeni olarak Bond'a yardım eden dişi bir ajan var.

Jinx. Taze Oscarlı Halle Berry oynuyor. Şimdiye kadarki Bond kızlarından biraz değişik, kendi de ajan olan, çatışan bir tip. Anlaşılan önümüzdeki Bond'larda karşılaşacağız kendisiyle.

Kötü Bond kızı buz gibi. Kalleş. Çifte ajanlık yapıp, Bond'u düşmana gammazlayan biri. İsmi de çizilen tipe uygun. Miranda Frost! Tabii cezasını buluyor sonunda!

Başka ne var? Bol miktarda 'product placement' reklam. Bu filmde çaktırmadan, - aslında pek çaktırmadan da değil, çoğu zaman utanmazca- reklamı yapılan firmalardan toplam 120 milyon dolar alınmış. Yani maliyetin yarısından fazlası daha film piyasaya çıkmadan reklamdan kazanılmış!

Başka ne var: Otomobilde James Bond, Alman otomobillerinden yine klasik Aston Martin'ine dönmüş! İngiliz sermayesi kesenin ağzını açıp majestelerinin ajanının yeniden majestelerinin arabasına binmesini sağlamış yani.

Başka ne var? Oscarlı Judi Dench yine M'i oynuyor. Yazık!

Madonna hem filmin esas şarkısını söylüyor, hem de eskrim hocası rolünde oynuyor. Yazık!

Ama bunların hiçbiri, James Bond'un öldüğü, şimdi ancak onun kopyalarının yapıldığı hissini silemiyor.

Belki bunun en açık örneği, Oscarlı Halle Berry'nin ilk kez göründüğü sahnedir. Halle Berry'nin sudan çıktığı sahne, bikinisi, bıçağı, ilk James Bond filmi Dr. No'nun bir tekrarı adeta. Ursula Andres'in rolünü Halle Berry üstlenmiş. Beyaz bikininin yerini kavuniçi bir bikini almış. İyi ama yıl 1962 değil ki 2002'deyiz.

Artık böyle bir gösteri, erotizm gösterisi değil, olsa olsa komedi oluyor. Halle Berry'ye yazık.

Çok iyi oyuncuların, bir sürü emeğin çarçur edilmesinden başka bir şey değil yapılan.

Ama görülen o ki, bunun seyircisi çok. Meraklısı çok. Gösterime girdiği ilk haftalarda James Bond rekorlar kırmış, hatta anda esas yarıştığı film olan Harry Potter'i geride bırakmış.

Hal böyle olunca ne desek boş.

Yeni James Bondlar, her gelenin öncesini aratacağı yeniler bir süre daha kaçınılmaz.

MERAY ÜLGEN

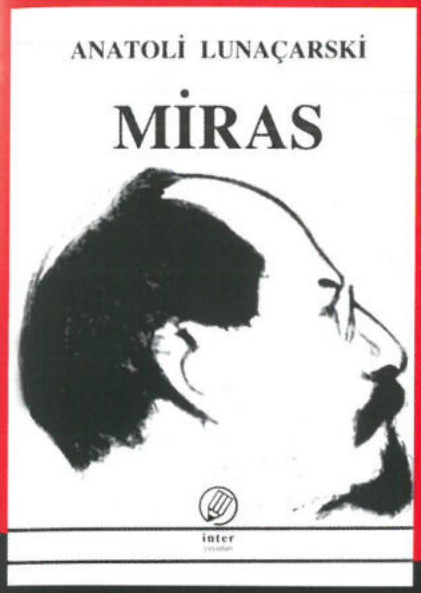

ANATOLİ LUNAÇARSKİ
MİRAS

• **ESTETİĞİN TEMEL SORUNLARI** Klasiklerin Mirasından • **MÜZİK** Beethoven Bizim İçin Neden Değerlidir? · Romantizm · Franz Schubert · Berlioz'un "Damnation de Faust"u · Richard Wagner 'in Yolu· Çaykovski ve Bugün • **RESİM** Madonna ve Venüs · Tizian ve Pornografi · Rembrant van Rijn • **TİYATRO** Diderot'nun "Oyuncu Üzerine Paradoks"u · "Faust", "Kısmet", "Comédie"nin Kaçakları · Hamlet Pozunda Faust · Pazaryerinde "Götz" • **EDEBİYAT** Shakespeare'in Kişiliği ve Eseri · Lope de Vega'nın İki Şaheseri · Jonathan Swift ve "Bir Fıçının Masalı" · Molière · Doktor Faust · Goethe ve Çağı · Dramacı Olarak Goethe · A. S. Griboyedov · Aleksander Sergeyeviç Puşkin · N. A. Dobrolyubov · Şçedrin Üzerine · Flaubert · Whitman ve Demokrasi

inter YAYINLARI

Ankara Cad. 31
Fahrettin Kerim Gökay Vakfı İşhanı
No.: 31 Kat: 4, Daire: 51
Cağaloğlu - İstanbul
Tel.: (0212) 519 16 16

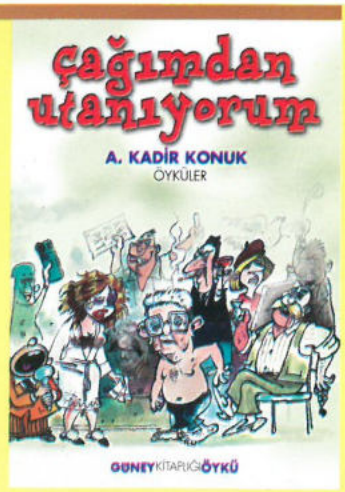

GÜNEY
KİTAPLIĞI'NIN
İLK ÖYKÜ KİTABI:

çağımdan utanıyorum

A. KADİR KONUK

"Utanıyorum" dedi genç kadın, "Çağımdan utanıyorum."
"Kim bu Çağın, hanım, neden utanıyorsun ondan."
"Yirminci yüzyılın sonu" dedi kadın mırıltıya benzeyen bir sesle.
"Allah allah, neden utanıyorsun yirminci yüzyılın sonundan, sana ne yaptı yirminci yüzyılın sonu" dedi müdür dalga geçercesine. Kadının "akıldan yayan" olduğuna inanmış, sabah sabah neşelenebilmek için hemen biraz dalga geçmeye karar vermişti.
"Elbette utanırım" dedi genç kadın burnunu çekerek, "Bu çağda böylesine saçma olaylar yaşandığı için utanıyorum."

GÜNEYKİTAPLIĞI

Tom Tom Mahallesi Akarsu Sokak No: 6, Kat: 3 Beyoğlu-İstanbul
Tel. (0212) 244 59 19 · Fax: (0212) 292 13 97

Yurtdışı Temsilciliği: Güney Kitabevi
Frohlinder Strasse 60 · 44577 Castrop-Rauxel
Tel.: (02305) 542846 · Fax: (02305) 542845

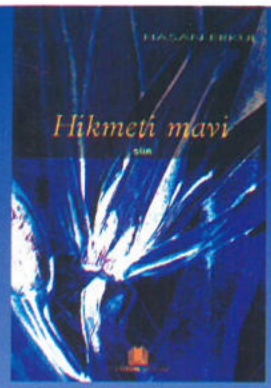

Hikmeti Mavi

ŞİİRLER

HASAN ERKUL

"İlk şiir kitabımın adı "PANTA REİ". Anlamı hep akar demek, aksın bakalım... "Hikmeti Mavi" ikincisi... Bu kitaptaki şiirlerin çoğunluğunu "çokluk" adına söyledim. Dileğim, çokluğun, hep akan en büyük paydada buluşabilmesi..." – H. Erkul

DÖNÜŞÜM YAYINLARI

İstiklal Caddesi · Mis Sokak Tan Apt. No: 6/10 · Beyoğlu - İstanbul
Tel.: (0212) 244 29 97

Sanat Vitrini: Afganistan'a saldırı ile ilgili Burka enstallasyonu, Berlin - Kreuzberg, Almanya

GÜNEY
ÜÇ AYLIK KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ